

ANNE ALEXANDER ARİFE KÖSE ATİLLA DİRİM BAHA COŞKUN BAHADIR ÇELEBİ BAKİ MURAT BERK EFE ALTINAL BEHÇET ÇELİK BURAK DEMİR BÜLENT SOMAY CENGİZALÇAN DİDEMZ. HAVLİOĞLU DOĞAN TARKAN EREN KESKİNERİC RUDER ERKİNER DOĞAN HASAN BASRİ KARABEY HÜSEYİN ÇAKIRIRMAK CAN ÖZİNANIR İRVİN CEMİL SCHİCK JANE HARDY NAİME NARİN ORHAN BULUT ONUR DEVRİM ÜÇBAŞ ÖMER MADRA RONİ MARGULİES SAMET MENGÜÇ SAKİNE GÜNEL SELİM DERİNGİL SİNAN CANBAY SİNAN ÖZBEK ŞENOL KARAKAŞ UFUK URAS ÜMİT İZMEN VOLKAN AKYILDIRIM ZAKARYA MİLDANOĞLU

ALTÜST

02 TEMMUZ

2011
TL 8
KDV DAHİL

AYAKLAR BAŞ OLACAK!

**ALPER GÖRMÜŞ'LE
ERGENEKON ÜZERİNE**

SEÇİMİN KAZANANI KİM?
AKP ZAFERİNİN ANATOMİSİ EMEK, ÖZGÜRLÜK ve DEMOKRASİ BLOKU

**SOLUN KÜLTÜR ALGISI
ve KAYBETTİRDİKLERİ**

ÖZGÜRLÜK: EKMEK

DOSYA

**ORTADOĞU DEVRİMLERİ YOLUNA DEVAM EDİYOR
DİKTATÖRLÜKLERİN MEZARINI EMEKÇİLER KAZIYOR**

DOSYA 1936 ▶ KAPİTALİZM KRİZLE YAŞAR ▶ 1860 ERMENİ ANAYASASI ▶ KİM KORKAR DİVAN EDEBİYATINDAN? ▶ MUHAFAZAKÂR VİCDANLARA ÇAĞRI ▶ KADIN CİNAYETLERİNE KARŞI ▶ GÜNÜMÜZDE SOSYALİZM

O2 TEMMUZ 2011

ISSN: 2146-448

Z Yayıncılık ve Tanıtım
Hizmetleri Ltd. Şti.

Adres:

Büyükparmakkapı Sok.
16/3 Beyoğlu – İstanbul
(212) 252 95 97
www.altust.org
bilgi@altust.org

Sahibi:

Arife Köse

Sorumlu Yazıişleri müdürü:

Burak Demir

Dağıtım sorumlusu:

Ozan Tekin
(555) 637 24 50

Reklam sorumlusu:

İrem Nur Aksu
(536) 505 59 89

Baskı:

Can Matbaacılık Reklam
Kağıt San. Dış Tic. LTD. ŞTİ.
Davutpaşa Cad., İpek İşmerkezi,
Kat: 3, No: 7 Topkapı – İstanbul
0212 613 10 77

Ulusal süreli yayın,
2 ayda bir yayınlanır.

YAZI KURULU :

Ferda Keskin, Ferhat Kentel, Mustafa
Aslantunalı, Neslihan Şık, Özden Dönmez,
Roni Margulies, Sinan Özbek, Tolga
Tüzün, Ümit İzmen, Yaprak Zihnioğlu

DANIŞMA KURULU:

Arus Yumul, Avi Haligua, Behçet Çelik,
Bülent Somay, Dilek Kurban, Eren Keskin,
Hayko Bağdat, Işın Eliçin, İrvin Cemil
Schick, Kerem Kabadayı, Nabi Yağcı, Nil
Mutluer, Ömer Madra, Ragıp Zarakolu,
Selim Deringil, Semih Gümüş,
Yalçın Ergündoğan

SEÇİM 2011

- 2 Bir Zaferin Anatomisi
Roni Margulies
- 4 Seçimin Galibi Emek, Özgürlük ve
Demokrasi Bloku
Hasan Basri Karabey
- 5 Demokratik Özerkliğe Doğru
Şenol Karakaş
- 7 Sağlıkta Dönüşüm Programı
Samet Mengüç

SÖYLEŞİ

- 8 Alper Görmüş'le Medya'da
Ergenekon Haberciliği Üzerine
Arife Köse
- 11 Ergenekon İdeolojisi
Baha Coşkun

DEĞERLENDİRME

- 12 Sokaktan Meclis'e:
Dört Yılın Bilançosu
Ufuk Uras

EKONOMİ ve KRİZ

- 14 Ekonomik Krizin Nedenleri
Erkin Erdoğan
- 16 Kapitalizm Krizlerle Yaşar
Ümit İzmen
- 18 Küresel Gerilimler
Jane Hardy

- 19 Muhafazakar Vicdanlara Çağrı
Bahadır Çelebi

- 20 Saçmalığın Farkında Olmak Neyi
Gerekir? Evet İsyan
Ömer Madra

- 23 Macurlu Hurşid Paşa:
Bir Millî Kimlik Muamması
Selim Deringil

ARAP DEVRİMLERİ

- 24 Devrim Yola Devam Ediyor
Doğan Tarkan
- 26 Pakistan'da Bir Ölüm
Orhan Bulut
- 24 Diktatörlüğün Mezar Kazıcıları
Anne Alexander

ANAYASA TARTIŞMALARI

- 34 1860 Ermeni Anayasası
Zakarya Mildanoğlu
- 36 Kurucu İrade Sorunu
Bülent Somay

SOSYALİZM TARTIŞMALARI

- 38 Günümüzde Sosyalizm Var mı?
Eric Ruder
- 40 Ulusalçılık ve Sol
Hüseyin Çakır

CİNSİYETÇİLİKLE MÜCADELE

- 42 Kadın Cinayetlerine Karşı
Sakine Günel
- 44 Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet
Eren Keskin
- 45 Eşcinsel Ayrımcılığı Bir Fobi Mi?
Berk Efe Altınal

TARİH

- 46 15-16 Haziran:
Türkiye'yi Sarsan İki Gün
Atilla Dirim

PARİS KOMÜNÜ 140 YAŞINDA

- 48 Komün Her Devrimin Baharı
Şenol Karakaş
- 52 Manifesto ve Komün
Cengiz Algan
- 53 İşsiz Beyaz Yakalılar
Behçet Çelik
- 54 Siyasi Proteusizm Üzerine
Sinan Özbek

1936: ALTÜST OLUŞLAR YILI

- 56 Almanya, Fransa, Rusya, İspanya
Volkan Akyıldırım
Irmak Can Özınanır

FUTBOL

- 62 Bu Maçı Alıcaz
Roni Margulies

KÜLTÜR

- 64 Solun Kültür Algısı
İrvin Cemil Schick
- 66 Kim Korkar Divan Edebiyatından
Didem Z. Havlioğlu
- 68 Gürültü ve Müzik
Tolga Tüzün
- 70 Çağımızın Metafizik Ruhu
Naime Narin

YAZI KURULU'NDAN

Teşekkürler!

AltÜst'ün birinci sayısı hepimizi şaşırttı! Amacımız, Kemalist/milliyetçi/ulusalçı/islamofobik olmayan solun memleketteki ve dünyadaki gelişmeler karşısında yaklaşımını tartışmak, oluşturmak, pekiştirmek, son yıllarda iyice derinleşen yarılmanın enternasyonalist/özgürlükçü/anti-militarist kanadına hitap edebilmektir. Becerebilirsek gerçek bir ihtiyaca karşılık vereceğimizi biliyorduk, beceririz diye de umuyorduk. Ama bu kadarını beklemiyorduk!

Dergi 1500 adet basıldı ve kısa sürede tükendi. İkinci baskı yaptık.

Üstelik, kullandığımız dağıtım şirketinin ketemperesine gelmiş olmamıza rağmen. Şirket önce, "*AltÜst* gazetesinin dağıtımını yaptığımız kitapçıkları, gazeteci ve bayiler önümüzdeki sayıları istemediklerini belirtmişlerdir" gibi gülünç bir bahaneyle, itirazımız üzerine "dağıtım portföyümüzdeki yayınların ve talebin çok fazla sayıda olduğu, halen dağıtımını yaptığımız yayınlarının konu itibarıyla farklılık gösterdiği" şeklinde ikinci ve farklı bir bahaneyle, dergiyi yarım yamalak dağıttı.

Ve ikinci sayıyı dağıtmayacak. Bu durumda, mümkün olduğunca elden dağıtacağız. Ama özellikle Anadolu'da kitapçılara derginin ulaştırılması için okuyucularımızın yardımını bekliyoruz. Elazığ ve Gaziantep'te "Ben burada dağıtım" diyen okuyucularımız çıktı. Çoğalacağını umuyoruz.

Bu sayıyı, seçim sonuçlarını bekleyip yorumlayabilmek için üç hafta geciktirdik. İlk yazılar AK Parti'nin ve BDP'nin başarılarını inceliyor.

Üç tane dosyamız var bu sayıda.

Birincisi, Ortadoğu devrimlerinin ikinci perdesi hakkında. Gazeteler ilgilerini kaybetti, konuyu kapadı. Ortadoğu halkları gibi, biz de kapanmadığını düşünüyoruz.

Bu yıl, Paris Komünü'nün 140. yıldönümü. Bu bahaneyle, Karl Marx'ın demokrasi, işçi sınıfı ve devrim hakkında görüşlerinin oluşmasına en büyük katkıda bulunan Paris işçilerini de bir dosyayla anıyoruz.

Üçüncü dosyamız, Avrupa'da 1936 yılı hakkında. "Altüst oluşların yılı": İspanya İç Savaşı, Fransa'da Halk Cephesi hükümeti, Almanya'da faşizmin iktidarı, Rusya'da Moskova Duruşmaları. Hareketli günler yaşadığımızı düşünenler, bu dosyayı okuduktan sonra "hareketli" kelimesinin anlamını yeniden düşünecektir!

Ufuk Uras, 1960'ların TİP günlerinden bu yana sosyalist olarak seçilen ilk milletvekiliydi. Dört yıllık Meclis deneyiminin muhasebesini ilk kez AltÜst için yaptı.

Kültür sayfalarımızda ise, "Kim Korkar Divan Edebiyatından?" ve "Sol'un kültür algısı ve kaybettirdikleri" gibi, sosyalist bir dergide görmeye alışık olmadığımız yazılar yer alıyor.

Keyifli okumalar.

BİR ZAFERİN ANATOMİSİ

Bu seçim, AKP'nin zaferinden çok Ergenekon'un hezimetini olarak tarihe geçmeyi hak ediyor.

AK Parti 12 Haziran'da üçüncü kez seçim kazandı ve üçüncü kez oylarını artırarak kazandı. Oyların yüzde 49,9'unu alarak 326 sandalye kazanan AKP'nin oyu 2007 seçimlerine göre yüzde 3,3, 2002 seçimlerine göre yüzde 15,6 arttı. Tayyip Erdoğan'ın sözleriyle, "AKP, Türkiye'deki her iki seçmenden birinin oyunu almanın heyecanını yaşıyor". AKP'yi desteklemeyen herkesin, başta sol olmak üzere, külahını önüne koyup bu sonuçları düşünmesi, tartması, ders çıkarması gerekir.

Dokuz yıla yaklaşan tek başına iktidarın normal olarak iktidar partisini yıpratması gerekirken AKP oylarını neden artırdı?

Ulusalcılar bu soruya Türkiye halklarının yüzde 60'ının aptal ve/veya kandırılmış ve/veya irticacı Müslüman olduğu izahatıyla, "Cahil toplum özgür seçim yapamaz" gibi "aydınlanmacı" açıklamalarla, ya da 'makarna-pirinç faktörü'yle cevap vermeyi yeğliyor. Oysa CHP her aileye ayda 600 TL vermeyi vaad ediyordu, en az birkaç yüz kilo makarna eder... Kemalist gözlerle bakınca, AKP'nin zaferi, son tahlilde, dağdaki çobanla elit beyaz Türk'ün oylarının

bir sayılmasından kaynaklanıyor olsa gerek. Bidon kafalı kaba saba çobanların sadece yarımşar oyu olsaydı, şimdi CHP ile AKP kafa kafaydı.

Ergenekon'un hezimetini

AKP'nin en büyük şansı karşısında onu zorlayabilecek bir muhalefetin olmamasıydı. 'Yeni CHP' AKP'ye alternatif olamadı, çünkü bu partinin yeniliği "eski ağızda yeni taam"dan farklı bir şey değildi. CHP de MHP de seçim kampanyalarını Ergenekon'un bildik "karanlık geliyor, sivil diktaya gidiyoruz" teması üzerine kurmuştu. Bu söylem, "endişeli modernlerin", militarist-bürokratik vesayet rejiminin devamından yana olanların ruh halini yansıtsa da, çoğunluk nezdinde karşılığı olmayan bir belagatti. Ve karşılık bulmadı.

Bu kadarla da kalmadı, çoğunluğun hafızasında 28 Şubat'ın anıları tazeyken, "Balyoz" gibi vahşet planlarının yarattığı infial dinmemişken, daha da önemlisi "yeni bir 28 Şubat"ın gündeme gelebileceği endişesi ortadan kalkmamışken, muhalefet partileri yavuz hırsızın ev

sahibini bastırması misali Ergenekon'a sahip çıktı. Kemal Kılıçdaroğlu bu partinin Genel Başkanı olduğunu unutup Ergenekon'a üye yazılmaya kalkıştı. Bu durum 'darbeden yana endişeli kara Türklerin' AKP etrafında toplanmasını sağlamaktan başka işe yaramadı. Nitekim Erdoğan seçim konuşmalarında CHP ve MHP'ye en çok Ergenekon üzerinden yüklendi.

Bu seçim, AKP'nin zaferinden çok Ergenekon'un hezimetini olarak tarihe geçmeyi hak ediyor. Seçmen Ergenekon gibi demokrasi düşmanı oluşumlara tahammülü olmadığını gösterdi. Muhalefet Ergenekon cephesinde saf tutunca, demokrasi cephesinin bayraktarlığı, tıpkı Cumhurbaşkanlığı ve 12 Eylül referandumlarında olduğu gibi, AKP'ye kaldı. Erdoğan, darbeler ve çetelere karşı demokrasiyi tercih edenlerin oylarını kolayca hasat etti.

Bu bağlamda, AKP'nin devlet ve toplum ilişkilerini iyi yönetmesi de başarısında rol oynadı. AKP, bir yandan adeta değişim isteyen bir toplumsal hareketin sesi gibi davranırken diğer yandan -özellikle son dönemlerde kullandığı söylemle- düzeni ve devamlılığı temsil

eden “devlet” gibi hareket ederek, bu değişimin seçmen tabanında yaratacağı risk algısını rahatlatmış. Bir bakıma, “istikrar içinde değişim” formülüyle ortalama muhafazakâr seçmenin hem yükseliş arzusunu ve hem de süratli değişim karşısındaki güven arayışını kendine yönlendirdi.

“Teğet geçecek”

Muhafetin etkisizliği ve Ergenekonculuğu AKP’nin zaferini yine de bütünüyle açıklamaz. Seçim zaferinin ekonomik bir boyutu da var.

Sonuçları emekçi sınıflara ve yoksul halka yeterince yansımamış da olsa, Türkiye ekonomisinin dikkat çekici bir büyüme performansı gösterdiğinden kuşku yok. Bu performans AKP’nin sihirli başarısı, AKP politikalarının doğrudan sonucu olmaktan ziyade, özel ve konjonktürel nedenlerden kaynaklanıyor. Ve üstelik daha ne kadar süreceği de, dünya ekonomisi ikinci bir kez dibe vurursa Türkiye ekonomisinin bundan muaf kalıp kalamayacağı da kuşku. (Elinizdeki dergide Ümit İzmen’in “Kapitalizm Krizlerle Yaşar” yazısında bu konu daha ayrıntılı işleniyor.) Ne var ki, büyümenin yararlarının halka yeterince yansımamış olması da, ne kadar süreceğinin bilinmemesi de şu gerçeği değiştirmiyor: Erdoğan “Kriz Türkiye’yi teğet geçecek” dedi, herkes kahkahalarla güldü, ve adam büyük ölçüde haklı çıktı. Muhalefetin ve özellikle solun ekonomik durumu bir felaket olarak anlatan söylemleri halkın büyük çoğunluğu tarafından inandırıcı bulunmuyor, gerçekte uyuşmuyor, olsa olsa solun inandırıcılığını daha da zedeliyor.

Erdoğan ve arkadaşları bir yandan “iç ve dış piyasaların aktörleri”ne, yerli ve yabancı büyük sermayeye “en liberal” parti olduklarını anlatırken, bir yandan da halkı, “halkın içinden gelen insanlar olarak en halkçı olanın kendileri” olduğu fikrine kazanmayı çok büyük ölçüde beceriyor.

Toplumun tüm sınıflarını ikna etmek bütün burjuva siyasetçilerinin hayalidir. Ama ekonomik dengeler ve sınıf mücadelesi her zaman buna izin vermez. Bir yandan ekonomik alanda sermaye çevrelerinin bir dediğini iki etmezken, bir yandan da ekonomik büyüme Erdoğan’a belirli ölçüde ‘popülist’ davranma imkânı veriyor. Örneğin, dün parasını ödeyemediği için yarasına atılan dikiş sökülen, yeni doğmuş bebeği hastanede rehin tutulan vatandaş, Erdoğan döneminde gerçekleşen görece iyileştirmeleri olumlu buluyor. Konut politikaları, düşük enflasyon, Lira’dan sıfırların atılması, işsizliğin (azıcık da olsa) düşmesi, büyük yatırımlar vatandaşta

Baki Murat çiziyor

Demokrasiye AKP’nin samimiyetsizliğini teşhir edebilecek kadar sahip çıkan, Ergenekonla mücadeleyi AKP’den daha çok ve daha kararlı bir biçimde sürdüren, Kürt sorununun çözümünde ve yeni anayasa konusunda sınırsız özgürlük için kampanya yapan, emekçileri dindar-laik diye kamplaştırmayıp onların haklarını, özgürlüklerini ve birliğini savunan gerçek bir sol seçenek güçlenmediği oranda, AKP zaferler kazanmaya devam edecek.

“iyi durumdayız” hissiyatı yaratıyor.

Solun büyük bölümünün “Cumhuriyet’in kazanımlarının elden gitmekte olduğu”nu anlatan Ergenekon cephesinin hegemonya alanına girerek felç olması Erdoğan’ın görece iyileştirmeleri ‘büyük kazanımlar’ olarak pazarlamasını kolaylaştırıyor. Başörtülü kadınlar gördüğünde “şeriat geliyor” krizleri geçiren bu solun AKP’ye oy veren emekçilere dert anlatması, onları kazanması ve örgütlemesi mümkün değil. Solu demokrasiden uzaklaştıran ulusalcılık, aynı solu sınıf mücadelesinden de kopararak AKP’nin ekmeğine bir kez daha yağ sürüyor.

Dış Politikanın Etkisi

AKP’nin başarısının bir boyutunu da dış politika oluşturuyor. Erdoğan’ın iktidara geldiği Türkiye, Amerika’nın

yeni muhafazakârlarıyla ve İsrail’le stratejik ittifak içinde olan bir ülkedydi.

1 Mart 2003’te savaş tezkeresinin reddedilmesi ABD/İsrail eksenli dış politikayı en azından gerilimli ve sorunlu hale getirdi. Davos ve Mavi Marmara olayları bu gerilimleri daha da gerdi.

AKP yönetimindeki Türkiye emperyalizme meydan okuyor değil elbet. Tüm gerilimler perde arkasında hallediliyordur, halledilecektir. Ama “antiemperyalist” olduğunu zanneden solun “emperyalizmin maşası” olarak nitelediği AKP hükümeti Amerika ve İsrail’le itişirken, Türkiye ve Ortadoğu’da vicdanı olan herkes bu itişmeyi zevkle izlerken, CHP’nin “one minute” performansını kınaması, Kemal Kılıçdaroğlu’nun “Mavi Marmara’ya izin vermezdim” demesi ne hoş bir ironi! Kemalizm’in halkın duygu

ve düşüncelerinden ne kadar uzak ve kopuk olduğunun daha açık seçik bir kanıtı olamazdı herhalde. Nitekim Erdoğan, Kılıçdaroğlu’nun sözlerini meydanlarda tepe tepe kullandı, oya tahvil etti.

“Yeni Bir Sol”

CHP’den TKP’ye ulusalcı sol, gerçekte “sol” olmadığı, AKP’ye oy veren emekçileri küçümsemediği, Ergenekoncuları Meclis’e taşıdığı, laik darbeyi İslamcılarının hükümette olduğu demokrasiye yeğlediği için hezimete uğradı. AKP zaferini bu hezimet üzerine inşa etti.

Oysa, hükümeti Kemalist olmayan bir açıdan eleştirmek o kadar kolay ki!

Seçim sürecinde Diyarbakır’da bir, Hopa’da bir kişi öldü. Başbakan, ölenleri “eşkıya” olarak tanımladı, “üzerinde durmaya gerek görmüyorum” dedi. Asgari ücret yerlerde sürünüyor; kentsel dönüşüm yüzürlük mahalleleri hallaç pamuğu gibi atıyor; üçüncü köprüden özelleştirmelere, çılgın kanal projesinden nükleer santrallere, itiraz edilmesi gereken düzinelerce plan ve uygulama var. Seçim meydanlarında Erdoğan’ın kullandığı azgın milliyetçi dil belli ki salt MHP’den oy çalma arzusundan kaynaklanmıyor; “tek bayrak, tek dil” vurgusu, “Ben olsam asardım” palavrası, Gazze’ye selam çakılırken Kürtlerin sürekli aşağılanması gerçek bir milliyetçiliği işaret ediyor.

Gerçekten değişim isteyenlerin böyle bir partiyle hiçbir ilişkisi olamaz. Darbelere karşı savunuruz, seçilmiş olduğu için hükümet etme hakkını savunuruz. O kadar. Özgürlükçü bir sol, Erdoğan’ının ve partisinin gerçekten değişim isteyen halk kitlelerinin ihtiyacına cevap veremeyeceğini anlatabilir. AKP’nin “mağdur” söylemini anlamsızlaştırabilir, darbe endişesi taşıyanları gerçek ve özgürlükçü bir demokrasi cephesinde biraraya getirebilir.

Demokrasiye AKP’nin samimiyetsizliğinin teşhir edebilecek kadar samimiyetle sahip çıkan, Ergenekonla mücadeleyi AKP’den daha çok ve daha kararlı bir biçimde sürdüren, Kürt sorununun çözümünde ve yeni anayasa konusunda sınırsız özgürlük için kampanya yapan, emekçileri dindar-laik diye kamplaştırmayıp onların haklarını, özgürlüklerini ve birliğini savunan gerçek bir sol seçenek güçlenmediği oranda, AKP zaferler kazanmaya devam edecek.

Ne yapmamız gerektiği belli. Bize kalmış.

Roni Margulies

SEÇİMİN GERÇEK GALİBİ: EMEK, ÖZGÜRLÜK VE DEMOKRASİ BLOKU

AKP Fırat'ın batısında kazanırken, doğusunda hezimete uğradı. Karşında gerçek bir alternatif belirirse AKP geriletilebilir; örnekte görüldüğü gibi geriletilebiliyor!

Seçimlerin en çarpıcı sonucu Emek, Özgürlük ve Demokrasi Bloku'nun kazandığı başarı oldu. AKP'nin 'seçim zaferi'nin gölgesinde kalmış gibi görünse de, bu başarı sadece Kürt halkı ve demokratik kamuoyu açısından değil Türkiye'nin bütünü ve geleceği açısından önemli sonuçlar, olasılıklar ve dersler barındırıyor.

AKP: Fırat'ın batısında zafer, doğusunda hezimet!

AKP Fırat'ın batısında kazanırken, doğusunda hezimete uğradı. Hükümet 2007 seçimlerine göre Hakkari'de yüzde 17, Ağrı'da yüzde 15,5, Van'da yüzde 13, Mardin'de yüzde 12, Batman'da yüzde 9,5, Bitlis'te yüzde 8,2, Diyarbakır'da yüzde 7, Şırnak'ta yüzde 6 geriledi.

Kürt hareketinin girişimiyle kurulan Emek, Özgürlük ve Demokrasi Bloku ise AKP'nin gerileyişinden daha yüksek bir oranda destek kazandı. Blok, oylarını Hakkari'de yüzde 23,6, Ağrı'da yüzde 19, Van'da yüzde 17, Mardin'de yüzde 22,3, Batman'da yüzde 12,5, Bitlis'de yüzde 18,5, Diyarbakır'da yüzde 15, Şırnak'ta yüzde 21, Ağrı'da yüzde 19, Bingöl'de yüzde 9,7 artırdı.

Bu manzaradan çıkartılacak iki sonuç var. Birincisi, Kürt halkı, temsilcilerini muhatap almadan Kürt sorununu çözebileceğini sanan 'Erdoğan doktrini'ni elinin tersiyle itiyor ve Sayın Abdullah Öcalan'ın liderliğini yaptığı çizgi etrafında birleşiyor.

Ve bütün Türkiye'yi ilgilendiren ikinci

sonuç, karşında gerçek bir alternatif belirirse AKP geriletilebilir; örnekte görüldüğü gibi geriletilebiliyor!

Kazandıran strateji

Kürt Özgürlük Hareketi, 12 Haziran seçimlerine Fırat'ın doğusunda ve batısında birbirinden ayrı ama paralel bir strateji ile hazırlandı.

Kürdistan'da Kürt ulusunun bütün renklerini kapsayacak bir ittifak inşa edildi. BDP, Şerafettin Elçi ve Altan Tan gibi isimlerde somutlaşan farklı siyasi eğilimleri ve dindar Kürtleri kapsayan bir "açılım" gerçekleştirdi. Kürt halkının bütün zenginliklerini biraraya getirmeye, deyim yerindeyse "ezilen ulusun birliğini" sağlamaya yönelik bu açılım heyecan yarattı ve çeşitli nedenlerle harekete uzak duran Kürtleri birlikte davranmaya teşvik etti. Ve başarıya ulaştı.

BDP'nin Fırat'ın batısına yönelik yaklaşımı ise şovenizme karşı çıkan sol güçlerle ittifak yapmak, onları desteklemek yönündeydi. Daha somut söylemek gerekirse, BDP kendi güçleriyle Meclis'e giremeyecek güçlerin temsilcilerine TBMM'nin kapılarını açtı.

Batı cephesinde bir şeyler değişmeli!

Fırat'ın batısında bir sosyalist alternatifin ortaya çıkması sadece Kürt hareketinin stratejileri açısından değil, emekçi sınıfların ihtiyaçları ve Türkiye'nin geleceği açısından da

önemli. Önümüzde, Batı'da sahici bir seçenek inşa etme görevi düşüyor.

Bazı sosyalistler bu görevin ilk adımının "herkesin altında toplanacağı bir çatı inşa etmek" olduğunu savunuyor. Bu elbette iyi niyetli bir yaklaşımdır. Ama mesele sadece 'çatı'ya indirgenirse, arabayı atın önüne koşmak gibi bir durumla karşı karşıya kalırız. Meselemiz her şeyden önce bir "iskele" kurmak, yani binayı belirli bir plan etrafında inşa edebileceğimiz bir 'politik hat' belirlemektir. Ortak bir politik hat doğrultusunda inşa edilmeyen bir birlik girişimi bir fırsatın daha harcanmasından başka anlama gelemeyecektir Birinci TİP'ten birinci ÖDP'ye tarihimiz bunun sayısız örnekleriyle doludur.

Ne yapmalı? Meleklerden inmesini beklemiyorsak bu bellidir. Kürt halkının kendi kaderini tayin etme hakkını savunduğumuz kadar, dindar veya dinsiz her yurttaşın kendini ifade etme ve özgürce yaşama hakkını savunmalıyız. Emeğin örgütlenmesini ve mücadelelerini desteklemeliyiz. Hem başörtüsüne hem Cemevlerine özgürlük istemeliyiz. Kadınların ve LGBTT bireylerin cinsiyetçiliğe karşı sürdürdüğü özgürlük mücadelesine destek olmalıyız.

Herkes için özgürlük, herkes için demokrasi. Kürt özgürlük hareketinin Fırat'ın batısında muhatap alacağı ve kitlelerin etrafında toparlanacağı politik hat budur.

Hasan Basri Karabey

Seçimler Kürt halkının kaderini kendi ellerine almakta ne kadar kararlı olduğunu gösterdi.

DEMOKRATİK ÖZERKLİĞE DOĞRU

Ufuk Uras da eklendiğinde, BDP'nin mecliste 22 milletvekili vardı. Artık, 12 Haziran seçimlerinde elde ettiği başarıyla, BDP'nin mecliste 36 milletvekili var. Bu politik sıçramanın bir nedeni var.

"Sayın Öcalan"dan "Özerkliğe"

Kürt hareketi 2007 seçimlerinden önce "Sayın Öcalan" kampanyası başlatmış ve bu kampanyanın doğrudan ürünü olarak, Kürt halkı 22 milletvekilini meclise yollamıştı. Kürtler, kendilerine güvenerek ve her zamankinden çok daha açık konuşmaya başlamıştı. Yüz binlerce insan "Sayın Öcalan" başlıklı imza metnine destek vermişti. Kürt hareketinin bugün tanık olunan sıçraması, 2007 seçimlerinden önce örülmeye başlamıştı.

Kürt halkının kendi kaderini belirlemek için 2007 seçimlerinden sonra çok çeşitli alanlarda sürdürdüğü mücadele bir dizi evreden geçti. Bir önceki Kürt partisi DTP'nin kapatılması, buna rağmen Öcalan'ın da ısrarıyla Kürt milletvekillerinin artık BDP üyeleri olarak meclise dönmesi, bu evreler arasında en belirleyici olanıydı.

Bir diğer tarihsel an, AKP'nin başlattığı ve başlattığı gün geri sarmaya başladığı "Kürt açılımı" oldu. Habur sınırından giriş yapan gerillaların yüz binler tarafından karşılanması, Kürt halkının mücadelesinde en önemli sıçrama anı oldu. Habur girişi, Kürt sorununun bundan böyle taraflarca nasıl ele alınacağını şifresini verdi.

Hükümet, gerillaların gelişinin bir törene çevrilmesini "şov yapmak" olarak suçladı, Kürt sorununun çözümünü hangi siyasî perspektif içinde kavradığını gösterdi.

Kürt hareketi ise, zaman zaman sansasyonel silahlı eylemlere başvursa da, esas olarak kitlesel radikalizmin aşağıdan, Kürt halkının en derinlerinden, toplumsal dokusundan yükselen basınçla hareket edeceğini açığa vurdu. Sonuç, bir kitle hareketleri patlaması oldu.

Kürt hareketi, artık sadece Newroz gününde değil, her baskıya, her adaletsizliğe karşı, eyleminin tarihsel yaygınlığını göstermeye başladı. Hükümet, "Açılım"da geri adım attıkça, Kürt hareketi bulduğu tüm siyasî kanalları kullanarak, ulusal kimliğinin var olduğunu gösterdi.

DTP'nin kapatıldığı günlerde, gündeme "Demokratik Özerklik" tartışması girdi. Abdullah Öcalan'ın önerisi olarak şekillenen talep, kapsamlı bir tartışma sürecinin sonucunda, Demokratik Toplum Kongresi (DTK) tarafından net bir politik talep olarak ilan edildi.

Kürt halkı, 12 Haziran seçimlerinden çok önce, "Özerklik" talebini dile getirmeye, bu talebi özgürlük mücadelesinin geri dönülmez alt sınırı olarak şekillendirmeye başlamıştı. Özerklik talebi, Kürtlerin mücadelesine de yeni bir ivme kazandırdı. Bu talep, bir yandan, zaten giderek yaygınlaşmakta olan bir kitlesel hareketin politik ruhu

haline gelmeye başlamışken, diğer yandan başka bir gelişme, Tunus, Mısır, Libya gibi ülkelerde başlayan devrimci hareketlenmeler, Kürt halkının eylemine başka bir direnç kattı. Seçimlerden birkaç ay önce, BDP "Sivil İtaatsizlik" eylemlerini ilan etti. Tahrir Meydanı'nda Mübarek rejimini deviren kararlı halk hareketi, "Özerklik" talebini Kürt toplumunun temel gündem maddelerinden biri haline getirmekte yeni bir itici güç oldu. Hareketin her eylemi bir sonraki eylemi, hareketin çeşitliliği bir sonraki eylemin çeşitliliğini belirlemeye başladı.

YSK darbesi!

"Sivil itaatsizlik" eylemleri sürerken, Yüksek Seçim Kurulu, gece yarısı baskını yapar gibi, BDP'nin desteklediği milletvekili adaylarından bazılarını veto etti. Kürt halkının bu vetoya yanıtı, ortalığı birbirine katmak oldu. Dev gösteriler, militan eylemler gerçekleşti. Hem bu eylemler hem de son dönemlerinde polis saldırısına maruz kalan "sivil itaatsizlik" çadırları "Özerklik" talebinin tüm toplumun gündemine sert bir biçimde oturmasını sağladı. YSK, vetosunu geri çekmek zorunda kaldı.

Ve 12 Haziran seçimlerinde Kürt hareketi oylarını yarım milyon daha artırdı. Seçimlerin kazananı, Kürt halkı oldu. Seçimler "Özerklik" talebinin ne kadar somut bir halk desteğine sahip olduğunu kanıtladığı için, seçimin ilk kazananı, tüm yıldırma, engelleme ve

seçim barajı baskılamasına rağmen geri adım atmayan Kürt halkı oldu.

Hükümet, "Kürt açılımından" geri adım atmakla suçlanamaz artık. 12 Haziran günü yaklaştıkça Tayyip Erdoğan, Kürt sorununu "Kürt vatandaşların sorunu"na, birlikte yaşamayı "Tek millet, tek devlet, tek dil" seviyesine, "Kürt kardeşlerim" vurgusunu "Ben olsam Öcalan'ı asardım" düşmanlığının düzensizliğine dönerek "Açılım" öncesinin mağara devrine dönüş yaptı.

Siyasî çözüm

Şimdi, iki kazanan karşı karşıya! Halkın yarısının oylarını alan AKP, egemen sınıf adına en küçük bir tavizi bile gündeme getirmek istemez görünüyor. Kürt Hareketi ise taviz vermeyeceği bir dizi talebin yanı sıra, yeni anayasanın örgütlenmesi sürecinin aktif bir parçası olmak ve Kürt halkının varlığının dışlanmadığı bir anayasanın şekillenmesinde "Özerklik" talebinden geri adım atmamak kararlılığında.

Seçimler Kürt halkının kaderini kendi ellerine almakta ne kadar kararlı olduğunu gösterdi. Şimdi sıra batıda! Batıdan Kürt hareketini koşulsuz destekleyecek ses ne kadar güçlü çıkarsa, Kürt sorununun hem batıda yaşayan emekçiler, yoksullar lehine hem de Kürt halkının çıkarları lehine siyasî çözümüne o kadar yaklaşmış olacağız.

Şenol Karakaş

SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM PROGRAMI

Sağlık hizmetinin herkese sınırsız ulaştırılmasını arz talep mekanizmalarına terk edemeyiz. Herkese eşit, ücretsiz ve ulaşılabilir sağlık hizmeti sağlamak kamusal bir aygıt olan devletin aslî görevi olmalıdır.

Samet Mengüç

Sağlık alanı neoliberal küreselleşmeden en fazla etkilenen alanlardan biridir. Sağlık sektörünün sermaye birikim alanı olarak görülmesi neoliberal sermayenin ortak ilgi alanı olmuştur. Sermayenin ilk hedeflerinden biri sağlığı herhangi bir ürün gibi alınıp satılan bir meta haline getirmektir. Ancak bu hedefine ulaşırken sağlığın kamu hizmeti olması gerektiğini öteden beri savunan ve kamu hizmeti haline gelmesini isteyenlerle ve Türkiye’de olduğu gibi meslek kuruluşlarıyla karşı karşıya gelmiştir.

Neoliberal politikalarla son yıllarda artan bir hızla sektör haline getirilen sağlık alanındaki ilk uygulamalar II. Dünya Savaşı sonrasında Amerika’da hayata geçirildi. Ancak Avrupa ve Latin Amerika’da pek rağbet görmedi. Özel sağlık sektörü ABD’de herkese açık bir genel sağlık sisteminin kurulmasına yönelik tüm çabalara başarıyla karşı koydu ve 1980’lerden itibaren 1945 sonrasında başka yerlerde inşa edilmiş olan genel sağlık sistemlerinin piyasalaştırılarak eşitlikçilikten uzak bir yapıya bü-ründürülmesi yönünde çalışmalara girişti. Bir yandan da sağlık araştırmaları ve eğitimini kendi çıkarlarına giderek daha bağlı hale getirdi.

Herkes için sağlık

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 25. maddesinde, 1948 yılında, sağlık hizmeti almak bir insan hakkı olarak tanımlandı. Güçlü bir emek hareketinin mevcut olduğu hemen her ülkede 1950’lerin sonlarında devletler herkese açık genel sağlık hizmetlerine (SSK ve benzeri) yönelik talebin önünde duramaz hale gelmişti. Kimi Batı Avrupa

ülkelerinde büyük bir özel sektörün de Sosyal Sigorta temelli kamu sistemleri ile yan yana faaliyet yürütmesine izin verildi. Yeni kamu sağlık sistemlerinin çoğunluğunda hekimlere hizmet miktarına göre ücret ödenmeye devam edildi. Bu da kaçınılmaz olarak gereksiz tedavilere ve maliyette artışa neden oldu. Yine de, herkes için parasız sağlık hizmeti ilkesi çoğu OECD ülkesinde 1970’li yıllarda kök salmayı başardı. Kamusal özelliği tüm dünyada destek gören sağlık hizmeti Alma-Ata Deklerasyonu ile 1978’de Birleşmiş Milletler tarafından “Herkes İçin Sağlık “ sloganı ve hedefi ile benimsendi.

Neoliberal siyasetin kamu sağlık hizmetlerini 1990 sonrasında yeniden metalaştırma projesine girişmesi ve burayı özel sermaye için birikim alanı olarak açmasıyla Amerikan sermayesinin II. Dünya Savaşı sonrası yaşama geçirmeye çalıştığı tablo netleşti. Bu süreç sağlık hizmetlerinin maddî bir gerçeklik olduğu kadar ideolojik bir yapı olduğunu da gösterdi. ‘Üretkenlik’, ‘verimlilik’ ve ‘tercih’ gibi terimlerle birlikte sağlık hizmetini de diğer her şey gibi bir meta olarak sunmak mümkün oldu. Piyasalaştırma sürecinin ilerlemekte olduğu tüm ülkelerde, kamusal sağlık hizmetleri de durmaksızın ticarî bir çerçeveye itilmektedir. Kârlılık açıkça ifade edilen

bir amaç haline gelmekte, personel yeterliliği ile hizmet süreleri aşağı çekilmekte ve hizmet kalitesi düşmektedir.

Neoliberalizm, tıbbın bugün içinde bulunduğu koşullarda kapitalizmin sağlıksızlığı hâlâ nasıl beslemekte olduğunu gözler önüne seriyor.

Eşit, ücretsiz, ulaşılabilir sağlık hizmeti

Türkiye’de uygulanan Sağlıkta Dönüşüm Programı neoliberal politikaların yaşama geçirilmesinden başka bir şey değildir; uluslararası sermaye kuruluşlarının yeni yatırım alanlarından biridir. Dünya Bankası ve İMF’nin 2002 yılında proje olarak hazırladığı bu program 2003’te AKP iktidarı tarafından uygulanmaya başlanmış ve sağlık hizmeti özel piyasa koşullarına terk edilmiştir.

Kamu sağlık sistemleri kapitalist ülkelerde daima bazı aksaklıklar taşır. Devletçe koyulan bütçe sınırlamaları nedeniyle hizmete erişimde gecikmeler olur. Siyaset, medya ve sermaye bu gecikmeleri kamusal sağlık hizmetlerinin aleyhine kullanır. Ama bu sorunların hallinin yolu sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi olamaz, olmamalıdır.

Sağlığın metalaştırılmasına , piyasalaştırılmasına , uluslararası sermayenin acımasız koşullarına terk edilmesine

neden karşı çıkmalıyız? Herkese eşit, ulaşılabilir ve ücretsiz sağlık hizmeti sağlanmasını neden savunmalıyız?

Sağlık doğrudan varoluşla ilgili bir durumdur. Hava, su, eğitim, trafik güvenliği ya da hukuk gibi toplumun ortak varlığı olarak değerlendirilmelidir.

Sağlık meta olarak değerlendirilemez, çünkü piyasada bulunan bir metayı tüketme ya da tüketmeme yönünde tercih yapılabilirken hasta olmamak yönünde bir tercihte bulunma olanağı yoktur. İnsan ne zaman ve ne sebeple hastalanacağını, gelecekte hangi hastalığa yakalanacağını bilemez. Alacağı tedavi hizmetinin kapsamını , zamanını ve türünü kendisi belirleyemez.

Hastanın tıbbî yardım talebi işin başında belirli değildir, talebini ortaya koyabilmek için bir uzmanın duruma açıklık getirmesi gerekir. Bu ilişki sağlık çalışanlarına teşhis aşamasında ve sunulacak tedavinin belirlenmesinde tek taraflı büyük bir güç vermektedir. Hekimler işadamlarına dönüştüğünde, işadamı gibi çalışmaya başladığında sağlık hizmetleri ticarileşir. Hasta müşteri, hekim tüccar durumuna düşer.

Serbest piyasa koşulları rekabeti doğurur; rekabet daima kazananlar ve kaybedenler yaratır. Kaybedenler hep en zayıf halkalardır (yoksullar, kronik hastalar ve durumu ciddi olanlar).

Sağlık hizmetinin herkese sınırsız ulaştırılmasını arz talep mekanizmalarına terk edemeyiz. Herkese eşit, ücretsiz ve ulaşılabilir sağlık hizmeti sağlamak kamusal bir aygıt olan devletin aslî görevi olmalıdır.

Kamusal sağlık hizmeti, emekten, yoksuldan yana olan herkesin savunması ve sahiplenmesi ile mümkün olacaktır .

Sağlıkta taşeronlaşma sadece sağlık çalışanlarının iş güvencesini, çalışma ve yaşam koşullarını kötüleştirmekle kalmıyor; sağlık hizmetinin kalitesini düşürüyor, hastaların hayatını tehdit ediyor. 2005 yılı Haziran ayında Edirne’de, Temmuz ayında Manisa’da, Ağustos ayında Kayseri’de, 2008 yılı Temmuz-Ağustos aylarında Ankara’da, Eylül ayında İzmir’de, 2009 Temmuz ayında Urfa’da onlarca bebek hastane enfeksiyonları nedeniyle topluca hayatını kaybetti. Hepsinde sorumlu aynıydı: sağlıkta taşeronlaştırma.

İşsizlik sigortasından yararlanamayan işsizler, kayıt dışı sektörde çalışanlar, primini ödeyemeyen esnaf ve sanatkârlar, primini ödeyemeyen çiftçiler, 18 yaşını dolduran ve çalışmayan kız çocukları Genel Sağlık Sigortası’ndan yararlanamıyor.

Sigortalı vatandaşlara verilecek hizmetlerin kapsamı, miktarı ve süresi Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sınırlanabilecek. Temel teminat paketi dışında kalan hizmetler için “tamamlayıcı sigorta” yaptırmak veya cipten ödemek gerekecek.

Genel Sağlık Sigortası’nın yürürlüğe girdiği daha ilk gün muayene ücretlerine zam yapıldı. Uygulama yargıdan döndü, ama hükümet yeni bir düzenleme yaparak muayene ücretlerini %650 arttırdı. (Aile hekimliği muayeneleri için getirilen 2 TL katılım payı yargı tarafından tekrar iptal edildi.) Artık her bir muayene için devlet hastanelerinde 8 TL, özel hastanelerde 15 TL muayene ücreti ödeniyor. Üstelik bu düzenlemelerle, daha önce muayene ücreti ödemeyen SSK’lı aktif çalışanlar, yeşil kartlılar, kamu çalışanları ve emeklileri ile aile bireyleri de artık ücret ödemek zorunda.

Etkileşim Yayınları bana dört yıl boyunca birikmiş “Ergenekon haberciliği” yazılarını kitaplaştırmayı teklif ettiğinde, bir hafıza tazelemesi doğrultusunda işe yarayacağını düşünerek teklifi kabul ettim. Kitap böyle ortaya çıktı.

Ergenekon Haberciliği
Alper Görmüş
Etkileşim Yayınları, 2 Cilt

ERGENEKON HABERCİLİĞİ

Ele aldığı konuları kuyumcu titizliği ile işleyen **Alper Görmüş**, geçtiğimiz günlerde piyasaya çıkan kitabı **Büyük Medyada Ergenekon Haberciliği** ile yine gündeme damgasını vurdu. Görmüş, **Arife Köse**’nin sorularını yanıtladı

● *Büyük Medyada Ergenekon Haberciliği kitabının çıkış noktası neydi?*

İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde “haber analizi” dersleri vermeye başladığım 1999’dan itibaren, yazılı basındaki haberleri çok daha yakından, tabir caizse “içlerini okuyarak” izlemeye başladım. Dersler bir süre sonra, Ümit Kıvanç ve Kürşat Bumin’le birlikte oluşturduğumuz Medyakronik adlı haber eleştirisi sitesine kaynaklık etti (2000). Medyakronik’in kapanmasından sonra (2002), aynı işi Kürşat Bumin’le birlikte hazırladığımız Kronik Medya (Yeni Şafak) adlı sayfada sürdürdük. Onun da sona ermesinden sonra (2005) medya eleştirilerime Nokta ve Aktüel dergileriyle Taraf gazetesinde devam ettim. 22 Ocak 2008’de Ergenekon soruşturmasının ilk dalgasının gerçekleştirilmesinden iki gün sonra, bu tarihi gelişmeyi gazetelerin nasıl yansıttığını ele alan ilk yazım Taraf gazetesinde yayımlandı. Sonraki günlerde, aylarda ve yıllarda bu çerçevedeki takibimi sürdürdüm.

Etkileşim Yayınları bana dört yıl boyunca birikmiş “Ergenekon haberciliği” yazılarını kitaplaştırmayı teklif ettiğinde, bir hafıza tazelemesi doğrultusunda işe yarayacağını düşünerek teklifi kabul ettim. Kitap böyle ortaya çıktı.

● *Kitapta özellikle Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin öne çıktığını görüyoruz. Bunun nedeni nedir?*

Bu sorunuza cevap vermeden ve daha fazla ilerlemeden, Ergenekon sürecinden söz ederken bunu hangi anlamda kullandığıma açıklık getirmek istiyorum. Ben, kamuoyunda “Ergenekon soruşturması ve davası” olarak bilinen süreci, “geniş Ergenekon”un bir parçası olarak ele alıyorum. Kitabımda yaptığım bu ayrımı, oradan bir alıntıyla okurlarınız için de yapayım: “‘Ergenekon’ derken sadece bir ‘teşkilat’tan değil, bir ‘zihniyet’ten söz ettiğimi bir daha belirtmek isterim.

Aksi takdirde, kitabın gerek birinci gerekse de ikinci ciltlerinde yer alan kimi yazıların konularına bakıp (Darbe Günlükleri, Balyoz Davası vb.), bunların ‘Ergenekon’la ilgisi’ üzerine haklı spekülasyonlar yürütmek mümkün olabilir. Oysa, yukarıda da değindiğim gibi, benim için Darbe Günlükleri de, Balyoz Davası da, aradaki irili ufaklı bir sürü darbe ve eylem planları da ‘Ergenekon zihniyeti’nin türevleridir.”

Şimdi sorunuza gelebilirim... Kitapta neden Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri öne çıkıyor?

Basının “Ergenekon’a soğuk” kesimi için ikili bir ayrım yapıyorum. Birinci kategoride, Ergenekon’un tümünden uydurma olduğunu öne süren, onun siyasi iktidarın “yarattığı” bir canavar olduğunu savunanlar yer alıyor, ki bu kategorinin sembolik gazetesi Cumhuriyet...

İkinci kategoride ise Ergenekon sürecinin Türkiye’nin karanlık geçmişini aydınlatmada bir “şans” olduğunu söyleyen, fakat hemen ardından ilave ettikleri “ama”yla aslında böyle bir dertlerinin olmadığını fâş edenler yer alıyor, ki bu kategorinin sembolik gazetesi de Hürriyet...

Kitapta Cumhuriyet ve Hürriyet’in öne çıkmasının nedeni, Ergenekon sürecindeki -aralarında geçişlilikler olsa da- iki farklı tavrı bu sembol gazeteler üzerinden ele alma arzumdur. Mesela Cumhuriyet, aralarında “dokunulamaz paşa” olarak bilinen Veli Küçük’ün de bulunduğu çok sayıda kişinin gözaltına alındığı ilk Ergenekon dalgasını manşetten vermeyen tek gazete olarak öne çıktı. Cumhuriyet, Birinci Ergenekon iddianamesinin açıklanmasını da “Av tüfeğiyle darbe” manşetiyle duyurmuştu okurlarına... Gazete, ortaya çıkan onca gömülü silahı vurgulamak yerine, bir tutuklunun evindeki av tüfeğinin iddianameye girmesini istismar etmeyi tercih etmişti. Ergenekon’a “soğuk” basın kesiminin “Ergenekon önemli ama,

yapılan hatalarla gül gibi davayı heder ediyorlar”cı varyantını en güzel, şimdi Taraf gazetesinde yazan Gürbüz Özaltnılı deşifre etmişti:

“Bir yazar, önce parti kapatmanın, darbeci entrikaların kabul edilemeyeceğini söyleyip ardından ‘ama’yı yerleştirerek diğer tarafın kabul edilemeyecek özelliklerini sıralıyorsa, beni esas olarak ikinci noktaya dikkat göstermeye davet ediyordur. (...) Aynı temalı bir yazının ‘ama’sının öncesine AKP’nin anti-demokratik, fırsatçı politikalarının yerleştirildiğini ve ‘ama’ dendikten sonra darbe girişimlerine karşı çıkmak gereğini işaret eden bir söylem üzerine kurulduğunu düşünelim. Bu ikisi arasında yazarın önceliği bakımından ciddi fark olduğunu, vurgusunun yer değiştirdiğini algılarız.”

Özaltnılı’nın “ama”lı cümlelere ilişkin olarak bizi davet ettiği yapısökümünü “Ergenekon önemli ama, yapılan hatalarla gül gibi davayı heder ediyorlar” türü cümlelere uygulayalım: Böyle cümlelerdeki “ama”, sahibinin vurguyu Ergenekon davasının önemi üzerine yapmadığını gösteriyor. Oysa cümle “Ergenekon davasında kimi hatalar yapılıyor, ama bunlara bakıp davanın önemini göz ardı edemeyiz” diye kurulsaydı, vurgu yer değiştirmiş olacaktı. Bu faslı kapatmadan önce bu çerçevede dile getirilen bir mugalataya da işaret etmek isterim... “Ama”lı cümlelerin sahipleri, bir noktaya kadar (Türkân Saylan’ın evinin aranması) kamuoyunda Ergenekon davasına hiçbir itirazın olmadığını, o olaydan sonra itirazların başladığını savunuyorlar. Oysa, kitapta defalarca gösterdiğim gibi Ergenekon davasını, darbe girişimlerini ve darbe planlarını önemsizleştirmek, itibar kaybına uğratmak için yürütülen bilinçli çabalar en başından itibaren vardı. Mesela kabilinden söylüyorum, Ertuğrul Özkök (29 Mart 2008) şu satırları birinci Ergenekon dalgasının üzerinden henüz iki ay geçtikten sonra kaleme almıştı:

“Kime rastlasam önceki akşam Kanal 1’de Mehmet Ali Erbil’in yaptığı espriyi konuşuyor. Erbil, jüri üyeliğine davet edilen Paris Hilton için şu espriyi yapıyor: ‘Ergenekon soruşturması kapsamında gözaltına alındı. Serbest kalınca gelecek. Önce İlhan Selçuk çıkacak, arkasından onu bırakacaklar.’ Buna basit bir espri olarak bakabilirsiniz. Ama iş espri düzeyine gelmişse, ‘sokağın algılaması’ olarak da bakabilirsiniz. ‘Ergenekon soruşturması’ halka bu algılamayla iniyor. Yani, önüne geleni içine alıp kartopu gibi büyüyen bir soruşturma.”

Kolayca tahmin edebileceğiniz gibi bu satırları klasik “Ergenekon’u önemseme” satırları izliyordu: Ertuğrul Özkök sadece uyarı görevini yapmak için hatırlatmıştı Mehmet Ali Erbil’in espri-sini... Hepimizin hayatını ilgilendiren bu soruşturmanın sulandırılmaması, itibar kaybına uğramaması için... Şunu söyleyerek bitireyim sorunuza cevabımı: Ben, Ergenekon haberciliği peşindeki takibimi, işte bu türden cümlelerdeki “ama”nın samimi olmadığını göstermek amacıyla yazdım.

● *Medya’nı Susurluk ve Ergenekon’a yönelik tavırlarının farklı olmasından dolayı eleştiriyorsunuz. Bu farklılığın nedeni nedir? Ayrıca şöyle bir durum da var; Susurluk sırasında çetelerin ortaya çıkmasına yönelik daha büyük bir konsensüs vardı ama davayı daha kolay kapatabildiler. Ergenekon davasına yönelik çok ciddi bir bilgi kirliliği ve davayı itibarsızlaştırma çabası var ama Susurluk’un gittiğinden daha ileri noktalara gidebileceğinin işaretleri de var. Buna katılıyor musunuz? Bu farkın nedeni nedir?*

Türkiye’nin merkez medyası, devlete ve (Türkiye örneğinde) onun iskeletini oluşturan orduya karşı hiçbir zaman eleştirel bir pozisyon almadı. Kendisini daima, olması gerektiği gibi toplumun değil devletin bir parçası olarak gördü. Olması gerektiği gibi toplumsal talepleri “yukarıya” aktarmak yerine devletin topluma dair tasavvurlarını toplumun tepesine boca etti. Merkez medya, devletin asli sahibi olarak daima askerleri gördüğü için, seçimle işbaşına gelen hükümetlere karşı daima mesafeli oldu, kritik anlarda ise, askerlerin talepleri doğrultusunda onları “düşmanlaştırma” görevini ifa etti. (Mehmet Ali Birand’ın sözleriyle: “Bizim kuşak için devlet daima öncelikli ve haklıydı. Devleti de asker temsil ederdi. Politikacı, üçkâğıtçı-yalancı-vatanını pek düşünmeyen-cebini dolduran bir insandı. Asker ise namuslu ve her şeyini vatana adanmış, özveri dolu bir kahramandı.”) İşte bu “devlet” ve “hükümet” algısı nedeniyle Türkiye’nin merkez medyası, hükümet ve polisten kaynaklanan

meşruiyet dışı eylemlere ve hak ihlallerine karşı gösterdiği tepkiyi, devlet ve ordudan kaynaklanan meşruiyet dışı eylemlere ve hak ihlallerine karşı göstermiyor. Birinci durumda yer yer şahinleştiğini bildiğimiz medya, ikinci durumda bir güvercin haline geliyor. Ben, medyada Susurluk karşısında alınan eleştirel pozisyonun Ergenekon konusunda alınmamasını, alınamamasını böyle bir analizden yola çıkarak açıklayabiliyorum...

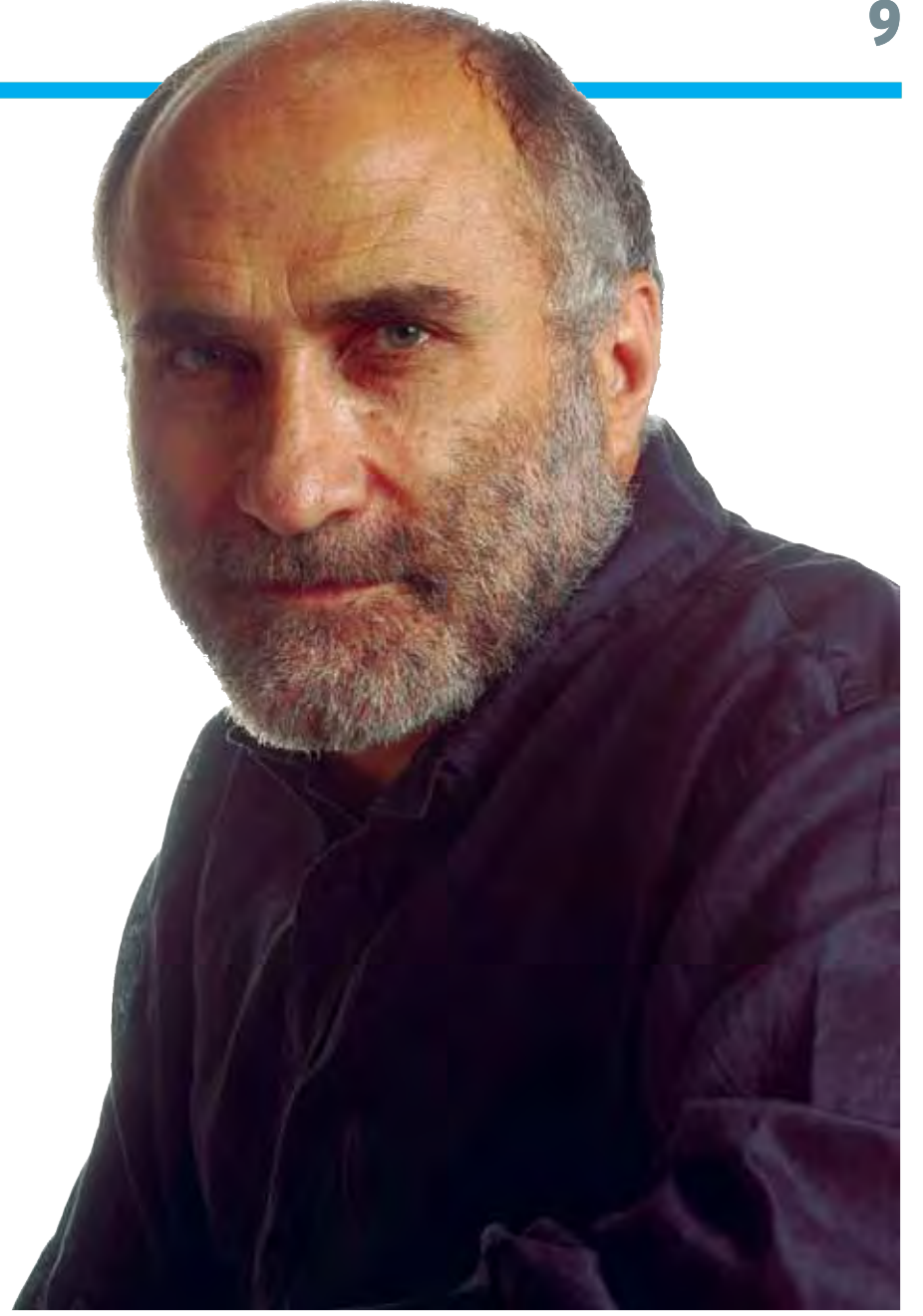
Susurluk, hiç değilse başlangıçtaki haliyle ordunun bulaşmadığı, özel kuvvetlerle sınırlı bir çeteleşme olarak algılandığı için merkez medyada sert bir “hesap sorma” kampanyası açılabilirdi. Oysa Ergenekon öyle değil... Ergenekon, içinde askerlerin de olduğu bir “suç örgütü davası”... Öyle olmasaydı, sadece polisleri ve devlet içinden sivil bürokratları kapsayan bir “suç örgütü davası” olsaydı, durum çok farklı olacaktı. Böyle bir durumda medya, davaya çok daha büyük bir iştahla sarılacaktı.

Sorunuzun ikinci kısmına gelirsek... Doğru, Susurluk’ta çetelerin ortaya çıkarılması hususunda daha büyük bir konsensüs olmasına rağmen dava daha çabuk kapatılabilirdi... Yine, Ergenekon konusunda kamuoyu bölünmüş olsa ve davayı berhava etmek için yoğun bir çaba sürüyor olsa da, Ergenekon, Susurluk’un gittiği noktadan daha derinlere gidiyor...

Susurluk’tan başlayalım: İşaret ettiğiniz konsensüs, başlangıçta, “sürekli aydınlık için bir dakika karanlık” günlerinde vardı. Fakat sonra, askerlerin darbe iştahının kabarmasıyla birlikte bu tepkiler “irticaya karşı laik direniş”e dönüştürülmeye çalışıldı ve bunda da önemli ölçüde başarıya ulaşıldı.

Bu çabayı en iyi Cumhuriyet gazetesinin her 25 Ocak’ta (Uğur Mumcu 24 Ocak 1993’ta öldürülmüştü) hazırladığı “Uğur Mumcu’yu anma” sayfalarındaki değişimi izleyerek görebiliriz. Gazete, ilk yıldönümünden (1994) Susurluk günlerine kadar katliamı “irtica”ya fatura ederken, 1996’dan itibaren “devlet içindeki karanlık odaklar”a dikkat çekmeye başladı... Fakat ne zaman ki 28 Şubat müdahalesinin ihtiyaçları doğrultusunda “irtica korkusu”nu yeniden alevlendirmek gerekti, Mumcu’yu anma sayfalarında yeniden “irticanın işi” imaları görülmeye başladı.

Susurluk, böyle böyle kapatıldı... Tabii, bunda konjonktürün ve siyasetçilerin derin devlet ilişkilerini deşifre etmedeki isteksizliklerinin de rolü vardı. Ergenekon soruşturması ve davası ise uluslararası koşullarla iç koşulların bir noktada buluşması sayesinde daha derinlere nüfuz edebiliyor. Sorunuzu medyanın Susurluk ve Ergenekon dönemlerindeki pozisyonu

çerçevesinde de ele almamız gerekir. Susurluk döneminde medya neredeyse yekpare bir bloktu (“kartel medyası” günleri) ve bu blok esasen “devlet”in arzuları doğrultusunda hareket ediyordu. O günlerde devlet “irtica” fişliğini attığında medya “Susurluk karanlığı”nı unutup onun altında toplandı; Susurluk’un daha da derinlere inmemesinde medya da büyük bir rol oynadı.

Ergenekon dönemini ise, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidara gelmesinden sonra ortaya çıkmaya başlayan ve davadan yana tavır alan yeni bir medya blokuyla birlikte idrak ediyoruz. Bu medyanın hükümetle ilişkilerinin sorunlu olduğu muhakkak; fakat konumuzun dışındaki bu ilişkiyi bir kenara bırakırsak, şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Bu medya bloku ve tabii ki her iki blokun dışında bağımsız bir çizgi izleyen Taraf olmasıydı, kamuoyunun Ergenekon algısı bugünkünden çok farklı olabilirdi. Belki de, Ergenekon süreci tümüyle ortadan kaldırılabilirdi. Özetle: Ergenekon’un Susurluk’tan daha derine gitmesinde medyadaki değişim (de) önemli bir rol oynadı.

● *Özellikle Ahmet Şık ve Nedim Şener’in tutuklanmaları basın özgürlüğü bağlamında çok tartışıldı. Basın gerçekten özgür olabilir mi?*

Ahmet Şık ve Nedim Şener’in tutuklanmaları üzerinden yürütülen basın

Okullarda, müfredata “demokratik zihniyet”i besleyecek ilaveler yapılmalı, demokratik sisteme yapılmış gayri meşru müdahalelerin hangi sonuçları doğurduğu dünya ve Türkiye örnekleri üzerinden işlenmelidir. Ayrıca askerî okullardaki müfredat mutlaka değiştirilmelidir.

özgürlüğü kampanyalarında bir samimiyet sorununun olduğu muhakkak... Bütün ömürlerini “Türkiye cezaevlerinde gazeteci olmadığını, onların terörist olduğunu” anlatmakla geçiren kimi “duayen” gazeteciler, Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu’nun düzenlediği basın özgürlüğü yürüyüşlerinin ön sıralarındaydılar; ötesi var mı? Bu yürüyüşler, toplumun bazı kesimlerini ve onların siyasi-toplumsal temsilcilerini düşmanlaştırma amacı doğrultusunda araçsallaştırılabildiği için bu kadar rağbet gördüler.

● *Sosyalist basın da Ergenekon konusundaki tutumundan dolayı eleştiriyorsunuz. Sizce sol basının Ergenekon’a yönelik bu tutumunun altında yatan düşünsel altyapı nedir?*

Sosyalist basının bir kısmını diyelim... Evet, eleştiriyorum, çünkü onlara göre Ergenekon, “emekçilerin bağımsız siyasi eylemi”nin kapsama alanı dışında kalmaktadır ve dolayısıyla kimin kimi “yediği” kendilerini ilgilendirmemektedir. Bu tavrı siyaseten “alıkça” bulduğum gibi ahlaken de eleştiriyorum... Bir yanda siyasete “demokratik meşruiyet”in dışından müdahalelerde bulunan, amaçları doğrultusunda ülkeyi gerektiğinde kan gölüne çevirmekten çekilmeyecek birtakım silahlılar, çeteler var, öbür tarafta da şaibesiz seçimlerle iktidara gelmiş ve yeni bir seçimde geldikleri yerlere gönderebileceğimiz sivil siyasetçiler var... Bu karşıtlığa bakıp da, orada birbirlerini yemelerinde fayda görülen iki “emekçi düşmanı siyasi güç” görülüyorsa, burada ahlaki bir sorun (da) var demektir. Ben, sol’un bu tavrının altında, laikliği, kendini var eden en temel değerleri geri plana atmak pahasına birincil mücadele alanı olarak benimsemesinin yattığı kanaatindeyim. Türkiye gibi bir ülkede laiklik demek devlet demektir. Böyle bir ülkede laikliği hem de devletin anladığı anlamda benimserseniz, er veya geç devletin siyasi çizgisine yaklaşırsınız. En büyük toplumsal düşmanınız “dini gericilik”, en büyük siyasi düşmanınız “dini gericilik”in etkisi altındaki toplumsal kesimlerin siyasi temsilcileri olursa, er veya geç onlara karşı mücadelenin asıl sahibi olan devletin siyasi çizgisine yaklaşırsınız. Bence sol’un Ergenekon karşısındaki akledilmesi çok zor pozisyonu, işte böyle bir düşünsel anomaliden kaynaklanıyor.

● *Medya gerçekten ‘sivil siyasete müdahale edebilecek’ kadar güçlü mü? Bu gücün sınırları ne kadar?*

Günümüzde, yukarıda anlattığım gibi -her iki kanadı da sorunlu olsa da- medyada belirgin bir denge oluşmuş durumda. Eski günler için konuşursak, bir ara bu

konu üzerinde çok düşünmüş, örnekleri incelemiş ve şu sonuca varmıştım: Medya seçimleri etkileyemiyor, fakat “demokratik meşruiyet” dışındaki güçlerin arzuları doğrultusunda toplumu korkutarak alıklaştırma ve bir şeye hazır kıvama getirme hususunda hayli etkili olabiliyor.

● *Ergenekon zihniyeti ve Ergenekon örgütü ayrımı yapıyorsunuz ve teşkilat zayıfladıkça toplum içindeki Ergenekon zihniyetinin güçlendiğini söylüyorsunuz. Bunu somutlayabilir misiniz? Zihniyetin güçlendiğinin işaretleri nelerdir?*

Geçtiğimiz ay Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi ile Metropoll’ün ortak bir çalışması yayımlandı. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’de “Bazı durumlarda ordunun darbe yapıp yönetime ely koymasını onaylar mısınız” sorusunu “onaylarım” diye cevaplayanların oranı yüzde 39 çıktı.

Araştırmamanın yorumcuları (Fuat Keyman ve Özge Kemahlioğlu) bu yüzde 39’un hangi kesimlerden oluştuğu konusunda herhangi bir değerlendirme yapmamışlar, fakat bunların ağırlıklı olarak görünüşleri modern, zihniyetleri otoriter kentli, okumuş yazmış orta sınıflardan oluştuğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Yine, bu yüzde 39’un ağırlıklı bölümünün Ergenekon sürecinin kesilmesinden mutluluk duyacak kişilerden oluştuğunu güvenle öne sürebiliriz. Ergenekon’un teşkilat gücü 2007’den bu yana sürdürülen soruşturma ve davalarla önemli ölçüde zayıflatıldı. Fakat, bu araştırma sonucunun da gösterdiği gibi Ergenekoncu zihniyet, toplum içinde saçaklanarak yaygınlaşıyor.

Evet, son derece paradoksal görünse de ben bu iki sürecin paralel biçimde gelişmekte olduğunu düşünüyorum. Bana öyle geliyor ki, bütün mesele Ergenekoncu zihniyetin ve ona bağlı olarak Ergenekoncu mücadele pratiğinin toplumun belirli kesimlerinde hakiki bir etki yaratabilmiş olmasında yatıyor. Ergenekoncu mücadele pratiği, toplumun belirli kesimlerini ve onların siyasi temsilcilerini düşmanlaştırma ve o korku üzerinden toplumun olabilecek en geniş kesimlerini kendi saflarına çekme pratiğidir.

Ergenekonculuk, son 10-15 yılda bu çabasında önemli başarılar elde etti. Şimdi artık, “iktidardaki düşman”ı imha etsin de hangi yöntemle ederse etsin diyen bir toplumsal kesim var. Bu kesim, “düşman”ı imha kapasitesine ve yeteneğine sahip olan yegâne güç (ordu ve öbür Ergenekoncu güçler) dava ve soruşturmalara zayıfladıkça, umutsuzlukla o gücün zihniyetine daha fazla sarılıyor. Çünkü o gücün gücünü tamamen kaybetmesinden ve

böylece kendi “kurtuluş” umutlarının da tamamen ortadan kalkmasından korkuyorlar.

● *Ergenekon’un taktiklerini zaman zaman değiştirdiğini söylüyorsunuz. Sizce şu anda Ergenekon nasıl bir taktik izliyor? Silahları gömdü mü gerçekten?*

Ergenekon’un salt bir suç örgütü olmadığını, her şeyden önce siyasi hedefleri olan karmaşık bir yapılanma olduğunu unutmamalıyız. Böyle bir yapılanmanın, amacı doğrultusunda şiddet eylemlerinin yanı sıra siyasi araçları da kullanması kadar doğal ne olabilir? Son dönemlerde, Ergenekon’un Cumhuriyet Halk Partisi içine nüfuz etmeye yönelik çabası kafalarda bazı sorulara yol açtı. Acaba bu gelişme Ergenekon’un “silah bıraktığını”, iddialarından vazgeçtiğini ve CHP içinde “demokratik siyaset” yapmaya karar verdiğini mi gösteriyordu?

Ben, CHP içindeki faaliyeti, Ergenekon’un kullanmaktan hiçbir zaman vazgeçmediği “siyasi faaliyet”in günümüze uyarlanmış yeni bir veçhesi olarak görüyorum. Ergenekon’un şiddet kullanma yeteneğinin önemli ölçüde geriletildiği günümüzde böyle bir tercih zorunluluktan kaynaklanmaktadır ve eşyanın tabiatı gereğidir. Gayri meşru örgütlenmeler, kendileri açısından zor dönemlerde hep böyle davranırlar, faaliyetlerini legal-meşru çatıların altına taşırlar. Fakat Ergenekon, şiddet kullanma yeteneğini önemli ölçüde koruduğu dönemde dahi “demokratik siyaset”ten faydalanmasını bilen bir yapılanma oldu; 2007’deki Cumhuriyet Mitingleri’ni, bu söylediğimi doğrulayan bir faaliyet alanı olarak gösterebilirim.

● *Ergenekon zihniyeti ve teşkilatına karşı nasıl bir mücadele önerirsiniz?*

Teşkilata karşı mücadelenin yolu belli; yasal mücadele, soruşturmalar ve davalar... Bu çerçevede söyleyecek fazla bir sözüm yok.

Zihniyet meselesine gelince... Burada elbette soruşturmalara ve davalara yer yok. Burada ancak uzun soluklu bir fikrî mücadeleyle sonuç alabiliriz. Yeri gelmişken, Ergenekoncu zihniyetin geniş orta sınıflardaki yansımalarına karşı yürütülmesi gereken fikrî mücadelede yaşadığını düşündüğüm bir zaafa işaret etmek isterim.

Ergenekon meselesini samimi olarak önemseyen çevreler, Ergenekoncu zihniyetin devlet, ordu, yargı, CHP, MHP içindeki yansımalarını topa tutarken, iş toplumdaki yansımalarına gelince frene basıyorlar. Mesela şu yüzde “39 meselesi”ndeki sessizliğe bakıp da böyle düşünmemek mümkün değil. Şöyle bir sezgim var: Ergenekon’u önemseyen ve onunla mücadele eden demokrat, liberal, solcu çevreler adına söz alanlar, kendi doğal çevreleri de o “yüzde 39” içinde yer aldığı için, eleştirinin oraya yönelmesinin gerektiği durumlarda frene basıyorlar. Çünkü, diyelim bu çerçevede bir televizyon konuşması yaptıklarında, stüdyodan ayrılıp arkadaşlarının, akrabalarının arasına karıştıklarında topa tutulacaklar. Ergenekoncu zihniyete karşı mücadelede benim iki de somut önerim var: Okullarda, müfredatla “demokratik zihniyet”i besleyecek ilaveler yapılmalı, demokratik sisteme yapılmış gayri meşru müdahalelerin hangi sonuçları doğurduğu dünya ve Türkiye örnekleri üzerinden işlenmelidir. İkinci olarak da askeri okullardaki müfredat mutlaka değiştirilmelidir. Çünkü biliyoruz ki orada askerler “vatanın sahibi biziz ve sadece biziz” duygusuyla yetiştiriliyorlar.

ERGENEKON İDEOLOJİSİ

Ergenekon yazarları ‘liberal’i küfür olarak kullanmaktadır. Yarattıkları ideolojik hegemonya neticesinde liberal sayılma, sanılma korku ve endişesi üremiştir.

Baha Coşkun

Politik iktidarlar halkın rızası olmak-sızın inşa ve idame edilemez. İmparatorluğun son yıllarından itibaren bizim halkın rızasını esas olarak ikna ile üretme, şiddet denilen politik enstrümanı ise istisnai olarak kullanma imkânımız kalmamıştır. Modern her siyasal iktidar bir “terör dönemine” ihtiyaç duyar. Ancak bizdeki sorun iki boyutludur. Emperyalizm çağında kapitalist merkezler dışındaki çevre ülkelerde modern siyasal iktidarların başka sorunları vardır. Modern sosyal sınıflar zayıftır ve dolayısıyla siyasal iktidar esasen “diplomatik ulûfe” olarak inşa ve idame ettirilir. Bu durumda toplumla bağlar iyice zayıflaşır ve toplum, moda terimle, “öteki” olarak algılanır. İlişkisizlik esas haline gelir, muhtemel tek ilişki şiddet ilişkisidir. “Terör dönemi” bir türlü bitmez, yapılaşır ve kalıcılaştır. Burada bizim tarihsel, toplumsal sorunlarımız vardır. Politik kadroların niyetinden bağımsız olarak, halkın rızası esasen şiddet ile üretilmek durumundadır.

Devletin kuruluş mitolojisi ile meşrulaştırılan şiddet politikaları başlangıçta yek vücut olarak uygulanmaktayken, daha sonra “devlete en fazla muhalefet eden veya eder görünen” partilerin hükümet vazifesini görmeye başlamalarıyla devlet ile “derin devlet” birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Bu esnada Nato’ya girilmesi, Nato’nun bölgemizdeki amaçları, bize biçtiği rol ve bu role uygun olarak bizde yapmak istediği organizasyonlar bu süreçle çıkmış ve iç içe geçmiştir.

Sovyetler Birliği’nin çöküşüne kadar derin devletin temel ideolojisi anti-komünizm olmuştur. Sovyetler Birliği’nin çöküşüyle beraber bu ideolojide radikal bir dönüşüm görülmeye başlanmıştır. Esas itibarıyla kentli, okumuş orta sınıflara hitap eden bu yeni ideoloji, sol değerlerin dejenerasyonu ve manipülasyonuna dayanmakta ve Nazi ideolojisi ile şaşırtıcı paralellikler göstermektedir.

Bu ideolojinin en önemli üç unsurunu anti-kapitalizmsiz bir anti-emperyalizm, Carl Schmitt’çi bir anti-liberalizm ve kültürel alerji politikaları oluşturmaktadır.

“Biz niye emperyalist olamıyoruz!”

Anti-kapitalizmsiz anti-emperyalizm, kapitalizme yönelik haklı öfkenin manipüle edilerek Yahudilere yöneltilmesi gibi Nazi icadıdır. Nazilerin

anti-semitizmi ne kadar anti-kapitalizm ise, bu türden bir anti-emperyalizm de o kadar anti-emperyalizmdir.

Hitler, Birinci Dünya Savaşı sonrasında “Almanya’ya haksızlık yapan yabancı büyük devletler” söylemi ile Alman orta sınıflarının neredeyse tamamının aktif desteğini almıştır. İsteddiği “adalet”, emperyalizmin sona ermesi anlamına değil, SSCB’nin ve İngiliz ve Fransız sömürgelerinin hammadde ve pazarlarını Alman burjuvazisine tahsis etmek anlamına gelmektedir.

Bu tür Hitlervari, odağında anti-kapitalizm olmayan soyut bir anti-emperyalizm, emperyal veya alt emperyal amaçları gizleyen bir maskedir. Sıradan yabancı düşmanlığından, ırkçılıktan bir farkı yoktur. Bu anti-emperyalizm üstün, nevi şahsına münhasır, tarih dışı, olumlu bir öze sahip bir millet kavramını önvarsayar ve diğer milletleri ve etnisiteleri bu üstün milletle hiyerarşik bir ilişki içerisinde tahayyül eder.

Bu durumda emperyalistler aslında “bizim” oturmamız gereken koltukların haksız işgalcilerine dönüşür. Kötü olan emperyalizm değil, onların emperyalist olması, bizim olamamamızdır!

Ergenekonun yeni ideolojisinde de dejenere ve manipüle edilmiş bir emperyalizm teorisi, solun kitle tabanından destek transferinde kilit bir rol oynamıştır. Emperyalist devletler teorisinden kuruluş mitolojisinin esas alındığı

bir Türkiye Cumhuriyeti figürüne gelmekte, oradan da siyasî aktörlere gidilmektedir. Politika “hariciye” merkezli bir olgu olarak algılanmaktadır. Sınıflar, kapitalizm v.s. ortada yoktur. Sınıflardan, ekonomi-politikten uluslararası ilişkilere gidilmemekte, aksine uluslararası ilişkilerden hareketle sınıflara, siyasal öznelere gelmektedir. Tarih dışı ve kategorik bir kötü figür olan ABD ve AB ile tarih dışı ve kategorik bir iyi olan Millî Devlet çerçevesinde anti-emperyalizm kurgulanmaktadır.

“Kendi kapitalist devletine karşı savaşmadan emperyalizme karşı savaşılamayacağı” fikri unutulmuş, aksine emperyalizme karşı savaşta, kendi kapitalist (millî) devletimiz veya onun çeşitli kurumları müttefik haline gelmiştir.

Anti-liberalizm

Yine Hitler ve faşizm ile olan paralellikler üzerinden gidersek: Hitler’in muhalefet ettiği esas kavram liberalizmdir. Komünistlerin, sosyalistlerin, Yahudilerin, çingenelerin ortak paydası “liberal güruha” dahil olmalarıdır. Teorik ifadesini Carl Schmitt’te bulan bu tür bir siyasal liberalizm eleştirisinin sol ile hiçbir ilişkisi yoktur. Siyasal liberalizmin Marksist eleştirisi politik toplumsal öznelere ekonomik-politik eşitsizliği üzerine kuruludur. Faşizmin eleştirisinin temeli ise liberallerin millî devletin karşısında kendi sınıfsal, etnik, dinsel, kültürel, cinsel kimliğinden gönüllü

olarak feragat etmeyi reddeden soysuz bir güruh olması üzerine kurulmuştur. Bazı durumlarda toplumsal kimlikten gönüllü feragat bile işe yaramaz. Sorun teşkil eden toplumsal kimlik değil, bizi varlığın kendisidir. Varlıklarından feragat etmeleri beklenir.

Amerika ve Avrupa’daki muhafazakâr iktidarlar tarafından 1980’lerde üretilen neoliberal iktisat politikaları insanlığın haklı olarak öfkesini çekmiştir. Bu politikalar “sosyal hakların meta haline getirilmesi” şeklinde özetlenebilir. İktisat merkezli bir teori olan neoliberalizme yönelik bu haklı öfke manipüle edilerek, siyaset merkezli bir teori olan siyasal liberalizme karşı Schmitt’çi anti-liberalizmin popüler biçimlerinin üretilmesinde kullanılmıştır.

Ergenekon yazarları “liberal”i küfür olarak kullanmaktadır. Yarattıkları ideolojik hegemonya neticesinde liberal sayılma, sanılma korku ve endişesi üremiştir. Solun söz hakkı liberal olmadığına ispat etmesinden sonra doğmaktadır. Kamuoyu var olan tek liberalizm eleştirisinin Ergenekoncuların Schmitt’çi liberalizm eleştirisi olduğunu sanmaktadır.

Kültürel alerji

Ergenekon ideologları bir taraftan yukarıda tarif ettiğimiz türden bir anti-emperyalizm ve anti-liberalizmin oluşturduğu bir entellektüel iklim yaratmaya, bir taraftan da politik karşıtlıkların, çelişkilerin yerine kültürel alerjileri ikame etmeye çalışmıştır.

Bu en iyi şekilde karikatürleştirilmiş bir örnek üzerinden anlatılabilir. Ergenekon ideologlarına göre 12 Eylül darbesinde aylarca siyasî şubelerde sürünmüş bir vatandaş, Kenan Evren de kendisi gibi bıyıksız, Ramazan’da bile rakı içen bir kişi olduğu için, baş politik düşmanı olarak Kenan Evren’i değil, badem bıyıklı ve sadece Ramazan’da değil hiçbir zaman rakı içmeyen Abdullah Gül’ü seçmelidir. Politik çelişkiler, ekonomik çelişkiler önemli değildir, önemli olan gündelik yaşam kültüründeki aynılık veya farklılıklardır. Bu farklılıklardan hareketle kentli mürekkep yalamış orta sınıflarda üretilen irrasyonel nefret, Hitler öncesi Alman orta sınıflarının Yahudilere duyduğu irrasyonel nefret ile kıyaslanabilir ancak.

Bütün bunlarda bir tuhaflık yoktur. Tuhaflık, Ergenekon ideologlarının başarıyla geliştirdiği boş anti-emperyalizm, siyasî anti-liberalizm ve kültürel alerji politikalarının, solun geniş kesimlerine de nüfuz edebilmiş olmasındadır.

SOKAKTAN MECLİSE 4 YILIN BİLANÇOSU

UFUK URAS ALTÜST İÇİN YAZDI

“Savaşa hayır” diyen bir avuç milletvekili arasında olmak bizim için tarihe düşülen çok kıymetli bir not oldu. Tıpkı Rosa’ların, Liebknecht’lerin savaş bütçesine hayır demesi gibi, bu duruş memleketteki bütün yalan rüzgârını deşifre etmeye yetti. Bu tutumumuz, Afganistan’dan Lübnan’a ve Libya’ya bütün sınırötesi operasyon kararlarında, yurttan sesler korosuna karşı, barışın kürsüsünün sesiydi.

Türkiye İşçi Partisi’nden 36 yıl sonra, 2007 genel seçimlerinde solda ortak aday platformu ve Bin Umut Adayları çalışması ile Meclise girmeyi başaran kolektif faaliyetin bir bilançosunun çıkarılmasının zamanıdır. Meclis’e 2011 genel seçimleriyle girecek olan Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloku adaylarına da bu müktesebatı aktarmak önem taşıyor.

Yüzde 10 barajını bağımsız adaylık yoluyla by-pass etmemiz, bizde bu barajla girdiğimiz son seçim olur izlenimini yaratmıştı. AKP’nin baraj inadı tabii ki vekil sayısı hesaplarına dayanıyor ve “emekten, demokrasiden ve özgürlüklerden yana ne kadar az insan girmesini sağlarsak, bu bize kârdır,” diye düşünüyorlar. Oy hırsızlığı politikası, maalesef 2011 seçimlerinde de sürüyor.

Yine de 2007 seçimlerinde meclise açılan tünel, solda genel olarak anlamlı bir taktik adım olarak kabul gördü ki, zaman yitimine yol açacak manasız tartışmalar bu sefer söz konusu olmadı ve 17 siyasî yapının desteğini aldı Blok.

Meclise açılan tünel

Meclis’te ezber bozucu bir iradenin önemini bu dört yıl içinde açık bir şekilde gördük. Zaten belki de bu yüzden, hemen DTP’nin kapatılması gündeme geldi ve tarihin cilvesi, bazen bir kişinin bile matematik ve siyasî önemi olabileceği görüldü ve 19’u 20’ye tamamlayıp, Gruba dahil olarak BDP ile yola devam ettik.

Bazı simgesel adımlar meclis mesaimiz açısından tayin edici öneme sahip oldu. AKP ne zaman sınırötesi operasyonlar için tezkere sunsa, CHP, DSP, MHP gibi bildiğiniz bütün siyasî yapılar buna açık destek sunarken,

“Savaşa hayır” diyen bir avuç milletvekili arasında olmak bizim için tarihe düşülen çok kıymetli bir not oldu. Tıpkı Rosa’ların, Liebknecht’lerin savaş bütçesine hayır demesi gibi, bu duruş memleketteki bütün yalan rüzgârını deşifre etmeye yetti. Bu tutumumuz, Afganistan’dan Lübnan’a ve Libya’ya bütün sınırötesi operasyon kararlarında, yurttan sesler korosuna karşı, barışın kürsüsünün sesiydi.

Bir diğer simgesel önemi olan konu, Nokta dergisinde Alper Görmüş’ün darbe günlüklerini açıklamasının ardından yapılan baskılar üzerine kendisini ziyaret etmem ve ardından Meclis’te araştırma önergesi vermemdi. Bu konuda AKP ve CHP’li vekillerin tek bir desteği olmadığı gibi, CHP’li Grup Başkanvekili’nin, “Bu da nereden çıktı? Daha önce aklınız neredeydi?” şeklindeki talihsiz demecini unutmak zor. Halbuki, darbecilerle mücadele hiç aklımızdan çıkmadığı gibi, Meclis’e de daha yeni gelmiştik.

Klişelere hapsolmuş bazı kesimler, AKP’nin de kapatılmasına karşı çıkıp meşru siyasî zeminde iktidarla mücadele etme anlayışımızı da hiçbir zaman kavrayamadı. Devletin hükümete talip olmasına her zaman itiraz ettik.

Nitekim yerel seçimler çalışmamız ve sonuçları bizi haklı çıkardı, başta bölge olmak üzere, AKP ciddi bir şekilde püskürtüldü, AKP’ye karşı sol koalisyonun izdüşümü olan, “Birlikte Başarabiliriz” inisiyatifi önemli bir deneyim kazandı. Tek üzüntümüz Karadeniz’in en başarılı belediye başkanı seçilen Yılmaz Topaloğlu’nun Hopa’da, CHP karşısında seçimi kaybetmesi oldu.

Meclis’te genel başkanlığımı sürdürdüğüm sürece en çok söz alan

parti genel başkanı oldum. Genel kurulda yaptığım 71 konuşma, 58 basın toplantısı ve açıklaması, 52 yazılı ve sözlü soru önergesi, üç kanun teklifinin yanı sıra, Grupla beraber de 267 araştırma önergesi, 99 kanun teklifi verdik.

Bunların hepsini sıralamak mümkün değil, ama kabaca, İncirlik Üssü’nden, Patriot füzelerine, mayınlardan misket bombalarına, askerî intiharlardan, cezaevi sorunlarına; 301’den nefret suçlarına, Dink davasından, Patrikhane seçimlerine, Ermenistan’la ilişkilere; vicdani redcilerden Evren’in haklarının geri alınmasına, eczacıların sorunlarından eğitimin meselelerine, çevre sorunlarından iklim değişikliğine, sel felaketine, nükleer santrallardan Kyoto’ya, HES’lerden Cargill’e, Hasankeyf’ten Alliano’ye, Kaz dağlarındaki altın madenlerine, şeker pancarı üreticilerinden fındık üreticilerine, arıcılıktan hayvancılığa, kayıtdışı imalathanelerden Tuzla tersanesi ölümüne, kot taşılama işçilerinden taşeron işçilere, mevsimlik işçilere, deri işçilerinden Telekom grevine, Sosyal Güvenlik yasasından İstihdam yasasına, İşsizlik Sigortası kanunundan Kamu Düzeni Müsteşarlığı kanununa; Biogüvenlik kanunundan 15-16 Haziran işçi direnişine, 1 Mayıs’tan emeklilerin sorunlarına; TOKİ’lerden internet yasaklarına, öğrenci sorunlarından YÖK sorununa, Alevilerin taleplerinden Kürt açılımına, aklınıza gelebilecek her tema gündeme getirildi.

Başta AKP bütçesi ve programı olmak üzere çalışmalarımızdan herhangi birine bugüne kadar bir eleştiri de gelmedi.

Hepimizin onuru olan TİP’in geçmiş performansının kat be kat ötesinde bir çalışma söz konusu olduğunu rakamlar

MECLİSE UFUK GEREK!

ve yaratılan politik etki ortaya koyuyor.

Tabii Meclis faaliyetlerinin yanı sıra, tüm sokak eylemlerinde, Maltepe Başbüyük'deki kentsel dönüşümden Sulukule yıkımlarına, Simter işçilerinin işgallerinden Birleşik Metal- İş'in Ümraniye grevine, Düzce'deki Desa direnişinden suyun özelleştirilmesi forumlarına, Sosyal Güvenlik yasası eylemlerinden barış ve özgürlük mücadelelerine, Genelkurmay Başkanına suç duyurusundan 24 Nisan anmalarına bütün mağdurların yanında olduk. Dink davasından Pamuk davalarına, KCK davalarına, hep eşit koşullarda bir arada yaşamı savunduk.

Kışlanın değil barışın sesi

Güven Park'ta, Meclis'e geçmeden önce alternatif yeminimizi ederken, "12 Eylül rejimine karşı olacağım, kışlanın değil, barışın sesi olacağım," demiştik. Bu süre boyunca hep düzen ve rejim eleştirisini, kimlik ve emek mücadelesiyle bütünleştirmeye çalıştık. Sorunları her zaman mağdurların örgütlü ve bileşik gücünün çözeceğine inandık.

Sermayenin emeğin üzerindeki hegemonyasına karşı mücadelede, neoliberalizmden milliyetçiliğe, militarizmden toplumsal muhafazakârlaşmaya değin somut konularda açık tutum aldık.

Bizim için emekçileri sermayeden, sermayenin politik parti ve akımlarından ve devletten, ideolojik, politik ve örgütsel olarak bağımsızlaştırmak hedefi esas oldu.

Paranın terbiye ettiği bir dünyaya mahkûm olmadığımızı düşündük. Demokrasiyi sadece siyasî alanda değil, ekonomide de düstur edindik. Kamu yararını kimin nasıl

tespit edeceğinin demokrasinin kurumsallaşmasına bağlı olduğunu, demokrasinin genişlemesinin kapitalizme karşı en büyük tehdit oluşturduğunu ve demokrasinin sadece siyasî alana hapsedilemeyeceğini gösterdik. Liberalizmin sömürme özgürlüğüne karşı, insanın geleceğinin pazar kaprislerine tabi olamayacağını hep vurguladık.

Biliyoruz ki, sınıf mücadelesinin siyasallaşması her zaman demokratikleşme talepleri ile atbaşı gider. Emekçilerin emek sürecini kontrol etmesi önemlidir. Yoksul insanlar, merhamet nesneleri değil, kendi kurtuluşlarının özneleridir.

Bu dört yıl boyunca, krizin faturasının çalışanlar üzerine yıkılmasına itiraz ettik. Kamusal yükümlülüklerin piyasaya devredilemeyeceğini vurguladık.

Devlete endeksli siyasetin adı milliyetçilik, sermayeye endeksli siyasetin adı liberalizm, dine endeksli siyasetin adı köktencilik ise, emek ve özgürlük eksenli bir siyasetin halesinin genişletilmesinin farklı bir dünya inşa etmedeki öneminden yola çıktık.

Bugün de bireysel egoizmin adı olan liberalizmden ve kolektif egoizmlerin türleri olan milliyetçilik ve fundemantalizmden kopmadıkça, siyasette Godot'yu bekleme halimizde de bir değişiklik beklenmemelidir.

Özgürlükçü laiklik

Mecliste somut sorunlar karşısında mesai üretmek, politik deklarasyonların dışında, devrimci siyaseti güncelleştirme imkanını sağlıyor. Bu yüzden fosilleşmiş siyasete karşı yenilikçi siyasetin önemine işaret ettik. Keyfîlik karşısında hukuk devletini ve kamu yararını savunduk.

Siyasetin kutsileştirilmesine, kutsal olanın siyasileştirilmesine karşı çıktık. Despotik devlet yapısını cumhuriyetin kazanımı diye takdim eden kesimlerin hep tepkisini çektik.

Her zaman din ve vicdan özgürlüğünden yana olduk. Otoriter laiklik karşısında özgürlükçü laikliği benimsedik.

Sol değerleri militarizme meze yapmadık. Adil bir seçim sisteminden yana olduk. Temsilde adalet ve sosyal adalet temel şiarımız oldu.

Kürt sorununda mide ve ekonomi merkezli ve inkârcı/mide bulandırıcı yaklaşımların ipliğini pazara çıkardık. Yetmedi, müfredata mantık derslerinin konmasını ve saatlerinin artırılmasını istedik.

Paşalar düzeninden hukuk düzenine geçişin yolu olan çok kimlikli, çok kültürlü, emek eksenli bir demokratik ve sosyal cumhuriyet talebimiz vazgeçilmez perspektifimiz oldu.

Parlamento faaliyeti esas olarak iktidarı denetleme faaliyetidir. En iyi yönetim en iyi denetlenebilen yönetimdir. "Cumhuriyeti kim denetler?" sorusunun sadece demokrasilerde yanıtı var. Egemenliğin kaynağının halk olması ile, halkın kendini yönetmesi birbirini tamamlayan ilkelerdir. Ve bütün bunların kâğıt üzerinden, yaşamın bir parçası haline getirilmesi, kararlı bir mücadeleyi kaldığımız yerden sürdürmeyi gerektiriyor.

Can Yücel'in, "Başka türlü bir şey benim istediğim," dediği gibi, başka bir yaşam, başka bir siyaset ve başka bir meclis mücadelesinde biriktirilen deneyimin yol gösterici olacağına inanıyorum.

Parlamento faaliyeti esas olarak iktidarı denetleme faaliyetidir. En iyi yönetim en iyi denetlenebilen yönetimdir. "Cumhuriyeti kim denetler?" sorusunun sadece demokrasilerde yanıtı var. Egemenliğin kaynağının halk olması ile, halkın kendini yönetmesi birbirini tamamlayan ilkelerdir. Ve bütün bunların kâğıt üzerinden, yaşamın bir parçası haline getirilmesi, kararlı bir mücadeleyi kaldığımız yerden sürdürmeyi gerektiriyor.

Genel grev ve isyan dalgası Batı ülkelerinde yaygınlaşıyor. Arap devrimlerinin verdiği ilham, her an Avrupa'nın her yanında yankılanabilir.

EKONOMİK KRİZİN NEDENLERİ

Erkin Erdoğan

ABD'de dev şirketlerin batmasıyla 2008'de su yüzüne çıkan ve bugüne dek etkisi en çok Avrupa'da hissedilen ekonomik kriz, yeni çalkantılarla devam ediyor. Yunanistan ve İrlanda'nın ardından Portekiz de borçlarını ödeyemez duruma geldi, Nisan ayında IMF'den yardım talep etti. Üç yıl içinde 115 milyar dolarlık yardım alacak. Rakam çarpıcı: Portekiz, toplam ekonomik büyüklüğünün yarısından fazla miktarda borç alıyor. Ülkede ne tür bir kemer sıkma politikası uygulanacağına, seçim sonrası yaz aylarında oluşacak yeni hükümet karar verecek.

Yunanistan'da ise, ekonomiyi kurtarmak için sağlanan yardım paketinin işe yarayıp yaramadığı konusunda piyasalarda şüpheler artıyor ve Atina hükümetinin borçların bir kısmını silmekten başka çaresinin kalmayacağı "endişesi" güçleniyor. Yunanistan'ın 2010 yılında IMF ve AB'den aldığı 110 milyar avroyu bulan borçları ödeyememesi ve borç yapılandırması için görüşmelere başlaması kimseyi şaşırtmayacak. Yunan gazetelerine göre, hükümet kısa zaman içerisinde 60 milyar avroluk yeni bir borç paketini açıklayabilir. 2010'da kendi ekonomik büyüklüğünün yarısı kadar borç alan Yunanistan, bu yeni paket de açıklanırsa, iki yıl içinde GSMH'sinin dörtte üçünden fazla bir miktar borç alarak, Avrupa'daki muhtemel bir rekora imza atmış olacak.

Durumun vahametinin bir başka göstergesi ise, geçtiğimiz aylarda Lüksemburg'da AB üye ülkeleri Maliye Bakanları'nın katıldığı bir toplantıda,

Yunanistan'ın Avro Bölgesi'nden çıkıp eski para birimi Drahmi'ye geçme olasılığının konuşulmasıydı.

Yunanistan'da çapı ve şiddeti tirmanan borç sarmalı, Avro Bölgesi'nde daha derin bir ekonomik kriz beklentisini artırıyor. İtalya Merkez Bankası Başkanı Lorenzo Bini Smaghi'ye göre, "borcun yeniden yapılandırılması Yunan ekonomisinin çökmesine neden olabilir ve bundan tüm Avro Bölgesi etkilenebilir". Kimse borç krizinin nerede duracağını bilmiyor. Her an başka Avrupa ülkeleri de (örneğin İspanya) borçlarını çeviremez bir noktaya gelebilir.

Yapısal kriz

Keynezyen ekonomist Paul Krugman'a göre, boyutları ve uzunluğu itibarıyla 19. yüzyılın ve 1930'ların ekonomik bunalımlarıyla karşılaştırılabilecek "üçüncü depresyonun" ilk aşamalarında olduğumuza dair emareler artıyor. Karşımıza çıkan, daha önce gelişmekte olan ülkelerde gördüğümüz tipik bir borç çeviremememe durumu, basit bir bankacılık ya da finans krizi değil, kapitalizmin sistemik krizi. Krizin kökenleri, Marks'ın 150 yıl önce ortaya koyduğu kâr oranlarının, yani kapitalistlerin yatırımlarından elde ettikleri kazancın, uzun erimde düşme eğilimine dayanmakta. Kârların düşme eğilimi, tüm sistemin krizde olma hali olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü bu durum, kapitalist ekonomilerin sürmesini sağlayan temel bir olgunun, yani yatırımların hızının düşmesine neden oluyor.

Birçok ekonomist 2000'li yıllar boyunca, fazla tasarrufların dünyanın önemli

ekonomileri üzerinde yarattığı baskıyı dile getirdi. ABD Merkez Bankası Başkanı Ben Bernanke 2007'de yılında, "dünyanın geri kalanındaki tasarruf fazlasının ABD'ye verilen borçlarda sıçrama yarattığını" ifade ederek dolaylı yoldan Çin'i işaret ediyordu. Ancak tasarruf oranındaki artış, aynı zamanda, büyük ekonomilerin motoru konumunda olan şirketlerin, kârlarını yeni yatırımlar yaparak harcamamasından kaynaklandı. Aşırı tasarruf ise ekonomik daralmayı tetikleyen önemli bir etken oldu.

Chris Harman, "Kredi Sıkışmasından Küresel Krize" başlıklı makalesinde, tasarruf fazlasının oluşma sürecini şöyle açıklıyor: "Kapitalist ekonomi sadece üretilen her şey satılırsa normal işleyebilir. Bu da ancak, insanlar malların üretiminden elde edilen bütün geliri -işçiler ücretlerini, kapitalistler kârlarını- üretilen malları satın almaya harcarsa gerçekleşir. Ancak kapitalistler kârlarının tümünü (kendi tüketimleri için veya daha da önemlisi yatırım için) harcamazlarsa o zaman bir aşırı üretim krizi sisteme yayılabilir. Mallarını satamayan şirketler buna tepki olarak işçilerini işten çıkarır ve girdi siparişlerini iptal eder. Bu da piyasanın daha da daralmasına yol açar. Yatırımın üzerinde bir tasarruf fazlası olarak başlayan süreç resesyona yol açar, ki o da çöküşe dönüşebilir."

Kâr oranları düşme eğilimi

Kapitalist ekonomilerdeki genişleme ve durgunluk çevrimleri, sistemdeki yatırım kararlarının düzensizliğine dayanmaktadır. "Birikim, artı değer kaynağı

olan üretken emek gücünden daha hızlı artar", dolayısıyla da yatırımın artı değeri, yani kâr oranı düşme eğilimindedir.

Marx'ın kâr oranlarının düşme eğilimi diye ifade ettiği yasanın, basit bir mantığı vardır. Her bir kapitalist, işçilerinin verimliliğini arttırarak, zaman içerisinde daha rekabetçi bir konuma geçmek ister. Bunu yapabilmek için işçi başına düşen üretim aracı (makine, araç gereç) miktarını arttırmak, kapitalist çerçevedeki en makul davranıştır. Marx'ın 'sermayenin teknik bileşimi' dediği, üretim araçları miktarının emek gücü miktarına olan oranında artış görülmeye başlanır.

Üretim araçlarını arttırmak için daha büyük yatırımlar gereklidir. Yatırımların gelişim hızı, işgücünün gelişim hızından fazladır. Marx'ın sermayenin organik bileşimi olarak ifade ettiği, sabit sermayenin (fabrikalar, makineler, hammadde), değişen sermayeye (emek gücü) oranında, kapitalist birikiminin doğası gereği bir artış meydana gelir. "Örneğin, bir sermayenin yüzde elli başlangıçta üretim araçlarına, yüzde elli emek gücüne yatırılmış olabilir. Daha sonra, emeğin üretkenliğindeki gelişme sonucu yüzde sekseni üretim araçlarına, yüzde yirmisi emek gücüne yatırılabilir ve bu, böyle devam eder."

Rekabet

Her şirket daha çok kâr sağlamanın ve kâr oranını arttırmanın yollarını arar. Sermayenin kârlılığının önünde bir kısıt yoksa, şirketler kapitalizmin işleyişi çerçevesinde üretimlerini olabildiğince

hızla genişletir. Üretilen ürünlerin satılacağı varsayımıyla, yeni fabrikalar ve iş yerleri açılır, yeni makineler satın alınır, yeni elemanlar işe alınır. Böyle yaptıkları için, kendilerine teçhizat ve makine sağlayacak ya da istihdam ettikleri işçilere tüketim malları satacak olan diğer şirketlere, hazır bir pazar sunmuş olurlar. Bütün ekonomi hızla büyür, daha fazla mal üretilir, işsizlik azalır.

Fakat kapitalizmde değeri üreten tek şey emektir. Sermaye yatırımları, kârın kaynağı olan emek gücünden daha hızlı büyümeye başlayınca, zaman içerisinde sermaye yatırımlarının kârlılığı üzerinde baskı oluşmaya başlar.

Bir başka faktör, kapitalizmin anarşik yapısı ve vahşi rekabetle ilgilidir. Serbest piyasada şirketler plansız, kontrolsüz ve koordinasyonsuz bir büyümeyi sürdürür. Plansızlık nedeniyle hammadde, yedek parça, vasıflı işgücü ve finansman sıkıntısı gibi olgular sıklıkla görülür. Bunun nedeni, şirketlerin olabildiğince fazla kârı, mümkün olan en kısa zamanda elde etmeye çalışmasıdır.

Şirketler rakiplerini geride bırakmak için üretim kapasitelerini arttırmak durumundadır. Fakat her bir kapitalist için yararlı görünen bu sürecin, sermaye sınıfının bütünü için fecî sonuçları olur. Üretkenliğin artmasıyla, ekonomide ortalama olarak daha az miktarda emeğe ihtiyaç duyulmaya başlanır ve ürünlerin fiyatları düşmeye başlar. Günümüzde teknolojik gelişme sayesinde bilgisayar fiyatlarının düşmesi bunun tipik bir örneğidir.

Fiyatları ve kâr oranları düşen ürünlerin satışlarının yavaşlaması ve durmasıyla 'aşırı üretim' denilen olgu ortaya çıkar. Mallar depolarda kalır ya da üretim hiç gerçekleşmez. Artık insanların yeni ürünler satın alacak alım gücü kalmamıştır. Üretilen ürünler satılamadığı için bunları üreten işçiler de işten atılır. İşçiler daha az mal satın alabilir ve bir bütün olarak sistemdeki 'aşırı üretim' miktarı daha da büyür.

Sürekli borçlanma ekonomisi

Kâr oranlarının düşme eğilimi yatırımların azalmasına, aşırı üretime ve yavaş, istikrarsız, krize eğilimli bir büyümeye neden olur. Rakamlarla ifade etmek zor olsa da, günümüzdeki ekonomik krizin kâr oranlarının düşme eğiliminden kaynaklandığını gösteren önemli veriler var. 1990'lara gelindiğinde kâr oranları önemli bazı gelişmiş kapitalist ülkelerde 1960'lardaki seviyesinin yaklaşık yarısına düşmüştür. Bu durum, kârlılığı düşen reel sektördeki yatırımların azalması sonucunu vermiş; reel sektörde yatırımları azaltma zorunluluğu ise şirketleri yatırım yapabilecek yeni sektörler arayışına (örneğin finans sektörü), devletleri ise piyasayı canlandırmanın yollarını aramaya itmiştir.

Kapitalistleri tasarruf yapmak yerine yatırım yapmaya teşvik etmenin çeşitli yöntemleri olabilir. Keynesçi ekonomistler, hükümetin piyasaya müdahale ederek bunu yapabileceğini savunur. Vergi ve faiz oranlarının değiştirilmesi ya da hükümetin borç alarak kamu yatırımları vasıtasıyla tüketicilere ve işverenlere para aktarması piyasaları krizden kurtarabilecek bir yöntem olarak görülür. Bu tedbirler zaman zaman işe yarayabilse de sadece kısa vadeli çözümler sunmuşlardır. Sonuç olarak hükümetler de aldıkları borçları geri ödemek durumundadır. Bunun için ya para basılır ve enflasyona neden olunur, ya hükümet yeni borçlar bulmaya çalışır ve ekonomi bir borç sarmalına girer, ya da vergiler yükseltilerek piyasaya aktarılan para geri alınmaya çalışılır, ki artırılması amacıyla çelişir.

Hükümetler 1970'lerin ortasında yaşanan krize önce Keynezyen yöntemlerle çözüm üretmeye çalıştı. Ancak sonuçta stagflasyon denilen yüksek enflasyonun, durgunluğun ve yüksek işsizliğin

ile işçiler borç sarmalına girmek durumunda bırakıldı.

İşçilerin borçları arttı, ama gelirleri aksine azaldı. Bankalar, konut sektöründeki canlılığı koruyabilmek ve finans sektöründeki kârlılığı geliştirmek için giderek daha 'riskli' olan alt gelir gruplarına konut kredileri vermeye başladı. Bu eğilim özellikle 2001'den itibaren dönemin ABD Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan tarafından teşvik edildi. Greenspan, emlak balonunun şişirilmesine katkısı nedeniyle "finansal krizin 25 suçlusu" konulu bir ankette 3. sırada yer aldı.

Sömürü oranının arttırılması ve işçilerin bir borç sarmalına sokulması yoluyla reel ekonomide kârların toparlanması bir süreliğine sağlandıysa da, bu uzun süreli olmadı. Özellikle 1990'lardan itibaren finans sektörü, küresel şirketler için giderek daha fazla önem kazandı. "ABD'de şirket kârlarındaki tersyüz oluş, 1950-2004" grafiğinde görülebileceği üzere, ABD'li şirketlerin reel

inşası dışındaki brüt özel yatırımların yüzde 42'sini buldu.

Krizin politik sonuçları

Sonuç olarak, tasarruflar ve yatırımlar arasındaki fark, hükümet harcamaları ve hükümet borçlanması ile azaltılmaya çalışıldı. Şirket kârlarını ise sömürü oranını daha da arttırıp, sosyal hakları daha da gerileterek toparlama çabası güdüldü. Ancak denizin sonuna gelinmiş gibi görünüyor. Bir ülkede bir şirket borçlarını ödeyemeyip batarsa, borçlarını konsolide ederek onu kurtarabilirsiniz. Peki ya ülkenin kendisi batarsa? Küresel kapitalizm şimdilerde bu sorunun cevabını arıyor.

ABD'nin bu tür olası senaryolar için yaptığı çalışma kendine has. Alman Bild gazetesine göre CIA, Yunanistan'da krizin şiddetlenmesi durumunda, gösterilerin önüne geçmek için askerî darbe gerçekleştirebileceğini öngören bir rapor hazırladı.

Bu tür yapısal ekonomik krizlerin her

* Kapitalizm kriz demektir

aynı anda yaşandığı bir durumla karşılaşıldı. Krize egemenler açısından verilen en önemli yanıt, işçi sınıfının sömürü oranını arttırmaya yarayacak olan neoliberal serbest piyasa ekonomisini yerleştirmek oldu. Bu sayede kâr oranları yeniden yükselişe geçti ve yatırımlar yeniden artmaya başladı. Ancak kâr düzeyleri 2. Dünya Savaşı sonrası dönemdeki oranlara ulaşamadı.

Harcamaları arttıracak ve piyasayı rahatlatacak önemli bir başka unsur ise kredi kartları ile işçilerin borçlandırılması ve henüz kazanmadıkları paraları harcamalarının sağlanmasıydı. İnsanların evleri için yapmaları gereken masraf misliyle arttırılarak ve borçlanmaları mümkün kılınarak sisteme yeni bir nefes aldırıldı. ABD'de 1980'de ortalama bir aile, ortalama bir ev için sabit değerlerle 40 bin dolar öderken, bu rakam günümüzde 130 bin dolar seviyesine geldi. Chris Harman'ın "sürekli borçlanma ekonomisi" dediği bu mekanizma

sektörden elde ettikleri kâr gerilerken, Asya krizinin ardından finans sektörü cazip bir alan haline geldi. Ancak finans sektöründe spekülasyon araçları yapılan yatırımlar sadece kısa süreliğine kârlılığını koruyabiliyor. Önceleri kârlı görünen nokta.com şirket hisselerinin 1990'ların sonunda batması ve 2002-6 arasında yoksullara verilen ipotekli konut kredilerinin yarattığı emlak balonunun patlaması gibi örneklerde finans sektörünün ne kadar düzensiz ve güvenilmez olduğu ortaya çıktı.

Ekonomik durgunluğun 2000'li yıllarda ortaya çıkmasını geciktiren, emlak balonundan sonraki en önemli faktör ABD'de muazzam boyutlara varan askerî harcamalar olmuştur. ABD'de 2006 yılında tarım ve finans dışındaki şirketlerin net fiziki yatırımı 299 milyar dolar, ABD askerî bütçesi ise 440 milyar dolardı. Resmi silahlanma harcamalarının 2001-2005 arasındaki ortalama değeri konut

zaman politik sonuçları da olmuştur. Krizin içinde bulunduğumuz aşaması, kapitalizmin gerilimlerini derinleştiriyor ve devletler arasındaki çelişkileri arttırıyor. Giderek daha çok ülke, kendi pazarlarını rakiplerinden korumaya çalışıyor ve dış ticaretini arttırmanın yollarına bakıyor. Devletler arası rekabet kızışıyor. Daha çok politik ve askerî çelişki yaşanması ihtimali artıyor.

Krizden nasıl çıkacağımızı ise, sınıfların örgütlülük düzeyleri arasındaki denge belirleyecek. Kriz, kapitalizmin ne kadar akıl dışı bir sistem olduğunu tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdi. Bir yanda büyük zenginlik ve üretim kapasitesi varken, üretim yapılamıyor, yığınlar işsizlik, yoksulluk ve açlıkla yüz yüze bırakılıyor.

Genel grev ve isyan dalgası Batı kapitalist ülkelerinde yaygınlaşıyor. Arap devrimlerinin verdiği ilham, her an Avrupa'da yankılanabilir.

KAPİTALİZM KRİZLERLE YAŞAR

Dünya ekonomisindeki muhtemel gelişmeler, koşulların Türkiye ekonomisi için daha zorlaşacağını gösteriyor. Bu yüzden şimdi makroekonomik istikrarın ötesine giden bir tartışma açmanın tam zamanı.

Ümit İzmen

Kapitalizmin tarihi büyük krizlerle şekilleniyor. Kriz, kapitalizmin doğasında var. Çünkü işin içinde kâr hırsı var. Birileri bir yerden çok kâr ediyorsa, herkes aynı yere yatırım yapıyor. Başka yerlere para yatırıp daha az kâra razı olmak aptallık olarak kabul ediliyor. Herkes aynı yere yatırım yapmak isteyince, bu durum yüksek getiriye de garanti etmiş oluyor. Bu süreçte giderek şişen balon günün birinde kaçınılmaz olarak patlıyor.

Zaman içinde bu kârlı yatırım alanları değişiyor, ama son kertede kapitalizmin krizlerinin arka planında bu kadar basit bir mantık var. Bu son krizde en kârlı yatırım alanı konut kredilerinden türetilmiş finansal enstrümanlardı. Geçmişte ise demiryolları senetlerinden lale soğanlarına kadar çok farklı yatırım enstrümanlarına kâr hırsıyla yapılan yatırımlar krizlerle sonuçlandı.

Tabii her krizden sonra, o krizi oluşturan özel koşullar bir daha yaşanmasın diye tedbir alındı. Bu yüzden tüm büyük krizler, özgün biçimleriyle sadece bir kez yaşanır. Bir tane lale krizi oldu ve bir tane mortgage krizi olacak. Bir önceki krizin özgün koşullarını dikkate

alan önlemler aynı krizin yaşanmasını engeller, ama yeni kârlı yatırım alanı bulma dürtüsünü gemleyemez. Bu yüzden piyasa kontrolü ne kadar gelişse de, düzenlemelerin kalitesi ne kadar artsa da, sonuç hiç değişmez: Her seferinde yeni bir mecraya doğru yola çıkılır.

Krizlerin çıkış yeri ekonomi. Ama etkileri ekonomi ile sınırlı değil. Toplumsal ve siyasî hayatın örgütlenmesine kadar uzanan sonuçları oluyor. Krizin büyüklüğüne göre bu etkileri de değişiyor. Büyük krizler kapitalizmi dönüştürüyor, hatta dünya siyasî tarihini etkiliyor. 1929 Büyük Bunalımı böyleydi. Sonrasında korumacılık, içe kapanma, otarşi, faşizm ve savaş!

Bu yüzden kapitalizmin büyük krizlerine sadece finansal piyasalarda olan biten açısından bakmamak lazım. Finansal piyasalarda her şey en çok 1-2 yıl içinde olur biter. Zaten 2008 Eylül'ünde patlayan krizden sonra finansal piyasalar 2009'un ikinci yarısında normale dönmeye başlamıştı bile. Ama 2008 krizinin toplumsal ve siyasî sonuçları ancak yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. Tüm etkilerin ortaya dökülmesi vakit alacak. AB'de yaşananlar da, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki halk ayaklanmaları da bu uzun dönem sonuçlarından.

Dünya ekonomisi içinde Türkiye ekonomisinin performansını da bu uzun dönem perspektifi içinde değerlendirelim. Aksi halde yapacağımız değerlendirme ister istemez piyasa bakış açısının dar kalıpları içine hapsolacak.

Eski zenginler ve yeni zenginleşmekte olanlar

Dünya ekonomisinde kriz öncesinde var olan ve kriz sonrasında daha da güçlenen bir eğilim var: Eski zengin, gelişmiş Batı ülkelerinin dünya ekonomisinden aldıkları pay giderek azalıyor, eski fakir, gelişmekte olan Doğu ve Güney ülkelerinin payı artıyor.

Zengin ülkelerin dünya ekonomisinden aldığı pay 1990 yılında % 55 idi. Bu oran 2008'e gelindiğinde %44'e düştü. Küresel krizden sonra bu süreç biraz daha hızlanacak. Çünkü kriz eski zengin ülkelerde uzun sürecek bir durgunluğa yol açacak, yoksul ülkeler hızla büyümeye devam edecek. Yoksul ülkelerin dünya üretiminden alacakları pay 2030 yılında % 70'e yükselecek.

Buna bakıp bir kapitalizm güzellemesi yapılamaz. Kapitalizmin giderek eşitliği ve adaleti sağlayan bir sisteme evrildiği söylenemez. Dünya giderek şahane bir

yer olmuyor. Ama meseleye sadece eşitsizliklerin sürekli derinleştiği söylemiyle bakmak da resmi anlamaya yetmiyor. "Zenginler daha zengin, fakirler daha fakir" söylemi, ne gerçek durumla örtüşüyor, ne de olmakta olanı anlamaya imkân veriyor.

Bu aslında kapitalizmin gerçek anlamda küreselleşmesi süreci. Kapitalizm daha önce ancak sınırlı ölçüde nüfuz ettiği ülkelere şimdi bütün gücüyle giriyor ve bu alanlar da kapitalist sistemin entegre bir parçası haline geliyor. Kapitalist sisteme hızla entegre olan ülkelerde gelir seviyelerinde de hızlı bir artış oluyor belki, ama bu ülkeler kapitalizmin krizlerine de daha açık hale geliyor.

Kapitalizmin küreselleşmesi sürecinde, eski merkez Avrupa şimdi güç kaybediyor. Bu senenin ilk yarısında Fransa ve Almanya çok hızlı bir büyüme gösterdi, ama bu yüksek büyüme ikinci yarıda yavaşlayacak. Avrupa sorunları görmezlikten gelme, zaman kazanmaya çalışma, böylece radikal adım atmadan kurtulma alternatiflerini tüketti. Yunanistan borç krizinin artık içinden çıkılmaz bir noktaya gelmesinden sonra şimdi gündemde olan, AB'nin para birliğinde, yani Euro bölgesinde çok radikal bir takım değişiklikler, Euro

Türkiye'nin makroekonomik performansı, kendi geçmişiyle kıyaslandığında çok iyiydi. Ama kıyaslama diğer gelişmekte olan ülkelerle yapılıncaya aynı övgüyü yapmak mümkün değil. Bu yüzden bu dönemde Türkiye ekonomisine getirilen eleştiriler, nesnel olmaktan çok, sırf AKP'ye muhalefet olsun diye yapılan eleştiriler oldu. Bir başka ifadeyle, geçen 12 Eylül referandumunun "Yetmez ama Evet" sloganını Türkiye ekonomisi için de uyarlamak mümkün. Türkiye ekonomisi geçmiş döneme kıyasla iyi, ama bu iyilik ne yeterli ne de gelecekte devam etmesinin bir garantisi var.

bölgesinin parçalanması, AB'nin daha üst bir ekonomik ve siyasî birliğe doğru gitmesi gibi seçenekler.

Dünya Bankası'na göre önümüzdeki 14 yılda dünya ekonomisindeki büyümenin yarısından fazlası eskinin fakir ama şimdi hızla zenginleşmekte olan altı ülkesinden gelecek: Güney Kore, Brezilya, Hindistan, Çin, Rusya ve Endonezya. Bunun sonucunda, 2025 yılında dünyada artık ABD dolarının hegemonyasının biteceği iddia ediliyor.

Dünya ekonomisindeki değişimin bir başka nişanesini de Sosyalist IMF başkanını Dominique Strauss-Kahn'ı görevinden eden seks skandalı sonrasında gördük. Eskinin zengin ülkeleri arasında, daha IMF ve Dünya Bankası'nı kurarken yapılmış olan centilmenlik anlaşması gereği, IMF başkanı Avrupalı, Dünya Bankası başkanı Amerikalı oluyor. 'BRIC' ülkeleri denilen Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin bu duruma ilk kez ortak deklarasyonla itiraz etti. IMF başkanı bu kez de Avrupalı olacak belki, ama bu bile değişimin bir göstergesi. IMF'deki yönetim reformunu ve gelişmekte olan ülkelerin artan oy ve söz hakkını da hatırlamakta fayda var.

Türkiye kendi geçmişine göre iyi ama...

Şimdi bu genel çerçeveden Türkiye ekonomisine bakınca ne 2002-2007 dönemindeki performans görüldüğü kadar parlak, ne küresel kriz sırasında bir finansal kriz yaşamamış olmak çok sıra dışı, ne de dünyanın 10. büyük ekonomisi olmak gerçekleştirilebilir bir hayal.

Türkiye ekonomisi 2002-2007 döneminde %7 ile karanlık 1990'lı yılların %2,5 civarındaki büyüme hızının çok üstünde bir performans gösterdi. Ama diğer gelişmekte olan ülkelerin performansı Türkiye'den daha iyiydi. Küresel kriz sırasında Türkiye'nin bir finansal kriz yaşamamış olması da çok şaşırtıcı değil. Çünkü finansal kriz gelişmiş ülkelerde yaşandı. Türkiye'deki üretim düşüşü diğer

gelişmekte olan ülkelerin üstünde oldu.

Yani Türkiye'nin makroekonomik performansı, kendi geçmişiyle kıyaslandığında çok iyiydi. Ama, kıyaslama diğer gelişmekte olan ülkelerle yapılıncaya aynı övgüyü yapmak mümkün değil. Bu yüzden bu dönemde Türkiye ekonomisine getirilen eleştiriler, nesnel olmaktan çok, sırf AKP'ye muhalefet olsun diye yapılan eleştiriler oldu. Bir başka ifadeyle, geçen 12 Eylül referandumunun "Yetmez ama Evet" sloganını Türkiye ekonomisi için de uyarlamak mümkün. Türkiye ekonomisi geçmiş döneme kıyasla iyi, ama bu iyilik ne yeterli ne de gelecekte devam etmesinin bir garantisi var.

Makroekonomik istikrar gerekli ama yeterli değil

Türkiye ekonomisinden söz ederken esas olarak konuştuğumuz konu makroekonomik istikrar. Makroekonomik istikrardan da kastettiğimiz ekonomik aktivite artarken diğer parasal göstergelerin aynı seviyede kalması. Yani yüksek büyüme, düşük enflasyon, düşük faiz oranları, değişmeyen kur. Makroekonomik istikrarı çok önemsiyoruz, çünkü diğer ekonomik sorunların çözülebilmesi için istikrar şart. İstikrar olmadan istihdam konuşamayız. İstihdam yoksa refah, hayat standardı, çalışma koşulları ve sendikalaşmaya gelmez sıra. Üretim yoksa neyi nasıl ürettiğimiz, kime ne ihraç ettiğimiz, kimden ne ithal ettiğimizin de önemi kalmaz. Enerjiye ihtiyacımız olup olmadığını, enerji ihtiyacımız varsa bu enerjiyi nasıl üretmek gerektiğini de tartışmak gerekmez. Üretim yoksa ortada tartışılacak bölüşüm de olmaz.

Ama istikrar gerekli şart; yeterli şart değil. Esas ekonomik tartışma bu noktada başlamalı. AKP'nin ekonomi politikalarına yönelik eleştiri de buradan kaynaklanmalı. Yoksa varolan ekonomik istikrarın aslında olmadığına insanları inandırmaya çalışmanın işe yaramadığını her seçim bir kez daha kanıtıyor.

İstikrar ve ekonomik büyüme bir süre için tüm diğer ekonomik sorunların üzerine bir şal gibi örtbiliyor. Mesela gelir dağılımını alalım. AKP döneminde gelir dağılımında bir parça iyileşme olduysa da, bu iyileşme bozuk gelir dağılımını düzeltmekten çok uzak. Ama 1990'lı yıllar ücretlilerin ve yoksulların gelirlerinin artmak bir yana dursun, eridiği bir dönemdi. Bu dönemin ardından gelen AKP iktidarında herkesin geliri az da olsa bir parça arttı. Bu durum gelir dağılımında varolan adaletsizliğin bir süre için gözden kaçması ile sonuçlandı.

İstihdam için de aynı şeyi söylemek mümkün. Kriz sırasında %15'e çıkmış olan işsizlik oranının kısa sürede %11'in altına düşmüş olması şüphesiz iyi. Ama bu durum istihdam oranının %40'ın az üstünde olduğu, genç işsizlik oranının yüksek, işlerin niteliğinin düşük, gelirin az, çalışma koşullarının vahşi olduğu gerçekliğini ortadan kaldırmaz.

Ya da üretim yapısını örnek olarak alalım. Üretim yapmaya devam edebilmek için sürekli daha fazla ithalat yapmanın zorunlu olduğu bir yapıda cari işlemler açığı sürekli artar. Artan bu açık borçlanarak finanse edilebildiği sürece sorun yok gözükse de, bunun bir gün gelip tıkanacağı bellidir.

Üretim yapısının çevre koşulları üzerindeki tahribatı ise makroekonomik

istikrarın kapsama alanına hiç girmez bile. Ama yaşadığımız çevreyi tüketerek üretmeye devam etmek, yaşam kalitesini de bozar, bir süre sonra makroekonomik istikrarı da.

Şimdiki ekonomik performans, daha derine inen ekonomik sorunları konuşmak, tartışmak ve çözmek için elverişli bir zemin sağlıyor. Ama bu zemini iyi değerlendirmediklerimiz, yapısal sorunları çözmek için anlamlı bir çaba içinde olmadığımız ortada.

Üstelik bu elverişli zemin de hızla daralıyor. Çünkü dünya ekonomisindeki muhtemel gelişmeler, bundan sonra koşulların Türkiye ekonomisi için daha zorlaşacağını gösteriyor. Cari açığı finanse etmek için uluslararası piyasalardan borçlanmak eskisi gibi kolay ve ucuz olmayacak. Bu yüzden şimdi makroekonomik istikrarın ötesine giden bir tartışma açmanın tam zamanı. Bu tartışmada üretim yapısını dönüştürmeyi hedefleyen, üretirken ne ürettiğini ve nasıl ürettiğini önemseyen, üretilenin nasıl bölüşüleceğini salt piyasa dinamiklerine teslim etmeyen, tüketim hakkı kadar tembellik hakkını da dikkate alanların söyleyecekleri çok söz var. Ekonomik istikrar üzerinden yürüyen kısır tartışmayı ileriye taşıyacak olan sözler. Başka bir ekonomik anlayışı mümkün kılacak sözler.

KÜRESEL GERİLİMLER

Bankacılar ve patronlar neşeli görünüyor olmakla birlikte, küresel ekonominin durumu hâlâ kuşkulu

Jane Hardy

Geçen yıl, ekonomik krizin derinliklerinde, küresel egemen sınıfın temsilcileri - bankacılar, siyasî liderler, çokuluslu şirketlerin CEO'ları - Davos'ta Dünya Ekonomik Forumu için bir araya geldiklerinde panik havası hüküm sürüyordu. Bu yıl, en azından kamuya yansıtıkları kadarıyla, neşeli olmak için nedenler buldular. Küresel ekonomi yeni bir durgunluğun içine çakılmadı, hatta bazı kesimleri büyüyor gibi gözüküyor. Düzenlemelerden hasar görmeden kurtulan bankacılar rahat bir nefes aldı. Yüksek primler geri döndü ve kârlar artıyor.

İngiliz bankası Barclays, CEO'su Bob Diamond'a 9 milyon sterlin ikramiye verecek kadar işlerin yolunda gittiğini düşünüyor. Guardian gazetesinin ekonomi editörünün dediği gibi, "Yönetim kurulundan baktığınızda hayat güzel". Buna rağmen, Financial Times gazetesinin önde gelen yorumcularından Martin Wolf'a göre, küresel egemen sınıfların özgüveni dışarıdan görüldüğünden çok daha zayıf.

Küresel ekonominin nasıl gördüğünü

konusunda, sosyalistler olarak bizim analizimiz, küresel egemen sınıftan çok da farklı değil. İyileşme son derece eşitsiz geliyor. Genel olarak küresel ekonomi üç ayrı hızla toparlanıyor; "gelişen pazarlar", Latin Amerika ve Çin yılda %6-10 arasında büyüyor, ABD istihdam yaratmayan %3'lük bir büyüme kaydediyor, Avro bölgesi ise (Almanya'yı hariç tutarsak) %2'lik bir oranla ayaklarını sürüyor.

Gerilimler

Bir ihracat merkezi olarak Almanya'nın rolü diğer Avrupa ekonomilerinin suyun üstünde kalmasını sağladı. Aynı ilişki ABD ve Çin arasında da var. Küresel ekonomi yapısal bir dengesizlik içinde; Çin'in devasa dış ticaret fazlasının yansması ABD'nin muazzam ticaret açığı oluyor. Avro bölgesinin içinde Almanya'nın ihracat fazlasının yansması İspanya, Portekiz, İrlanda ve Yunanistan gibi çevre ekonomilerindeki açıklar oluyor. Bütün hükümetler ağır kesintiler dayatmaya çalışırken bir bütün olarak küresel ekonomi kırılgan görünüyor. Bu durum, küresel egemen sınıflar arasında çeşitli gerilimler yaratıyor.

Yunanistan'da 2010 Mayıs'ında patlak veren borç krizi bütün Avro bölgesinde bir krizi tetikledi. Avrupa Merkez Bankası ve IMF tarafından bölge ekonomisinin patlamasını engellemek için sisteme çok büyük miktarda para pompalandı. Görünüşte işler görece sakindi. Ancak Yunanistan ve İrlanda'nın devasa birikmiş borcu vardı, Portekiz'in de kurtarılması gerekebilirdi.

Angela Merkel kamu borçlarının sınırlarının, vergi oranlarının, emeklilik yaşlarının karşılıklı ayarlanması ve ücret artışlarını enflasyona göre düzenlemekten vazgeçilmesi anlamına gelen bir "anlaşma" önerdi. Financial Times'ın da gözlemlediği gibi, "Berlin, Avro'nun savunulması meselesini, bedeli birkaç beceriksiz müttefik ülkenin iflasla karşı karşıya gelmesi de olsa, temel ulusal çıkarı olarak görüyor". Bölünmüş bir Avro bölgesi Almanya'nın ekonomik çıkarlarını tehdit edecektir. Almanya'nın komşularına yaptığı ihracat Çin'e yaptığı ihracatı hâlâ gölgede bırakıyor.

İp cambazı Obama

ABD egemen sınıfında da tartışmalar var. Ekonomi %3 büyüdü - ancak iyi

haberler bundan ibaret. İstihdam düzeyi, durgunluğun en kötü zamanlarındaki istihdam oranından yalnızca %1 daha yüksek. Sefalet çekenlerin ve evlerini kaybedenlerin sayısı artıyor.

ABD hükümetinin ikili bir yaklaşımı var. Parasal gevşeme politikası uyguluyor; para basarak doların değerini düşürüyor ve bu da Çin ile ABD arasındaki gerilimin artmasına neden oluyor. Aynı zamanda bu durum dolaylı olarak Kuzey Afrika'daki gösterileri ve devrimleri besliyor, çünkü basılan para gıda fiyatları üzerinde spekülasyona neden oluyor ve gıda fiyatları artıyor. Obama yönetimi ip cambazı gibi. Cumhuriyetçi Parti ve egemen sınıfın bazı kesimleri ABD'nin devasa borcunu kapatmaya çalışmak istiyor. Ancak Obama borçlanmanın 14 trilyon dolar olan üst sınırını kaldırmak istiyor ve bunun tartışma konusu olmadığını belirtiyor. Obama, herhangi bir bütçe kesintisinin küresel ekonomiye felakete yol açacak bir darbe vurmasından korkuyor.

Diğer hükümetlerin ağızını sulandıran iki haneli büyüme oranına rağmen, Çin de iç çelişkilerden muaf değil. Bu ülkenin 2008'de uyguladığı ekonomik kurtarma paketi (ABD'nin paketinin dört katı büyüklüğündeydi) iki haneli büyümenin devamını sağladı, ama aynı zamanda enflasyonda ve emlak fiyatlarında bir artış dalgasına neden oldu. Geçen yaz yaşanan grevler Çin egemenlerinin pasif ve uysal bir işçi sınıfına bel bağlayamayacağını gösteriyor.

Öfke ve direniş

Her tür çelişkili gerilim ve basınç mevcut. Brezilya'nın Çin'e mal ihraç etme yeteneği bu ülkenin ekonomisini kriz sırasında suyun üstünde tuttu. Ancak Çin aynı zamanda bir ucuz ithalat kaynağı, çünkü Brezilya para birimi geçtiğimiz iki yılda dolara göre %40 değerlendi. ABD Çin'in "aşırı değerlenmiş para birimine" karşı Brezilya ile birlikte hareket etmek için hamle yapıyor.

Kemer sıkma politikalarının ölçeği ve bu politikaların küresel ekonominin bazı bölgelerini tekrar durgunluğa itebileceği konusunda genel bir kaygı var. Britanya'da, daralan talep ve artan fiyatların ("stagflasyon" - durgunluk ve enflasyonun birlikteliği) yeniden ortaya çıktığını görüyoruz.

Dünya ekonomisine bakışımız küresel egemen sınıfın bakışıyla aynı olabilir, ancak çözüm önerilerimiz tümüyle farklı. Onlar, sosyal devlet sistemine eş benzeri görülmemiş bir saldırıyla krizin külfetini işçi sınıfının sırtına yüklemeye çalışıyor. Biz ise Mısır'dan ilham alıyoruz. Bizden krizin bedelini ödememiz istendikçe, Mısır'daki öfkenin dünyanın her yerinde egemen sınıflara yöneltileceğini umuyoruz.

Çeviren: Onur Devrim Üçbaş

Bahadır Çelebi

İki sene önce Zaman gazetesinde sevgili hocam Gökhan Bacık 'Muhafazakâr Akla Çağrı' başlıklı bir yazı kaleme almış ve muhafazakârları Ermeni sorununa farklı boyutlardan bakmaya çağırmıştı. O yazının başlığından esinlendiğim bu yazıda ben muhafazakâr vicdanlara seslenmek istiyorum.

Sünni muhafazakâr kesimlerin devletle imtihanı

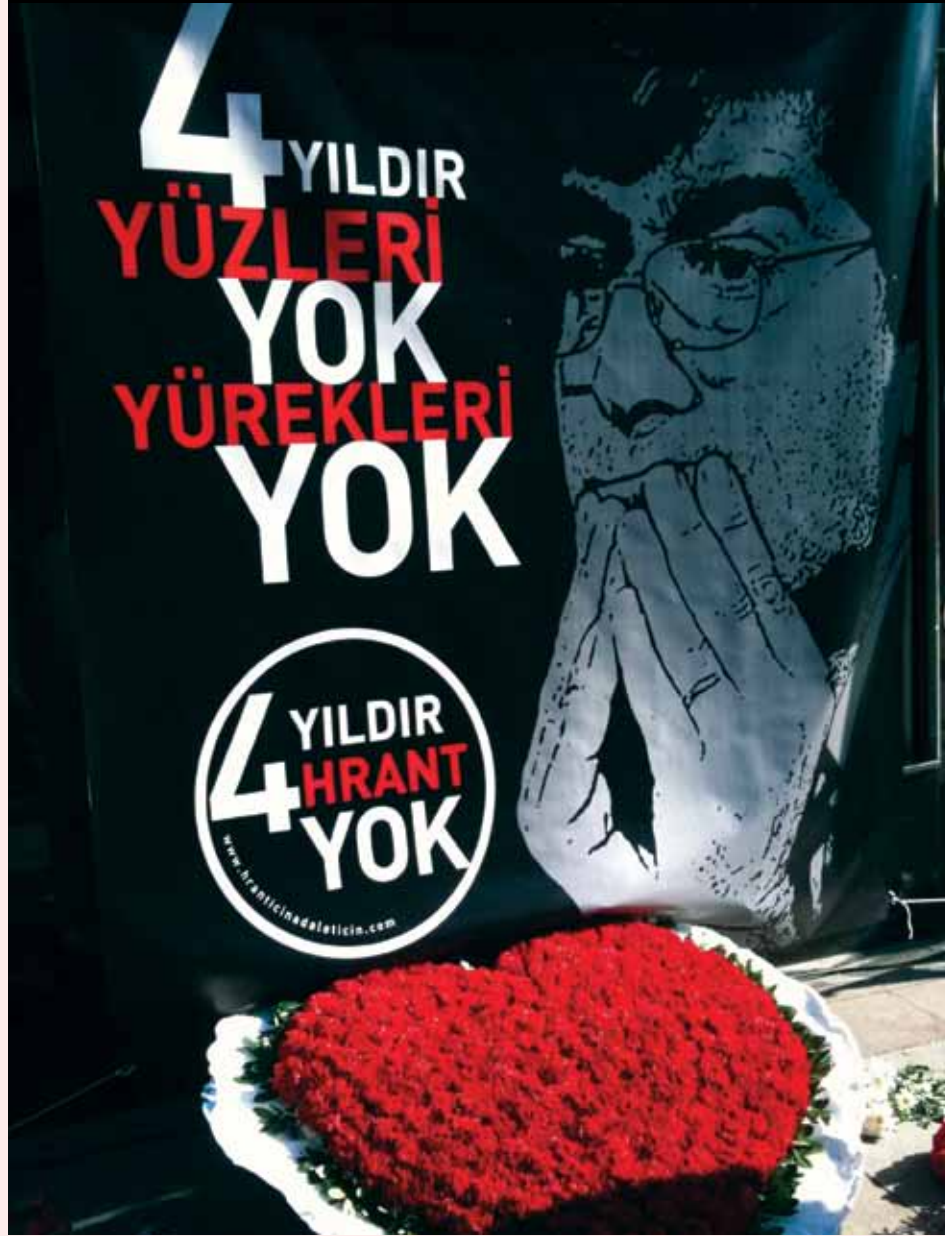
Türkiye Cumhuriyeti yaptığı vatan-daşlık tanımını gereği Sünni Müslüman Türkleri bu devletin meşru vatan-daşları saymış, bu tanıma uygunluk göstermeyen diğer kesimleri ise farklı şekillerde ayrımcılığa tabi tutmuştur. Her ne kadar Sünni Müslüman ve Türk olmak Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlık tanımına uysa da, fazla dindar olmak, Kemalist modernleşme projesini yeterince benimsememek, bir cemaate ya da tarikata üye olmak gibi sebeplerle, Türkiye toplumunun bu sessiz çoğunluğu da haksızlıklara ve baskılara uğramıştır.

Tepeden inme modernleştirme anlayışıyla, halkı geri kalmış, cahil ve irticacı kitleler olarak gören devlet, bu muhafazakâr kesimleri de kendi Kemalist modernleşme projesinin kalıplarına uydurmaya çalışmıştır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren halifeliğin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, Latin alfabesine geçilmesi, birçok dinî liderin rejime muhalefet ettiği iddiasıyla yargılanması, Türkçe ezan okunması gibi uygulamalar muhafazakâr Sünni Türk kesimlerin tepkisini çekmiştir. Günümüzde başörtüsü meselesi devletin bu kesimler üzerindeki baskısının en gözle görülür hale geldiği bir özgürlük sorunudur. Sözün özü, otoriter devlet anlayışından Ermeniler, Kürtler, Aleviler ve diğer azınlıklar kaçamadığı gibi, Sünni Müslüman Türk kesimler de bu baskı rejiminden nasibini almıştır. Fakat ne gariptir ki, tüm bu uygulamalara rağmen Türkiye toplumunda devleti en çok benimseyen, bu devlete aidiyet hissedilen ve aynı zamanda diğer kesimlere karşı devletin yanında yer alan kesim de yine bu geniş muhafazakâr halk kitlesidir.

Devlet zihniyeti

Her ne kadar yeni Türki-ye Cumhuriyeti'nin kurucuları Osmanlı'dan kalan her türlü mirası reddetse de, Osmanlı'nın son döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetimi bir darbeyle ele geçirmesiyle birlikte ortaya çıkan milliyetçi ve otoriter devlet zihniyeti Osmanlı'dan Cumhuriyet'e tevarüs etmiş ve günümüze kadar özellikle kendisini rejimin bekçisi sayan ordu aracılığıyla varlığını

Biz, bu ülkenin çoğunluğu olan Sünni, Müslüman Türkler vicdanlarımızla hesaplaşmayıp Türkiye'de ezilen ve hakları gaspedilen her kesim için adalet talep etmediğimiz müddetçe Türkiye'ye barış ve huzur gelmeyecek, bu otoriter ve milliyetçi devlet zihniyeti de hiç son bulmayacaktır.

MUHAFAZAKÂR VİCDANLARA ÇAĞRI

sürdürmüştür. Ermeni soykırımını gerçekleştiren İttihat ve Terakki zihniyeti-nin, Dersim katliamını yapan Kemalist zihniyetten hiçbir farkı olmadığı gibi, İttihat ve Terakki'nin Ermeniler'e bakışının, Türkiye Cumhuriyeti devleti-nin Kürtlere bakışından da hiçbir farkı yoktur ve aynı patolojik bakış açısının ürünüdür.

Yine aynı şekilde, muhafazakâr kesimlere baskı yapan otoriter devlet zihniyeti, Kürtçe'yi yasaklayan, azınlık okullarını kapatan, cemevleri-nin ibadethane statüsünü tanımayıp dini kendi tekeline alan zihniyetin ta

kendisidir. Muhafazakârlar başörtüsü-nü yasaklayan devlete karşı çıkarken, Kürtçe konuştu diye hapse atılıp işken-ce gören Kürt'ün derdine ortak olmu-yorsa dönüp kendi vicdanlarını kontrol etmelidir. Evine, tarlasına, mallarına el konulmuş, ailesi devlet tarafından öldürülmüş bir Ermeni'nin, Kürtçe'den başka dil bilmeyen annesine, hapisten Kürtçe mektup yazan ama mektubu-nun gönderilmesine izin verilmeyen Kürt'ün, Dersim'de çoluk çocuk bom-balanıp hayatı kararan Alevi'nin, 6-7 Eylül olaylarında dükkânları, ırzları, namusları tecavüze uğrayan Rum'un,

Ermeni'nin, Yahudi'nin acısına ortak olmuyor ve vicdanında hissetmiyor-sa, elini vicdanına koyup düşünmesi gerekir.

Bir tarikat şeyhi, bir cemaat lideri rejime muhalefetten yargılanırken, devlete adil ol diye bağırarak bir muhafazakâr, Kürt haklarını savunan bir kitap yazdı diye, Ermeni katliamına soykırım dedi diye yargılanan, sürülen, işkenceye maruz bırakılan insanlar için adalet talep etmiyorsa, Allah'ın onu bekçisi kıldığı adaleti savunmuyorsa, vicdanına ipotek koymuş bu devletin otoriter zihniyetini bir kere daha gözden geçirmesi gerekir. Başörtüsü meselesi söz konusu olduğunda özgürlük deyip sokaklara dökülüyorsa, Kürt meselesi söz konusu olduğunda ise 'ama'lı cümlelerle özgürlüklerden taviz veriyorsa, adaletin tüm insanlık için olduğunu hatırlayıp kendini sorgulaması gerekir. Türkiye Cumhuriyeti devletin 'iyi vatandaş' tanımına uyuyor olmanın getirdiği rahatlığa kendini bırakıp bu devletin zalimliğini düşünmeyen muhafazakâr vicdanlara bir Türk ve Müslüman olarak çağrıda bulunmak istiyorum. Gelin, elimizi vicdanımıza koyalım ve Ermeni Soykırımı'nda malına mülküne el konulmuş, yerlerinden yurtlarından edilmiş, tecavüz edilmiş, öldürülmüş insanlar için iki damla gözyaşı dökelim. Dersim'de katledilerek cesetleri üst üste yığılmış insanlar için tüm insanlık adına üzülelim ve bunu yapan devlet zihniyetine karşı çıkalım. Köyleri boşaltılmış, yakılmış, yıkılmış Kürtlerle empati kurup bu devletin acımasız yüzünün farkına varalım. Öldürülmüş Ermenileri, Alevileri ve Kürtleri sayısal ve istatistiki değerlerle değil, her birimiz gibi annesi, babası, eşi ve çocuğu olan insanlar olarak değerlendirelim ve yaşanan acıları daha iyi anlayalım. Bu devlet tarafından bastırılmış ve haksızlığa uğratılmış tüm kesimlerle birlikte, bu otoriter ve milliyetçi zihniyetin zalimliğine beraberce karşı duralım ve kendimiz için talep ettiğimiz özgürlükleri diğer kesimler için de talep edelim. Siyasetin soğuk yüzünden sıyrılıp, tüm bu olayları insanî boyutuyla ele alalım.

Vicdanî sorumluluk

Siyasetin bize sunduğu gerekçeler vicdanlarımızın sorumluluğunu ortadan kaldır(a)maz. Biz, bu ülkenin çoğunluğu olan Sünni, Müslüman Türkler vicdanlarımızla hesaplaşmayıp Türkiye'de ezilen ve hakları gaspedilen her kesim için adalet talep etmediğimiz müddetçe Türkiye'ye barış ve huzur gelmeyecek, bu otoriter ve milliyetçi devlet zihniyeti de hiç son bulmayacaktır. Devletin yanında yer alıp, devlet zihniyetinin, baskı gerekçelerini meşrulaştırmasına yardım ettiğimiz müddetçe de bu suçların ortağı olmaya devam ediyoruz demektir.

Baharın bir türlü gelmek bilmediği Nisan ayını, “Arap Baharı”nın güçlü rüzgârlarının uğultusu içinde savrularak geçirdik. Son büyük ayaklanma, komşu Suriye’den yükseldi. Sık sık olduğu gibi, dehşetle umudun içiçe geçtiği bir tabloydu aslında: Ayaklanma, ülkenin birçok yerinde devam ediyor, yer yer çok kanlı ve zalimane bir şekilde bastırılıyor; ne var ki, isyan alevi bastırılmaya kalkıldıkça daha da parlıyordu! Birkaç hafta içinde 600’ün üzerinde ölü ve belki sekiz binden fazla “kayıp” ve tutuklu! Buna rağmen, her şeye rağmen, bitmek bilmeyen müthiş bir direniş!

Bu bahar havasında insanın başını döndüren bambaşka bir koku var...

Havada isyan kokusu

Kadın kokusuyla karışmış bir isyan kokusu bu. Yerleşik medyada pek görülüyor, ama bu bizi yanıltmasın. Her yerde var bu kadınlar ve neredeyse her yerde başı çekiyorlar. Bin bir çeşit yerel, geleneksel, modern ve kadim kıyafetleri içinde, kimi zaman sadece parlak bir ateşle yanan gözleri görünerek, yürüyorlar, haykırıyorlar, tutuklanıyor, çıkıyor, meydanlara ve sokaklara dönüyor, ölüyor ve direniyorlar. Yalnız Suriye’de değil şüphesiz: Tüm Ortadoğu’da ve Kuzey Afrika’da esen bu bahar yelinde yeşeren umudun güçlü bir temeli bulunduğu da eklemek gerekiyor.

Bu olağanüstü olağan kadınların ve yanlarındaki delikanlıların inanılmaz bir cesaret örneği sergileyerek giriştiği demokratik devrimci eylemler içinden yeni kavram tanımlamaları bulup çıkarmak zorundayız artık! Korkunun altedildiği, hatta insan zihninden silinip atıldığı bir momentumdan bahsetmeliyiz. Korkusuzluğun kokusundan. Artık, ne türlü gaddarlık ve zalimlik gösterilerine girişilirse girişilsin muktedirlerce, zalimlerce ne yapılırsa yapılsın, o kaldırılan başları öne eğdirmek bir türlü mümkün olamıyor işte.

Resmî Cumhuriyet tarihinin klişelerle koyulaşmış ezber sisi içinde kimimizin görmekte güçlük çekmesine, görebilse dahi kabul etmemekte inat etmesine rağmen, Arap dünyasındaki demokrasi ayaklanması, Noam Chomsky’nin geçen ay Amsterdam’da yaptığı bir konuşmada söylediği gibi, “halk güçlerinin müthiş cesaret, fedakârlık ve kararlılık gösterisi” idi. Bu ayaklanma, “Wisconsin eyaletinin Madison şehrinde ve başka ABD şehirlerinde çalışan insanları ve demokrasiyi desteklemek üzere on binlerce kişinin olağanüstü ayaklanmasıyla tesadüfen aynı zamana denk geldi. Ayaklanmaların eğrileri kesişiyordu ama eğriler apayrı doğrultuydu: Kahire’deki ayaklanma diktatörlüğün gaspettiği temel hakları elde etmek için yapılırken, Madison’daki uzun ve zorlu mücadelelerle elde edilmiş olan, şimdi

de ağır saldırı altında bulunan hakları savunmaya yönelikti.”

Chomsky, her iki olgunun da dünya toplamundaki eğilimlerin birer “mikrokozmosu” olduğunu söylüyor. Dünyanın en zengin ve en güçlü ülkesi ABD’nin çürüyüp gitmekte olan endüstri merkezinde ve “dünyanın stratejik bakımdan en önemli bölgesi” diye anılan Ortadoğu’da olup bitenlerin yerküre üzerinde mutlaka çok kapsamlı sonuçları olacağını belirtiyor. Tunus’ta ve Mısır’da halk ayaklanmalarının esaslı zaferler kazanmasına rağmen, radikal değişiklikler olmadığını söylüyor. Örneğin, bazı isimlerin iktidardan devrildiğini, ama rejimlerin değişmediğini belirtiyor: ABD ve Batılı müttefiklerinin, Arap dünyasında sahici demokrasiyi engellemek için ellerinden geleni artlarına koymayacağı aşikâr. Bizzat ABD kuruluşlarının Arap ülkelerinde yaptırdığı kamuoyu araştırmalarında yüzde 75 ile yüzde 90 arasında değişen ezici çoğunluk, bölgede demokrasiye en büyük tehdit olarak ABD ile İsrail’i görüyor!

Altın kural: Elitlerin demokrasi nefreti

Zaten, dünyada elitlerin demokrasi nefreti, asıl kural. Elitlerin demokrasiye ancak kendi sosyal ve ekonomik hedeflerine yardımcı olduğu sürece “evet” dedikleri de, önde gelen ciddi siyaset sosyolojisi literatüründe –kerhen de olsa– kabul görmekte.

Ortadoğu’yu tümüyle kontrol altında tutma doktrini hâlâ geçerliğini koruyor elbette. Bununla birlikte, ABD’nin bunu uygulama kapasitesi gözle görülür şekilde azalmış durumda. II. Dünya Savaşı’nın yıkımından ve sömürgeciliğin etkilerinden kurtulan diğer sınıflaşmış ülkelerin ekonomik toparlanması ile birlikte 1970’lerin başlarında ABD’nin dünya servetindeki payı yüzde 50’den yüzde 25’e düşmüş, Avrupa ve Doğu Asya da sacayağının diğer bacaklarını oluşturmuştu. Yine 1970’lerden itibaren ABD ekonomisinde keskin bir değişim olmuş, finanslaşmaya ve üretim sürecinin başka ülkelere ihracına doğru dönüş başlamıştı.

Pek çok faktörün bir araya gelmesi sonucunda, varlıkların öncelikle nüfusun en tepedeki yüzde 1’inin elinde toplanmasına yol açan radikal bir servet yoğunlaşması ortaya çıktı; bir kısır döngü. Bu da, siyasi güç ve kudretin yoğunlaşmasına yol açtı. Servet ve kudret daracık bir elitin elinde toplanırken, gerçek gelirler hiç artmıyor; sadece çalışma saatleri ve kredi borçlar artıyor. Halk kitleleri bu duruma karşı büyük bir öfke ve hüsrana duyuyor ama, bunun bir önemi yok. En üstteki varlıklı kesimler, hükümetin “batmasına izin verilemeyecek kadar büyük” olduğu iddia edilen bu sistemi kurtarmaya geleceğinden emin olduklarından, bundan en ufak kaygı duymuyorlar. Tek bir örnek yeterli: Ekonomik krizin en büyük mimarlarından biri olan Goldman Sachs, geçen yıl sessiz sedasız aldığı 17,5 milyar dolar tazminatla tarihindeki en yüksek zenginlik seviyesine ulaşırken, şirketin 12,6 milyon dolar ikramiye alan CEO’sunun ücreti de üç kat fazla artırılmaktaydı.

En tepedeki %1 de bir gün öğrenecek ama geç olacak

Öte yandan, Arap Baharı ile birlikte oldukça belirgin bir şekilde yükseldiği görülen petrol ve doğal gaz fiyatları, yeryüzünün en büyük ve en kârlı şirketleri arasında başta yer alan beş büyük petrol şirketinin kârlarını da arş-ı âlâya uçurdu: Exxon Mobil ve Shell, birinci çeyrekte yüzde 69 ve yüzde 30 yıllık kâr artışlarıyla (42,8 milyar dolar ve 25,2 milyar dolar), para ve gelir okyanuslarında yüzmekteydi. Geçen yıl Meksika Körfezi’nde tarihin en büyük çevre felaketinden sorumlu olan BP’nin bu yılki kârı, 5,6 milyardan 5,5’e düştü.

İşin tuhaf tarafı, bu sektörün müthiş büyüklükte bir devlet desteği (sübvansiyon) almaya devam etmesi, dahası, zengin kesimden, onları arkalayan medyadan ve onlara mutlak destek veren politikacı makulesinden kimsenin de bütün bunlarda en ufak bir tuhaflık görmemesiydi.

Bize söylendiğine göre, herkesin kemer sıkmasını zorunlu kılan durumlar vardı tabii ortada. Yani, hemen hemen herkesin. Amerika’da ana okulundan üniversiteye kadar tüm kamusal eğitim sistemini özelleştirmelerle tahrip eden bu politikalar en zengin kesim için gayet iyi olmakla birlikte, genel halk kitleleri için tam bir felaket getirmekteydi; ama, bu da serbest piyasa ilkelerinin egemen olduğu ortamda, dışsallık (externality) olarak görülüp tamamen bir kenara bırakılmakta, felaket de tamamen “maliyet dışı” bir durum olarak mütalaa edilmekteydi.

Nobelli ekonomist Joseph Stiglitz, bu son durumu, yani, öncelikle ABD’de gitikçe büyüyen sınıflararası bölünmeyi ve artan eşitsizliği keskin bir dille eleştiren önemli bir makale kaleme aldı.

Makale şu çok uyarıcı paragrafla sona eriyordu: “En tepedeki yüzde 1 en iyi evlere, en iyi eğitime, en iyi doktorlara, en iyi hayat tarzlarına sahip. Ama paranın satın alamadığı tek bir şey kalmış gibi gözüküyor: o da, bu yüzde 1’in kaderinin, geriye kalan yüzde 99’un nasıl bir hayat sürdürdüğüne bağlı olduğuna dair bir kavrayış. Tarih boyunca en tepedeki yüzde 1 eninde sonunda bunu öğrenmiştir. Ama çok geç.”

Risk üzerine yalan çeşitlemeleri

Bu makalenin hemen ardından bir söyleşisinde de, en zengin kesimlerin “risk analizlerinin” tamamen temelsiz ve dayanaksız olduğunu belirtiyordu. Özellikle şirketlerin bu tuhaf “dışsallık” anlayışlarını, güncel ekonomik krizlerin ve Japonya’daki Fukushima nükleer faciasının ışığında yerden yere vurmaktaydı. Stiglitz’e göre malî piyasalarda yönetici olarak çalışanlar, yaşanan ekonomik çöküşün bin yılda bir ya da evrenin tarihinde sadece bir kere görülebilecek kadar düşük riskli şeyler olduğunu söylüyorlarsa da, böylesi problemlerin neredeyse her 10 yılda bir karşımıza çıktığını görüyorduk. Ama bundan da önemli ve vahim olan şuydu: Gerçekleri görmemek ve göstermemek bu kesimlerin fena halde işine geliyordu, zira asıl çıkarları inkâr ve gizleme mekanizmalarında yatıyordu. Sağlam örnekler de veriyordu Stiglitz: Mesela, finans sektörü bize ‘Merak etmeyin, katrilyon dolar da olsa bu finansal türevlerde hiçbir risk yoktur,’ diyordu. Ama risk vardı ve sistem tümüyle çöktü. Ne var ki, kaybedilemeyecek kadar büyük paralar sözkonusu olduğunda, bu en zengin kesimler riskleri görmeme, daha doğrusu hesaba katmama (dışsallaştırma) yolunu tutuyorlardı. Hele söz konusu riskler, toplumda kendileri dışındaki herkes tarafından bir güzel üstlenilecekse!

Japonya’daki zincirleme felaketler sonucunda son derece güncel hale gelen nükleer endüstrinin durumu konusunda Stiglitz şöyle diyor: “Nükleer enerji gerçekten ilginç bir vaka, çünkü bu sektör ekonomik açıdan hiçbir zaman kendi ayaklarının üstünde durabilir bir endüstri olmadı. Daima hükümet destekli sigortaların sırtında yükseldi. Yani vergi veren vatandaşlar olarak bizlerin sağladığı, onların tek kuruş ödemediği bir sigortanın. Şimdi, Japonya’da da aynı şeyi yaptıklarını ve bunun bedelini görüyoruz. Toplumun geri kalanı muazzam bir bedel ödüyor. Japonya’da enerji tasarrufuyla elde edilecek küçük tasarrufların nükleer patlamadan doğan kayıpları karşılamasının imkân ve ihtimali yok.”

Dünyada Fukushima’daki nükleer patlamadan sonra bir süredir adamakıllı bir duraksama geçiren nükleer santral kurma projeleri, belki bir tek Türkiye’de

Serbest piyasa sistemlerinin hiç dikkate almadığı bir diğer dışsallık ise, gezegenin ve üzerinde yaşayan canlı türlerinin kaderi.

“gaz kesmeden” ilerleme yolundayken, Stiglitz’in Amerikan nükleer sektörü hakkındaki şu değerlendirmesi yeni santrallerin inşası konusunda müthiş heveskâr görünen TC hükümeti gibi yönetimler açısından uyarıcı önem arz etmeli: “[Nükleer] endüstri gerçekten buna inansaydı, sınırsız yükümlülük üstlenmeliydi ve Japonya’nın karşılaştığı türden bir felaketin malî bedelini karşılayacaklarının garantisini vermeliydi o zaman. Ama size şunu söyleyeyim ki, onlara bu maliyet bedelini ödettik, sınırsız sorumluluktan kaçınma imkânını onlara vermeseydik, ABD’de o endüstri mevcut olamazdı.”

Göçmenler: Kelimenin her anlamında dışsal

Mevcut ekonomik yıkım şartlarında doğrudan hedef alınan bir diğer kitle de, göçmenler. Göçmenler, maliyet hesabında kelimenin her anlamında “dışsal” sayılır. ABD’de, Başkan Reagan’ın Guatemala’da insanların üstüne saldırdığı katillerin soykırımından kaçan yoksul Mayalarla, Başkan Clinton’ın kurdurduğu NAFTA’nın kurbanı olan yoksul Meksikalılar. Avrupa’da, ırkçılığın ABD’yi dahi solladığını görmek ise bayağı öğretici: İtalya, Fransa, Belçika... Libya’dan, Tunus’tan gelecek “göçmen akınları”na karşı göçmensavar silahları geliştirmektedir. Fransa’da göçmen düşmanı politikalarıyla önce çıkan Sarkozy’yi, yeni faşist partinin yeni lideri Marine Le Pen, bu konuda hiçbir şey yapmamakla suçluyor. Fransa’da 1 Mayıs’ta Jeanne D’arc bayramı, çok yaratıcı “Fransa Fransızlarıdır” sloganını haykıran binlerce kişi tarafından kutlanıyor. Macaristan’da neo-faşist parti Jobbik, genel seçimlerde yüzde 17 oy alıp çingeneleri kovalıyor. Avusturya’da, aşırı sağcı Jörg Haider’in 2008’de sadece yüzde 10 oy alması sevinilecek bir durum gibi görünüyorsa da,

yeni kurulan Özgürlük Partisi’nin onu sağcılıkta “sollayarak” yüzde 17 gibi dudak uçuklatıcı bir oy oranına ulaşmasına şahit oluyoruz.

İşçi sendikalarına yaslanan sosyal demokrasinin kadim kaleleri sayılan İskandinav’da durum feci. İsveç’teki ırkçılar “karakafaların” oturduğu mahallelerde onları önce korkutup evden dışarı kaçırıp sonra da uzun mesafeli silahlarla avlama sporunu uyguluyor; Finlandiya’da son seçimde oylarını altı kattan fazla arttıran Öz Finlandiya neo-faşist partisi, iri kıyım neo-faşist önderiyle sahneye çıkıyor... Hollanda’da esmer ve müslümanlara karşı yürütülen ırkçı politikaları, Britanya’da BNP ve EDL gibi aşırı ırkçı parti ve kuruluşların siyaset arenasında güç kazanımları izliyor. Almanya’da Sosyal Demokrat parti üyeliğini koruyan bankacı Thilo Sarrazin göçmenlerin Almanya’yı mahvettiğini anlatan bir kitap yazıyor ve eser ülkede peynir ekmek gibi satılıyor, Hristiyan Demokrat Şansölye Merkel de çok kültürlülük politikasının “tümünden iflas” ettiğini ilan ediyor... Chomsky’nin ifadesiyle, “pis işleri yapmak üzere Almanya’ya ithal edilen Türkler, sarışın, mavi gözlü gerçek ari ırk mensupları olmayı bir türlü beceremiyorlar.”

Küresel ısınma sorun değil

Serbest piyasa sistemlerinin hiç dikkate almadığı bir diğer dışsallık ise, gezegenin ve üzerinde yaşayan canlı türlerinin kaderi. Chomsky’nin Amsterdam konuşmasında son –ve belki de en önemli– nokta olarak üstünde durduğu nokta bu. Çevrenin yıkılması halinde hiçbir gücün yardıma gelemeyeceğinin altını çiziyor düşünür. İnsan kaynaklı küresel ısınmanın liberaller tarafından uydurulmuş bir yalan olduğunu söyleyerek propaganda kampanyalarına girişen ve bu uğurda büyük paralar harcayan şirket

yöneticileri, gezegene yönelik tehdidin ne kadar vahim olduğunun pekâlâ farkında, ama ne yapsınlar, onlar da kısa vadede kârlarını ve piyasa paylarını azamiye çıkarmak mecburiyetinde!

Tarihin bir noktasında hakim Batı düşüncesinde şaşılacak bir dönüşüm olmuş. Clive Ponting, büyük uygarlıkları ve onların çöküşünün altında yatan temel sebepleri incelediği klasik kitabında bu dönüşüme ışık tutuyor. Ortaçağ sonrası Avrupa’da insanların, kadim toplumların düşünce ve duygu dünyasını tamamen tersine çevirdiğini, insanlığın doğaya hakim olması gerektiğine ve mutlaka olacağına dair kuvvetli bir inanç edindiklerini, 17. – 20. yüzyıllar arasında eser vermiş düşünürlerden örneklerle ortaya koyuyor. Örneğin, matematikçi Descartes “doğadaki her şeyi uygun oldukları işlerde kullanıp yeniden doğanın efendileri ve sahipleri olabileceğimizi” söylerken, bilimadamı Bacon dünyanın insan için yapılmış olduğunu ilan ediyor, filozof Kant insanın “elbette” doğanın efendisi unvanına sahip olduğunu ilan edip insanların doğa ile ilişkilerinde hiçbir ahlaki kısıtlama olamayacağını vadediyor, liberalizmin kurucularından John Stuart Mill insanın doğadan en küçük şeyi bile zor kullanarak almasını savunurken, psikanalizmin kurucusu Freud insanın idealinin doğaya “saldırmak” ve “bilimin ışığında, doğayı insan iradesine boyun eğmeye zorlamak” olduğunu dile getiriyor. Yani, elimizdeki bilim ve teknoloji gibi “medeniyetin nimetlerini” doğa’nın yıkıcı güçlerine seferber edecek bir anlayış. İnsanın zekâ ve yaratıcılık gücünün olağanüstü abartılmasına, toprak ananın doğal ve olağan o muazzam gücünün de tamamen aşağılanmasına dayalı kurgusal, laik ve ilerlemeci bir bakış.

Büyük bölümü iki kamp arasında sert bir ideolojik mücadele halinde geçen 20. yüzyılda bölünmenin her iki tarafına da neredeyse aynı yaklaşımın mührünü vurduğunu görmek mümkün. İklim tarihçisi McNeill, 20. yüzyıl iklim tarihi üzerine kitabında bunun çarpıcı örneklerini veriyor. Batı bilimi, teknolojik değişmeyi körükleyerek her yerde dolaylı olarak doğanın dönüştürülmesine yol açıyordu. Suni gübreyi icad eden Haber ile ozon delici kloroflorokarbonları icad eden Midgley, doğanın sırlarını çözmek için bilimi insan refahı için kullanıyoruz diyerek ekolojiyi tarumar etti. Kimya endüstrisi 1930’da 1 milyon ton organik kimyasal üretirken, yüzyıl sonunda bin katına çıkmıştı! Dinî inançlardan çok, bilimsel fikirler doğa üzerinde etkili oluyordu. Modern siyasî fikirler de öyle. Fransız Devrimi’nin bağrından doğan milliyetçilik, güç ve refah (büyüme) vurgularıyla her yana hakim oldu. Kapitalist ve faşist rejimler yeni yerleşimler, petrol ve maden

Geniş halk kitleleri pasif ve kayıtsız kaldıkça, muktedirler de istedikleri gibi at oynatacak, hayatta kalanlara da bütün bunların sonuçları üzerinde düşünüp taşınmak kalacaktır.

Noam Chomsky

İllustrasyonlar:

Eric Drooker

Bu yazının uzun versiyonuna

Açık Radyo web sitesinden ulaşılabilir:

<http://bit.ly/omermadra>

Gurur, kibir ve aptallık

Sürekli ekonomik büyümenin her şeyden ve elbette doğadan önce gelmesi, geçen yüzyılın en önemli fikri (“ideolojisi”) olduğu gibi, ilk on yılını tamamladığımız bu yüzyılda da aynen böyle. Üstelik, hem Stiglitz’in sözünü ettiği periyodik ekonomik kriz ve felaketlere, hem de ve artık kimsenin görmezden gelemeyeceği iklim ve çevre felaketlerine (Pakistan selleri, Avustralya selleri ve yangınları, Rusya yangınları, Güney ve Orta Amerika heyelanları, Meksika Körfezi petrol faciası, Japonya deprem ve tsunamisi, ABD hortumları...) rağmen, bu üstün konumunu bugün de koruyor. BP, facianın üstünden bir yıl geçmeden Meksika Körfezi’nde yeni sondajlara girişiyor, Brezilya okyanuslarının ortasında binlerce metre derine dalmayı planlıyor, platformlar kuzey buz denizinde aramaya koşturuyor, Kanada’da kumul ve şistler, ziftler kaynatılıp petrolü sıkılıyor, dağların kelleri kopartılıp kömürleri çıkartılıyor, kömürlerin bitmesine doğru aşırı derin rezervlere giriliyor, hedefte metan kristalleri var... Ardından tüm mineraller gelecek, onları bulup çıkaracağız, ama yeryüzü yüzeyinin gittikçe daha fazlasını delik deşik edeceğiz.

Yalnızca insan yani, yalnızca onun ekonomisi ve sonsuz büyümesi. Gurur, kibir ve aptallık.

İşin tuhaf tarafı, ne tabiat ne de kâinat, insanın böylesine budalaca bir kibrini haklı çıkartacak tek bir veri bile sunmuyor. Yani, durum o ki, insanlık, tek bir rasyonel dayanak noktası olmaksızın kendini “Gökler Hakimi Gordon” veya –bizim bu tarafların diliyle söylersek– “eşref-i mahlûkat” ilan ediyor. Bir tür “kaadir-i mutlak” varlık olarak “şirk koşuyor” yani. Yazana ve söyleyene de, okuyana ve dinleyene de çok cazip gelen önermeler bunlar. İnsana muhakkak kendini iyi hissettiriyorlardı. Küçük bir sorun var yalnızca: Doğru değil. Hiçbiri doğru değil. Gerçek dünya ile tüm ilişkileri kesilmiş.

“Kâr tanrısı, ölüm tanrısı”

Pulitzer ödüllü gazeteci ve yazar Chris Hedges, geçen Nisan ortasında New York’ta Bank of America’nın bir şubesi önündeki –Banka’nın vergi ödememesini protesto edenlerin katıldığı– eylemde yaptığı konuşmasına şöyle başlıyordu:

“Bugün, finans tapınaklarımızın birinin kapısı önünde toplanmış bulunuyoruz. Bu tapınak açgözlülük ve kâr hırsının en yüksek değer olarak el üstünde tutulduğu, insanın kendi değerinin servet ve kudreti başkalarının zararına tepeleme yığma becerisiyle ölçüldüğü, kanunların manipüle edildiği, yeniden yazıldığı ve çiğnendiği, insanlığın ilerlemesini sonsuz uzunlukta bir tüketim koşu bandının belirlediği, sahtekârlık ve suçun, iktisadî ve ticarî faaliyetlerin araçlarını oluşturduğu bir tapınak.

“Tümü bu sistemden kâr sağlayan finansçıları, bankacıları, şirket yöneticilerini ve belli başlı iki partimizin liderlerini yönlendiren temel dürtüler, insan doğasının en yıkıcı iki gücü olan açgözlülük ve hasetten ibaret. Bunlar, kendilerini yaradılışın merkezine yerleştiriyor.. İnsanları ve doğal dünyayı, tüketilip bitirilene kadar sömürülecek basit birer metadan ibaret görüyorlar. İnsanın ıstırabıymış, savaşlarmış, iklim değişikliğiymiş, yoksullukmuş, bütün bunlar iş yapmanın bedeli. Kutsal olan hiçbir şey yok. Kâr Tanrısı, Ölüm Tanrısıdır.”

Yine Hedges, Truthdig adlı web sitesindeki köşesinde yer alan bir sonraki yazısında da, demokrasinin hepimizin gözleri önünde can çektiği, kendisini artık iflah etmez şekilde ruhsuz bir farsa, hatta bir “absürd siyaset tiyatrosu”na dönüştürdüğü günümüzden söz ediyor.

Gelin görün ki, işin oyun olmadığını, hepimizin hayatlarının düpedüz büyük tehlikede olduğunu da farkındayız. “Tüketici kültürü riyâsına meydan okumalıyız,” diyor Hedges. “Hayatlarımızda merhamet ve adaletin önceliğine geri dönmeliyiz.. Ülkemizi ve gezegenimizi kurtarmak istiyorsak, kendimizi göklere

çıkarmaktan vazgeçmeli, kendi kişiliğimizi yeterince alçaltıp komşumuza bakmalıyız. Özveri, hastalıklı şirket ideolojisine başkaldırmaktır. Özveri meslekî ilerleme, para kazanma ve kudret elde etme fırsatlarıyla dalga geçmektir. Özveri, açgözlülük ve tamah mabutlarını yerle bir etmektir.. Hayat sadece bizimle ilgili bir şey değildir. Komşumuz adalete kavuşuncaya dek, biz asla adalete sahip olamayız. Konforumuzdan feragat edip açıkça isyan bayrağını açmadan da, kendi özgürlüğümüzü asla geri alamayız.” Başkan’ın, Kongre’nin, mahkemelerin, basının, üniversitelerin, seçim demokrasisinin halkı yüzüstü bıraktığı bir ortamda, halka kalan tek yolun başkaldırı ve sivil itaatsizlik gibi zorlu, uzun ve acılı bir yol olduğunu, bununla özünde özveri anlamına geldiğini, elde kalan tek mekanizmanın da bu olduğunu belirtiyor Hedges.

Albert Camus, “Sisifos Miti” adlı denemesinde, Tanrı’dan ve ebedi doğrular ya da değerlerden yoksun, anlaşılamaz bir dünya karşısında insanoğlunun (ya da insankızının), anlam, bütünlük ve açıklık peşindeki nafil arayışını ortaya koyduktan sonra sorar: “Saçmalığın farkına varmak, intihar etmeyi gerektirir mi?” Sonra, kendisi cevap verir: “Hayır. Başkaldırmayı gerektirir.” Camus denemesini, şu vargıyla sona erdirir: “Mücadelenin kendisi.. insanın kalbini doldurmaya yeter. Sisifos’u mutlu biri olarak hayal etmeliyiz.”

Evet, mücadelenin kendisi kalplerimizi umutla doldurmaya yetiyor. Tunus’ta, Mısır’da, bütün Ortadoğu’da, Kuzey Afrika’da, komşu Suriye’de dostlarımız değişimin birdenbire ve hızla gelebileceğini bize gösterdiler ve göstermeye devam ediyorlar. Yazar ve aktivist Bill McKibben’in söylediği gibi, “onlar en büyük başarıları şiddet kullanmadan elde ediyorlar, ama asla özverisiz değil. Büyük bir yüreklilikle, güleryüzle ve espiyile yapıyorlar bunu; internetle ve aynı zamanda yüzyüze örgütlenme yoluyla.”

Tabandan yükselen bu mücadelelerin başarı şansı nedir? Şimdiden bilemeyiz. Soruya karamsarlığa kapılmadan rasyonel ve kendimize göre “gerçekçi” bir cevap bulmak istiyorsak, galiba Noam Chomsky’nin “Dünya, batmasına izin verilemeyecek kadar büyük mü?” (ya da “Dünya kime ait?”) başlığıyla yayınlanan Amsterdam konuşmasının kapamış cümlelerine bakmamız gerekecek: “Geniş halk kitleleri pasif ve kayıtsız kaldıkça, tüketiciliğe ya da mağdurlara karşı nefrete saptırıldıkça, o zaman muktedirler de istedikleri gibi at oynatacak, hayatta kalanlara da bütün bunların sonuçları üzerinde düşünüp taşınmak kalacaktır.”

Düşünüp taşınmak mı?

Yok, biz almayalım, teşekkürler.

Selim Deringil

Haydarpaşa'da GATA askerî hastahanesinin arkasında unutulmuş bir mezarlık vardır; adı İngiliz Askerî Mezarlığı, diğer bir deyişle “İngiliz Şehitliği”. GATA'nın çirkin binasıyla aşağıda sahilde Toprak Mahsülleri Ofisi'nin terkedilmiş siloları arasına sıkışmış bu huzurlu mekân, Emperyal Mezarlıklar Komisyonu'na (Imperial Graves Commission), yani Çanakkale'deki İngiliz şehitliklerinin bağlı olduğu kuruma bağlıdır.

Bu mezarlıktaki bir mezar taşının üzerinde şu ibare okunmaktadır: “Burada Kont Richard Guyon yatıyor. Osmanlı Paşası. İngiliz doğumlu. Fransa'nın oğlu. Macar milliyetçisi. Ölümü 1856”. İlginç olan, bütün bu sıfatlar Macarca'dır. Bugün millî kimliğin mutlak ve tekil olduğunun dayatıldığı dünyadan nasıl böyle bir sima gelip geçmişir? Hikâyenin en ilginç boyutu ise, Richard Guyon'un birinci sıfatı, yani “Osmanlı Paşası”; zira Richard Guyon 1855'de vefat ettiğinde resmî adı Hurşid Paşa idi.

“Orta halli” bir İngiliz soylu ailesinin oğlu olarak 1813'te doğan Richard Debaufre Guyon, 1832'de Avusturya Macaristan İmparatorluğu'na göç eder, ünlü Macar “Hussar” süvari birliklerinin komutanı Macar generali Baron Splényi'nin emrine verilir ve 1838'de Baron'un kızıyla evlenir. Ancak 1848 yılında Marx'ın “Avrupa Halklarının Baharı” dediği bir dizi ayaklanma patlak verir ve Macar milliyetçileri Avusturyalı Habsburg efendilerine karşı milliyetçi bir devrim hareketi etrafında örgütlenir. Guyon

‘Macarlu’ Hurşid Paşa bir ömre dört millî kimlik sığdırmıştır. Oysa milliyetçi ideolojinin günümüzdeki uygulanış şekli millî kimliğin tekliği üzerine kurulur.

‘MACARLU’ HURŞİD PAŞA: BİR MİLLÎ KİMLİK MUAMMASI

da bu aşamada sadık bir “Macar” olarak Macar milliyetçi kuvvetlerine katılır. Avusturya ordularına karşı çarpışmalarda büyük yararlılıklar gösteren Guyon, ne yazık ki Macar ordularının nihaî yenilgisini önleyemez ve 9 Ağustos 1849'da Tuna'yı Vidin'de geçerek Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan Macar kuvvetlerinin içinde yer alır.

Bu aşamada işler iyice karışır, zira Osmanlı devletinin Avusturya ile siyasi suçluların iadesi anlaşmaları vardır ve Avusturyalılar Guyon ve diğer Macar milliyetçilerinin vatan haini olarak yargılanmak üzere iadesini talep eder. İşin şakası yoktur, zira Macaristan'da teslim olan milliyetçiler asılmışlardır. Bu aşamada tarihin garip bir cilvesi gerçekleşir ve General Richard Guyon, Hurşid Paşa olarak tarih sahnesine çıkar; Macar/İngiliz/Fransız subay “Müslüman olmuştur”; zira anlaşma gereği Müslüman olan siyasi suçlular anlaşma kapsamı dışında tutulmakta ve iade edilmekten kurtulmaktadır. Hurşid Paşa'nın “Müslümanlığı” fevkalade şüphelidir, hiç kimse camiye gittiğini veya oruç tuttuğunu görmez, ancak hiç kimse bunu mesele de yapmaz, önemli olan zevahirin kurtarılmasıdır.

Bu tarihten sonra Guyon/Hurşid Paşa'nın Osmanlı serüveni başlar. Önce 1852'de Şam Vilayetine gönderilir ve orada ordu komutanı olarak Dürzülere karşı çarpışır. Ancak en önemli askerî görevi Kırım Savaşı'nda gerçekleşir ve 1855'de Kars'ın Rus ordularına karşı savunulmasında önemli bir görev alır. Hatta Hurşid Paşa, saflardaki erat arasında o kadar sevilmektedir ki, safların önünden geçtiğinde asker “Hurşid Paşa'yı isteriz!” şeklinde tezahürat yapar ve Paşa'nın orduların genel komutanı rütbesine getirilmesini isterler. Ancak bu gerçekleşmediği gibi, Kars'taki Osmanlı ordularının hezimetini Hurşid Paşa'nın üstüne yıkılır ve görevinden alınır. Beş parasız ve sefil bir hayat sürerken 1855'te İstanbul'da koleradan ölür.

Peki, bu acıklı hayat hikâyesinin tarihin ilginç bir dipnotu olmaktan öte, günümüzde ne gibi bir anlamı olabilir? Guyon'un mezar taşındaki

“Fransa'nın Oğlu” sıfatı nereden gelmektedir? Guyon'un sülalesinin tam ünvanı “Guiyon de Montpellier” olup, 17. yüzyılda İngiltere'ye iltica eden bir Fransız Protestan (Huguenot) ailesidir. Mezar taşının üzerindeki tarih 1856'dır, oysa Hurşid Paşa 1855'te ölmüştür. Kırım Savaşı'nda Osmanlı'nın İngiltere'den başka diğer müttefiki Fransa'dır ve bir ihtimal bu taş definden bir yıl sonra Kırım Savaşı'nın Rusya'nın yenilgisiyle sonuçlanmasından sonra, 1856'da vaz edildiğinde Fransızlar Guyon/Hurşid'e sahip çıkmak istemişlerdir. Yani 17. yüzyıldan beri İngiltere'de oturan bir ailenin gene de 19. yüzyılda Fransız kabul edilebilmesi söz konusudur.

Diğer bir deyişle, bir kişi bir ömre dört

millî kimlik sığdırmıştır. Oysa milliyetçi ideolojinin günümüzdeki uygulanış şekli millî kimliğin tekliği üzerine kurulmuştur. Ayrıca bu kimlik mutlak sadakat ister ve bu sadakatin sürekli ispat edilmesini, yinelenmesini, diğer kimliklerin bilinçli ve kesin bir biçimde red edilmesini talep eder. Millî aidiyet birkaç millî kimlik arasında asla paylaşılamaz. Dağa taş sürekliliği “Ne mutlu Türküm diyene” yazar ve Ermeni mektep çocuklarını her sabah sıraya dizerek “Türküm” diye bağırır.

Oysa, Richard Guyon/Hurşid Paşa'nın Müslüman/Osmanlı kimliğinin kibar bir uydurmaya olduğunu herkes kabul etmiştir. Vefatında bu “Müslüman” Osmanlı paşası resmî bir törenle İngiliz askerî mezarlığına defnedilir!

Hurşid Paşa'nın Haydarpaşa'daki mezarı

“Al Sha'b yurid isquat al-nizam”
Halk bu düzeni değiştirmek istiyor

ARAP DEVRİMLERİ YOLA DEVAM EDİYOR

Dünya çapında liberaller devrimlerin öldüğünü anlatıyordu. Sayısız gerekçeleri vardı. Şimdi de Mısır ve Tunus'ta devrim olmadığını, askerî darbeler yaşandığını anlatarak “devrimler dönemi bitti” tezlerini güçlendirmeye çalışıyorlar.

Doğan Tarkan

Basının ilgisi dağılmış da olsa, Arap Devrimi sürüyor. Tunus ve Mısır'da devrimin ikinci perdesi başladı. Birçok ülkede ise ikinci dalga yaşanıyor. Mısır ve Tunus'ta diktatörlerin yıkılmasına neden olan birinci dalga hızlı ve etkili oldu. Tunus'ta 28, Mısır'da 18 gün sonra diktatörler devrildi.

İkinci dalganın şiddetli bir biçimde yaşandığı Libya, Yemen, Bahreyn ve Suriye'de ise süreç uzuyor. Bu ülkelerde devrim büyük bir şiddetle karşı karşıya kaldı, ama buna rağmen, Bahreyn dışında, gerilemedi. Diğer Ortadoğu ülkelerinde ise hareket kısa ve fazla etkili olmayan çıkışlar yapıyor. Suriye, Bahreyn, Libya ve Yemen'deki gelişmeler,

bu ülkelerde egemen sınıfın uyguladığı aşırı şiddet, yığınların diğer Ortadoğu ülkelerinde bir ölçüde geri durmasına neden oluyor.

Devrimin ikinci perdesi

Mısır ve Tunus'ta diktatörlüklerin yıkılmasının ardından dünyada yoğun bir tartışma yaşandı. Bu ülkelerde devrim oldu mu, olmadı mı?

Dünya çapında liberaller devrimlerin öldüğünü anlatıyordu. Sayısız gerekçeleri vardı. Şimdi de Mısır ve Tunus'ta devrim olmadığını, askerî darbeler yaşandığını anlatarak “devrimler dönemi bitti” tezlerini güçlendirmeye çalışıyorlar. Örneğin, liberal Friedman “devrim yok, ordu darbesi var” diyor ve ekliyor, “10 Şubat'ta Mübarek'in ülkeyi kendi rızası ile terk etmeyeceği anlaşılınca darbe yapıldı.”

Türkiye'de ise bazı liberal yazarlar Ortadoğu devrimlerine ilgi gösteren, Ortadoğu devrimleri ile dayanışanları adeta suçluyor. Ortadoğu devrimlerini tanımanın Türkiye'deki gerçeklerden kaçmak olduğunu anlatıyorlar. Bunları ciddiye almak ve tartışmak mümkün değil.

Solun bir kısmı da Mısır ve Tunus'ta devrim olduğunu kabul etmiyor. Özellikle Türkiye'de. Liberaller gibi bu solcular da Mısır ve Tunus'ta devrim değil ordu darbesi olduğunu düşünüyor ve ordunun ya da eski rejimin artıklarının her ileri hamlesinde “işte bakın, bunlar devrim değil” diyor.

Oysa Mısır ve Tunus'ta milyonlar siyasî mücadele sahnesine zorla girdiler. Değişim için mücadele ettiler, baskılara karşı durdular. İstikrarlı bir

NATO müdahalesine hayır!

Libya lideri Albay Muammer Kaddafi 1942 doğumlu ve 1969'dan beri iktidarda! Resmî bir ünvanı yok, ama devlet başkanı.

İktidarı darbe yaparak devirdiği Kral İdris'ten aldı ve yaptığı darbe ABD tarafından tanındı.

Kaddafi inişli çıkışlı bir politik hat izledi. Son dönemde batılı emperyalist ülkelerle sıkı ilişkiler geliştirdi. Diğer Ortadoğu diktatörlüklerinde olduğu gibi oğulları ve yakın akrabaları Libya devlet yapısının önemli köşelerini tutmakta ve büyük servetleri kontrol ediyor.

Kaddafi rejimine karşı başlayan kitlesel hareket Tunus ve özellikle Mısır devrimlerinden etkilendi. Büyük yığınlar yoğun bir biçimde gösteri yapmaya başladı. Temel talep özgürlüktü.

Kaddafi gösterilere çok kısa bir süre tahammül etti. Göstericilerin Doğu Libya'nın bazı şehirlerinde kontrolü ele geçirmeleri üzerine, yoğun bir şiddetle gösterilere saldırdı. Buna rağmen özgürlük isteyenler ilerlemeye başladı. Doğu Libya'nın hemen hemen bütün kentleri ayaklananların eline geçerken asiler başkente doğru yürümeye başladı.

Libya, aşiretlerin güçlü olduğu bir ülke. Kaddafi'nin sadece yakın akrabaları değil tüm aşireti devletin kilit noktalarını ellerinde tutuyor.

Asilerin başkente doğru yürümeye başlaması üzerine Kaddafi ailesi tarafından kontrol edilen ve Kaddafi'nin kendi aşiretinden insanların çoğunluğunu oluşturduğu Libya ordusu doğruya doğru ilerlemeye başladı, asilerin ellerindeki kentleri birer birer ele geçirdi ve Doğu Libya'nın en önemli kenti olan Bingazi'nin sınırlarına dayandı.

Bu noktada Fransa, İngiltere ve ABD'nin talebiyle Birleşmiş Milletler Libya'da hava sahasının kullanılmasını yasaklayan bir karar aldı ve kararı uygulamak NATO'ya düştü. Acele bir biçimde Fransız, İngiliz ve ABD uçakları Bingazi eteklerindeki Kaddafi yanlısı Libya ordusunu bombaladı ve kent Kaddafi'nin

ele düşmekten kurtuldu.

Emperyalist müdahalenin ilk bakışta insanî bir yanı var. Kaddafi ordusu Bingazi'ye girseydi ciddi bir katliam yaşanabilirdi. Dolayısıyla Batıların bombardımanı bunu engelledi. Ancak, acaba NATO müdahalesi Arap devrimi ve Libya halkı için olumlu bir sonuç yarattı mı, yaratabilir mi?

İlk günlerde insanî bir yanı olsa da, artık NATO bombardımanı açıkça sivilleri de hedef alıyor ve asıl amacı Kaddafi'nin devrilmesi. Bu nedenle bugünlerde asilerin silahlı gücünün yapamadığını yapmak için NATO kara müdahalesi de tartışılmaya başlandı.

Bu müdahalelerin sonucunda Kaddafi yenilebilir ve Kaddafi rejimi yıkılabilir. Ancak bu, diğer Arap ülkelerinde Mısır ve Tunus devrimlerinin, Suriye'deki ayaklanmanın yarattığı olumlu etkiyi yaratmaz, aksine yoksul Arap halklarına korku, umutsuzluk yayar. Arap halkları Irak'ta neler olduğunu, Afganistan'da yaşananları iyi biliyor.

NATO müdahalesi esas olarak Libya devrimini bombalıyor. Atılan her bomba asilerin işini kolaylaştırmıyor, tam tersine zorlaştırıyor ve zaten aradan geçen süre içinde Bingazi'de oluşan geçici hükümet ile ilk ayaklanan Libyalılar arasında bir benzerlik, bir ilişki yok.

Bugün Kaddafi karşıtı muhalefetinin bir kısmı Kaddafi rejiminin unsurları, bir kısmı ise ABD'den gelen liberal ekonomistler ve siyasetçiler. Devrimin örgütlenmeleri ise çözülmüş durumda. Libya'ya NATO müdahalesi Libya halkına ve tüm Arap dünyasına yarardan çok zarar getirmekte.

Kaddafi karşıtı muhalefetinin bir kısmı Kaddafi rejiminin unsurları, bir kısmı ise ABD'den gelen liberal ekonomistler ve siyasetçiler. Devrimin örgütlenmeleri ise çözülmüş durumda. Libya'ya NATO müdahalesi Libya halkına ve tüm Arap dünyasına yarardan çok zarar getirmekte.

mücadele izlediler ve sonunda en temel taleplerinin, diktatörün devrilmesini sağladılar. Üstelik her iki ülkede de diktatörler işçi sınıfı mücadele alanına güçlü bir biçimde girince kaçmak zorunda kaldı.

Bu iki ülkede yaşananlar, politik devrimlerdir. Üretim araçları üzerindeki mülkiyet ilişkileri değişmedi, sosyal devrimler gerçekleşmedi, ama diktatörler gitti.

Fransa'da 1830, 1848 devrimleri, Rusya'da 1917 Şubat Devrimi politik devrimlerdir. Fransa devrimleri sosyal devrime doğru ilerleyemedi, 1917 Şubat Devrimi ise Ekim Devrimi ile sosyal bir devrime dönüştü. Almanya'da 1918 devrimi ise imparatorluğu yıkarak cumhuriyetin ilan edilmesini sağladı, ama inişli çıkışlı bir sürecin sonunda yenildi. Devrim bir süreçtir; ilerleyip gelişmesi de mümkündür, tersi de.

Mısır ve Tunus'ta da büyük yığınlar mücadeleye atıldı ve ilk hedeflerini gerçekleştirdiler. Devrimin birinci perdesi kapandı. Şimdi ikinci perde açıldı ve halk, emekçi yığınlar bir tarafta, bu iki ülkenin egemen sınıfları ve Batı emperyalizmi diğer tarafta, mücadele sürüyor. Sonuç henüz

belirlenmedi.

Tunus ve Mısır'da devrimlerin ikinci perdesinde yığınların çok sayıda kazanımı var. Önce her iki devrimde de eski rejime ait unsurların temizlenmesi için mücadele başladı, her iki ülkede de eski rejimin siyasi partileri kapatıldı. (Bu arada, Bin Ali rejiminin siyasî partisi Anayasal Demokratik Hareket, 2. Enternasyonal üyesiydi!) Tunus'ta önce hükümet Bin Ali döneminden kalan bakanlardan temizlendi, sonra aşağıdan gelen baskı sonucu eski rejimde görev alanların seçimlere aday olarak katılması yasaklandı.

Örgütlenme hakkı için mücadele kapsamlı. Tunus halkı sadece siyasî parti kurma hakkı değil, yaşamın her alanında örgütlenme hakkı için mücadele ediyor ve çoğunu kazanıyor. Kadınlar özgürlük alanlarını genişletiyor.

Mısır'da ise devrimden hemen önce başlayan grev hareketi sürüyor. İşçiler bir yandan ekonomik talepler diğer yandan siyasal talepler ileri sürüyor. Birçok grev yerinde “devrim” pankartları asılı.

Grevler her sektörde sürüyor, çelik sanayiinden tekstile, belediye

hizmetlerinden sağlık sektörüne kadar yaygın grevler var. İşçiler ücret artışı, emeklilik haklarının düzeltilmesini, çalışma koşullarının geliştirilmesini, iş güvenliği ve sosyal haklar istiyor, ama bunların yanı sıra sendikal örgütlenme hakkı talep ediyorlar ve birçok işyerinde ve işkolunda kendi yeni bağımsız sendikalarını örgütlüyorlar. Devlet güdümlü Mısır Sendikalar Federasyonu'na karşı Mısır Bağımsız Sendikalar Federasyonu şimdiden 14 işkolunda örgütlenmiş durumda.

Bu arada 40 grev komitesinin temsilcileri yaptıkları bir toplantıdan sonra devrimi korumak için mücadele edeceklerini ilan etti. Şubat ayında 500 grev, Mart ayında 200 grev yaşandıktan sonra, Nisan ve Mayıs aylarında grev sayısı yeniden hızla yükselmeye başladı. İşçilerin en temel siyasî talepleri örgütlenme özgürlüğü ve Mübarek rejimi döneminden kalan, gırtlaklarına kadar yolsuzluğa batmış olan yöneticilerin temizlenmesi. Ve Mısır'da işçilerin mücadelesi diğer kesimleri de mücadeleye çekiyor.

Devrimden bu yana kırsal alanda 100 bin toprak işgali yaşandı. Topraksız köylüler kendilerinden zorla alınan toprakları geri alabilmek için

örgütleniyor. Son 10 yılda Mısır'da her yıl toprak mücadelelerinde 100 köylü öldü, bin köylü yaralandı ve 3.000 köylü tutuklandı.

Korkunun yer değiştirmesi

Mısır'da yakında seçimler var. Ancak bu seçimlere sınıf esasına göre kurulmuş partiler katılamayacak, çünkü sınıf esasına göre parti kurmak yasak. Yani işçi sınıfının bağımsız örgütlenmesi yasak. Son dönemde verilen mücadele bu yasağın kalkması doğrultusunda. Bu arada 25 Ocak devriminde aktif olan, grev hareketi içinde yer edinmiş olan devrimci sosyalistler kurucuları arasında bin kadar işçi temsilcisinin de olduğu bir işçi partisi kurmaya çalışıyor.

Fransa başbakanı 1968 Mayıs genel grevinden sonra “artık hiçbir şey eski gibi olamaz” dediğinde haklıydı. Artık aynı şey Mısır ve Tunus için de geçerli. Sokağa çıkan, güvenlik güçleri ile çatışan, kendi hareketini örgütleyen milyonların bütün o mücadele deneyini kısa sürede unutarak geri çekilmesini beklemek mümkün değil.

Emperyalistler ve egemen sınıflar devrimlere karşı önce şiddet silahı ile karşı durmaya çalıştı. Tunus'ta

Pakistan'da Bir Ölüm

Bölge halkları Bin Ladin'in mücadele yöntemini onaylamıyordu.

Usame Bin Ladin geçtiğimiz günlerde Amerikan deniz piyadelerinin Pakistan'da yaptıkları bir askerî operasyon sonucu öldürüldü. Bin Ladin'in ölümü bir dizi soruyu beraberinde getirdi.

Silahsızdı Bin Ladin. Buna rağmen göğsüne ve başına sıkılan iki kurşunla öldürüldü. Beyaz Saray sözcüsü Bin Ladin'in silahsız öldürüldüğünü kabul ediyor, ama "direniyordu" diyor. Nasıl direndiği bir sır. Acaba "Kahrolsun emperyalizm!" diye mi bağıırıyordu, yoksa kendisini öldüren katillere çok sert mi bakmıştı? Belki de "Direne direne kazanacağız" diye slogan atmıştı. Kim bilir; sonuçta silahsız olmasına rağmen öldürüldü. Sonradan yapılan bir açıklamaya göre Bin Ladin'in silahı ölümünden sonra bulunmuş. Tabii bu da bir direniş tarzı olabilir!

Bin Ladin ile birlikte bir kadın ve küçük bir çocuk daha öldürüldü. Herhalde onlar da direniyordu. Sonra cesedi Beyaz Saray sözcüsünün açıklamasına göre İslam geleneklerine uygun bir törenden sonra Arap Denizi sularına atıldı.

Önce hiçbir ülke Bin Ladin'i cesedini gömmek için kabul etmedi dediler, sonra operasyonu yöneten generallerden birisi cesedi denize atma kararının operasyondan önce alındığını açıkladı.

Bin Ladin'in öldürülmesi bir dizi hak ihlali içeriyor. Öncelikle ABD deniz piyadeleri Pakistan'da izinsiz operasyon yapmışlardı. Sonra silahsız bir insan öldürüldü. Ele geçirilmesi ve yargılanması mümkün olmasına rağmen böyle yapılmayıp öldürüldü. Cesedinin Arap Denizi'nin sularına atılması ise ahlaki bir ihlal içeriyor.

Dünyada birçok ülkenin lideri için böylesi davranışlardan dolayı "savaş suçu" nedeniyle dava açılıyor. Elbette kimse ABD Devlet Başkanı Obama hakkında dava açılmasını beklemiyor.

Bin Ladin açık ki kin ve nefretin sonucunda öldürüldü. Bir dizi eylemden sorumlu tutuluyor ve bu eylemlerde çok sayıda ABD vatandaşı öldüğü için Bin Ladin yargısız bir biçimde infaz edildi.

Bin Ladin kimdir

Biliyoruz, El Kaide örgütünün kurucusu ve lideri. El Kaide, Rus ordularının Afganistan'ı işgal ettikleri günlerde ABD'nin desteği ile kuruldu, Ruslara karşı dünyanın dört bir yanından topladığı gönüllülerle savaştı. Bu nedenle SSCB'yi sosyalist gören ve Afganistan

işgalini de bu nedenle haklı gören solcular tarafından nefretle anılır. Rus ordusunun yenilip Afganistan'dan çekilmesi üzerine El Kaide Taliban ile işbirliği yaptı. Birlikte Pakistan'dan Afganistan'a girdiler ve kısa zamanda Taliban ülkenin büyük kısmına hakim oldu. Sonraki dönemde Afganistan El Kaide için bir sığınak oldu.

ABD ve İngiltere'nin 11 Eylül'den sonra Afganistan'da başlattığı savaşta El Kaide Taliban ile birlikte direndi ve sonra Kuzey Pakistan'ın aşiretler bölgesine çekildi. Bin Ladin o günden beri Pakistan'ın bu bölgesinde saklanmaktaydı. Birçok defa yakalandığına dair haberler çıkmasına rağmen bunların doğru olmadığı sonradan anlaşıldı.

El Kaide emperyalizme öfke duyan ve başka bir mücadele yöntemi kalmadığına inanan gençlerin katıldığı bir örgüt. Terörist bir örgüt. Sivil hedeflere dönük saldırılar gerçekleştiriyor. Ancak Tunus'ta başlayan ve bütün Ortadoğu'ya yayılan Arap devrimi aslında El Kaide'nin alanını daraltıyor. Çünkü artık Arap halkı yeni ve etkili bir mücadele tarzının mümkün olduğunu gördü. Büyük yığınlar sokaklara çıkıp diktatörlerin, sultanların ve emirlerin askerlerinin, tanklarının üzerine yürüyor ve kazanabiliyor. Tunus ve Mısır'da kazanıldı, Bahreyn, Yemen ve Suriye'de mücadele sürüyor. Bu ülkelerde egemen sınıflar şiddet, en aşırı ölçülerde şiddet kullanarak devrimleri engellemeye çalışıyor. Diğer Arap ülkelerinin halkları ise tetikte bekliyor.

Bin Ladin'in öldürülmesi bu süreçte nasıl etki eder? Büyük yığınlar zaten El Kaide'nin mücadele yöntemini ve fikirlerini onaylamıyordu. Birçok kamuoyu araştırması bunu kanıtlıyor. Şimdi, Arap devrimlerinin sürdürüğü koşullarda halkın büyük yığınlarının bu çizgiden sapacaklarını düşünmek yanlış olur. Ancak gençler arasında Bin Ladin'in öldürülmesi El Kaide saflarına katılma sürecini hızlandıracaktır. Nitekim örgüt iki gün içinde kendisine yeni bir liderlik oluşturdu ve bir hafta içinde Pakistan'da ilk yanıtını verdi.

Önümüzdeki günlerde El Kaide'nin yeni eylemleri ile karşılaşacağız. Ve bu durum ABD için Afganistan'da işgale ve savaşa devam için yeterli gerekçeyi oluşturacaktır. Bu arada Obama önemli ölçüde politik prestiji kazandı ve bu prestij sayesinde Afganistan'daki savaşçı Amerikan halkına haklı gösterebilme yeteneğini yeniden elde etti.

Orhan Bulut

yığınlar polis şiddeti karşısında gerilemedi, Mısır'da ise polis yenilgiye uğratıldı, ardından Mübarek'in karşı devrimci çetelerinin saldırısı püskürtüldü. Egemen sınıf hareketleri şiddet kullanarak bastırma taktiğinde başarısız oldu ve derhal tavizler vermeye başladı. İşte bu nokta korkunun yer değiştirmesi oldu. Önce yığınlar polis şiddetinden korkup eylemlere katılmazken, şimdi egemen sınıf korku içinde taviz veriyordu.

Mısır'da Mübarek rejiminin 1 milyonu üniformalı olmak üzere 5 milyona yakın insandan oluşan bir güvenlik örgütleri ağı vardı. Mısır ordusu her yıl ABD'den 2,1 milyar dolar yardım alıyordu. Bütün bunlara rağmen, korkunun yer değiştirmesiyle birlikte rejimin kendisine güveni sarsıldı ve taviz vermeye, geri adım atmaya başladı.

Her taviz sokaktaki hareketi büyüttü ve sonunda Tunus'ta UGTT'nin harekete katılması, Mısır'da ise genel grevin başlaması ve ikinci gününde 300 bin işçinin genel greve çıkması dengeleri bütünüyle değiştirdi. Önce emperyalistlerin diktatörlerden desteklerini çekmelerini ve "sarsıntısız bir geçiş" istemelerine neden oldu; ardından da egemen sınıflar, yani eski rejimin çeşitli düzeylerdeki yöneticileri diktatöre "git" dediler. Bin Ali'nin kaçmasından sonra başbakan olan Essebi "ya iç savaş ya demokrasi" diyordu.

Tunus ve Mısır'da devrim olmadığı anlatanlar işte bu hamleye dayanıyor. Mübarek gitti, ama iktidarının diğer yanı olan ordu iktidara el koydu. "Ne değişti ki!" diyorlar.

Rusya'da 1917 Şubat'ında işçi sınıfının kısa süreli mücadelesinin sonunda Çarlık devrildiğinde yerine kurulan hükümet liberallerden ve reformistlerden oluşmaktaydı. Bolşevikler daha sonraki uzun süreli bir mücadele içinde çoğunluğu kazandılar ve Ekim ayında iktidarı aldılar. Ekim'i izleyen süreçte ise hem Rus egemen sınıfı hem emperyalizm devrime karşı sürekli olarak mücadele etti ama başarısız oldu. Almanya'da ise karşı devrim başarılı oldu, Alman Devrimi yenildi. Tunus ve Mısır'da henüz durum belli değil.

Mısır ve Tunus'ta emekçiler 30-40 yıllık diktatörlüklere karşı mücadele etti ve bu mücadeleyi sürdürüyor. Bu emekçi sınıflar tarihleri boyunca hiçbir dönemde örgütlenme özgürlüğüne sahip olmamıştı. Siyasî örgütleri, sendikaları yoktu. Mücadelenin bir liderliği yoktu. Bütün bunlara rağmen işçi ve emekçiler artan sayılarda mücadeleye katıldı ve kısa sürede öğrenmeye, değişmeye başladı. Kazanılan her mücadele yeni yığınları

Tunus ve Mısır'da devrimlerin ikinci perdesinde yığınların çok sayıda kazanımı var. Önce her iki devrimde de eski rejime ait unsurların temizlenmesi için mücadele başladı, her iki ülkede de eski rejimin siyasî partileri kapatıldı. Aşağıdan gelen baskı sonucu eski rejimde görev alanların seçimlere aday olarak katılması yasaklandı.

mücadeleye kattı.

İşçi sınıfının sınıf bilinci eğitimle değil mücadeleyle değişir ve Tunus ve Mısır'da tam da bu yaşandı. Aşağıdan bir hareket talepleri şekillendirdi, mücadeleyi sürdürebilmek, ihtiyaçlarını karşılamak için örgütlendi, kendisini savundu. Devrimden sonra kitle hareketinin öğrenme süreci devam ediyor. Ve devrimin ikinci perdesini işçi ve emekçilerin öğrenme ve örgütlenme süreçlerinin hızı, derinliği ve sağlamlığı belirleyecek.

Devrimin kazanımları küçümsenemez. Mübarek ve ailesi yargı önünde. Onunla birlikte İçişleri Bakanı Habib al-Adly ve başka bazı bakanlar tutuklu. Devrimden önce Mübarek taraftarları al-Adly için “Habib demirden bir yumrukla yönetiyor”, “Habib Adly demokrasiyi koruyor, bir numaralı insan hakları koruyucusu” gibi sloganlar atıyordu.

Bakanların yanı sıra, ülkenin en zenginlerinden biri olan, çelik tekellerinin sahibi ve Ulusal Demokratik Parti'nin önde gelen yöneticilerinden Ahmed Ezz de tutuklu.

Yığınlar mücadele içinde öğreniyor. Mübarek'i devirmenin yetmediğini onun adamları yeni hükümeti kurunca öğrendiler. On binler gizli polisin binalarını önce kuşatıp sonra içeri girip binalara el koyunca işkencecileri, muhbirleri, katilleri, Müslümanlarla Hristiyanlar arasındaki çatışmaları kıskırtanları öğrendi. Gizli polisin dağıtılmasını sağladı, ama sonra bunun da yetmediğini gördü. Gerekli olan tüm rejimi, devleti yıkmak. Bunu anladı.

Mübarek'in gitmek üzere olduğu günlerde sokaklarda ordu birlikleri, tanklar vardı. Göstericiler “ordu-halk el ele” sloganları atıyor, bir yandan orduyu tarafsız tutmaya çalışıyor,

Esad'ın Suriye'sine hoşgeldiniz!

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Lübnan ile birlikte Fransız Mandası olan Suriye 1946'da bağımsız oldu. Bağımsızlık öncesi ve sonrasında siyasî istikrarın sağlanmadığı ülkede Alevilerin yoğun olarak yaşadığı Laskiye ve Tartus vilayetleri Suriye'ye katılmak istemedi. Hafız Esad'ın babasının da aralarında olduğu Aleviler Fransa'ya Suriye'ye katılmak istemediklerini mektuplarla bildirdi.

Bağımsızlığı izleyen yıllarda bir dizi askerî darbe oldu. Şubat 1958'de Suriye, Mısır ile birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurdu. Birlik Eylül 1961'de bozuldu ve Suriye Arap Cumhuriyeti kuruldu.

Kasım 1970'de Hafız Esad bir darbe ile iktidara geldi ve 2000 yılında ölünceye kadar, 30 yıl devlet başkanı olarak kaldı. Esad ölünce yerine oğlu Beşir devlet başkanı oldu ve 2007'de ikinci defa devlet başkanı olarak seçildi. Hafız Esad Suriye kapitalizmini devlet yatırımları ile geliştirmeye çalıştı.

Beşir Esad ise yeni liberalizmi Suriye'ye soktu ve büyük ölçekli özelleştirmelere girişti. Suriye hızla dünya ekonomisine açıldı ve bu süreçte Türkiye ve AKP hükümeti Suriye'ye yardımcı oldu.

Suriye Hafız Esad döneminde SSCB'ye yakın bir politika izledi, Rusya tarafından silahlandırıldı. 1967 savaşında Golan Tepeleri bölgesini İsrail'e bırakmak zorunda kaldı.

Suriye'nin toplam gelirinin dörtte birini oluşturan petrol tükeniyor. Ülke nüfusunun yüzde 10'u yoksulluk sınırının altında yaşıyor.

Ülkenin nüfusu 22 milyon. Bunun yüzde 70'i Sünni Müslüman, yüzde 12'si Alevi. Nüfusun yüzde 2,8'ini oluşturan Ermeniler ve daha küçük topluluklar olarak Dürziler, Asuriler ve başka Hristiyan azınlıklar, yüzde 1 oranında da Türkler var. Nüfusun yüzde 6-7'sini ise ülkenin kuzey doğu ucunda yaşayan Kürtler oluşturuyor. Kürt toplumu içinde PKK oldukça güçlü.

Hanedanlıklara Güle Güle

YEMEN:

Ayaklanma başlamadan önce Salih'in halefi olarak gösterilen oğlu Ahmed, Cumhuriyet Muhafızları'nın Komutanı.

Yeğeni Yahya, Merkez Kuvvetler Komutanı.

Yeğeni Tarık, Başbakanlık Kuvvetleri Komutanı.

Kardeşi Muhammed, Hava Kuvvetleri Komutanı.

Yeğeni Ammar, Milli Güvenlik Örgütü Başkan Yardımcısı.

SURİYE:

Başkan Beşir Esad'ın yeğeni Hafız Makhlof, Devlet Güvenlik Örgütü'nün başı

Kardeşi Mahir, Dördüncü Tümen'in Komutanı

Yeğeni Zual Hima Şaliş, Muhafız Alayı'nın Komutanı

Yemen: Kadınlar mücadeleye atılıyor

Yemen’de ilk gösteriler başladığında Tunus veya Mısır kadar başarılı olunamayacağı söyleniyordu. Çünkü Yemen’de kadınların devrime katılımının olmayacağı öngörülüyordu.

Böyle düşünenler yanıldı. Kadınlar Yemen’de demokrasi gösterilerinin merkezinde yer aldı.

Başkent San’a’da Değişim Meydanı’ndaki demokrasi çadırında oturan Tawakul Karmen muhalefet hareketinin önde gelen isimlerinden. Kadınların Yemen devrimine katılımında çok önemli bir role sahip. Son üç ayda defalarca tutuklandı, hapse atıldı, dövüldü, resmî devlet basını tarafından aşağılandı, hakaretlere uğradı.

“Böyle bir gelişme olabileceğini hiç düşünemezdim. Yemen’de kadınlar saat 7’den sonra sokağa bile çıkamaz, şimdi burada, çadırlarda uyuyorlar. Yemenli kadınlarla çok övünüyorum” diyor.

Bir başka kadın aktivist, Aliya’nın kocası üç yıl önce kayboldu. Aliya, kocasını aylarca aradı ve sonunda hapisanede buldu. İşkence görmüş, dövülmüştü. Aliya karar verdi ve muhalefete katıldı. Artık bir yandan çocuklarına bakıyor, diğer yandan diktatörlüğe karşı mücadele ediyor. “Ali Abdullah Salih beni daha güçlü bir kadın yaptı” diyor.

“Kız kardeşlerim, kızlarım hepsi burada” diyor demokrasi çadırındaki bir kadın. Bir başkası “Dün gece 12’ye kadar meydan daydım, eve gittiğimde tepki bekliyordum, ama olmadı. Ailelerimiz de değişti” diyor.

Yemen’de kadınlar hızla değişiyor. Mücadele değiştiriyor. Bir gösterici kadın “Kadın bir başkan bile olabilir” diyor. Batılıların laik başkan olarak tanıdığı ve desteklediği Salih çoğu erkek olan taraftarlarına yaptığı konuşmada “Kadınların başkan olması İslam’a karşıdır” diyordu.

İlginc olan şu ki, Yemen’in İslamcı muhalefeti kadınları en çok harekete geçiren politik güç. Ve harekete geçen kadınlar değişiyor.

diğer yandan gerçekten ordunun halktan yana olabileceği inancını gösteriyordu. Ordu birlikleri devrimden sonra özgürlüklerin gelişmesi talebiyle Tahrir’de toplananlara saldırınca halk, ordu ile el ele olmadığını öğrendi.

Devrimler öncesi

Arap devrimleri beklenmedik bir anda başladı ve çok hızlı bir biçimde gelişti. Burada “Neden şimdi?” sorusu önem kazanıyor. Tunus’ta işsiz bir öğrencinin kendisini yakması ilk değildi, ama işte bu kez bu eylem bir dizi devrime, ayaklanmaya yol açtı. Neden şimdi?

Saf kendiliğindenlik yoktur. Mısır’da son 10 yılda yaşanan bir dizi gelişme

Mısır ve Tunus’ta emekçiler 30–40 yıllık diktatörlüklere karşı mücadele etti ve bu mücadeleyi sürdürüyor. Bu emekçi sınıflar tarihleri boyunca hiçbir dönemde örgütlenme özgürlüğüne sahip olmamıştı. Siyasî örgütleri, sendikaları yoktu. Mücadelenin bir liderliği yoktu. Bütün bunlara rağmen işçi ve emekçiler artan sayılarda mücadeleye katıldı ve kısa sürede öğrenmeye, değişmeye başladı. Kazanılan her mücadele yeni yığınları mücadeleye kattı.

uluslararası gelişmelerle birlikte 25 Ocak Devrimi’nin temellerini oluşturdu.

Yeni liberalizme karşı 2000’li yıllarda başlayan küresel anti kapitalist hareket ve bu hareketin kazanımları, yeni liberalizmi püskürtebilme başarısı, Afganistan ve Irak savaşlarına karşı küresel çapta karşı çıkış, yığınsal savaş karşıtı hareket, Filistin halkının ikinci İntifada’sı ve Arap halklarının İntifada’ya desteği, Tunus ve Mısır’da kendisine çok daha güvenli bir yığın hareketinin ortaya çıkmasına neden oldu.

Ama Mısır’da devrimin patlamasında en önemli etken son 10 yılın mücadeleleri oldu. Hakimlerin (2006), öğrencilerin (2008) mücadelelerinin yanı sıra, Irak savaşına karşı gösteriler, 2005’te Kifaya (Yeter) adlı koalisyonun demokrasi talepli eylemleri ve 2000

yılında 10 binlerin Tahrir meydanına çıktığı İntifada ile dayanışma eylemleri biriken mücadele deneyleri oldu.

Asıl büyük birikim ve deney ise işçi hareketinin mücadele dalgalarıydı. Son 10 yılda işçiler bir dizi grev eylemi gerçekleştirirken kendi ücret ve çalışma koşullarına ilişkin taleplerin dışında genel talepler de ileri sürdü. En yaygın işçi eylemleri/grevleri (2006 Mahalla grevi) asgari ücretin yükseltilmesi için yapılan eylemlerdi. Geçen yıl, Mahalla kentindeki işçi mücadelesini ve örgütlenmesini desteklemek için 70 bin imza toplandı.

Bu eylemler 8 Şubat’ta genel grevin başlamasında, 9 Şubat’ta ise 300 bin işçinin greve katılmasında büyük bir rol oynadı ve açık ki grevler Mısır egemen sınıfının Mübarek için karar vermesindeki en önemli belirleyici

eylem oldu. Aynen Tunus’ta UGTT’nin muhalefet eylemlerinin başına geçmesi gibi.

Ortadoğu’da her ülkenin özgün farklılıkları var, ama hepsinde iki önemli benzerlik mevcut. Birincisi, demokrasinin en sınırlı haliyle bile olmaması. İkincisi, yoksulluk ve yaygın işsizlik, özellikle de gençler arasında yaygın işsizlik ve umutsuzluk.

Diktatörlük ve yoksulluk Ortadoğu’da yeni ortaya çıkan olgular değil, ama Tunus’ta, Mısır’da ve Suriye’de acımasızca uygulanan yeni liberal politikalar yeni. Bu üç ülkede yığın hareketlerinin ortaya çıkmasında, hızla artan gıda fiyatlarıyla birlikte yeni liberal uygulamaların da büyük payı var.

Ancak Arap halkları ekmek değil, daha çok özgürlük istedi. Bu, ilk bakışta

Esad/Baas rejiminin yıkılması Batı'nın işine geliyor, fakat bunca baskıdan sonra rejimin yıkılması diğer Arap ülkelerinin halkları için çok önemli bir gelişme olacak ve ayaklanma dalgası bütün bölge çapında yeniden kabarmaya başlayabilir. Mısır ve Tunus'un ardından Suriye yeni bir örnek olur. Suriye'deki bir devrim açık ki Mısır ve Tunus devrimlerinin de ileri atılmasına yol açar. Bu açıdan Batı, rejimin yıkılmasını istemiyor.

şaşırtıcı geliyor. Büyük yığınların yoksulluğun derinliğinde yaşıyor olmalarına rağmen ekmek için değil özgürlük için mücadeleye atılması ve büyük kahramanlıklarla direnmesi bu yığınların demokrasi kazanılmadan, diktatörlüklerden kurtulmadan yeni liberal saldırının durdurulamayacağını ve ekmek mücadelesinin kazanılamayacağını anladığını gösterdi. Ekmek için sendikal örgütlenme ve grev hakkı olmalı ve bunun için demokrasi kazanılmalı.

Türkiyeli bazı sosyalistler için öğretici olmalı: "Ayşe Teyze" sadece ekmek peynir mücadelesiyle değil, demokratik talepler için verilen mücadeleye de ilgilileniyor.

İkinci dalga: Libya

Mısır devrimini izleyen günlerde Ortadoğu'nun birçok ülkesinde gösteriler başladı: Fas, Cezayir, Ürdün. Bu ülkelerde gösteriler farklı nedenlerle çok etkileyici olamadan geri çekildi, ama bu çekiliş kazanımlarla oldu. Ücret artışı, sosyal yatırımların artırılması gibi gelişmelerin yanı sıra, olağanüstü hal bu ülkelerde kaldırıldı. Suudi Arabistan'da, Katar ve Kuveyt'te, BAE'de fazla bir mücadele olmadan

tavizler verildi.

Asıl önemli gelişmeler Libya ve Yemen'de yaşandı. Libya'da ülkenin doğusundaki kentlerde demokrasi hareketi hızla ilerlemeye başladı. Başkent Trablusgarp'ta ise ABD, İsrail, Suudi Arabistan ile birlikte Mısır'da Mübarek'i, Tunus'ta Bin Ali'yi son ana kadar destekleyen Kaddafi kendi taraftarlarını harekete geçirerek karşı saldırıya geçti ve kendisine sıkı sıkıya bağlı aşiretlerin üyelerinden oluşan Libya ordusu demokrasi talep eden göstericilere karşı kısa sürede harekete geçti.

Emperyalizme karşı radikal bir çizgiden emperyalistlerle içli dışlı olma noktasına gelen Kaddafi Libya'yı yarım asırdır yönetiyordu ve son zamanlarda Mısır ve Tunus'ta olduğu gibi yeni liberal uygulamalara başlamıştı.

Kaddafi, muhalefeti diğer ülkelerde olduğu gibi şiddet kullanarak ezmeyi tercih etti ve kendisine bağlı güçler batıdan başlayarak doğuya doğru muhalefet güçlerini yenerek ilerlemeye başladı.

Libya'da diğer Ortadoğu ülkelerinden farklı bir süreç işledi. Ayaklanmanın ilk günlerinden itibaren Batı basını iç

savaş çıkacağını ilan etti, oysa henüz o günlerde muhalefet sadece şiddet içermeyen, barışçı gösteriler yapıyordu. Aynı günlerde Kaddafi'nin paralı askerleri anlatılmaya başlandı, ama bugüne kadar paralı asker bulunamadı. Sonra aniden gelişmeler iç savaşa doğru evrildi ve arkasından NATO hava müdahalesi başladı. Bugünlerde hava müdahalesinin yetersizliği tartışılıyor, kara müdahalesi öneriliyor. Aralarında Türkiye'nin de olduğu batılı güçler artık Kaddafi'nin muhalefetini resmen tanıyor.

Libya'ya NATO müdahalesinin sonuçları ne olursa olsun, bu sonuç Libya halkı için ve en başta ayaklananlar için yararlı olmayacak. Emperyalistler Libya'ya müdahale ederken sanki devrimden yanaymış gibi görünmelerine rağmen aslında Libya Devrimi'nin yenilgisine yol açtılar. Muhalefetin başına kimi ABD'de yetişmiş liberal politikacıları ve bazı eski Kaddafi generallerini ve bakanlarını geçirdiler, muhalefeti silahlandırdılar ve kesinlikle Kaddafi'nin yıkılmasından yana olduklarını açıkladılar.

Artık Libya bütün Ortadoğu için olumsuz bir örnek olarak ortada

durmakta.

Bahreyn

Libya'nın yanı sıra Bahreyn'de de demokrasi isteyen bir hareket ortaya çıktı. Bu kitlesel hareket Mısır örneğini izleyerek İnci Meydanı'na yerleşti, ama çok sert bir tepki ile meydandan sürüldü. Ardından gene meydana yerleşildi ve bu defa Suudi Arabistan Ulusal Muhafızları ile birlikte Bahreyn Ordusu demokrasi isteyen göstericilere hunharca saldırdı, sokaklara tanklar, silahlı askerler yerleşti ve uzun süreli sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Ardından muhalif avı başladı ve sonunda gösterilere katılan hareketin bazı liderleri idam cezasına çarptırıldı.

Bu keskin ve sert müdahale şimdilik Bahreyn'de demokrasi hareketini geriletmiş görülüyor, ancak diğer ülkelerdeki gelişmelere paralel olarak Bahreyn'de de yeni bir mücadele dalgası başlayabilir.

Bahreyn ABD 7. Filosu'nun üssü ve Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerini etkileme olasılığı çok yüksek. Suudi Arabistan müdahalesi bu nedenle bütün dünyada sanki olmamış gibi karşılanmakta.

Yemen

Ayaklanmayı şiddet yoluyla çözme tercihi Yemen’de de uygulandı. Yemen diktatörü Salih göstericilerin üzerine elindeki bütün güvenlik güçlerini salarken, bir yandan da bir dahaki seçimlerde aday olmayacağını söyleyip reformlardan yana olduğu iddia ediyordu. Salih aynı zamanda kendisine bağlı aşiretleri ve iktidardan yararlanan unsurları da karşı devrimci bir güç olarak harekete geçirdi. Yemen’in çeşitli kentlerinde ayaklananlar güvenlik güçlerinin yanı sıra sık sık iktidar yanlısı güçlerle de çatıştı.

Kanlı bir sürecin sonunda iktidar blokundaki iki çatlak Salih’in önce elini zayıflattı, ardından da Suudi Arabistan’a gitmesine neden oldu. Önce ordu bölündü ve ordunun en önemli komutanı komutası altındaki askerlerin çoğunluğu ile birlikte ayaklananlara katıldı. Ardından Yemen’in en güçlü aşireti de

ayaklananlara katıldı ve bu aşiretin başkanlık sarayını bombalaması sonucunda Salih “tedavi olmak için” Suudi Arabistan’a gitti.

Şimdi Yemen’de Suudi Arabistan krallığının kontrolünde bir geçiş isteniyor. Salih’in ailesi ve iktidar ortakları hâlâ Yemen’de ve iktidarda, ama artık kendi başlarına iktidarda kalmaları mümkün değil. Suudiler iktidar ile muhalefeti masaya oturtmaya çalışıyor ve bazı adımlar da atıldı. Ne var ki, aylardır büyük fedakârlıklarla direnen, mücadele eden ve bütün bu direnişi şiddet kullanmadan gerçekleştiren Yemen halkının bu uzlaşmaya nasıl tepki vereceği henüz belli değil. Yemen’de gelecek sadece Yemen’deki değil, tüm bölgedeki gelişmelere sıkı sıkıya bağlı.

Suriye

Mücadele saflarına son katılan ülke Suriye oldu. Demokrasi talebi ilk günden itibaren büyük bir

Yeni liberalizme karşı 2000’li yıllarda başlayan küresel anti kapitalist hareket ve bu hareketin kazanımları, yeni liberalizmi püskürtebilme başarısı, Afganistan ve Irak savaşlarına karşı küresel çapta karşı çıkış, yığinsal savaş karşıtı hareket, Filistin halkının ikinci İntifada’sı ve Arap halklarının İntifada’ya desteği, Tunus ve Mısır’da kendisine çok daha güvenli bir yığın hareketinin ortaya çıkmasına neden oldu.

şiddetle karşılaştı. Giderek şiddetin boyutları arttı ve sonunda Beşir Esad’ın kardeşinin komutasındaki 4. Tugay ülkenin dört bir yanına giderek muhalifleri ezmeye, kentleri bombalamaya başladı.

Esad rejimi bir yandan zaman kazanmak, bir yandan da halkı bölmek amacıyla reformlar vaat ediyor, güvenlik güçleri hakkında soruşturma açacağını söylüyor, bazı olaylardan dolayı özür diliyor ve bütün bunların ardından polis, gizli polis ve ordu artık katliam boyutlarına varan şiddetini sürdürüyor.

Esad, demokrasi talebini şiddet yoluyla bastırma yolunu seçti, ama uygulanan her şiddet olayının ardından gösteriler güçleniyor. Ne kadar çok şiddet kullanırlarsa kullansın, Esad/Baas rejiminin sonu gelmiş gibi görünüyor.

Suriye’nin geleceği bütün bölge için çok önemli. Suriye, batılı emperyalist güçler açısından benimsenmeyen bir rejime sahip. İran’la dostça ilişkileri var ve hatta zaman zaman İran’ın Suriye’ye ayaklanmayı bastırmak için yardım ettiği ileri sürülüyor. Artık Türkiye de Suriye’deki rejime arkasını döndü.

Bu açıdan bakıldığında Esad/Baas rejiminin yıkılması Batı’nın işine geliyor, fakat bunca baskıdan sonra rejimin yıkılması diğer Arap ülkelerinin halkları için çok önemli bir gelişme olacak ve ayaklanma dalgası bütün bölge çapında yeniden kabarmaya başlayabilir. Mısır ve Tunus’un ardından Suriye yeni bir örnek olur. Suriye’deki bir devrim açık ki Mısır ve Tunus devrimlerinin de ileri atılmasına yol açar. Bu açıdan Batı, rejimin yıkılmasını istemiyor.

Öte yandan Suriye’ye Libya ya da Bahreyn gibi müdahale etmek zor.

Emperyalist bir müdahale Suriye’de işlerin tam da emperyalistler aleyhine gelişmesine yol açabilir. Ne var ki, emperyalistlerin rasyonel düşüneceğini varsaymak zor.

Üçüncü dalga

Arap Devrimleri’nin üçüncü bir dalgasının olup olmayacağı birçok unsura bağlı. Suriye’deki gelişmeler en önemli olgu, ama Mısır ve Tunus’ta devrimin ilerleyip ilerlemeyeceği de belirleyici olgular.

Bunların yanı sıra bölge dışı gelişmeler de Arap ülkelerini etkileyecek. Arap Devrimi’nin çok daha geniş bir alanı etkilemesi gibi.

Arap ayaklanması Wisconsin’den İspanya’ya, Hindistan’dan Balkanlara kadar etki yarattı. Tahrir Meydanı direnişi birçok halk için örnek oldu ve daha uzun süre örnek olmaya devam edecek.

Önümüzdeki dönemde Mısır ve Tunus devrimlerinin ileri adım atması mümkün. Suriye’de Esad/Baas rejiminin yıkılması mümkün, Yemen’de diktatörlüğün, Bahreyn’de monarşinin devrilmesi de gene mümkün. Diğer Ortadoğu ülkelerinde yeniden gösterilerin başlaması, gösterilerin Suudi Arabistan’a da sıçraması mümkün. Ve neden Çin’de, İspanya’da da büyük kitlesel hareketler ortaya çıkmasın?

Arap Devrimleri “21. yüzyılda devrim olmaz” düşüncesini çöpe yolladı. İşçi sınıfı devrimci barutunu yitirdi denilirken, Mısır’da ve Tunus’ta işçi sınıfı belirleyici güç olduğunu bir kez daha gösterdi. Arap Devrimleri aynı zamanda kendilerine solcu, sosyalist diyenlerin liberal yüzlerini de ortaya çıkardı. Bütün büyük devrimlerde olduğu gibi.

DİKTATÖRLÜĞÜN MEZAR KAZICILARI

Mısır'da olanlar hakkında birbirine zıt birçok yorum yapıldı. **Anne Alexander**, Mısır toplumunda anahtar gücün işçi sınıfı olduğunu anlatıyor.

Mısır Devrimi'nin ardından yapılan birbirine zıt yorumlar şimdiden hızla artıyor. Batı medyasında bu bir "çiçek devrimi" olarak tanımlandı – lideri olmayan bir "halk hareketi"nin içimizi ısıtan bir örneği. Hayal aleminde yaşayan ABD'li neoconların çoğunluğu diktatör Hüsnü Mübarek'in devrilmesini, Ortadoğu'ya silah zoruyla demokrasi getirmeye çalışan George W. Bush'u haklı çıkartan bir gelişme olarak görüyor. BBC'nin tecrübeli gazetecilerinin önemli bir kısmı ise bunu askerî darbe olarak yorumluyor. Mısır Devrimi'ni bir internet devrimi veya sinsi bir İslamcı komplo olarak tanımlayan yorumlar da var.

Bence Mısır Devrimi, Arap dünyasında yarım asırdan uzun bir süredir görülmeyen bir kuvvetle, toplumu aşağıdan özgürleştirebilecek olan gücün örgütlü işçi sınıfı olduğunu gösteriyor.

Mübarek'in son günlerinde, bir anda Mısır'ın her yerine yayılan grevler işçilerin gücünü görünür kıldı. Ama Mısır devletini zedeleyen ve ayaklanma için gerekli koşulları oluşturan şey daha derin

ve uzun süreli küresel ve yerel ekonomik değişikliklerdi. Özellikle Mübarek'in oğlu Cemal ve arkadaşları tarafından hayata geçirilen neoliberal reformlarla küresel ekonomik krizden kaynaklanan çöküşün bir araya gelmesi, işçilerin rejimden maddî ve fikrî olarak kopuşlarında merkezî bir rol oynadı.

Öte yandan devrimin ilk safhası, yani 1848 devrimlerini ya da Şubat 1917 Rusya'sını anımsatan o eylemlilik aynı zamanda Mısır'da son on yıldır gelişen, devletle halkın sokaklarda çatıştığı "protesto kültürü"nü de bir parçasıydı. "İstikrarlı" bir müttefike karşı bir anda yaşanan kitlesel öfke patlaması batılı gazetecileri ve Obama'nın danışmanlarını şaşırtmış olabilir; ancak 2000 yılından beri Filistin konusunda, Irak'taki savaşa karşı, demokrasi ve anayasal reform isteğiyle gelişen ya da daha iyi ücret ve sendikalar hakları talep eden ve polis şiddetine karşı gerçekleşen gösteriler dalgasını görmüş olanlar için durum şaşırtıcı değildi.

Ayaklanmanın kendi dinamiklerini

incelediğimizde 25 Ocak devriminin birbirinden ayrı politik ve ekonomik taleplerin bir araya gelmesinin ötesinde bir şey olduğunu görürüz. Aşağıdan eylemliliğin boyutu ve devlete yaptığı baskı ekonomik ve politik mücadeleleri dönüştürdü ve derinleştirdi. Mübarek'in son günlerinde işçilerin devlete karşı kullandıkları sosyal güç önemliydi, özellikle de 8 Şubat'ta başlayan ve rejimi nihayet çatırdatan grev. Mübarek düştükten sonra da insanların sokakta olmaya devam ettiği gerçeği, devrimci süreci ilerletmek için çeşitli olasılıklar sunuyor. Bunu diktatörün düşüşünden sonraki hafta yaşanan grev patlamalarında görebiliyoruz.

Devleti parçalamak

Cemal Abdülnasır liderliğinde iktidara el koyup 1952'de monarşiyi deviren düşük rütbeli subaylar Mısır'ı devletin kaynaklarını kullanarak ağır sanayi kurmuş, Asvan Barajı'nın inşaatını finanse etmek için Süveyş Kanalı'nı kontrol etmeye başlamış ve Mısır pazarını canlandırmak için üretimi güçlendirmişlerdi.

Bu ekonomik strateji, işçileri ve köylüleri devlete sadık hale getirmeyi amaçlayan siyasî kurumların oluşturulmasıyla bağlantılı ilerledi. İşçilere, politik bağımsızlıklarından feragat etmek şartıyla devlet destekli barınma, eğitim ve benzeri sosyal devlet kazanımlarıyla görece güvenceli çalışma gibi bazı haklar elde edebilecekleri bir sosyal anlaşma sunuldu. Nasırcı devlet bağımsız işçi örgütlenmelerini yok etti ve bunların yerine devlete bağlı resmî sendika federasyonları kurdu.

Nasır ve arkadaşlarının bu özel ekonomik gelişim stratejisini izlemelerine izin veren koşullar, 1960'ların sonunda egemen sınıflar devlet destekli büyümeyle küresel çapta bir alternatif aramaya başladığında değişti. Nasır 1970'te öldüğünde yerine geçen Enver Sedat, SSCB ile bağları kopardı ve on yıl içinde ABD ile yeni bir ittifak kurdu ve uluslararası finans kuruluşlarından kredi alabilmek için bir "ekonomik açılım" (infitah) programı başlattı.

İnfitah süreci Mübarek'in son yıllarında da, 1991 Körfez Savaşı'nın ardından dayatılan bir yapısal uyum programının sonucu olarak derinleşerek devam etti. İşçilerin yüzde 40'ı 1981'de kamu sektöründe çalışırken, bu oran 2004'te yüzde 32'ye geriledi. Ancak bu oranlar artan işsizlik, iş güvencesinde gerileme ve refah devletin büyük kısmının yok edilmesi gibi daha karanlık gerçekleri yansıtmıyor.

Nasır'ın kurduğu politik sistem, Sedat ve Mübarek'in tırtıklamalarına rağmen ölümünden sonra onlarca yıl devam etti. Kendisinden sonra gelenler sahte muhalefet partilerinin varlığına izin vermiş olsa da, politik sistemi kökünden değiştirmediler. 2011 devrimine kadar iki sınıflı bir seçim sistemi vardı: işçiler ve köylüler parlamentonun bir kısmına temsilci seçiyor, orta sınıf "profesyoneller" ise geri kalan temsilcileri seçiyordu. Sendika federasyonu sadece işyerinde işçilerin sorunlarını devletin lehine çözmek için kullanılan bir sosyal kontrol aracı değil, aynı zamanda rejim yanlısı seçmenleri seçim sandıklarına yollayan, Mübarek ve yandaşlarını alkışlamak için büyük kalabalıklar toplayan dev bir oy makinasıydı.

İdeolojik olarak da Nasırcılığın mirası Nasır'dan sonra onlarca yıl hüküm sürdü. İşçilerin devletçi kalkınmacılığın amaçlarıyla kendilerini özdeşleştirmeleri, sınıf mücadelesinin en keskin anlarında bile görülebiliyordu. El Kübra Mahallesi'nde 1984'te, Helwan demir çelik fabrikasında 1989'da ve Kafr el-Dawwar'da 1994'te olduğu gibi, zaman zaman işçi direnişleri patlama gösterdi. Ama grev yapıp üretimi durdurmak yerine işçiler genellikle "zorla çalışma" gerçekleştirerek liderlerinin aksine "ulus" için fedakarlık yapmaya hazır olduklarını göstermeye çalıştılar.

Yalnızca 18 günde Mısırlı işçiler özgürlük yolunda anne babaları ve onların anne babalarının hayatları boyunca yürüdüğünden daha fazla yolu yürüdü. Ama daha yapılacak çok şey var: İktidar partisinin kalıntılarını işyerlerinden ve mahallelerden silip atmak, bağımsız sendikalar inşa etmek ve hepsinden önemlisi işçi demokrasisinin en azından nüve halinde bir iktidar organı oluşturabileceği yeni kurumlar ortaya çıkarmak.

1990'lar ve sonrasındaki 'reformlar' Nasırcı sistemi birçok farklı açıdan zedeledi. Özelleştirme yüz binlerce işçiyi kamu işletmelerinden kopardı ve primleriyle işyeri temelli sosyal ek ödemeleri özel mülk sahiplerinin banka hesaplarına aktardı. İşçilere refah sağlama görevinden alıkoyulan sendika federasyonu içten çürümeye başladı.

Kübra Mahallesi'nde 2006'nın sonlarında Mısır İplik ve Dokumacılık Şirketi'nde yaklaşık 25 bin tekstil işçisinin greve çıkması uzun süren bir işçi eylemleri dalgası başlattı. Grevler hızla yayıldı ve bazı işçi grupları, özellikle de Mahalle tekstil işçileri ve vergi tahsildarları, bağımsız sendika kurma ve asgari ücretin artırılması talepleriyle politik bir kimlik kazandı.

Bu gelişmelerin sadece yerel faktörlerin sonucu olmadığını, küresel süreçlere doğrudan bağlı olduğunu görmek gerek. Neoliberal ekonomik reform programları dünya çapında dayatıldı. Özellikle gıda fiyatlarındaki küresel yükseliş işçileri küresel ekonomik krizin hemen öncesinde protesto gösterileri yapmaya itti.

Gedik

2006 grev dalgası, kitlesel protestolarla değişmiş bir ortamda patlak verdi. 25 Ocak devrimindeki milyonlarca göstericiyle karşılaştırıldığında sayıca az olsa da, 2000'lerin sonunda başlayan 2. Filistin İntifada'sından beri sokaklara hakim olan heyecan Mısır'ın politika dünyasında önemli değişikliklere neden oldu. İlk önemli çıkış 2003'te on binlerce göstericinin Irak'ın işgaline karşı Tahrir Meydanı'nı işgal edip "diktatörlüğün duvarında gedik açtığı"

gösteriyle gerçekleşti.

İlerleyen yıllarda başka gedikler de açıldı. Nasırcılar, liberaller ve sosyalistlerin -Müslüman Kardeşler içerisindeki bazı kesimlerin de desteklediği- ittifakı 2005'te Mübarek'in yeniden seçimlerde aday olmasına ve iktidarı oğlu Cemal'e devretme çabalarına karşı bir kampanya başlattı. Sokak gösterileri "Kifaya!" ("Yeter!") sloganı etrafında yürütüldü. Bugün bu adımın küçük radikal muhalefet grupları açısından ne kadar cüretli bir iş olduğunu anlamak kolay değil. Başkanı eleştirmeyi yasaklayan "kırmızı çizgi"ler açıkça ihlal ediliyordu.

Bir yıl sonra, seçim hilelerine ve rejimi eleştiren herkesin yargılanmasına öfkelenen yargıçların ayaklanmasına şahit olduk. Temyiz Mahkemesi'nin reform yanlısı iki üyesine disiplin cezası verilmesi üzerine yüzlerce yargıç resmî kıyafetleriyle Kahire merkezinde yürüyerek olayı protesto etti. Polis, yargıçları coplayıp kampanyalarına destek verenleri biber gazına boğdu.

Yükselen işçi mücadelesi 2008'de gençlik eylemlerinin yeniden dirilmesiyle çakıştı ve 2011 devriminden önce rejimi en çok zorlayan şey oldu. Mahalle'de Mısır İplikçilik'te çalışan tekstil işçilerinin grevi ve dayanışma için yapılan genel grev çağrısı genç aktivistler tarafından sahiplenildi. Mahalle işçilerini destekleyen ve genel grev çağrısı yapan bir Facebook grubuna yaklaşık 70 bin kişi üye oldu. 6 Nisan 2008'de Mahalle'deki grev polis tarafından durduruldu, fakat göstericilere yaptıkları saldırı Mahalle'de neredeyse bir ayaklanmaya sebep oluyordu. Bu "Facebook grevi" birçok üniversite kampüsünde destek

buldu ve başkentin dört bir yanında birçok dükkân kepenk kapattı. 25 Ocak'tan önceki son ayaklanma 2010 yazında gerçekleşti. Halit Sait isimli genç bir internet aktivistinin polis tarafından öldürülmesi, İskenderiye'de binlerce kişinin katıldığı gösterilere neden oldu.

2000'den 2011'e kadar geçen süreye sonradan dönüp baktığımızda, düz bir çizgi halinde yükseliyormuş gibi görmek mümkün. Gerçekten de bu protesto dalgaları çoğunlukla birbirinden kopuktu; bir gösteri zamanla söner veya şiddetle bastırılırken birkaç ay sonra bir başkası başlıyordu. İşçiler tarafından dillendirilen ekonomik taleplerle çoğunluğu orta sınıflardan oluşan grubun dile getirdiği, anayasal reform temelli politik talepler arasındaki uçurum, bazılarının göre Mübarek karşıtlarını birleştirme çabalarının başarısızlığı uğrayacağını bir işaretliydi.

Korku

Buna rağmen, Mübarek'in son on yılı devrilmesinde önemli bir rol oynadı. Farklı politik geleneklerden gelen İslamcı, Nasırcı, liberal ve sosyalist aktivistler kuşağı, politik örgütlenmenin yollarını böyle birbirinden ayrı eylemler sayesinde öğrendi. Bu on yıl boyunca radikal muhalefet grupları eylem örgütlenme, aktivist ağları kurma ve farklı politik gelenekler arasında taktik ittifaklar kurma konusunda kalıcı tecrübeler kazandı. Hepsinden önemlisi, rejimin sokağa dayattığı korkunun büyümesini bozdu.

Rejime karşı ekonomik ve politik mücadeleyi birbirine bağlamayı başaran şey, grev dalgasıydı. Rosa Lüksemburg'a göre, ekonomik ve politik mücadeleler arasındaki ilişki, basitçe ekmek

mücadelesinden devlet iktidarına karşı mücadeleye düz bir çizgi halinde geçiş gibi görülemez. Karşılıklı hareket süreci, politik mücadeleyle ekonomik mücadele arasında salınan bir sarkaç gibi görülmelidir: "Köpüren her politik eylem dalgasının ardından, bereketli bir tortu birikir ve bu tortudan ekonomik mücadelenin binlerce tohumu çiçek açmaya başlar." Öte yandan, işçilerin mücadelesi söz konusu olduğunda, onların sosyal gücü ve kolektif örgütlenme yeteneği işyerindeki günlük mücadelelerine politik bir boyut katarak, politik eylemler için yeni olasılıklar açar.

Mısırlı işçiler, demokrasi için mücadele veren diğer "politik" kampanyaların devlet baskısı nedeniyle terk etmek zorunda kaldığı hakları, yani toplanma, gösteri yapma ve ifade özgürlüğü haklarını kolayca elde etti. Grev dalgasının ülke genelindeki binlerce işyerinde yarattığı tartışma ve örgütlenme alanı mücadeleyi Mısır toplumunun dokusuna işledi.

On yıl boyunca gelişmiş olan süreçler – sokakların kontrolünü polislerin elinden alma, doğrudan Mübarek'i hedef alan protestolar, ekonomik ve politik mücadele arasındaki giderek artan etkileşim – 25 Ocak 2011'den sonra birkaç günlük bir sürede gerçekleşti. Açılış hamleleri, Tunus'ta Bin Ali'nin devrilmesi üzerine ulusal gösteri çağrısı yapma fırsatını kullanan muhalif aktivistlerden geldi. Muhalefet örgütleri yan yana gelmeye başladı ve devrimci sosyalistleri, liberalleri, demokrasi aktivistlerini, Nasırcıları, bağımsız sendikacıları ve en sonunda Müslüman Kardeşler üyelerini ortak mücadeleye kattı.

Daha işin başında 25 Ocak'ta Mısır'ın

onlarca yıldır gördüğü en büyük gösterinin gerçekleşeceği belliydi. Diktatörlüğün duvarında, önce onlarca, sonra yüzlerce, sonra bin gedik açıldı. On binlerce kişi bu gedikten içeri daldı.

Gün geçtikçe gösteriler hız kazandı. 28 Ocak günü, hareket için ilk büyük sınavdı. Polis şehrin merkez noktalarını kilitledi, rejim telefon ağlarını ve interneti kapattı. Göstericiler toplanma noktaları olarak camileri seçti ve tekrar ele geçirmek için sokaklara yürüdü. Kalabalıklar polisle çatışırken, sokakta yüz binlerce insanın olduğu tahmin ediliyordu. Mübarek kabinesini dağıttı, polisi karakollardan çekti ve orduyu devreye soktu. Evleri ve mahalleleri saldırgan çetelerden korumak amacıyla birçok yerde yerel halk komiteleri oluşmaya başladı. Saldırgan çetelerin aslında üniformasını çıkarmış polisler olduğu düşünülüyordu. Hafta sonu devam eden gösteriler 1 Şubat'ta "1 milyon yürüyüşü" ile doruk noktasına ulaştı. Bu gösteri nihayet Mübarek'in gönülsüz de olsa tavizler vermesini sağladı. Bir daha seçimlerde aday olmayacağını açıkladı ve anayasayı kısmen değiştirmek sözü verdi.

Rejim 2 Şubat'ta sivil giyimli çetelerini İskenderiye ve Kahire'de göstericilerin üzerine sürdü. Tahrir Meydanı'ndaki göstericiler, Piramitler'de turist gezdirmek için kullanılan at ve develerin üzerinden kendilerine taş, bıçak ve Molotov kokteylleriyle saldıran çeteleri görünce şaşırıldı. Çatışmalar iki gün sürdü ve sonunda avantaj göstericilerin eline geçti. Bir sonraki cuma günü yüz binlerce gösterici tekrar sokağa çıktı. Bu esnada rejim, çaresizlik içinde, "diyalog" kurabileceği müstakbel ortaklar arıyordu. Müslüman Kardeşler'in de dahil olduğu bazı muhalif örgütler Mübarek'in yeni başkan yardımcısı ve eski istihbarat

yöneticisi Ömer Süleyman'la görüşmek üzere temsilciler gönderdi.

Yine de on binlerce insan sokaklardaki yerini korudu ve çoğaldı. Aileler küçük çocuklarıyla birlikte Tahrir Meydanı'ndaki kalabalığa katıldı, Pazar günü orada evlenen gençler bile oldu.

Grevler

Güçler dengesi 8 Şubat günü yeniden değişti – bu kez kesin olarak Mübarek'in aleyhine. Birkaç işyerinde grevler başladı ve Mısır geneline yayıldıkça güç topladı: Süveyş Kanalı hizmet işçileri, Kahire telekom işçileri, Helvan metal işçileri ilk harekete geçenlerdi. 9 Şubat'ta tahminlere göre 15 eyalette yaklaşık 300 bin işçi grevdeydi. Hastane teknisyenlerinden beton işçilerine, posta işçilerinden tekstil işçilerine, birçok kesim işgaller ve grevlerle ekonomik talep ve devrime desteği birleştirdi.

Grevdeki işçilerin temsilcileri Tahrir Meydanı'ndaki kalabalığa katıldı. İstifa edeceği söylentilerine rağmen Mübarek 10 Şubat'ta yaptığı televizyon konuşmasında çekilmeyi reddetti. Küçük bir grup subay Tahrir Meydanı'nda göstericilere seslendi. Bir subay El-Cezire'yi arayarak istifa ettiğini ve "halkın devrimi"ne katıldığını açıkladı. Ordu komutanları kapalı kapılar ardında saatlerce toplantı yaparken kalabalıklar yeniden büyüdü. Kahire nihai ayaklanmanın eşiğinde bekliyordu.

Devletin mağrur görüntüsü nihayet 11 Şubat'ta çatırdadı. Yüksek rütbeli subaylar kontrolü ele alıp Mübarek'in görevine son verdi.

25 Ocak devriminden alacağımız üç önemli ders var. İlki, 18 günlük yüzleşme son on yılın protestolarıyla çoğunlukla aynı dinamikler tarafından şekillendirildi, ancak çok daha derin ve çok

daha kısa bir süre içerisinde gerçekleşti. Göstericiler büyük şehirlerin önemli noktalarını ele geçirdi ve devrimci hareketin parçası haline getirdi. Tahrir Meydanı, kendiliğinden örgütlenen güvenlik komiteleri, barikatlar, gönüllü doktorlar ve sokak temizlikçileri, ses sistemleri, çadırlar ve pankartlarla, geçen beş yılda işgal edilen yüzlerce fabrika gibi, özgürleştirilmiş bir alan haline geldi, bir örgütlenme merkezi oldu.

Bu alanın savunması yalnızca sayıca çokluğa değil, aynı zamanda politik örgütlenmeye de dayanıyordu. Müslüman Kardeşler'in genç aktivistleri, örneğin, meydanı hükümet çetelerinden korumada merkezî bir rol oynadı. Buna rağmen Müslüman Kardeşler alanda egemen değildi: genç üyeleri devrime sahip çıkarken, liderliği devletle anlaşmaya varmak için uğraşıyordu. Bu denge yalnızca sokak gösterilerinin devamını kolaylaştırmakla kalmadı, aynı zamanda sayıca az olmalarına rağmen devrimci solun da yeni ilişkiler yakalamasına imkân sağladı.

İkinci olarak şunu gördük: devrim yalnızca sokaklarda kalmış olsaydı, 25 Ocak'taki gibi bir kalabalığın devam etmesi durumunda bile bunun devleti çatırdatmaya yetip yetmeyeceği kesin değil. Devrim politik alandan sosyal alana ve sokaklardan fabrikalara yayılıp işçileri kolektif eylemleriyle devrimin taleplerini sahiplenmeye itmedikçe, geçen on yılın demokrasi ve reform mücadelesinde olduğu gibi farklı sosyal ve politik grupların değişim için bir araya gelmesi büyük bir atılıma neden olmazdı.

Son olarak, bir de ordunun rolü meselesi var. Esasen, aşağıdan kitlesel hareketin başardığı şey devletin bir kademesinin, yani Genelkurmay'ın, devletin geri kalanını kurtarabilmek için, bir kanser

haline gelmiş Mübarek'i kesip atmasıydı. Açık ki bu, kitelesel hareketin kendisinin iktidara el koymasıyla aynı şey değil. Ayrıca ordu, rakip komutanlar arasında dikey olarak bölünmediği gibi, 1917'de Rus ordusunda olduğu gibi sınıfsal olarak yani yatay olarak da bölünmüş değil. Ama Mübarek'in devrilmesini basitçe bir darbe olarak görmek ya da ordunun devrimci hareketi güç kullanarak kırmaya çalıştığı taktirde karşılaşacağı güçlükleri küçümsemek yanlış olur. Durum, 1952'de küçük bir subay çevresi iktidarı aldığında olduğundan farklı. Nasır güçlerini saraya, radyo istasyonuna ve kışlalara yönlendirdiğinde sokaklarda kimse yoktu. Burada yine önemli olan sosyal mücadeleler. Şubat 2011'de devrim, ordu harekete geçmeden önce zaten işyerlerine sızmış vaziyetteydi. Mübarek'in düşüşünden bir hafta sonra yüzlerce işyeri, 24 bin kişilik devasa işgücüyle Mahalla tekstil fabrikası başta olmak üzere grevdeydi.

Mısır'da yalnızca milyonlar için değil, milyonlarca insan için gerçek bir değişim olacaksa, devrim daha derine inmek zorunda. Örgütlü işçiler gelişen devrimci harekette sosyal bir güç olarak ortaya çıkıyor ve kolektif sosyal güçlerini bilinçli bir biçimde hareketin ilk politik hedefi için, yani Mübarek'i devirmek için kullandılar. Yalnızca 18 günde Mısırlı işçiler özgürlük yolunda anne babaları ve onların anne babalarının hayatları boyunca yürüdüğünden daha fazla yolu yürüdü. Ama daha yapılacak çok şey var: İktidar partisinin kalıntılarını işyerlerinden ve mahallelerden silip atmak, bağımsız sendikalar inşa etmek ve hepsinden önemlisi işçi demokrasisinin en azından nüve halinde bir iktidar organı oluşturabileceği yeni kurumlar ortaya çıkarmak.

Çeviren: Muhip Tezcan

1860 ERMENİ ANAYASASI

1860 Ermeni Anayasası Osmanlı Devleti'nde hazırlanan ilk anayasaydı. Ermeni milletinin uzun mücadeleler sonucu elde ettiği bir kazanımdı

Zakarya Mildanoğlu

Yeni Anayasa tartışmaları uzun süredir ülke gündemini işgal ediyor. Anayasa'nın değiştirilmesi dahi önerilemeyecek maddeleri "utangaç" bir şekilde tartışmaların odağına oturuyor. Nedeni ise, Anayasa'da yer alacak rutin maddeler dışında farklı etnik grupların, kimliklerin hak ve özgürlüklerinin, kültürlerinin, örgütlenmelerinin anayasayla güvence altına alınması talebi ve buna karşı direnç.

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinin bilinen anayasaları konusunda çok sayıda araştırma var. Osmanlı döneminde bu anayasaların dışında devlet tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiş başka anayasaların da olduğu çoğumuz tarafından bilinmez. 1856 Islahat Fermanı gereğince 1860 tarihli Ermeni Anayasası ve Babiâli tarafından adı değiştirilerek onaylanan 1863 tarihli Nizamnamesi, 1862 tarihli Rum Patrikliği Nizamnamesi, 1865 tarihli Hahamhane Nizamnamesi üç millete ait anayasalardı. Ermeni halkının tarihinin birçok kesiti, deneyleri bizlere ışık tutacak özelliğini koruyor.

Bu yazıda, Kürt sorununun çözümü çerçevesinde dile getirilen ana dilde eğitim, özerklik, federasyon gibi kavramlar etrafında koparılan fırtınaların benzerini yaşayan Ermeni milletinin tarihsel bir deneyimini özet olarak paylaşmak istiyorum.

Osmanlı Ermenileri

Ermeni toplumu Osmanlı Devleti içinde "zımmi" statüsündeydi. Osmanlı devletin yönetimi altına girmiş, ona haraç ve cizye denilen arazi ve kelle vergilerini ödemeyi kabul etmiş bir millettir. Ermeniler Osmanlı idarî sisteminde diğer gayrimüslimler gibi, birçok konuda merkezî devletin otoritesinin yerini alan yarı özerk bir yapılanmaya sahipti. Ermeni ve Rum Patrikleri iki halkın 'millet başı' unvanına sahipti. Tanzimat dönemine gelene dek patriklerin göreve getirilmesinde halkın ileri gelenleri söz sahibiydi, ancak Ermeni Anayasası'nın hazırlanma sürecinde yaşanan toplumsal değişimler, patriğin seçimle işbaşına gelmesini sağlayacaktı.

Patriklerin dinî yetkilerinin yanında, milletlerinin yönetiminde önemli sivil yetkileri de vardı. Birçok Ermeni kurumunun yönetimi doğrudan patriğin sorumluluğu altındaydı. Kamu suçları ve güvenliği dışında bütün davaları göreceği bir mahkeme ve bir hapisane kurma hakkı vardı. Boşanma, miras, vesayet konularında da yetkiliydi. Yeni okul, manastır, matbaa açılması patriğin iznine tabiydi. Bütün yayınlar patriğin resmî onay mührü ile yayınlanırdı. Patrikhane aynı zamanda 19. yüzyılın sonuna kadar katı bir sansür kurumu işlevini de üstlenmişti.

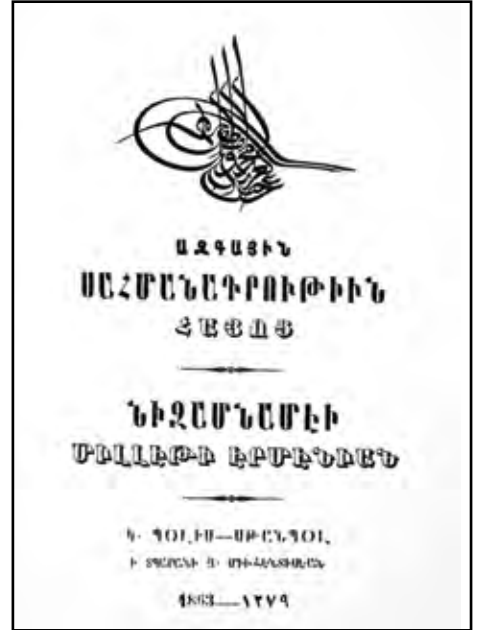
Sultan, Ermeni milletinin vergilerinin bir bölümünü patriklik aracılığıyla

toplardı. Patrik ve belirli sayıda kişi vergiden muaftı. Patriklik Osmanlı'nın çeşitli bölgelerindeki din görevlilerinin atanmasından da sorumluydu. Anadolu'daki onlarca Ruhani Önderlik (Araçnortaran) patrikliğin örgütlenme ağını oluşturuyordu.

Ermeni Patrikhanesi ilk gününden itibaren milletin yönetimi için ruhanilerin yanında sivillerin de yer aldığı, halkın katılımına açık bir yönetim organizasyonuna sahipti. Zaman içinde kurumsallaşan bu mekanizma Ermeni toplumsal yaşamının idarî merkezi haline gelir. Çalışmalarını sivil ve ruhanilerden oluşan bir kurul aracılığıyla gerçekleştirir. Doğal olarak, farklı toplumsal kesimlerin bu organizasyonda az ya da çok yer alma, katılma ve bu mekanizmaya egemen olma isteğini, mücadelesini, çatışmasını da beraberinde getirir.

Patrikhane'nin yapısı

Patrikhane zaman içinde prestijli ve malî yönden kazançlı bir mevki haline gelir. Önce "çelebi", "hoca", 18. yüzyıldan itibaren "amira" olarak adlandırılan Ermeni ileri gelenleri patrikhane ile ilişkilerini yoğunlaştırır. Devlet adına vergi toplayan, devlete borç vererek sarraflık yapan, orduya iase sağlayan, baruthane işleten, darphane emniyeti, saray mimarlığı yapan, devletin dış işlerinde ve bürokrasisinde önemli görevler üstlenen amiralar, patrikhanenin karar mekanizmalarında yer almaya başlar ve

1863 Ermeni Anayasası, Azkayin Sahmanatrutyun Hayots (Ermeni Milli Anayasası ve Nizamname-i Millet-i Ermeniyen) Patrikhane basımı.

Vartan Artinian'ın Osmanlı Devleti'nde Ermeni Anayasası'nın Doğuşu 1839-1863, (2004, Aras Yayıncılık)

zaman içinde milletin idaresinde egemen olur.

Ermeni Patrikhanesi'ne örgütlü olarak katılan, görev alan ikinci sivil kesimi ise "esnaf" oluşturur. İstanbul, Erzurum, Van, Doğubayazıt gibi birçok merkezde Ermeni zanaatkâr ve tacirler onlarca loncada örgütlenir. Her esnaf devlete ve patrikhane idaresine vergi öder. Loncalar İstanbul Patrikliği'nin ve yerel piskoposların yardımına koşar, onların devlete olan borçlarının karşılar, üyelerine faizle borç para verir. Amiraların Patrikliğin bazı atamalarına müdahale etmesi ve üstlendikleri bazı sorumluluklardan imtina etmesiyle esnaf ile amiralar arasında çatışmalı bir süreci de ateşler. Esnaf da süreçte yönetim mekanizmasında yer almaya başlar.

Boğos Amira Dadyan, 1847 Yüksek Sivil Meclis üyesi (üstte), 869-1873, İstanbul
Ermeni Patriği, Vanlı Mıgırdiç I Hrimyan

Üst düzey rahipler, büyük tüccarlar ve esnaf liderleri 18. yüzyılın başlarında İstanbul'da yeni patriğin seçimini gerçekleştirir. Bu, bir yanıla Patriklik seçimine millî bir karakter kazandırırken, diğer yandan bir "genel kurul" sisteminin oluşması anlamına gelir. Daha sonraki İstanbul patriklerinin seçimleri bu kurullar tarafından yapılır. Bu kurul aynı zamanda eğitim ve hayır kurumlarının idaresi için çeşitli komisyonlar kurar.

Ermeni Patrikhanesi merkezinde yer alan üçüncü sivil kesimi ise Avrupa'da eğitim görmüş genç aydınlar oluşturur. İlk grubu 1843'te Roma, Padova, Pisa'ya, 1840-1848'de ise Paris'e giden varlıklı ailelerin çocukları, Avrupa siyasal sistemleri ve ilerici düşünceleri ile tanışır ve ateşli birer özgürlük savunucusu olarak 1850'li yıllarda eğitimlerini tamamlayarak İstanbul'a geri döner. Ermeni merkez idaresi, okullar ve Ermeni dilinin modernleştirilmesi gençlerin tartıştıkları konuların başında gelir. Amiraların patrikhane üzerindeki keyfi yönetimine isyan eder, Ermeni toplumunun geriye götürüldüğünü savunur, geniş toplumsal katılıma açık yeni bir "yönetim" sistemi tartışmasını başlatırlar. Bu tartışmalar sonucunda Patrikliğin devletle, Patrikliğin Ermeni kurumlarıyla ve bireyleriyle ilişkilerini düzenleyen, oluşacak yönetimin esaslarını kesin kurallara bağlayan bir hukukî metin gerekliliği kendini dayatır.

Ermeni milleti özetle 1840'ta oluşturulan bir komiteden sonra, 1844'te amira ve esnaflardan oluşan Karma Meclis, 1847'de ise Sadaret'in kararı ile oluşan Sivil ve Ruhani Meclisler tarafından yönetilir.

Nizamname-i Millet-i Ermeniyan

1856 Islahat Fermanı her milletin idarî yapısında yeni düzenlemeler yapılmasını öngörür. Her millet bir komisyon

kuracak, kendi iç işlerini düzenlemek için bir nizamname hazırlayacaktı. Aynı yıl Ermeni Umumî Meclisi tarafından bir Anayasa Komitesi kurulur. Bir yıl boyunca yaptığı çalışma 1857'de meclis tarafından kabul edilir, ancak bu metin "devlet içinde devlet olmaz" gerekçesiyle Babiâli tarafından onaylanmaz. Hazırlanan ikinci taslak Ermeni milletin baskısı üzerine 1860 yılında Babiâli'ye gönderilmeden yürürlüğe konur. Mevcut tüm kurumlar lağvedilerek bu Anayasa'ya uygun yeni kurumlar oluşturulur. Ancak fiilen yürürlüğe konan Anayasa, Babiâli'nin isteği üzerine yeni bir kurul tarafından gözden geçirilerek 1862'de onaya sunulur. Babiâli onayı geciktirir. Bunun üzerine yüzlerce Ermeni Patrikhane'yi basarak Anayasa'nın uygulamaya konulmasını ister. Babiâli bu olaylar üzerine Anayasa'da değişiklikler yapar ve "Nizamname-i Millet-i Ermeniyan" adıyla onaylar.

1860 Ermeni Anayasası beş bölüm, doksan dokuz maddeden oluşuyordu. Ermeni Patriğini, Siyasî Meclisi ve Dinî Meclis'i seçecek bir Millî Meclis öngörüyordu. Millî Meclis, İstanbul ve Osmanlı eyaletlerinden seçilen yüz kırk delegeden oluşuyordu. İstanbul delegeleri vergi ödemiş (erkek) seçmenlerin toplam sayısına, eyaletlerde ise nüfus oranına göre belirleniyordu.

Ermeni Anayasasının/Nizamnamesinin temel maddelerine kısaca değinelim.

Anayasa'nın Giriş Bölümü'nde nizamnamenin maddî temelleri ve gerekçelerine yer verilir. Temel İlkeler bölümünde millet ve millet bireylerinin hak ve sorumlulukları maddeler halinde sıralanır: "Milleti vekâleten temsil eden ve bu karşılıklı sorumluluğun kuralları gereğince yerine getirilmesine nezaret etmek için atanan hükümet Millî İdare olarak adlandırılır. Osmanlı Devleti dâhilindeki Ermeni milletin iç

işlerinin iyi bir şekilde yönetimi, Osmanlı Devleti tarafından özel ayrıcalık ve nizamname ile adı geçen hükümet sorumluluğuna bırakılmıştır".

Birinci Bölümde İstanbul Patriğinin seçim şekli, görevleri, onaylanma süreci, patrikhane kalemî, Kudüs Patrikliği, Ruhani Meclis, Cismani Meclis üyelikleri ve seçimleri, çalışma yöntemleri konusu yer alır. Bu bölümde Cismani Meclis tarafından kurulan komisyonlar ve müdürlükler, Genel Meclisin Kuruluş Şekli ve Görevleri, Sivil ve Ruhani Üyelerinin Seçilme Şartları, İstanbul Mahallerinden ve Taşralardan Genel Meclis İçin Seçilerek Atanacak Olan Üyelerin Seçilme Şekli düzenlenmiştir. Bu bölümün son maddesinde Oy Verme işlemlerinin nasıl yapılacağı detaylı olarak yer alır.

Sivil Meclis çalışmalarını komisyonlar aracılığıyla yürütmektedir. Millet'in eğitiminden, öğretmenlerin yetiştirilmesinden, ders kitaplarının tedarikinden, sınav komisyonlarının tayini ve diplomalarının verilmesinden Eğitim Komisyonu sorumluydu. Millete ait tüm gayrimenkullerin idaresi, alım satımı ve İstanbul civarındaki inşaat, tamirat işleriyle de Tesisat Komisyonu ilgilenirdi.

Yargı Komisyonu hepimizi şaşırtacak yetkilerle donatılmıştı. Bu komisyon aile içinde meydana gelen ihtilaflara, gelen davalara bakardı.

Kilise veya Semt Komisyonları cemaatin kilise ve okulunu yönetmek, fakirlere yardım etmek, cemaat içi tartışmaları incelemek, okul açmak gibi görevlere sahipti. Her semtin özel yardımlar, kilise ve okul mülkleri ve bağışlardan oluşan gelirleri vardı. Okul giderleri ve fakirlere yapılan yardımlar ise giderlerini oluştururdu. Semt Komisyonları seçimle işbaşına gelirlerdi.

Anayasa'nın İkinci Bölümünde, Meclis

Ermeni Anayasası'nın üzerinden yüz elli yıl geçti. Bugün de başka bir halk aynı sorunları yaşıyor. Kürt halkının benzer talepleri devlet tarafından bölücülük, vatan hainliği olarak sunuluyor, bu doğrultudaki düşünsel faaliyetler için insanlar hapisanelere atılıyor, binlerce yıllık ceza talebiyle yargılanıyor.

Komisyonları ile İlgili Genel Maddeler başlığı altında Meclisin toplanma, karar alma süreçleri ile ilgili maddeler yer alır.

Üçüncü Bölümde, Millî Yardım başlığı altında patrikhanenin ve cemaatin özel giderleri için toplanacak yardımla ilgili maddeler yer alır.

Dördüncü Bölüm, Anadolu'da yer alan Marhasalıklar (Ruhani Önderlik) hakkındadır. Anadolu'nun birçok merkezinde İstanbul'da olduğu gibi bir örgütlenme vardı. Belirli coğrafi bölgeler belirli ruhani önderlikler altında örgütlenmiş ve Yerel Genel Meclis ve Karma Meclisler oluşturulmuştu. Bu bölümde ruhani önderlik seçimi, çalışmaları, yerel meclis seçimlerinin nasıl yapılacağı gibi işlemlerin yanında, gelir ve giderler de düzenlenmektedir.

Beşinci bölümde ise Nizamnamede değişikliklerin nasıl yapılacağı yer almaktadır.

Ve bugün

1860 Ermeni Anayasası Osmanlı Devleti'nde hazırlanan ilk anayasaydı. Klasik bir devlet anayasası özelliğine sahip değildi. Ancak erken sayılabilecek bir dönemde Ermeni milletin uzun mücadeleler sonucu elde ettiği bir kazanımdı. Bir milletin farklı ekonomik, sosyal ve siyasal tabakalarının zaman zaman çatışmalı, zaman zaman uzlaşmacı tutumları sonucu kendileriyle ilgili hazırladıkları ve birçok noktası Bab-ı Ali tarafından değiştirilen bir düzenlemeydi. Bu anayasa ile yaşamaya, adımlar atmaya çalışırken 1915'te yok edildiler.

Ermeni Anayasası'nın üzerinden yüz elli yıl geçti. Bugün de başka bir halk aynı sorunları yaşıyor. Kürt halkının benzer talepleri devlet tarafından bölücülük, vatan hainliği olarak sunuluyor, bu doğrultudaki düşünsel faaliyetler için insanlar hapisanelere atılıyor, binlerce yıllık ceza talebiyle yargılanıyor.

KURUCU İRADE SORUNU

1982 metninin kerameti kendinden menkul “değiştirilemez” maddelerini kadük ilan etmek bu meclisin hakkı olmaktan öte görevidir.

Bülent Somay

Son zamanlardaki Anayasa, Anayasa değişikliği, değiştirilebilir ve değiştirilemez maddeler, Anayasayı kim yapar, kim değiştirir ve kurucu irade kimdir tartışmalarının da defaatle gösterdiği gibi, biz hâlâ kurulamamış bir cumhuriyette yaşıyoruz.

Aslına bakacak olursanız, 1876’dan beri çeşitli “Kanun-u Esasi”lerimiz, “Kurucu Yasa”larımız oldu; ancak bunların biri hariç (1924 Anayasası) hepsinin meşruiyeti konusunda tartışmalar var. 1876 Kanun-u Esasisi Monarşi koşullarında, Monarkın iradesi ve emriyle hazırlanmış ve yürürlüğe girmişti; nitekim iki yıl sonra, aynı koşullarda keyfi olarak yürürlükten kaldırıldı. Aynı Monark 1908’de ihtilal tehdidi karşısında gene aynı Kanun-u Esasi’yi yeniden yürürlüğe koydu. 1913 darbesinde o Kanun-u Esasi lağvedilmedi, yalnızca değişiklikler yapıldı. Ankara’da yapılan 1921 Anayasası fiilen bir ikili iktidar durumu yaratmıştı, çünkü İstanbul’da meclisi olmayan bir Padişah şeklen de olsa hâlâ iktidardaydı. Padişahlığın 1922 sonunda lağvıyla ikili iktidar sona erdi. 1924 Anayasası bu topraklarda yapılan ilk ve tek gerçek Kurucu Yasa’dır.

Üçüncü Cumhuriyet

Türkiye Cumhuriyeti’nde daha sonra iki kere daha Anayasa yapıldı: 1961’de ve 1982’de. Eğer bu Anayasaları (içeriklerinden bağımsız olarak, yapılaş usulleri açısından) ciddiye alacaksak, son zamanlarda Kemalizm’i eleştiren herkesi “İkinci Cumhuriyetçi” ilan edenlerin sandıklarının aksine, bizim birinci değil, ikinci de değil, Üçüncü Cumhuriyet dönemini yaşıyor olmamız gerekir. Dolayısıyla esas almamız gereken Anayasa, 1924’te yapılan Anayasa, sonrakiler değil.

“Değiştirilemez Madde” hükmü ilk kez 1924 Anayasası’nda yer aldı. 102. Madde’nin son cümlesi şöyle: “Bu kanunun, Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki birinci maddesinde değişiklik ve başkalaşıma yapılması hiçbir türlü teklif dahi edilemez” . Kurucu irade açısından son derece anlaşılabilir bir müdahaledir bu: Monarşik, otarşik ya da oligarşik yönetim biçimlerinden “Cumhuriyet”e geçildiğinde, hemen önceki hanedan(lar)ın üyelerinin yönetim üzerinde hak iddia etmelerinin meşruiyetini daha baştan engellemek için düşünülmüştür. Kuşkusuz bu haliyle bile pek bir yaptırım gücü yoktur. Mesela

Kralcı bir darbe gerçekleştiren bir asker grubunun iktidarı ele geçirdikten sonra 102. Madde’ye bakıp, “Hay Allah, ne yapacağız şimdi, vazgeçelim bari!” demesi beklenemez. Ama Monarşinin lağvından doksan sene sonra bu hükmün hiçbir anlamı kalmaz: Artık iktidar üzerinde hak iddia edecek bir Monark ya da Monark adayı kalmamıştır çünkü. Şu anda Türkiye’de Kralcı bir darbe olduğunu hayal edelim: Kral kim olacaktır? Böyle bir fırsat doğarsa şahsen ben bile krallık konusunda şansımı denemek isterim. Ama benim gibi düşünecek insan sayısı biraz fazla olacağından, bu ihtimali gönül rahatlığıyla dışarıda bırakabiliriz.

Tabii ki bir takım “zeki” Jakoben/Kemalistler çıkıp da “Orada kastedilen ‘sözde’ değil ‘özde’ Cumhuriyet,” diyebilir. Ancak o zaman da Cumhuriyet’in özünün ne olduğu konusunda bir mutabakat sağlamamız, hatta o mutabakatı Anayasa’ya yazmamız gerekir. Cumhuriyetin “özü” nedir? Çok partili rejim mi? 1924-1946 dönemi neydi o zaman? Anayasa’nın 1. ve 102. Maddelerine aykırı mı yaşadık yirmi iki yıl boyunca? Ya da II. Dünya savaşıdan sonra uluslararası konjonktür farklı şekillenseydi ve Türkiye Potsdam’da SSCB’ye

hediye edilseydi, adı da “Türkiye Halk Cumhuriyeti” olarak değiştirilseydi, Cumhuriyet’in “özü” korunmuş olacak mıydı? Yoksa Cumhuriyet’in “özü” yalnızca (çok partiyi bir yana bırakalım) yöneticilerin biçimsel olarak seçimle iş başına gelmesi midir? O zaman 1960 ve 1980 darbeleri Anayasa’ya aykırıydı demek ki. Ama bir dakika! Bu darbeler zaten Anayasa’yı “tağyir, tebdil ve ilga” etmemişler miydi? Hatta lağvedip yerine yenisini yaptırmamışlar mıydı? Demek ki, cumhuriyetin “özüne” aykırıymışlar.

1961 Anayasası

1961 Anayasası’nda (herhalde gözden uzak olan gönülden de uzak olur kaygısıyla) 102. Madde 9. Madde’ye taşındı. Ayrıca, gene bu Anayasa’nın dibacesinde “Cumhuriyet”ten ne kastedildiği daha ayrıntılı olarak açıklandı ve özel yetkilerle donatılmış bir Anayasa Mahkemesi yoluyla bu tarifler toplamına yaptırım gücü kazandırıldı. Daha doğrusu bu yaptırım gücü, yorumu yapacak olan Anayasa Mahkemesi’nin hukukî üstünlüğü ile Anayasayı “yaptıran” Türk Silahlı Kuvvetleri’nin elindeki fiziksel zor kullanma tekeli arasında kurulan bir dengeye bırakıldı. Dolayısıyla, 1961 itibarıyla (“Türkiye Tahtı” üzerinde

Ülkenin geldiği acıklı hale bakın: Hayatında Kemalizm’le en küçük bir ilişkisi bile olmamış olan bendeniz, Mustafa Kemal’in Anayasasını gözü dönmüş Kemalistlere karşı savunmak zorunda kalıyorum.

iddiası olan kimse kalmadığından) artık özel yasayla korunmasına gerek kalmamış olan “Devletin biçimi Cumhuriyet’tir” maddesi, çok daha sıkı bir koruma altına alınmış oldu.

Aslında şöyle düşünmek de mümkün: Birakalım hevesli yasakoyucular, olmayan bir “Padışahlığın geri dönüşü” tehlikesine karşı tedbirler alarak kendi aralarında eğlensin. Ancak işin o kadar basit, 1961 Kurucu Meclisi’nin de o kadar saf olmadığını biliyoruz. Yeni 9. Madde, Anayasa’nın dibacesiyle birleştirilip “Cumhuriyet” kavramının yorumu da “süper yetkili” Anayasa Mahkemesi’ne bırakıldığında, yapılmak istenen her kapsamlı değişiklik 9. Madde’ye takılabilirdi. Ama ne yazık ki düzenek yeterince iyi kurulamamıştı. Yapılış usulü bir yana bırakılacak olursa, Kurucu Meclis’teki entelektüel/sol eğilimin de etkisiyle Anayasa’nın içine bir damar olarak yerleşmiş olan özgürlükçü yan, zaman içinde başlangıç maksadındaki otoriter/meritokratik kurguya tam olarak uymadığı için, yeni ve radikal bir “düzeltme” gerekli hale geldi. 12 Eylül 1980 darbesi, başka birçok şeyin yanı sıra, bu “düzeltmeyi” de gerçekleştirmeyi hedefliyordu.

1982 Anayasası

1982 Anayasası’nı hazırlatan askerî irade, 1961 Anayasası’nın görece

özgürlükçü “kusurlarını”, “değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez” maddelerin kapsamını alabildiğince genişleterek düzeltti. Bu maddelerin kapsamında artık (tanımsız) “Atatürk milliyetçiliğine bağlılık”, laiklik, demokratiklik, sosyal hukuk devleti olma özelliği, bayrağın, millî marşın ve başkentin tanımı, devletin “ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü” ve devletin dilinin Türkçe olduğu da vardı. Yani artık, dahi bir bestecinin çıkıp Beethoven’ın 9. Senfoni’sini bile sollayacak yeni bir Millî Marş bestelemesi imkânsız hale geliyordu.

1982 Anayasası yürürlüğe girdi gireli, kırk akıllı kuyudaki bu taşı çıkarmaya çalışıyor işte.

Devletin biçiminin “değiştirilemez” bir madde olarak güvence altına alınması, bugün itibarıyla gereksiz, anlamsız, ancak bir o kadar da zararsız bir tasarruftur. Ama işler büyüüp de güvence altına alınanlar tanımsız, her siyasî ve hukukî merciin kendince yorumlayabileceği kavramları da içerirse, o zaman Anayasa demokratik bir yapının kurucu belgesi olmaktan çıkar ve kimi ölmüş, kimi bumanmış, kimiye ressam olmuş antika bir oligarşinin bugün yaşayan insanlar üzerindeki egemenlik aracına dönüşür.

Oysa modern felsefenin olduğu kadar modern politik düşüncenin de atalarından biri olarak kabul etmemiz gereken

Kant, bu konuda şüpheye yer bırakmaz:

“Hiçbir çağ, kendinden sonraki çağı, (özellikle önemli konulardaki) bilgisini genişletme, kendisini yanlışlardan arındırma ve genel olarak aydınlanma yolunda ilerleme konularında engelleyecek bağlayıcı yasalar yapamaz. Bu, insan tabiatına karşı işlenmiş bir suç olurdu, çünkü insan tabiatının yazgısı tam da bu ilerlemede yatar; o yüzden sonraki kuşaklar bu tür yasaları geçersiz ve gayri meşru ilan etmekte sonuna kadar haklıdır.”

Değiştirilemez Madde

Kısa vadede “geri dönüşü” engellemek için bir kuruluş Anayasasına bir adet “değiştirilemez madde” koymak nisbeten anlaşılabilir bir şeydir; gelecek kuşakların düşünce ve inançlarına aşılmaz sınırlar çizerek “değiştirilemez maddeler” kalabalığı yaratmanın ise hoş görülecek yanı yoktur.

Son zamanlarda (“kırk akıllı” kategorisindeki) hukukçuların üzerinde tartıştıkları temel sorun da bu zaten: Anayasaları “kurucu irade” yapar, yeterli çoğunluğu sağlayan herhangi bir meclis ise değiştirebilir. Ancak bu “değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez” maddeler işi karıştırıyor; o maddelerin ancak yeni bir “kurucu irade” tarafından değiştirilebileceğini savunuyor bazı hukukçular. Bence de sonuna kadar haklılar. Yürürlükteki seçim sistemi büyük azınlıkların mecliste nitelikli çoğunluklara dönüşmesine izin veriyor, hatta bunu teşvik ediyor. Rüzgâr biraz döndüğünde, hasbelkader bir dönem için mecliste çoğunluk kapalı milliyetçi bir partinin, mesela Kürt sorununa “kökten” bir çözüm buluvermesine karşı bir tedbirimiz olmamalı

mı? Ya da radikal mukaddesatçı bir azınlık mecliste bir dönemlik bir çoğunluk kaptığında eşcinselliği yasaklayıp erkek eşcinselleri de hadım etmeye karar verirse ne yaparız? Çoğunluk her şey demek değildir; tam tersine demokrasi dediğimiz şeyin esası, azınlıkların var kalma hakkının korunmasıdır.

Ancak ben gene de 1982 Anayasası’ndaki “değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez” maddelerin değiştirilebileceğini düşünüyorum. Bunun için yapmamız gereken tek şey, 1982 Anayasası’nı (bu arada 1961 Anayasası’nı da) yapan/yaptıran iradenin gerçek anlamda bir “kurucu irade” olmadığını kabul ve ilan etmektir. Bu ülkede gerçek anlamda “kurucu irade” tarafından yapılan tek Anayasa, 1924 Anayasası’dır. Bu Anayasanın seçilmemiş, darbeyle gelmiş iradeler tarafından değiştirilmiş olması bizatihi suçtur. Bu değişikliklerin yarattığı “değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez” maddeleri ciddiye almak ise, açıkça suça ortak olmaktır.

Herhangi bir seçimle iktidara gelecek olan meclis (çoğunluğu ne olursa olsun) “kurucu” özellik taşımayacaktır, amenna. Ancak gerçek kurucu Anayasanın (adı üstünde “Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun”) 1. ve 102. Maddelerini restore etmek ve 1982 metninin kerameti kendinden menkul “değiştirilemez” maddelerini de kadük ilan etmek bu meclisin hakkı olmaktan öte, görevidir.

Şu ülkenin geldiği acıklı hale bakın: Hayatında Atatürkçülük’le ya da Kemalizm’le en küçük bir ilişkisi bile olmamış olan bendeniz, Mustafa Kemal’in Anayasasını gözü dönmüş Kemalistlere karşı savunmak zorunda kalıyorum!

sesonline.net

Güncel haber, özgün yorum

- **SESONLINE**, yaygın medyanın görmediği ya da görüp de çarpıtığı, perdelediği haberleri nesnel olarak sunuyor.
- **SESONLINE**, emeğe, doğaya, çevreye ve tüm canlılara saygılı, duyarlı bağımsız yayıncılık yapıyor.
- **SESONLINE**, dünyanın dört bir yanından gece, gündüz, aralıksız, 24 saat izleniyor.

Bilgisayarınızın açılış sayfası

Güne bağımsız haber sitesi **sesonline.net** ile başlayın. Size sunulanı değil, **gerçek gündemi** takip edin.

Genel Yayın Yönetmeni: **Yalçın Ergündoğan**
e-mail: yalcin.ergundogan@gmail.com

Site yazarları

- Arif Ali CANGI
- Cemil ERTEM
- Doğan TARKAN
- Eren KESKİN
- Neslihan AKBULUT
- Orhan BULUT
- Ragıp ZARAKOLU
- Şenol KARAKAŞ
- Uluş İRKAD
- Yalçın ERGÜNDOĞAN
- Yalçın YUSUFOĞLU
- Yaprak ZİHNİOĞLU
- Yüksel TAŞKIN

Berlin Duvarı kitleler tarafından yıkıldı

GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA SOSYALİZM VAR MI?

Bir sosyalist olarak insanlar bana “Senin sosyalizm modelin nasıl bir şey?” diye soruyor. Hangi “sosyalist ülke”nin benim istediğime en yakın model olduğunu öğrenmek istiyorlar.

Eric Ruder

Gallup ve Rasmussen’in bir süre önce yaptığı anketlere göre, Amerikalıların üçte birinden çoğu “sosyalizm” hakkında olumlu şeyler düşünüyor. Ancak sosyalizmin hayatlarında büyük bir ilerleme sağlayacağını düşünen Amerikalıların bile çoğunlukla sosyalizm hakkında belirsiz fikirleri olduğunu varsaymak yanlış olmaz.

Bir sosyalist olarak insanlar bana sık sık “Senin sosyalizm modelin nasıl bir şey?” diye soruyor. Hangi “sosyalist ülke”nin benim istediğime en yakın model olduğunu öğrenmek istiyorlar.

Bu soruya verdiğim cevabı şaşırtıcı buluyorlar. Bugün dünyada sosyalist olarak tanımlayabileceğim bir ülke olmadığını söylediğimde kafaları karışıyor. İsveç veya Fransa da mı değil? Peki ya Küba? Veya 1989 öncesi Sovyetler Birliği ve Doğu Almanya?

Bu kafa karışıklığını anlayabiliyorum. Onlarca yıldır tüm dünyaya, sosyalizmin sağlayacağı özgürlük, ekonomik güvence ve gerçek demokrasiyi sağlamayan iki model sosyalizm olarak sunuldu.

Sosyal demokrasi

Bir tarafta, Avrupa’nın serbest piyasa kapitalizmine bir alternatif sunuyormuş gibi görünen İsveç, Norveç ve Danimarka gibi sosyal demokrasileri var. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasındaki refah döneminde işçiler bu ülkelerde görece yüksek bir yaşam standardına sahip oldu.

Fakat makul ücret ve cömert yan ödemeler özgül koşullara bağlıydı: ucuz enerji kaynakları, bol miktarda ham made, Batı Avrupa’nın ihraç pazarlarına yakınlık ve yüksek düzeyde sınai uzmanlaşma. Ayrıca Avrupa’nın diğer bölgelerindeki radikal işçi hareketleri de siyasî ve ekonomik yöneticileri, işçilere önemli reformlar vererek bir devrim olasılığını savuşturmaya ikna etmişti.

Ve 1990’ların başından beri geçen 20 yılda sosyal demokrat ülkeler, özelleştirme, sosyal harcamalarda kesintiler ve piyasa üzerindeki kontrollerin kaldırılması gibi Milton Friedman’in bile yüzünü kızartacak derecede neoliberal politikaların peşinden koşuyor.

Christian Science Monitor’da yayınlanan

bir rapora göre 2009’da İsveç’te: “İktidardaki merkez-sağ hükümet, 2006’da başlatılan iddialı liberal ekonomik reform programı kapsamında, ülkenin kamu mülkiyetindeki son şirketlerini, devlet eczanelerini satmaya başladı.

İşsizlik Sigortası Kurumu ülkedeki işsizlerin neredeyse yarısının işsizlik yardımlarından faydalanmadığını ortaya koydu. Bunların birçoğu geçtiğimiz yıl üyelik aidatlarına yapılan zammın ardından sigorta programından çekildi, geri kalanı ise yardımlara uygun görülmedi.” “Yorumcular son on yılda emeklilik sistemi, okullar, sağlık hizmetleri, toplu taşıma ve postanelerin tamamen ya da kısmen özelleştirilmesiyle İsveç’in dünyanın en serbest piyasa odaklı ekonomilerinden biri haline geldiğini söylüyor.”

“İsveç Enstitüsü’nün yönetim kurulu üyesi ve eski New York başkonsolosu Olle Wästberg, ‘Birçok alanda diğer Avrupa ülkelerine ve Amerika’ya nazaran daha fazla özel mülkiyete sahibiz. Yeni okulların yaklaşık yüzde 80’i özel; aynı demiryolları ve metro sistemi için de geçerli’ diyor.”

SSCB ve Doğu Bloku

Diğer tarafta eski Sovyetler Birliği (ve Doğu Avrupa’da aynı ekonomik sisteme sahip birçok ülke) muhalefetin gördüğü baskılara, demokrasinin yokluğuna, ekonomik eşitsizliğe ve kadınların, ulusal azınlıkların, geylerin ve lezbiyenlerin ezilmesine rağmen, solun bir kesimi tarafından sosyalizme model olarak gösteriliyordu.

Stalinizm’in ve Doğu Bloku’nun 1991’de çökmesi Batı tipi kapitalizmin savunucularında bir zafer, “komünizmin başarısız olduğu” fikrine kapılan soldakiler içinse bir yenilgi havası yarattı.

Zamanında Sovyetler Birliği’nden ekonomik yardım alan başlıca ülkelerden olan (ve hâlâ ABD’nin uyguladığı acımasız bir ambargoya karşı mücadele veren) Küba, Stalinist rejimlerden farklı olarak 1959’da ABD destekli bir diktatörü deviren bir devrimle kurulmasına rağmen, ekonomik ve politik olarak bu rejimlere benzer bir yapıya sahipti. İsveç gibi Küba da bugün dünya ekonomisinde rekabet edebilmek amacıyla çeşitli neoliberal önlemleri uygulamaya sokuyor.

Bu iki tür rejimin de (hem Batı Avrupa tipi sosyal demokrasileri hem de Stalinist ülkeler) “sosyalist” olarak tanımlanmaları, ekonominin devlet mülkiyetine geçirilmesiyle sosyalizmi özdeşleştiren yaygın fakat yanlış kanıya dayanıyor.

Sosyalizm ekonominin tamamen veya kısmen devlet mülkiyetine geçmesine indirgenemez. Tüm kapitalist Batı devletleri şu veya bu ölçüde (özellikle de kriz dönemlerinde hayatî önem attıkları ulusal sanayilerin veya şirketlerin zararını nüfusun geneline yayabilmek amacıyla) ekonomilerinin önemli bir kısmına yatırım yapmışlardır.

Gerçek sosyalist gelenek ise, tamamen farklı bir sosyalizm anlayışından yola çıkar: Üretimi işçi sınıfının kontrol etmesi ve kaynakların toplumsal olarak nasıl paylaşılacağı konusunda toplumun zenginliğini üretenlerin demokratik söz hakkı.

Kapitalizmin yararları

Sosyalist olduğu iddia edilen çeşitli ülkeler de aslında sosyalist değilse geriye ne kalıyor? Birden fazla kez bana “Bu, eskiye çağlara dönüp kendi kıyafetlerimizi kendimiz dikeceğimiz, kendi yiyeceğimizi kendimiz yetiştireceğimiz ve kendi evlerimizi kendimiz inşa edeceğimiz anlamına mı geliyor?” diye sorulduğu olmuştur. Belki de, diye düşünüyor insanlar çok zaman, sorun sanayi üretiminin getirdiği büyüklüğün, karmaşanın (ve çevresel felaketlerin) bizzat kendisidir.

Ama gerçekte, bu bağlamda, kapitalizm bize iyilik etmiştir. Karl Marx ve Friedrich Engels’in Komünist Manifesto’da ortaya koyduğu gibi:

Ekim 1917: Lenin kitlelerin arasında

“Burjuvazi, yüz yılı ancak bulan egemenliği süresince, daha önceki tüm nesillerin yarattığından daha büyük ve daha muazzam üretici güçler oluşturdu. Doğanın güçlerinin insan tarafından dizginlenişi, makineleşme, kimyanın sanayide ve tarımda kullanılması, buharlı gemiler, demiryolları, elektrikli telgraflar, dünyanın her kıtasında toprağın işlenebilir hale gelmesi, nehirlerin kanallaştırılması, yerinden koparılan topluluklar – daha önceki hangi yüzyıl toplumsal emeğin koynunda böylesi bir üretici güç yattığını sezebilmiştir?”

Toplumun “üretici güçleri”nin (yani, yaşamsal gereklilikleri verimli bir biçimde üretme kapasitesinin) büyümesi, tarihte ilk kez, insanlığın gıda, giyinme ve barınma ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda insanların eğitim düzeylerini geliştirecek, toplumun gideceği yönle ilgili karar mekanizmalarına katılabilecek ve daha önce düşünilemeyecek bir düzeyde kendilerine vakit ayırabilecek zaman bulabilmeleri anlamına geliyor.

Sorun şu ki, kapitalizm altında neyin nasıl üretileceği çok basit bir faktöre bağlıdır: Nasıl daha fazla kâr edileceği. Ekonomi bu ilkeye bağlı olarak düzenlendiği sürece, işçilerin sömürülmesi, çevresel yıkıntılar ve askeri çatışmalara evrilen uluslararası rekabet de varlığını sürdürecektir.

Bunun sosyalist alternatifi ise, ne üretilene, nasıl üretilene ve kolektif ürünlerin yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde nasıl dağıtılacağına dair karar mekanizmalarının başına kapitalistler yerine işçilerin geçmesidir.

Elbette sermaye sahipleri ekonomiyi devretmeye kolayca ikna edilemez. Bunun için savaşmak gerekir. Ayrıca sosyalist hareket acı tecrübelerle şunu da

öğrenmiştir ki, kapitalist sınıfın mülksüzleştirilmesini tamamlamak umuyla sosyalistleri seçimle başa getirmek de başarısızlığa mahkûmdur.

Marx’ın işçi devrimini tanımladığı biçimiyle işçi sınıfının kendini özgürleştirmesi, kapitalist sınıf ve devlet devrimci bir meydan okuma olmadan yenilemeyeceği için zorunlu değildir sadece.

İşçilerin kendilerini ekonomik ve siyasî olarak özgürleştirmelerini sağlayan mücadele, aynı zamanda işçilerin kendi kolektif güçlerini ve başka cinsiyetten, ırktan, etnisiteden veya dinden işçilerle paylaştıkları ortak çıkarları keşfetmelerinde de önemli bir rol oynar.

Marx’ın Alman İdeolojisi’nde dediği gibi, “Bu yüzden devrim, yalnızca egemen sınıf başka biçimde devrilemeyeceği için değil, aynı zamanda işçi sınıfı ancak bir devrimle kendisini çağların pisliğinden arındırabileceği ve toplumu yeniden kurabileceği için gereklidir.”

Ekim Devrimi’nin yenilgisi

Eski düzeni devirip toplumu yeniden kurmakta başarılı olan bir devrimin üzerinden -1917 Ekim Devrimi’nin üzerinden- neredeyse 100 yıl geçti. Ama 10 yıllık bir süre içinde Ekim Devrimi, devrimin işçi ayaklanmalarıyla sarsılan Batı Avrupa’da tek bir ülkeye bile yayılamaması sonucu boğularak kendi zıddına dönüştü.

Gerçekte Rus işçi sınıfının karşı karşıya kaldığı sorun sanayileşme değil, sanayileşmenin yokluğuydu. Yıllar süren iç savaş ve 14 emperyalist ülkenin işgali esasen Rus işçi sınıfını yok etti; işçilerin üretimi denetlemesini ve toplumsal işlerin yönetiminde işçi demokrasisinin uygulanmasını imkânsız hale getirdi.

Stalin’e iktidarı bürokrasinin elinde

toplama ve tüm muhaliflerini acımasızca yok etme imkanı sunan da buydu.

Mücadele ve iktidar organları

Üretim ve dağıtımda işçi kontrolü, işçilerin eski devletin yıkıntıları üzerinde kendi demokratik devletlerini kurmalarını, üretim ve dağıtımın kontrolünü ele geçirmelerini ve ekonomik yaşamın bu alanlarını kâr arttırmak yerine insan ihtiyaçlarına göre düzenlemelerini gerektirir.

Kapitalizme direnme sürecinde işçiler, tekrar tekrar, kolektif mücadelenin organları olarak ortaya çıkan fakat devlet gücünün kurumları haline evrilme potansiyeline sahip karşıt kurumlar inşa eder.

Bu tür kurumların zengin bir tarihi vardır, ancak sıradan insanların etraflarındaki dünyayı şekillendiren mücadelelerini görmezden gelip yalnızca devlet başkanlarına odaklanan ve bu tür kurumların işçilerin mücadelesinin organik bir parçası olarak defalarca ortaya çıktığını görmezden gelen tarihçilerin çalışmalarında bu tarih gizlenir.

Bunların ortaya çıktığı dönemlerin en meşhurlarının kısa bir listesi şunları içerecektir: 1871’de Paris, 1917’de Rusya ve 1918’de Almanya, 1956’da Macaristan, 1973’te Şili, 1979’da İran ve 1981’de Polonya.

Bu örneklerin her birinde işçiler içinde bulundukları sömürü ve baskı koşullarına karşı grevler ve başka türden direnişler örgütlediler, ama aynı zamanda bir adım daha ileri gittiler. Faaliyetlerini düzenlemek için (her seferinde farklı isimler alan, ama aynı işlevi gören) işçi konseyleri oluşturdular.

Aynı zamanda bu örgütlenme biçimleri işçilere üretimi kendi kontrolleri

Eski düzeni devirip toplumu yeniden kurmakta başarılı olan bir devrimin üzerinden –1917 Ekim Devrimi’nin üzerinden– neredeyse 100 yıl geçti. Ama 10 yıllık bir süre içinde Ekim Devrimi, devrimin işçi ayaklanmalarıyla sarsılan Batı Avrupa’da tek bir ülkeye bile yayılamaması sonucu boğularak kendi zıddına dönüştü.

altına alma ve kendi emeklerinin ürününün eski düzenin savunucularını değil, statükoya karşı kendi direnişlerini beslemek için kullanılmasını sağlama imkânı sundu.

Sosyalist bir toplumda, okul, hastane, depo ve fabrika düzeyinde işyerlerinin günlük işleyişiyle ilgili olarak işçilerin söz hakkı olması esastır. Her işyeri konseyi ayrıca sanayi çapında ve ekonomi çapındaki kararları düzenleyecek temsilcileri belirler.

Bu temsilciler doğrudan tabandan seçileceği ve tabana hesap vermek zorunda olacağı için, işyerindeki diğer işçilerle aynı ücreti alacağı ve iş arkadaşları tarafından tanınıyor olacağı için, kendisini seçenlerin taleplerini karşılamakta başarısız olursa geri çağrılabilmesi için, bu tür konseyler işçilere toplumun her düzeyinde gerçek söz hakkı verecektir.

Elbette bu örneklerde mevcut siyasî yapıların ve patronların, sahip oldukları zenginliği, gücü ve ayrıcalığı savaşmadan teslim etmediklerini söylemeye gerek yok. Bu sebeple, üretim üzerinde işçilerin demokratik kontrolünün sağlanması uzun vadede devletle karşı karşıya gelmeyi gerektirir.

Sonuç olarak, devletin çeşitli reformları hayata geçirmesiyle ve giderek ekonominin daha büyük bölümlerini kendi mülkiyetine geçirmesiyle tedrici olarak veya yavaş yavaş kapitalizmden sosyalizme geçiş mümkün değildir. Aksine, sosyalizm mevcut sistemden devrimci bir kopuşu temsil eder; işçilerin aktif mücadelesine dayanır; sermayenin kâr hırsını değil, insan ihtiyacını temel alarak, kendi çıkarlarına göre toplumu her açıdan yönetmelerine dayanır.

Stalin'in dış politikası Marksizm'in içine "Leninci devrimci politika" olarak yerleştirildi. Düşünme, analiz, eleştiri ve şüphenin yerini biat ve bağlılık aldı. Marx, Engels, Lenin metinleri kutsal metinler haline getirildi. Stalin bu metinleri kategorileştirerek hap gibi içilir hale getirdi. Resmî Marksizm 'donmuş Marksizm' olarak tek tipti.

ULUSALCILIK, MİLLİYETÇİLİK VE SOL

Hüseyin Çakır

Türkiye'de geleneksel sol, ulusalcılık/milliyetçilik ile işçi sınıfı enternasyonalizmi arasındaki keskin çelişki ile karşı karşıya. İşçi sınıfı enternasyonalizmi ve ulusalcılık/milliyetçilik ilişkisi ve çelişkisi, Türkiye solunu tarumar etmiş durumda.

Solun içinde ulusalcılık var mıdır? Ulusalcılık/milliyetçilik, enternasyonalizmin içine nasıl girdi ve solculuk olarak nasıl teorileştirildi? Bu yüzleşme yapılamadığı sürece ulusalcılık/milliyetçilik solculuk sanılmaya devam edilecektir.

Sosyal demokrasi ve komünizm

Marx ve Engels'in ulusal olana ve ulus devlete yaklaşımı, işçi sınıfının enternasyonalist olma özelliği ve niteliği noktasından olmuştur. "Uluslara sınıflar bütünlüğü" noktasından bakarlar ve "ulus"lar arasındaki ilişkilerden söz ettiklerinde "ulus"ların içindeki işçi sınıflarlarının enternasyonalist birliğinden söz ederler. Marx ve Engels'e göre, "devlet egemen sınıfların baskı aracıdır". İşçi sınıfı, ulus devletin çıkarlarını savunmaz. İşçi sınıfının nihai hedefi devletin tümüyle ortadan kaldırılmasıdır. Ulusalcılık ve milliyetçilik işçi sınıfı enternasyonalizminin karşıtıdır. Tek ülkede sosyalizm tartışmasıyla başlayan, devrim ve demokrasi tartışmasıyla

devam eden Marksizm içi teorik tartışmada, kırılma ve kopuş Birinci Dünya savaşında olmuştur.

Alman Sosyal Demokrat Partisi içinde Birinci Dünya Savaşına Almanya'nın katılıp katılmaması tartışması, önceki teorik tartışmalarla birleşerek uzlaşılması imkânsız noktaya geldi. Savaşa katılmayı, egemen sınıfın çıkarlarını savunmak olarak eleştirenler, savaşı desteklemenin, Komünist Manifesto'da söylenen "işçilerin vatani yoktur" tezi ne ihanet etmek olduğunu söyledi. Sert tartışmalar sonucu tarihsel kopuş gerçekleşti. Birinci Enternasyonal partileri, sosyal demokrat ve partiler ve komünist partileri olarak ikiye bölündü. Dünya Savaşında, Sosyal Demokratlar, ulusalcı/milliyetçilik çizgisinde, ulus-devletlerini ve ulusal çıkarlarını savundu. Komünistler, işçi sınıfı enternasyonalizmi çizgisinde, savaşa karşı çıktı.

Sosyal Demokratlar sosyal refah devleti, çoğulcu siyasal sistem, serbest pazar ekonomisini savunarak ulus devletlerini güçlendirmeye yönelirken, komünistler 1917 devrimiyle kolektif ekonomi, tek parti yönetimi ve proletarya diktatörlüğü altında "sosyalist devleti" güçlendirme yoluna girdi.

Solun ulusalcılaşması/milliyetçileşmesi

Marx ve Engels Komünist Manifesto'da "İçerik açısından değilse de biçim

açısından proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi ilk aşamada ulusaldır. Her ülkenin proletaryası elbette önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmak durumundadır" der. Devamla, "Komünistlerin öteki proletarya partilerinden tek ayrıldıkları nokta, bir yandan proleterlerin çeşitli ulusal mücadeleleri içinde tüm proletaryanın ulusallıktan bağımsız ortak çıkarlarını öne getirerek geçerli kılmaları, öbür yandan da burjuvazi ile proletarya arasında yürüyen mücadelede her zaman hareketin bütünü'nün çıkarlarını temsil ediyor olmalarıdır" derler.

Sovyet tipi sosyalizm denemesi, devletle sınıfı, sınıfla ulusu/toplumu tekdüzeletti. Stalin tarafından, sosyalist devletin çıkarı işçi sınıfının çıkarı olarak formüle edildi. Bu çizginin dışına çıkanlar, emperyalizmin ajanları ve hain ilan edildi. Moskova Duruşmaları'nda bu zihniyetin sonucunda "ajan, hain" suçlamasıyla, öncelikle binlerce komünist idam edildi. "Tek ülkede sosyalizmin ayakta kalması için dünya işçi sınıfının desteği yeterli olmuyor, uluslararası arenada dost devletlerin desteğine ihtiyaç var" gerekçesiyle, proletarya enternasyonalizmi bir kenara bırakıldı. Stalin'in Sovyet dış politikası Marksizm'in içine, "Leninci devrimci politika" olarak yerleştirildi. Ve "resmî Marksizm ideolojisi" oluşturulmuş oldu. Teori donduruldu. Dünya tanımı, Sosyalist Sistem ve Kapitalist Sistem

olarak ayrıştırılarak, "ya o yandasın, ya bu yanda" gibi teoriye, düşünmeye gerek olmayan solculuk her şeye egemen oldu. Düşünme, analiz, eleştiri ve şüphenin yerini biat ve bağlılık aldı. Marx, Engels, Lenin metinleri kutsal metinler haline getirildi. Stalin bu metinleri kategorileştirerek hap gibi içilir hale getirdi. Resmî Marksizm 'donmuş Marksizm' olarak tek tipti.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin şubeleri gibi çalışan Komintern üyesi Komünist Partiler, Sovyetlerin çıkarlarının ve Sovyet dış politikasının gerektirdiği gibi çalışıyor, bu doğrultuda bazı partiler rejimle işbirliğine zorlanıyor, bazıları rejimle uzlaşmazlık içinde sert savaşıyordu. Bazıları legal çalışıyor, bazılarının legal çalışması sakıncalı görülüyordu.

Komintern döneminde, "sınıfa karşı sınıf" ya da "saf sınıf mücadelesi" teorisinden kalkılarak, önce sosyal demokratlar "sosyal faşist" ilan edildi. Komünistler içinde cadı avı denilebilecek bir dönem yaşandı. Herkes içinde hain arıyordu. Sonra bu sektör politikadan vazgeçildi. Yerine tam tersi yöne savrulurken "halk cephesi" politikalarıyla, sınıf mücadelesi/sınıf çıkarı yerine ulusal çıkarlar ve Sovyetler'i destekleyen hükümetlerin iktidar olma politikasını desteklenme dönemi başladı.

Stalin önce Komünistleri, Nazilerle, Frankocularla, Metaktasçılarla

Enternasyonalizme karşı çıkararak ulus devleti savunmak, ideolojik ve tarihsel olarak irticacılık/gericilik değil midir?

işbirliğine zorladı. Türkiye’de, Komünist Partisi’nin (TKP) 70 yıl (1920-1990) illegal ve yasaklı olması, Kemalist rejimin çok güçlü olmasından mı; yoksa Sovyet-Türkiye devlet ilişkilerinde, Sovyetler-Türkiye dış politika stratejisinde, TKP’nin illegal ve yasaklı olmasının iki devletin çıkarına olmasından mıydı? Türkiye solunun seyr-ü seferine dair, sınıf mücadelesi yerine anti-emperyalizmi öne çıkartarak Kemalizm’le iç içe “kaynaşmış tek millet ideolojisini” benimsemesine dair, sanırım Rusya ve Türkiye’de devlet belgeleri açıldığında çok şey ortaya çıkacaktır.

Ulusal kurtuluşçuluk

Türkiye solu, Sovyet kaynaklarında ulusalcılığını/milliyetçiliğini resmî Marksizm’e dayandıracak çok sayıda dayanak buldu. Ve resmî Marksizm’i Kemalizm’in ikiz kardeşi olarak görmek bu anlamda normal kabul edildi. Resmî Marksizm/Kemalizm’in tezleri, “ulusu” sınıfın yerine koyup ulus-devlet içindeki diğer sınıf ve kimliklerin tümünü görünmez hale getirdi.

Türkiye’de solu ulusalcılığın/milliyetçiliğin içine çeken ikinci kaynak, Sovyetler Birliği’nin Türkiye’de “Ulusal Kurtuluş/Bağımsızlık” savaşına vermiş olduğu destektir. Sovyetlerin “Anadolu’nun Milli Kurtuluş, Milli Mücadele veya Ulusal Kurtuluş Hareketi”ni desteklemesi meselesi, Lenin-Atatürk ilişkisine yüklenen devrimci ilişki efsaneleştirilmiştir. “Milli Mücadele veya Ulusal Kurtuluş Savaşı” tarihe sonradan eklenmiş bir sayfa olmasına rağmen, solun neredeyse tamamı bu ekleme tarihi, devrimci mücadele tarihinin başlangıcı haline getirmiştir.

Lenin’in İstanbul hükümeti yerine Mustafa Kemal’i desteklemesi, “mazlum halkların kurtuluşu”na destekle verme meselesi de “hikaye”dir. Lenin ile Mustafa Kemal ilişkisi iki “ulus-devlet”

kurucusunun pragmatik işbirliğidir. Bana göre bu sınıfsal/devrimci dayanışma değil, iki devlet arasında karşılıklı çıkar politikasıdır.

Mustafa Suphi ile Mustafa Kemal ilişki/yazışmasında, Lenin ve Mustafa Kemal Mustafa Suphi’yi harcamışlardır. Mustafa Suphi, Lenin’le Mustafa Kemal’in ilişkisini ve Sovyetler ile TC ilişkisini doğru okuyamadı. Eski bir ittihatçı olan Mustafa Suphi’nin “Ulusal Kurtuluş Savaşına” katılmak ve 1909 burjuva demokratik devriminden belki sosyalist devrim çıkar düşüncesiyle Anadolu ve Rumeli Müdafae-i Hukuk Cemiyeti direnişine destek yolculuğu katliamla sonlandı. Sovyetler bu konuda Kemalistlere hiçbir şey sormadı. Yaptırımında bulunmadı, ilişkilerini kesmedi. Lenin’le Atatürk, Stalin’le İnönü, Brejnev’le Demirel ilişkisi kesinsiz devam etti.

Dünden bugüne

Tarihi atlatıp güncel geldiğimizde, geleneksel solun neredeyse tamamının, ulusalcılık/milliyetçilik refleksleriyle hareketinin teorik/ideolojik dayanağının “Marksizm içinde” olduğu görülüyor. Devrim için mücadele ve devrim, emperyalizme karşı mücadeleden ibaret olarak görüldüğünden, “Yeniden Ulusal Kurtuluş” adına, Kemalizm’i ve Cumhuriyet’i savunmak devrimci mücadele kabul ediliyor. Böylece, ulus devleti/statükoyu/vesayet rejimini savunarak, karşı durduğunu sandıklarıyla yan yana duruyorlar. Bu anlamda da, demokrasi mücadelesi ve demokratik adımlar fasa fiso olarak görülüyor.

Eleştirel yaklaşım ve tarihsel kopuş noktası bana göre, ulus-devlet paradigma-sının savunulması ile enternasyonalizm çelişkisinde düğümleniyor. Yeni enternasyonalizme/küreselleşmeye karşı çıkararak ulus devleti savunmak, ideolojik ve tarihsel olarak irticacılık/gericilik değil midir?

ANDREW CRUMEY MOBIUS DICK roman

Özde Duygu Gürkan’ın çevirisiyle

Edebiyatla bilimin zarif dansı. Crumey, birbirine zıt görünen bu iki alanı bir bilimadamının titizliği ve bir edebiyatçının yaratıcılığıyla harmanlıyor. İnce göndermeleri ve yapbozu andıran olay örgüsüyle zekâyı kışkırtan eğlenceli bir roman.

Metis Edebiyat
248 sayfa

GÖKTÜRK, SOYSAL,TÜRELİ İSTANBUL NEREYE? inceleme

Kentsel dönüşüm, mimarlık ve koruma’dan sanat sergilerine, sinema ve edebiyata uzanan araştırmalarla, Avrupa ile bütünleşme yönünde atılan adımların İstanbul sokaklarında ve kentli yurttaşların yaşamlarında nasıl yansıdığı bir araya geliyor.

Kültür Araştırmaları
480 sayfa

BEATRIZ COLOMINA MAHREMİYET VE KAMU- SALLIK inceleme

Aziz Ufuk Kılıç’ın çevirisiyle

Arşivden şehre, moda, savaşa, reklamcılığa ve müzeye kadar uzanan entelektüel bir yolculukta, mekânları deneyimleme biçimlerimizdeki değişikliklerin izlerini süren kitap, mimari nesneye, yani başlı başına bir temsil mekanizması olan binalara başka gözlerle bakmayı öneriyor.

Kent ve Mimarlık
400 sayfa

JANE JACOBS BÜYÜK AMERİKAN ŞEHİRLERİ- NİN ÖLÜMÜ VE YAŞAMI inceleme

Bülent Doğan’ın çevirisiyle

Şehirleri basit problemlerden ziyade örgütlü karmaşıklık problemleri olarak ele alarak ve süreçler üzerine düşünerek, yaşadığımız şehirlerin gerçekten nasıl işlediğini anlayabileceğimizi söyleyen kitap, açık ve berrak sosyal tercihleri sayesinde bugün de anlamını koruyan bir klasik.

Kent ve Mimarlık
472 sayfa

NERMİN SAYBAŞILI SINIRLAR VE HAYA- LETLER inceleme

Bülent Doğan’ın çevirisiyle

Nermin Saybaşı, Derrida’nın "hayalet" ve "musallatbilim" kavramlarını araştırmasının merkezine alarak ve bir dizi başka güncel kuramdan da yararlanarak, göç hareketlerini ve göçmenleri konu alan sanat çalışmalarını ve belgesel, film, fotoğraf gibi görsel kültür nesnelerini inceliyor.

Sanatlar ve İnsan
272 sayfa

metis

Kadın cinayetleri artık devletin de gündeminden kaçamayacak boyutlara ulaştı. Ancak bu gündemleşme kadın cinayetlerine karşı ciddî önlem almaya yol açmıyor.

KADIN CİNAYETLERİNE KARŞI ACİL ÖNLEM

Sakine Günel

Koca dayağına isyan edip dayağa karşı dayanışmak için sokağa çıkmamızın üzerinden yirmi dört yıl geçti. Hâlâ ekonomik şiddetle birlikte, dayak, taciz, tecavüz, yaralama ve cinayetlerle erkek şiddeti kadınların gündeminin birinci sırasındaki yerini koruyor.

Feministlerin ve kadın kurumlarının erkek egemenliğine karşı mücadelesinde hukukî kazanımlar olmasına rağmen, şiddete karşı yasaların uygulamasında çok sınırlı yol alındı. Bu mücadele sürecinde yaygın ve güçlü bir kadın hareketinin olmayışı nedeniyle, erkek egemen sisteme karşı her alanda bütünlüklü politik bir mücadele de yürümedi. Daha çok yasal düzenlemelerle yürüyen kadın politikası bir süredir şiddete karşı yasaların uygulanması için çaba harcıyor.

Feministler olarak, son yıllarda artan kadın cinayetlerini önlemeye yönelik kazanımların uygulanması ve kadınların öldürülmemesi için politik ve hukukî mücadelemizi sürdürüyoruz. Bir yandan devletin de kadınları “gözetin”, sadece şiddetle sınırlı olmayan, kadını erkeğin karşısında güçlendirecek pozitif ayrımcılık önlemleri içeren sosyal politikaları hayata geçirmesi gerekirken, neoliberal politikalarla esnek, kuralsız, güvencesiz çalışma kadının ev içindeki emeğine el koyarak yeniden düzenleniyor. Kadınların emeği ucuz işgücü olarak piyasada yer bulurken,

yapılan düzenlemelerle kadının ev içindeki işlerini aksatmayacak şekilde ailenin ve sermayenin çıkarları gözetiliyor. Kadın erkek eşitsizliği derinleşiyor. Kadınlar şiddete açık hale geliyor.

Muhafazakâr ideoloji

Kadınları aile içinde kadınlık rolleriyle tanımlayan aile temelli sosyal politikaları merkezine alan muhafazakâr ideolojinin etkisini üzerimizde her an hissediyoruz. Seçim döneminde kadınlardan oy isteyen siyasî partilerden kadın cinayetlerini önlemeye dair bir açıklama duymuyoruz. Ya da seçim bildirgelerinde yer verdikleri kadınların talepleri, iktidara geldiklerinde unutacakları bir vaade dönüşüyor.

Halihazırda kâğıt üzerinde kalacak yasaları rötüşlamak, düzenlemeleri yapmakla yetinip “en iyi yasaları biz çıkardık” diyen hükümet, yasaların uygulamadaki takip yükümlülüğünü unutuyor. Kâğıt üstünde kalan yasalar ve genelgeler hükümeti savunma işlevi görüyor, erkek egemen sistem kadını ev içinde tutabildiği oranda, uygulamaya dokunmadan yasal değişiklikleri yapıyor. Kadınları aile içinde tutmak için, sınıklar açılmıyor. Daha yeni Aileden Sorumlu Bakanlık tarafından hazırlanan ‘Aile 2023 Vizyonu’ belgesinde ahlakî yozlaşma ve nikâhsız birlikte yaşamın aile kurumunu tehdit ettiği gerekçesiyle “onaylı belgeli ve boşanmasız birlikeliklerin” teşvik edileceğini açıklandı.

Boşanmasız, çünkü erkek kadının

kendi tasarrufundan, denetiminden çıkmasını istemediği için, kadınlar en çok boşanmak istedikleri için öldürülüyor. Artan muhafazakârlık kadınların ev kadını, anne kimlikleri ile erkeklerin belirlediği sınırlar ve kurallar içinde yaşamalarını istiyor. Kadınlar yemeği geç yaptığı, izinsiz sokağa çıktığı, tuzluğu uzatmadığı, sürekli makarna yaptığı, mesaj çektiği, sevişmediği gibi erkekçe bahanelerle öldürülüyor, kadınların itirazları şiddetle bastırılıyor. Kadın emeği ve bedeni üzerindeki tahakküm şiddetle sürdürülüyor. Kadınlar boşanıp kendi ayakları üzerinde durmak istiyor.

Yemeğini pişirdiği, evini temizlediği, çocuğunu taşıdığı, yatağındaki erkek kadının katili oluyor. Sekiz yerinden bıçaklanan Tuğba Ö., “Hamileydim, ‘öldüreceğim’ tehditlerine inanmadım” demiş. Oysa erkekler hamile, hasta, genç, yaşlı dinlemeden kadınları öldürüyor. Kadınlar kendi kimlikleri ve özgürlükleri için mücadele ederken, erkek egemenliğine itaat etmezken ölümü göze alarak bir mücadele sürdürüyor.

Genelge kâğıt üzerinde

Kadın cinayetleri artık devletin de gündeminden kaçamayacak boyutlara ulaştı. Ancak bu gündemleşme kadın cinayetlerine karşı ciddî önlem almaya yol açmıyor. Başbakan Erdoğan, “Kadın cinayetleri medyada ve muhalefette abartılıyor” diyor. Dünyada ilk örnek olarak bir Başbakan kadınlara ‘Eşit değilsiniz,’ diye vaaz verirken, erkek şiddetine

KADINLAR HEP BİRLİKTE NÖBETTEYDİ

11 ve 12 Mayıs günleri kadınlar Taksim Meydanı'nda, Ankara'da, Eskişehir'de, İzmir'de, Antalya'da, Van'da, Sinop'ta, Urfa'da, Diyarbakır'da, Adana'da, Çanakkale'de, Trabzon'da, Antep'te, Samsun'da kadın cinayetlerine karşı 7-24 nöbetteydi.

Nöbete davet bildirisinde şöyle deniliyordu:

“Kadınlar en yakınındaki erkekler tarafından öldürülüyor!

Kadın arkadaşlarımızı en çok boşanma süreçlerinde ve kadınlara rağmen güçlendirilen ‘aileler’ içinde kaybediyoruz...

Kadınlar savcılıklara başvurduğu durumda da göz göre göre öldürülüyor.

Kadın cinayetlerinin yüzde bin dört yüz arttığı, malesef her gün gazetelerden bir kadın arkadaşımızı daha kaybettiğimizi haber aldığımız koşullarda Ya-sama, Yürütme, Yargı bu katliamı sadece seyrediyor!

Katliam haline gelen kadın cinayetlerini fark etmemek, görmezden gelmek nasıl mümkün olabilir derken içinde kadınlara yönelik şiddet, kadın cinayetleri ile ilgili herhangi bir acil eylem planı, projesi, stratejisi hatta bunlara dair tek satır geçmeyen parti programlarıyla karşı karşıya olduğumuz bir seçim sürecindeyiz.

Artık herkesin görmesi gerekli ki; kadın cinayetleri münferit değil, adli vaka hiç değil. Kadınları güçlendirme politikaları yerine en çok kadınları tehdit etmek için kullanılan, üstelik şimdilerde 18 yaşına çekilen bireysel silahlanma politikaları, kadınları güçsüzleştiren aileyi güçlendirme politikaları uygulandığı, gerekli yasal düzenlemeler yapılmadığı, var olan yasalar uygulanmadığı, uygulama için gerekli bütçe ayrılmadığı ve kadın - erkek eşitliğini sağlayacak politikalar hayata geçirilmediği için kadın cinayetleri sürüyor. Kadın cinayetleri münferit, kadının yeri evi, kocasının dizinin dibi sayıldığı için, süregiden katliam politik gündemin dışında bırakıldığı için sürüyor. Artık rakamları telaffuz etmeye dahi dilimiz

varmıyor, yılda bine yakın kadın, günde 5 kadın... öldürülürken değil bir acil durum, teyakkuza geçmek bu katliam münferit, vaka-i adliyeden sayılabiliyor...

Bu zihniyete, bir kadın arkadaşımızı daha kaybetmeye, bu konuda hiçbir adım atılmaksızın kaybedilen bir güne dahi tahammülümüz yok iken bu zihniyetle, korkarız bir kısmımızın hayatta kalamayacağı bir 5 yıl daha düşünmüyoruz...

12 Mayıs'ta yok sayılan 25 milyon kadından, aile içinde kaybettiğimiz arkadaşlarımızdan biri Ayşe Paşalı'nın karar duruşması var. Haksız tahrik, iyi hal indirimleri talep eden ve çoğunlukla alabilen katiller,

bu katliamı görmezden gelen, durdurmak için üstüne düşen sorumluluğu yerine getirmeyen tüm suç ortakları hala aramızda, serbest, sorumsuz ve umarsız...

Biz kadınlar Ayşe Paşalı'nın davasının kararını beklemek üzere meydanlarda, kadın örgütlerinde Çarşamba akşam ve Perşembe sabah 7-24 nöbette olacağız.

Biz kadınlar kadın cinayetlerine karşı, birlikte, Ayşe Paşalı duruşmasından çıkacak kararı, kadın cinayetlerini görmezden gelen yasama, yürütme, yargı organlarını, siyasal partileri, medya, demokratik örgütler ve tüm toplumun kadın cinayetlerini durdurmak için harekete geçmesini beklemek üzere nöbette olacağız.”

Ayşe Paşalı öldüğünde 42 yaşındaydı. Ölümünden beş yıl önce kocası İstikbal Yetkin'e boşanma davası açtı, aile büyükleri araya girince vazgeçti. 2009'da Yetkin, karısını dövdü ve tecavüz etti. “Cinsel saldırı” suçuyla çıktığı mahkemede “Eşimi çok seviyorum, pişmanım” dedi, serbest bırakıldı.

Paşalı ve Yetkin, Haziran 2010'da boşandı.

Yetkin, cinayetten iki ay önce Paşalı'yı bıçak zoruyla kaçırıp barışmayı kabul etmezse öldüreceğini söyledi; daha sonra evini basıp tehditlerini yineledi.

Paşalı savcılığa suç duyurusunda bulundu; savcılık Yetkin'i gözaltına almadı.

Paşalı, Aile Mahkemesi'ne başvurdu, 4320 Sayılı Ailenin Korunması Kanunu uyarınca “koruma kararı” talep etti. Mahkeme, aralarında evlilik birliği kalmadığı gerekçesiyle talebi reddetti.

İstikbal Yetkin, 7 Aralık'ta Ayşe Paşalı'yı 11 yerinden bıçaklayarak öldürdü.

Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi, 12 Mayıs günü Yetkin'in Türk Ceza Kanunu'nun 82/1 maddesi uyarınca “kasten öldürme suçunu tasarlayarak işlediğine” karar verdi, sanığı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırdı.

karşı olumlu yaptırımlar içeren 2006-17 sayılı Başbakanlık genelgesi ilgili devlet kurumlarınca uygulanmıyor. Genelge kâğıt üzerinde kalıyor. Savcılıklar erkek şiddetini şikâyet etme gücünü bulan kadınlar için koruma kararı vermekten imtina ediyor. Savcılıklar, “Her kadına tek tek koruma veremeyiz” deyip sadece tek koruma yöntemi varmış gibi, kadını sığınağa yerleştirmekten, tehdit edeni sorgulamak, denetlemek gibi caydırıcı olabilecek çeşitli tedbirleri almaktan kaçınıyor. Korunmak isteyen kadınların başvurularını ciddiye almayıp kadınları erkek şiddetine ve kimi zaman ölüme mahkûm ediyorlar.

Kadınların savaşı emeğine, bedenine kimliğine sahip çıkma mücadelesidir. Bu savaşta her geçen gün bir kadın daha kaybetmemek için, erkeğin tahakkümüne karşı süren savaşta daha çok kadının sağ kalması için, kadın cinayetlerinin son bulması için acil önlem alınmasını istiyoruz!

KADINLAR TALEP EDİYOR!

Başta Başbakanlık olmak üzere, İçişleri , Adalet, Aileden ve Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı, Emniyet Müdürlüğü, mahkemeler, savcılıklar, valilikler ve belediyeler, yani tüm ilgili kurumlar tarafından:

- Kadın-erkek eşitliği tartışmaya açılmaksızın fiili olarak hayata geçirilsin;
- Kadınlara yönelik her tür şiddet, baskı ve ayrımcılığın önüne geçmek ve kadınların yaşam haklarını garanti altına almak üzere gerekli tüm adımlar atılsın;
- Kadın örgütleriyle birlikte kadın cinayetlerinin sona ermesi için acil bir eylem planı hazırlanarak uygulamaya geçirilsin;
- Kadın cinayetleri davalarında ‘haksız tahrik indirimi’ = ‘erkeklik indirimi’ uygulanmasın;
- Şiddet gören, ölümlle tehdit edilen kadınlar karakol, adliye, jandarma kapılarından ‘aile meselesi’ denerek geri gönderilmesin, tüm yasal haklarını kullanmalarının sağlanması yanında özel önlemler alınarak koruma altına alınsın;
- 2006/17 sayılı Kadın ve Çocukları şiddetten korumak için çıkartılan Başbakanlık Genelgesi uygulamaya konulsun.
- Sığınakların sayısı 38’den ivedilikle 3800’e, kısa sürede her 7500 kişilik nüfusa bir sığınak düşecek sayıya getirilsin.
- Medyada kadın cinayetleri erkeklerin gerekçeleriyle haberleştirilmesin.

Cinsel şiddete karşı yaklaşımdaki eksiklik sadece iç hukukla sınırlı değildir. Uluslararası hukukta da 'kadına yönelik şiddet' ve 'tecavüz'ün tanımının yeterli olmadığını söylemek gerekir.

DEVLET KAYNAKLI CİNSEL ŞİDDET

Eren Keskin

Avukat olarak 1987 yılından 1995 yılına dek hep siyasî davalara girdim ve siyasî davalara giren her avukat gibi işkence gerçeği ile karşılaştım. Ancak, 1995 yılında bir yazım nedeniyle cezaevine girdiğimde, bu kadar yoğun yaşandığını o güne dek sorgulamadığım cinsel işkence gerçeği ile yüz yüze kaldım.

Bir gün havalandırmada volta atıyordum. Daha önce müvekkilim olan bir kadın mahpus yanıma yaklaştı ve "Neden bana soğuk davranıyorsun; yoksa gözaltında yaşadıklarımı mı öğrendin?" diye sordu. Şaşırdım! Konuşmaya başladık. Ağlayarak, tecavüze uğradığını anlattı. Daha sonra cezaevindeki diğer mahpuslarla konuştuğunda, istisnasız tüm kadınların gözaltında cinsel tacize maruz kaldıklarını, bir bölümünün de tecavüze uğradığını öğrendim. Cezaevinden çıktıktan sonra Alman avukat arkadaşım Jutta Hermans ile birlikte 'Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukukî Yardım Bürosu'nu kurduk. Ve 13 yıldır çalışmalarımıza devam ediyoruz.

Ayrım noktamız, mağdurun kadın, failin ise devlet güçlerinden biri olması. Bu çalışmaya başlarken işimizin zor olduğunu biliyorduk. Ve asıl amacımız, cinsel şiddete karşı kadınlarda 'hak arama bilinci'ni oluşturmaktı.

'Aileye karşı cürümler'

Başladığımız yıllarda 'kadına yönelik cinsel şiddet' konusunda öncelikle yazılı hukukun çok yetersiz olduğunu belirtmek gerek. Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) kadına yönelik cinsel şiddeti belirleyen maddelerin bölüm başlığı 'genel ahlak ve aileye karşı cürümler'di. Yani kadın, ahlakın ve ailenin bir unsuru olarak görülmekteydi.

Cinsel taciz, TCK'nda suç olarak dahi tanımlanmıyordu. Bu çok büyük bir eksiklikti. Gözaltına alınan, ev ve köy baskınlarına maruz kalan her kadın cinsel tacize maruz kalıyordu. Örneğin, soyularak sorgulanıyorlar, vücutları elleniyor veya en azından sözle cinsel tacize maruz kalıyorlardı.

Ve bunların TCK'nda bir karşılığı yoktu. Bu durumda TCK 421. maddeyi kullanmak zorunda kalıyorduk. TCK 421. madde, 'sarkıntılık' fiilini düzenliyordu. Oysa bu madde, 'cinsel tacizi' tam olarak kapsamıyordu. 'Tecavüz' ise TCK'nda tanımı olmayan bir suçtu.

Yargıtay kararlarına göre tecavüz "erkek cinsel organının, kadın cinsel organına dühulu" olarak tanımlanıyordu. Bu tanımın son derece eksik olduğu ortadaydı. Bize göre tecavüz, 'kadına vajinal, anal veya oral bölgelerinden olmak üzere, herhangi bir biçimde, cinsel organına, parmak veya herhangi bir cisimle yapılan saldırı'ydı.

Tanımlardaki 'yokluk' ya da 'eksiklik'ler, yazılı hukukta karşılaşılan önemli bir sorundu.

Kadınların mücadeleleri sonucunda aradan geçen zamanda yapılan tartışmaların, önerilerin ve taleplerin etkisiyle 2005 yılında TCK'nda bazı değişiklikler yapıldı. Örneğin, 'cinsel taciz' bir suç tanımı olarak yasa-yı girdi. Tecavüz suçunun tanımı genişledi. Bekâret kontrolü belli kurallara bağlandı. Namus nedeniyle işlenen cinayetlerde, cinayetin nedeninin 'namus' kavramı olması halinde cezai indirim uygulanması kaldırıldı.

Yazılı hukuktaki olumlu değişiklikler pratiğe çok fazla yansımada da, bu durum yine de kadınların örgütlü mücadelelerinin sonucu olarak önemli bir kazanım anlamını taşıyor.

Cinsel şiddetin belgelenmesi

Cinsel şiddetin belgelenmesinde ve ispatlanmasında hâla önemli sorunlar yaşanıyor. Fiziksel rapor bu konuda çok önemli bir delildir. Ancak fiziksel rapor alınmasında süre çok önemlidir. Örneğin, kadın 'bakire' ise, fiziksel raporun ilk 7-10 gün arasında alınması gerekmektedir. Aksi halde kızlık zarındaki yırtık 'eski yırtık' olarak raporlanmaktadır. Kadın 'bakire' değilse, ilk 48 saat içinde fiziksel raporun alınması gerekmektedir. Oysa kadınlar bu süreler içinde ya gözaltında olmakta ya da utanma, dışlanma endişesi, kirlenmişlik duygusu gibi nedenlerle bu kısa süreler içinde yaşadıkları cinsel işkenceyi açıklayamamaktadır.

Geriye tek yol kalmaktadır: "Psikolojik bir raporla, kadının yaşadığı cinsel işkence sonrasında, içinde bulunduğu durumun tespiti." Ancak bunun için rapor verebilecek uzman doktorlardan oluşan merkez yok denecek kadar azdır. Bildiğimiz kadarıyla, kadına yönelik cinsel şiddet konusunda uzman psikolog ve psikiyatristlerin bulunduğu Çapa Tıp Fakültesi Psiko-Sosyal Travma Merkezi vardır. Kadın İstanbul dışında veya cezaevinde ise bu merkeze ulaşması son derece güçtür.

Ayrıca tutuklu kadınlar açısından önemli bir sorun, hastaneye sevk edilseler bile, görüşme odasına jandarmanın da tutuklu kadın ile birlikte girmek istemesidir. Bu nedenle birçok tutuklu kadın doktorla görüşmeyi reddedebilmektedir. Bu konuda, uzun çalışmalar sonucunda hazırlanmış ve önemli hak taleplerini yazıya dökmüş olan 'İstanbul Protokolü'nün uygulanmasında hâlâ sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Cinsel işkencenin belgelenmesinde çok önemli bir sorun da, Resmî Bilirkişilik Kurumu'nun geçerli olmasıdır. Tüm raporların Adli Tıp tarafından onayı gerekmektedir. Adli Tıp bir devlet kuruluşudur. Yani bir devlet biriminin uyguladığı işkencenin, bir başka devlet kurumu tarafından belgelenmesi söz konusudur. Bu durumda doktorların siyasî görüşleri ve çeşitli korkuları belirleyici olabilmektedir. Kaldı ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında da, "bağımsız hekim" raporlarının önemi açıkça vurgulanmaktadır.

Basmakalıp roller

Cinsel şiddete karşı yaklaşımdaki eksiklik sadece iç hukukla sınırlı değildir. Uluslararası hukukta da 'kadına yönelik şiddet' ve 'tecavüz'ün tanımının yeterli olmadığını söylemek gerekir. Örneğin, Türkiye'nin de yakın tarihte imzaladığı 'Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi', kadına yönelik şiddetten açıkça söz etmemektedir. Ancak sözkonusu sözleşmenin 5. maddesi önemlidir. Bu maddede, "erkekler ve kadınların basmakalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün ön yargıların kırılması" gerektiği hüküm altına alınmakta ve imzacı devletlere bu konuda eğitim verme görevi yüklenmektedir. Bu madde anlamlıdır. Çünkü gerek kadının kendisine yönelik şiddeti, gerekse toplumun kadına yönelik şiddeti adeta meşru görmesinde, yerleşik ahlak yapısının ve namus anlayışının etkili olduğu açıktır.

Sonuç olarak, kadınlar, yaşamın tüm alanlarında cinsel işkenceye maruz kalıyor. Evde, okulda, sokakta, gözaltında... Bize dayatılan toplumsal cinsiyetçi bakış açısı, sistemin belirlediği, militer erkek egemen ve feodal değer yargılarıyla beslenmiş bir bakış açısidir. Erkek kadına arasındaki ezme-ezilme ilişkisine karşı çıkarken, aynı anda ırkçılığa, şovenizme, militarizme ve kapitalizme de karşı çıkmamız gerektiğini unutmamalıyız.

EŞCİNSEL AYRIMCILIĞI BİR FOBİ Mİ?

Eşcinsellere yönelik ayrımcılık ve şiddet ‘fobi’ olarak adlandırıldığında, eylem, ‘psikolojik durumlarının’ düzeltilmesi, eğitim vb olabilir. Sorunun kökleri daha derin.

Berk Efe Altınal

Evli olduğu kadına şiddet uygulayan erkekle ilgili bir haber duyduğumuzda “Bu adam ruh hastası herhalde” diyebiliyoruz kimi zaman.

Bunu dediğimizde, belki rahatlıyoruz, belki kendimizce bir açıklama getirmiş oluyoruz. Bir taraftan da bu şiddete zemin hazırlayan bir yığın meseleyi görmezden gelmiş oluyoruz. Örneğin, erkeğe böyle bir şiddeti kullanma yetkisini veren toplumsal değerleri, bu şiddeti mümkün kılan aile kurumunu ve bu kurumu mümkün kılan sınıflı toplum yapısını gözardı ediyoruz.

Bu eğilime ve çeşitlerine genel bir başlık olarak “Psikolojikleştirme” ismini takmak mümkün. Psikolojikleştirme, sosyal, politik, kültürel, ekonomik vs. bir dizi özellikleri ve nedenleri olan bir durumu, bireyin içsel yapıları ve psikolojik durumu ile açıklama eğilimine verilen isim. Bu tarz psikolojikleştirmelerden biri de yaygın bir söylem olan homofobi kavramsallaştırmasında yaşanıyor.

Homofobi, pek çok kaynakta eşcinsellere yönelik korku ve nefret olarak tanımlanıyor. Özellikle eşcinsellere yönelik şiddet eylemlerinde, eşcinsel ve transgender cinayetlerinde, bu şiddet eylemlerinin faillerinin homofobik oldukları öne sürülüyor.

Eşcinsellik karşıtlığı fobi mi?

Psikoloji kaynaklarına bakacak olursak fobi, herhangi bir durum, nesne, aktivite, insan veya hayvana karşı duyulan, irrasyonel, dayanılmaz, engellenemez ve devamlı bir korku olarak tanımlanır. Fobiye sahip olan kişi, bu korkuyu yaratan uyarandan kaçmak için sürekli ve irrasyonel

bir arzu içerisinde. Bu korku kişinin kontrol edemediği bir düzeye gelmiş ise ve hayatını kötü yönde etkilemekte ise, anksiyete bozuklukları kategorisinde yer alan fobi tanısı koyulur.

Psikolojinin hastalık kategorileri arasında homofobi bulunmuyor. Buna rağmen, farklı psikoloji disiplinleri, homofobi üzerine birbirinden farklı açıklamalar üretiyor. Bu açıklamalarda eşcinsellere yönelik nefret ya da ayrımcılık, ‘homofobik kişi’nin içsel yapısında, zihinsel modellerinde vs. aranıyor.

Kavramın asıl yaygınlık bulduğu kullanım alanı ise politik alan ve gündelik yaşam. Örneğin Aliye Kavaf gibi birisi çıkıp da “Eşcinsellik Hastalığıdır” dediği zaman, bu sözleri homofobi ile açıklamak oldukça yaygın. Böylece, onun bu davranışını irrasyonel bir korkuya bağlamış oluyoruz.

LGBTQI hareketleri ise, eşcinsel düşmanlarının “eşcinsellik hastalığıdır” söylemine karşılık olarak “Asıl homofobi bir hastalıktır” diye cevap veriyorlar. Peki, “homofobi” gerçekten bir hastalık mı? Ya da başka bir şekilde sorarsam, eşcinsellere yönelik baskının, şiddetin ve önyargının bir fobi olarak kategorilendirilmesi gerekir mi?

Eğer bu soruya “evet” cevabını verirsek, eşcinsellere yönelik şiddet ve önyargıya karşı yapmamız gereken şey, tek tek ‘homofobik birey’lerin tedavi altına alınmasını sağlamak olur.

Oysa, Aliye Kavaf bu sözleri bir fobiden dolayı söylemiyor. Bu sözlerini, hükümet partisinin bir bakanı olarak, hükümetin ve hükümet politikalarının bir devamı ya da parçası olarak söylüyor. Karşımızda, tedavi edilmesi gereken

homofobikler yok, mücadele edilmesi gereken bir nefret söylemi var.

Psikoloji değil politika

Eşcinsellik karşıtlığı bir nefret söylemi, bir politika ve geniş bir politikanın parçası. Eşcinselliğe yönelik nefret ve ayrımcılık, tarihin tüm dönemlerinde varolan bir olgu değildi. Engels’in yazılarını takip ederek sınıflı toplumun heteroseksüel aile kurumunu oluşturduğunu görebiliriz. (1)

Kapitalist toplum ise, 19. yüzyıldan itibaren bir erkek, bir kadın ve çocuklardan oluşan “çekirdek aile” modelini mutlaklaştırdı ve bunun haricindeki ilişki biçimlerini marjinalize etti. Eşcinselliğin bir kategori ve “baskılanması gereken” bir kimlik olarak ortaya çıkması da bu döneme rastlamaktadır. (2)

O halde, eşcinselliğe uygulanan baskı ile aile kurumu arasında çok güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Erdoğan’ın, her ailenin en az üç çocuk sahibi olması gerektiğine dair sözleri, düzenlenen “Aile, son kalemiz” konferansları, ‘Aile Bakanlığı’nın kurulması, aile kurumu üzerinden açıklanan internet sansürü, yine aile hekimliği uygulaması gibi bir dizi politika sürdürülüyor. Ailenin bu kadar gündeme geldiği bir dönemde eşcinsellerin de meclis kürsülerinden hedef haline gelmesi şaşırtıcı değil. Üstelik, bu durum hiç de irrasyonel değil. Aksine rasyonel, hesaplı kitaplı bir şekilde ortaya çıkıyor.

O halde, karşı karşıya olduğumuz şey, politik bir duruş. Söylemin kaynağı “homofobik kişi” değil, çok daha geniş politikalar. Akademisyen ve LGBTQI aktivisti Kitzinger, tam da bu noktada, homofobi söyleminin politik çözümlere

ihtiyacımız olduğu bir alanda psikolojik çareler önerdiğini söyleyerek bir eleştiride bulunuyor. (3)

Yeni bir kavram?

Homofobi kelimesi bugün hem LGBTQI hareketi içerisinde hem de sol politikarlarda geniş bir kullanım bulmakta. Bu geniş kullanımını İslamofobi, Xenofobi, Transfobi gibi terimlerle yanyana sürdürmekte.

Sol içerisinde ise, fobili kavramların kullanımının eleştirisi pek fazla yapılmıyor. Oysa bu kavramsallaştırmalar, ayrımcılık ve şiddeti yalnızca bireye indirgeyerek altta yatan tüm ideolojik boyutu arka plana itiyor.

Mesele sadece fenomene ne isim verdikimiz değil. Fenomeni nasıl konuştuğumuz o konudaki eylemimizi de belirliyor. Eşcinsellere yönelik ayrımcılık ve şiddet “fobi” olarak adlandırıldığında, bunun eylemi, tek tek bireylerin “psikolojik durumlarının” düzeltilmesi, eğitimler vs. olabilir. Ancak bu ayrımcılık ve şiddet, çok daha geniş politikaların bir sonucu olarak okunduğunda, altında yatan sebepleri görmek ve bunlarla mücadele etmek mümkün hale geliyor.

Bugünlerde; nefret söylemlerinin, ayrımcılıkların “fobi” olarak adlandırılarak psikolojikleştiriliyor oluşlarının bir eleştirisine ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.

1. Engels, F. (1979). Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Temeli, Ankara: Sol Yayınları.

2. Wolf, Sherry (2004) “The Roots of Gay Oppression”, *International Socialist Review* (37).

3. Bkz. Card, Claudia (1990), “Review: Why Homophobia”, *Hypatia*, Vol. 5, No. 3 (Autumn, 1990), pp. 110-117.

TÜRKİYE'Yİ SARSAN İKİ GÜN

Atilla Dirim

Türkiye işçi sınıfı 15-16 Haziran 1970'te kendisi dışında herkesi şaşırtarak tarih sahnesine çıktı, varlığını ve gücünü kanıtladı

Türkiye'de 1960'ların başından itibaren sanayi hızla gelişmeye, yeni fabrikalar açılmaya, buna bağlı olarak da işçi sınıfı nicel olarak büyümeye başladı. DİSK'in kurulmasıyla birlikte işçilerin bu yeni sendikaya ilgisi büyük oldu; işçi sınıfının en mücadeleci, en direngen kesimi burada toplanmaya başladı. Bu durumdan son derece rahatsız olan patronlar, hükümetin çıkaracağı yeni İş Yasası ve Sendikalar Yasası ile DİSK'i kapatmaya ve işçilerin bu sendikaya akmasına

engel olmaya çalıştı. Ama bu çabanın tek sonucu, 15-16 Haziran 1970'te on binlerce işçinin hayatı durdurarak kendi gücünün farkına varması oldu.

Türkiye işçi sınıfı grev hakkını 1963'te kazandı. İşçilere grev hakkı tanıyan yasanın kabul edilmesinin en önemli nedeni, bir yandan kapitalizmin ivme kazanarak büyümesi, öte yandan işçi sınıfının giderek artan hareketliliği idi. Özellikle İstanbul-İzmit arasındaki bölgede ardı ardına fabrikalar açılıyor, patronlar büyüyen ekonomiye mal sağlamak için fabrikaların geceli gündüzlü çalışmasını istiyordu. Grev ve direniş üretimde düşüş anlamına geleceği için, bunlara hiç tahammülleri yoktu. Bu nedenle ücret artışı, çalışma koşullarının iyileştirilmesi

gibi talepleri karşısında işçilere hızla taviz verme eğilimindeydiler.

Grevler ve fabrika işgalleri 1966-67 yıllarında giderek daha yoğun bir şekilde yaşanmaya başladı. Türk-İş'te örgütlü on binlerce işçi, patronları dize getirmek için polisle çatışmak pahasına fabrikaları işgal ediyor, greve çıkıyordu. Ancak işçiler pek çok açıdan Türk-İş'in önündeydi. Türk-İş'in Paşabahçe direnişinde patronla anlaşarak işçilere haber bile vermeye gerek görmeden sözleşme imzalaması ve hemen ardından 138 işçinin işten çıkartılması, bardağı taşıran damla oldu.

Yeni Sendikalar Yasası

Maden-İş, Lastik-İş, Basın-İş ve Gıda-İş

sendikalarının genel kurulları 12 Şubat'ta bir araya gelerek Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) kurulduğunu ilan etti. DİSK'in kurulmasıyla birlikte işçi sınıfının en mücadeleci kesimleri akın akın bu yeni sendikaya üye olmaya başladı. Birçok fabrikada işçiler kendi sendikalarını kendileri seçebilmek için mücadele ediyordu.

DİSK'in giderek güçlenmesi patronlar tarafından kabul edilir bir durum değildi. Kendileri açısından bu kötü gidişatı durdurmak için, mecliste yeni bir İş Yasası ve Sendikalar Yasası'nın görüşülmesini sağladılar. Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi işbirliğine giderek 1970 yılında çalışma yaşamını ve temel sendikalar mevzuatını düzenleyen 274 sayılı İş Yasası ile 275 sayılı Sendikalar Yasası'nda değişiklik yapan tasarımı önce Meclis'ten, sonra da komisyondan geçirdi.

Asıl amacı Türk-İş'ten DİSK'e üye akışını engellemek ve DİSK'in kapanmasını sağlamak olan yeni düzenlemeye göre, bir sendikanın Türkiye genelinde faaliyet gösterebilmesi için bir işkolunda sigortalı çalışan işçilerin üçte birini örgütlemesi gerekiyordu. Bu, DİSK'in kapanması anlamına gelmekteydi. DİSK, 13-15 Haziran tarihlerinde 3. Genel Kurulu'nu topladı ve bu saldırıya direnme hakkını kullanacağını açıkladı.

DİSK'in çağrısına uyan işçiler, 15 Haziran'da üç kol halinde İstanbul şehir merkezine doğru yürüyüşe geçti. Zaten iki yıldır İstanbul'un birçok fabrikasında grev ve direnişler yaşanıyor; bu ortamın da etkisiyle yürüyüşe katılan işçilerin sayısı çok büyük oldu. Kentin Anadolu yakasında başlayan yürüyüş Kartal İlçesi'nden yürüyüşe katılan işçilerle Ankara Asfaltı (E-5 karayolu) boyunca ilerlerken, kendilerine başka fabrikalardan da katılanlar oldu. Avrupa Yakası'nda ise aynı gün Bakırköy-Topkapı-Sağmalcılar güzergâhında

İSYANI MAYALAYAN KOŞULLAR

Ekonominin 1960'lı yılların sonundan itibaren bunalım sinyalleri vermeye başladığı dönemde kitlesel bir muhalefet de yükselmeye başlamıştı.

Kasım 1963'te yapılan sayıma göre Türkiye'de 947.100 ücretli işçi bulunuyordu ve bunların ancak yarısı 10'dan fazla işçinin çalıştığı işyerlerinde çalışıyordu. İşçilerin yaklaşık üçte ikisi imalat sanayinde çalışıyordu. 500'den fazla işçi çalıştıran 131 işyerinden 80'i kamu yatırıımıydı ve işçilerin karşısına "sınıflar üstü" görünümüyle "devlet" çıkıyordu.

Büyük imalat sanayinde çalışanların yaklaşık yüzde 60'ı Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Aydın ve Bursa'da toplanmıştı. İstanbul'un payı üçte biri aşıyordu. Küçük imalat sanayinde 158 bin işyerine dağılmış 354 bin işçi vardı. Bu dönemde fabrikalarda kadın işçilerin sayısı da arttı. Kadın işçilerin en yoğun olduğu işkolları tütün, dokuma ve kimya idi. Kadınlar erkek işçilerle aynı işi yapmalarına rağmen erkek işçi ücretlerinin ortalama yüzde 70'ini alabiliyordu. Çocuk işçi sayısı da bu dönemde yoğunlaşmaya başladı.

İşçi hareketleri ve sınıf mücadelesi 1963-71 döneminde bu maddi koşullarda gelişti. İşçiler belli merkezlerde yoğunlaşıırken, kentte göç artıyor, kır ve şehir yoksulları, işsizler çoğalıyordu. Özellikle tarımda, madencilikte ve inşaat işkolunda geçici ve mevsimlik işçilik yoğundu. Bu arada en vasıflı işçiler 1960 sonrasında yurtdışında çalışmaya gitti.

Bu yıllarda Trio Lastik, Kavel, Bozkurt Mensucat, Ataş Rafireneri, Singer, Good Year, Ankara Otel, Ankara Erkut Döküm, Batman Rafineri, Zonguldak madenleri, İzmit Tarım Koruma, Devlet Tiyatrosu, Mannesman Boru, Paşabahçe, Lastik işçileri, Belediye işçileri, Pancar Motor grev ve direnişleri gibi irili ufaklı bir dizi eylem gerçekleşti.

İşçi sınıfındaki bu hareketlenme, yalnızca işçilerin üretim sürecinde içinde bulundukları koşulları değil, toplumsal hayatın bütün

cephelerini etkileyen bir alt üst oluşa gösterilen bir tepkiydi. Şehre göç rekor düzeylere ulaşmış, örneğin Ankara'da 1950'de 62 bin olan gecekondu nüfus, 1960'ta 364 bine ulaşmıştı. Bu şehirleşme sürecine bağlı olarak, bireylerin üzerindeki geleneksel denetim mekanizmaları azalmaya başlamıştı; gecekonduarda çekirdek aileleri barındıran haneler arasında yeni komşuluk ilişkileri, dayanışma biçimleri geliyordu.

Bu nüfusun şehrin vaat ettiği olanaklardan yararlanmaya başlaması ancak 1960'dan sonra, iç pazarın genişletilmesini amaçlayan planlı ekonomi döneminde mümkün oldu.

Bu dönemde ara mallar üzerinde yoğunlaşan kamu sektörünün yanında özel sektörün de dayanıklı tüketim malları üzerinde yoğunlaşması öngörülmüyordu. Buna bağlı olarak, çok sayıda işçi çalıştıran büyük

yürüyüş yapıldı. Göztepe dolaylarında, Otosan Fabrikası işçileri ile DMO işçileri de onlara katıldı ve yürüyüş saat 17:00'ye kadar sürdü. Bir başka yürüyüş kolu da Beykoz ve Paşabahçe'den Üsküdar'a doğru oluştu.

Ertesi gün Gebze'den başlayan işçi yürüyüşü Kartal'dan katılan işçilerle birleşerek Bağdat Caddesi üzerinden Kadıköy İskele Meydanı'na ulaştı. Burada polis işçilere ateş açtı, çok sayıda işçi hayatını kaybetti ve yaralandı.

Sıkıyönetim

Aynı gün, kentin Topkapı dışındaki kesimlerinden gelen kollar birleşip Ak-saray üzerinden önce Sultanahmet'e, oradan Cağaloğlu ve Valiliğin önünden geçip Eminönü'ne geldi. Valilik, Haliç üzerinde o zamanki iki köprüyü de açtırarak eylemcilerin Beyoğlu tarafına geçmesini engelledi. Levent ve Beyoğlu'nda da küçük yürüyüş kolları oluşmuştu. Gösterilere pek çok fabrikadan 75,000 dolaylarında işçi katıldı. Gösterilen tepki esas olarak DİSK üyesi işçilerden geldiği halde, yürüyüşlere çok sayıda Türk-İş üyesi işçi de toplu halde katıldı. Olayların birinci günü akşamı Bakanlar Kurulu 60 günlük sıkıyönetim ilan etti.

Sıkıyönetimin ilan edilmesiyle beraber DİSK başkanı Kemal Türkler, radyodan yaptığı konuşma ile direnişin bittiğini ilan etti. Böylece hareket tek önderliğini de yitirmiş oldu. İşçilerin arasında sosyalistler de vardı; bunlar hareketi ileri çekebilmek için var güçleriyle çalışıyordu, ancak sıkıyönetime rağmen işçileri sokağa çağırarak, hareketi bütün Türkiye'ye yayabilme yeteneğine sahip bir örgütlenmeyi yaratabilecek devrimci bir partinin eksikliği kendini belli ediyordu.

Aradan geçen 41 yıldan sonra, kitle-sol bir partinin inşası sosyalistlerin önünde en acil bir görev olarak durmaya devam ediyor.

Polis Telsizi'nden 15-16 Haziran

“Elleri sopalı, demir çubuklu işçiler çatışmadan üstün çıktı, bizimkiler hızla koşuyor, işçiler de peşlerinden gidiyor efendim.. Bu barikatı da öne geçen kadın işçilerle aşıyorlar, daha sonra işçiler Profilo Fabrikası'na doğru marşlar söyleyerek gidiyor.. “

KADIN İŞÇİLER DİRENİŞİN EN ÖNÜNDEYDİ

“Levent ve çevresindeki bütün fabrikalarda işçiler işi bıraktı, efendim. Hepsi kapılardan çıkıyor... Bazılarının ellerinde sopalara takılmış kartonlar var... Yazıları okuyamıyorum... Şimdi birisini seçebildim, efendim. “Sendikamız anamız, feda olsun canımız” yazıyor... Birisinde de “Demirel istifa” yazılı... Hepsi Tekfen Fabrikası'na doğru yürüyor efendim...”

“Komiserim, Tekfen'deki işçileri de yürüyüşe çağırıyorlar... Toplum Polisi fabrikayı koruyor. Müdür Muavini Yusuf Aksu'yu görüyorum, efendim. Yanında Emniyet Müdür Muavini Kenan Koç Bey var, efendim. Bir dakika efendim. Kenan Koç, işçilere bir şeyler söylüyor... ‘Dağılın’ diyor, ‘sonra fena olur’ diyor. İşçiler, birden toplum polislerinin kordonunu yarmaya çalıştı... Hayır, ellerinde bir şey yok. Kadın işçiler öne geçti, efendim. Bazılarının elinde sopa var, pankart astıkları sopa gibi şeyler efendim. Bizimkiler coplarını kullanıyor efendim. İşçilerden kim olursa, copları başlarına, bellerine, kollarına vuruyorlar, efendim. Kadın işçiler yerlere yıkıldı efendim, Ortalık ana baba gününe döndü efendim. Toplum Polisi çok sert giriyor efendim.”

“Erkek işçiler evlerin bahçe demirlerini söküyor; fidanları tutan demir çubukları da ellerine geçirip toplum polisine saldırmaya başladılar efendim... Kıyasıya bir dövüş oluyor burada... İşçiler çok kalabalık, yeni yürüyüşçüler de geliyor efendim. Elleri sopalı, demir çubuklu işçiler çatışmadan üstün çıktı, bizimkiler hızla koşuyor, işçiler de peşlerinden gidiyor efendim...”

“Eczacıbaşı fabrikasındayım efendim. Beyefendi durum vahim, arzediyorum... Toplum polisi buraya doğru koşar adım geliyor.

Bazılarının miğferleri yok başlarında... Bazıları kalkansız... Silah sesi duydum. Silah sesleri birbirini izliyor. Bizimkiler de tabanca ile ateş ediyor... Birini gördüm. Tabancasını ateşledi ve fabrikaya girmeye çalışıyor.”

“Tekfen'den buraya doğru geliyorlar. Yerlerde sürüklenen kadın işçiler var. İşçiler taş atıyor, camları kırıyorlar. Bazı arkadaşlar Eczacıbaşı'nın karşısındaki eve sığındılar. İşçiler polisleri dışarı çıkartmaya çalışıyor... İşçiler evin kapısını kırdılar efendim. Polisler pencereden atlıyor... İşçiler peşlerini bıraktı... Yerlerde sürüklenen yaralılar var... İşçilerin bir kısmı yaralılarla ilgileniyor... Tamam efendim, ben de bizim yaralılarla ilgileneceğim...”

“Bir kısım işçiler Philips Fabrikası'na doğru ilerliyor. Yol askeri inzi-batlarla kesilmiş. Subayın ‘Dağılın, yoksa ateş açtırırım’ uyarısına aldırmayan işçiler barikatı aşarak yollarına devam ediyor. İşçiler “Demirel İstifa”, “İşçi köylü ele ele, Bağımsız Türkiye”, “Sendikalar-da ele ele. Tüm baskılar nafile” sloganları atıyor. İşçilerin yürüyüş kolu Mecidiyeköy'e varıyor. Orada Amerikalılara ait TUSLOG binası taşlanıyor ve camları kırılıyor...”

“İşçiler Puro Fabrikası'nın önüne geliyor. “İşçiler dışarı” diye sloganlar atarak fabrikayı boşaltıyorlar. Bu sırada Roche işçileri geliyor ve alkışlanıyor. Ardından Arı Bisküvi işçileri... Ve Gripin işçileri... Esentepe'den Mecidiyeköy'e doğru yürüyorlar. Mecidiyeköy'de birleşen işçiler buradaki inzibatların oluşturduğu barikatı da aşıyor... Bu barikatı da öne geçen kadın işçilerle aşıyor... İşçiler Profilo Fabrikası'na doğru marşlar söyleyerek gidiyor...”

Yıllar	Grev	Grevci	İşgünü
1963	7	1374	12255
1964	81	6608	192842
1965	43	5573	240554
1966	39	10401	409809
1967	91	8612	203779
1968	59	8098	192196
1969	82	23190	357799
1970	111	25963	206338
1971	97	20016	295950
Toplam	610	109835	2111522

işletmelerin sayısı artmaya ve gecekondu nüfusun işçileşme süreci hızlanmaya başladı. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından “büyük” diye tasnif edilen işyerlerinin oranı 1963'te yüzde 80.6 iken, 1970'te yüzde 88'e ulaştı. Üretim iç pazara yönelik olarak yapıldığı için, işçilerin modern ve kolektif

bir üretim süreci tarafından içerilmeleriyle, tüketici olarak almış oldukları kalıpların kırılması birbirine paralel olarak seyreden süreçlerdi. Çalışanların maddi hayatı bu iki sürecin baskısıyla giderek dinamik bir tempo kazanırken, geçmişte onların rejimle ilişkisini düzenlemiş bürokratik kurumlar bu tempoya intibak edebilecek esnekliği, gösteremiyordu. Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç 1965'te bile “Dünya sendikacılık hareketinin sert ve sabırsız davranışlarının aksine, bugünkü Türk sendikacılık hareketi ve onun başında bulunan liderleri, mücadelelerini büyük bir soğukkanlılık içinde ve toplum çıkarların bağdaştırarak yapagelmışlerdir” diyebiliyordu.

Tüketim kalıplarındaki alt üst oluş, yalnızca işçi sınıfını etkilemediği gibi, yalnızca maddi düzeyle de sınırlı değildi. Türkiye'nin özellikle şehirlerdeki bütün kesimler, farklı

kanallardan da olsa, 1960'ların başında dünya ile yeni ilişkiler kuruyor, geleneksel taşralılıklarını aşıyordu. Sanayi burjuvazisi gerek devlet dolayısıyla gerekse doğrudan ilişkiler aracılığıyla uluslararası sermaye ile kurduğu bağların sayesinde tekelleşirken, özellikle Almanya'ya yönelen işçi göçü, çalışanların önünde sancılı da olsa yeni bir ufuk açıyordu.

Taşralılıktan çıkış süreci en hızlı sonuçlarını entelektüel düzeyde verdi. 1961'de Yön Bildirgesi'nde arayışlarını hâlâ resmî kalıpların içinde ifade etmiş olan aydınların önemli bir kısmı TİP'in kuruluşunu izleyen süreçte yalnızca resmî ideolojinin genel kabulleriyle bağlarını koparmakla kalmadı, hayatın her alanında alternatif perspektifler üretmeye başladı. Entelektüel düzeydeki bu hareketlenme yalnızca siyasal kerteyle ya da toplumsal yapı üzerindeki düşüncelerle

sınırlı değildi. Gerek edebiyat gerek görsel sanatlarda kimi zaman siyasal düşüncedeki gelişmelerden etkilenen, kimi zaman söz konusu disiplinin kendi iç tarihinden kaynaklanan yeni ve cüretli biçimsel arayışlara girişiliyordu.

Toplumun çeşitli kesimlerinin 1960'ların başında benzer etkiler altında içine girmiş olduğu bu dinamizm, büyük ölçüde birbirlerinden bağımsız mecralarda seyretti. Yalnızca bir yandan sendikal mücadele içersinde kendi bağımsız kurumlarını yaratırken, bir yandan da giderek siyasal bir boyut kazanan işçi sınıfının mücadelesi bağlamında değil, her alanda, verili kurumların dışına taşan, kendisine yeni ifade biçimleri arayan ve yaratan bu hareketlilik, 1960'ların sonuna varıldığında hem siyasal rejimi, hem potansiyel olarak sermaye egemenliğini aşmaya yönelik bir kalkışmaya dönüşecekti.

HER DEVRİMİN BAHARI PARİS KOMÜNÜ

Paris Komünü, siyaseti doğrudan demokrasi temelinde yeniden yapılandırması, ekonomiye ise kolektif bir karakter kazandırma yönündeki eğilimiyle, 'baldırı çıplakların' yönetiminin somut kanıtı oldu.

Şenol Karakaş

"Paris işçileri, egemen sınıfların başarısızlıkları ve ihanetleri arasında anladılar ki, onlar için, halka ait işlerin idaresini kendi ellerine alarak durumu kurtarma saati gelmiştir... Anladılar ki, hükümet gücünü ele geçirerek kendilerini kendi kaderlerinin efendisi kılmak için, bu onların kaçınılmaz görevleri ve mutlak haklarıdır." 18 Mart 1871 tarihli, Paris Ulusal Muhafız Merkez Komitesi bildirisi, bu önemli açıklamayı içeriyordu. Paris halkı 140 sene önce burjuvazinin başarısızlığının, ihanetinin ve ikiyüzlülüğünün sonucunda, ayağa kalktı. İmparatorluğun yayımlacı politikalarının sonucunda Prusya'yla başlattığı savaş, onursuzca sonuçlandı. Tam 130 bin Fransız askeri

teslim oldu, bizzat imparator teslim alındı. Prusya, Fransa'ya ağır şartlar dayattı, barış için tüm Fransa'nın silahsızlandırılmasını ve en önemlisi Paris'in tüm silahlarını teslim ederek derhal teslim olmasını talep etti.

Komün, hem Fransız burjuvazisinin teslimiyetçiliğinin hem de bu işgal politikalarının yarattığı öfkenin ve mücadele isteğinin ürünü olarak patlayan bir hareket oldu.

Burjuvazi Paris'i satıyor

Fransa'da 1866 yılında toplam 37 milyon nüfusun 4,7 milyonu işçiydi. Paris'in 1,8 milyon nüfusunun yaklaşık dörtte biri işçiydi. İşçiler 1857 yılında başlayan ekonomik buhrana karşı toparlanarak, grevler örgütleyerek yanıt vermeye

başlamış ve sınıf şekillenmesini daha ileri bir düzeye taşımıştı. Grevlerin sayısı 1870'lere gelindiğinde daha artmıştı.

Özellikle Paris işçileri arasında darbeci ve kooperatifçi anarşist geleneğin etkisi yüksekti. Marx'ın Genel Konsey'inde çalıştığı Uluslararası İşçi Derneği nispeten küçük bir etkiye sahipti.

Fransa'nın Prusya'ya savaş açması ve çok ağır koşullarda bir ateşkesle sonuçlanacak bir yenilgi yaşaması, özellikle Paris'te kızgınlıkla karşılandı.

Ulusal Savunma Hükümeti'nin dışişleri bakanı Jules Favre, Bismarck'la ateşkes koşullarını görüşmeye gitti. Koşullar Paris yoksullarını daha da hiddetlendirdi. Bu, aslında Paris'in teslim olması anlamıydı. Anlaşmaya göre 12 bin kişilik

tümen dışında tüm Paris ordusu teslim olacaktı. Kaleler Prusya askerleri tarafından işgal edilecek ve 200 milyonluk bir savaş tazminatı ödenecekti. Anlaşmanın başka bir şartı ise savaşta yensin ya da yenilsin, burjuvazinin korktuğu gerçek gücün hangi toplumsal sınıf olduğunu ortaya seren bir dalavereydi. Buna göre, sekiz gün içinde yeni bir Ulusal Meclis seçilecekti. Marx, Fransa'da İç Savaş adlı eserinde anlaşmanın bu yönünü şöyle açıklar: "Öte yandan bu anlaşma, onların şimdi Prusya'nın yardımıyla, cumhuriyete ve Paris'e karşı girişecekleri iç savaşı da başlatıyordu. Tuzak, teslim koşullarının ta içinde kurulmuş bulunuyordu. O sırada toprakların üçte birinden çoğu düşmanın elindeydi; başkentin illerle bağlantısı kesilmiş, bütün ilişkiler kopartılmıştı.

Komün'ün ömrü kısa sürdü. Ama bu deneyim, ezilenlerin tarihsel hafızasında edindiği önemi hiçbir zaman kaybetmedi. Paris ezilenlerinin eylemini bu denli görkemli kılan, ilk kez, ezilenlerin kendi eylemiyle devlet aygıtının yıkılabileceğini ve yerine işçi sınıfının öz yönetim organları üzerinde yükselen yeni bir devlet örgütlenmesini kurabileceğini kanıtlamasıdır.

Bu koşullar içinde Fransa'yı gerçekten temsil edebilecek kişiler seçmek, hazırlıklar için gerekli zaman verilmedikçe olanaksızdı. Teslim anlaşmasında bir Ulusal Meclis'in sekiz gün içinde seçilmesi, işte bu nedenle yer aldı."

8 Şubat 1871'de yapılan seçimlerle oluşan Ulusal Meclis, Bordeaux'da toplandı. Seçilen 750 milletvekili arasında 400'ü kralcıydı. Teslim koşullarına hızla uyulmasını istiyorlardı.

17 Mart gecesi, anlaşma uyarınca, Paris'in silahsızlandırılması ve Ulusal Muhafızlar'ın elindeki topların alınması için müdahale başladı. Kısa sürede, ev kadınlarının erken uyarısı, Louise Michel gibi kadınlar tarafından yönetilen İlçe Güvenlik Komiteleri'nin müdahalesiyle direniş örgütlenmeye başladı. Paris'i silahsızlandırmak için müdahale eden Fransız askerleri, kadınların, yaşlıların, çocukların Ulusal Muhafızlarla birlikte, onurları için ölümü göze alma kararlılıkları karşısında, bu barışçıl kitle hareketiyle bütünleşti. Böylece Paris devrimi başladı.

Paris Komünü, 72 gün sürecek iktidarını ilan etti.

Gökyüzünün fethi

Paris Komünü'nün ömrü kısa sürdü. Ama Komün deneyimi, ezilenlerin tarihsel hafızasında edindiği önemi hiçbir zaman kaybetmedi. Paris ezilenlerinin eylemini bu denli görkemli kılan, ilk kez, ezilenlerin kendi eylemiyle devlet aygıtının yıkılabileceğini ve yerine işçi sınıfının öz yönetim organları üzerinde yükselen yeni bir devlet örgütlenmesini kurabileceğini kanıtlamasıdır.

Leon Troçki, Paris Komünü üzerine bir makalede devlet aygıtı hakkında şunları söylüyor: "Devlet kendi başına bir amaç değildir. Yalnızca egemen toplumsal gücün elindeki bir makinedir. Her makine gibi devletin de kendi motor mekanizması, iletim mekanizması ve işletim

mekanizması bulunmaktadır. Motor gücü sınıf çıkarı, mekanizması ise ajitasyon, basın, kiliseler ve okulların propagandası, parti, sokak toplantısı, dilekçe, isyandır. İletim mekanizması, kast, hanedan ya da sınıf çıkarının tanrısal (mutlakiyet) veya ulusal (parlamentarizm) irade kisvesi altındaki yasama örgütüdür. Ve son olarak, işletim mekanizması da hükümet ve polis, mahkemeler, cezaevleri ve ordudur."

Parisli işçiler devlet örgütlenmesini dağıtırken bir dizi politik tedbir aldı. Komün, bu tedbirlerin ve bu tedbirlere eklenebilecek ekonomik önlemler toplamının toplumsal ve siyasî ifadesi olduğu için benzersiz bir öneme sahiptir. Sosyalizmin işçi sınıfının kendi eyleminin ürünü olacağını düşünenler açısından, Komün, siyasî önderliğin belirleyici olmadığı, katı bir merkezî örgütün planlaması sonucunda iktidarın ele geçirildiği bir altüst oluş değildir. Komün, kimsenin beklemediği bir devrimci sıçrama anıdır. Parisli işçilerin, kaderlerinin belirlendiği sahaya yumruklarını kendiliğinden vurmasının ürünüdür. Komün'ün tüm Avrupa rejimlerinin ödünü patlatmasının nedeni, "bildiğimiz türden devlet" olmadan, işyerlerinden, atölyelerden kaçışarak korkuyla Paris'i terk eden patronlar sınıfı olmadan ezilenlerin kendi kendilerini yönetebileceğini kanıtlamış olmasıdır.

Azınlığın çoğunluğu yönetmesi, karmaşık bir devlet örgütlenmesini zorunlu kılar. Devletin, yasama, yargı ve yürütmeyi parçalaması, halkın üzerinde bağımsız bir güç görüntüsü altına gizlenen düzenli ordunun hiyerarşik örgütlenmesi, cebinde silah taşıma hakkına yasalarla sahip olduğu için bu hakkını sık sık insan öldürerek değerlendiren adamlardan oluşan polis teşkilatı, rüşvetle, kirli ilişkilerle özel mülkiyetin dokunulmazlığını garanti altına alan yargı sistemi ve beş yılda bir yapılan seçimlerle dokunulmazlık zırhına bürünen

KOMÜN KRONOLOJİSİ

19 Temmuz 1870: Bonaparte hanedanlığı sürekliliğini sağlamak için Prusya'ya savaş ilan ediyor.

19-23 Temmuz: Marx, Uluslararası İşçi Derneği adına Fransa-Prusya savaşı üzerine çağrısı kaleme aldı. Çağrı, savaş bir komplo olarak niteliyor ve şunu ekliyordu: "Louis Bonaparte'ın Prusya'ya karşı savaşının sonucu ne olursa olsun, ikinci imparatorluğun ölüm çanı, Paris'te daha şimdiden çalınmış bulunuyor."

14 Ağustos 1870: Blanqui liderliğinde başarısız darbe girişimi.

2 Eylül 1870: Fransa ordularının Sedan bozgunu, III. Napolyon tutsak düşüyor. İmparatorluk çöküyor.

4 Eylül Devrimi: Halk yasama meclisini kuşattı ve cumhuriyet ilan edildi. Paris'in milletvekillerinden oluşan ve Ulusal Savunma Hükümeti adını alan bir burjuva hükümet kuruldu. Marx, bu hükümeti şöyle değerlendirdi: "Fransa'da cumhuriyetin kurulmasını biz de selamlıyoruz. Ancak temelsiz çıkmasını dilediğimiz kaygılar da duymuyor değiliz. Bu cumhuriyet tahtı devirmemiş, sadece onun Alman süngüleri sayesinde boş bırakılan yerini almıştı... [Hükümetin] ilk davranışlarından bazıları, onlara imparatorluktan miras olarak yalnız akrabalarının değil, işçi sınıfı korkusunun da kaldığını açıkça göstermektedir."

19 Eylül: Paris kuşatılıyor. Ulusal Savunma Hükümeti savunma yapmıyor. Paris halkı soğuk, bombardıman, açlık ve hükümete rağmen Paris'i savunmaya başlıyor.

Eylül ayı: Ulusal Muhafız silahlanıyor. Her ilçede güvenlik komiteleri kuruluyor. Enternasyonal üyesi işçi delegelerden oluşan Yirmi İlçe Merkez Komitesi giderek Ulusal Savunma Hükümeti'nin yanı sıra halkın belli belirsiz iktidar organı olarak şekilleniyor.

31 Ekim: Blanqui liderliğinde yine başarısız bir ayaklanma girişimi.

7 Ocak 1871: Yirmi İlçe Merkez Komitesi kuşatmaya karşı kitlesel bir direniş ve Ulusal Savunma Hükümeti'nin yetkilerini halka bırakmasını talep eden Kızıl Afiş'i yayınlıyor.

23 Ocak: Komün özgürlüğüne karşı saldırı başlıyor. Hükümet dernekleri, gazeteleri kapatıyor. Hükümetin dışişleri bakanı,

Bismarck'la görüşmek için Versailles'a gidiyor.

28 Ocak: Ateşkes imzalanıyor. Ateşkesin en önemli maddesi 200 milyonluk savaş tazminatı ödenmesi değil, Paris'in silahsızlandırılmasıydı. Marx, durumu şöyle değerlendiriyordu: "Paris'in teslim anlaşması, Prusya'ya yalnız Paris'i değil, tüm Fransa'yı teslim edecek. 4 Eylül kapkaççılarının daha o akşam düşmanla başlattıkları uzun entrikalar ve ihanetler dizisi sonuca bağlandı."

8 Şubat: Fransa'nın taşra kentleri her koşulda barış istiyor. Paris işçileri ise cumhuriyet ve işgale karşı direniş için oy verdiler. Taşra illeri ise seçimde kraldan yana oy kullandılar.

12 Şubat: Ulusal Meclis, Bordeaux'da toplandı. 750 milletvekili arasında 400'ü kralcıydı.

17 Şubat: Thiers, yürütmenin başı seçildi ve Bismarck'la dilediği gibi anlaştı.

Şubat-Mart: Ulusal Muhafız silahlarını teslim etmiyor. Hükümet Ulusal Muhafızlara verilen ödeneği kesiyor. Muhafızlar topları teslim etmeyip başkentin yüksek yerlerine götürüyor.

3 Mart: Prusya askerleri 1 Mart'ta ancak zengin bölgelerine girebildikleri Paris'ten geri çekiliyor. 3 Mart'ta Ulusal Muhafızlar, 215 taburun delegeleriyle yaptığı toplantıda Federasyon kuruyor.

11 Mart: Paris valisi demokrat gazetelerin tümünü kapatıyor.

17 Mart: Thiers ve bir generalin Ulusal Muhafızlara ve Paris işçilerine yönelik çıkarttıkları bildirilerde teslimiyete karşı kargaşa çıkartmak isteyenlerin "beşikteyken boğulması" çağrısı yapılıyor.

18 Mart: Paris Komünü. Paris halkı hem Prusya ordusuna hem de Thiers'in burjuva ordusuna karşı Komün iktidarını ilan ediyor.

28 Mart: "Bölük delegeleri, tabur delegelerini, tabur delegeleri de her biri bir ilçeyi temsil eden ve öteki 19 ilçe delegeleriyle işbirliği yapan genel delege ya da alay başkanlarını" seçerek siyasal bir yapı oluşturdu. Yirmi Delege Ulusal Muhafız Merkez Komitesi'ni oluşturdu. Bu, silahlı Paris halkının yönetim organı haline geldi. Burjuva hükümet Paris'i terk etti. Devrim başladı.

siyasîlerin yüksek politik alışkanlıklarıyla, devletin devamlılığını sağlayan tüm bir profesyonel devlet bürokrasisi elitinin karmaşık birliğinin bir saçmalıklardan başka hiçbir şey olmadığını Paris Komünü iki ayda kanıtladı.

İşçi demokrasisi

Komün, devleti hemen üst kattan alt kata indirdi. Karmaşık tüm sırlarını ortadan kaldırdı. Seçilenlerin dokunulmazlığını sona erdirdi. Seçenler, eksiklik gördüklerinde seçilenleri geri çağırma hakkına sahip oldu. Yöneten-yönetilen işbölümü, Komün'ün basit bir tedbiriyle sönmöleneneceği bir güzergâha

girdi, Komün yöneticilerinin en yüksek maaşı, ortalama işçi ücretleri düzeyine çekilerek profesyonel yöneticilik cazibe merkezi olmaktan çıkartıldı.

Komün, düzenli ordu yerine halkın kendi silahlı örgütlenmesini yerleştirdi. Böylece azınlığın çıkarlarının en önemli koruyucusu olan silahlı güçler lağvedilmiş oldu. Polis teşkilatı dağıtılarak her bir komün kendi güvenliğini kendi öz örgütlenmesiyle sağlamaya başladı. Komün, patronların ödünü patlatan ekonomik tedbirlere de başvurdu. Fırın işçilerinin gece çalışmasını kaldırdı. Kiraların ödenmesini erteledi, bombalanan evlere evsizler yararına el koydu,

Komün, devleti hemen üst kattan alt kata indirdi. Seçilenlerin dokunulmazlığını sona erdirdi. Seçenler, eksiklik gördüklerinde seçilenleri geri çağırma hakkına sahip oldu. Yöneten-yönetilen işbölümü, Komün'ün basit bir tedbiriyle sönmöleneneceği bir güzergâha girdi, Komün yöneticilerinin en yüksek maaşı, ortalama işçi ücretleri düzeyine çekilerek profesyonel yöneticilik cazibe merkezi olmaktan çıkartıldı.

rehin bırakılan ve değeri 20 Frank'ın altındaki her eşya borçlar ödenmeden geri alınabildi. Ücretler üzerinde ceza uygulamasına son verildi, kesintiler kaldırıldı.

Daha önemli tedbir ise, işyerleriyle ilgili başlatılan soruşturma oldu. Makine sanayiinde, metal sanayiinde, terzicilikte çalışan işçiler, marangozlar, fırın işçileri bu soruşturmayı yürütecek komisyona temsilci göndermek için toplantılar yaptı. Soruşturma, patronlar tarafından terk edilen işyerleri ve atölyelerin dökümünü yapmayı ve bu işyerlerini işçi kooperatiflerine devretmeyi hedefliyordu.

Komün, siyaseti doğrudan demokrasi temelinde yeniden yapılandırması, ekonomiye ise kolektif bir karakter kazandırma yönündeki eğilimiyle, "baldırı çıplakların" yönetiminin somut kanıtı oldu.

Ama sonuçta Komün yenildi. Marx'ın dikkat çektiği gibi, bir ayaklanma Paris işçileri açısından ölümcül olabilirdi. Ve gerçekten de ölümcül oldu.

Devrimci bir işçi sınıfı, burjuvazi için bir tehditken, silahlanmış bir işçi sınıfı burjuvazi açısından silahlı bir tehdit haline gelir. Bu yüzden, Ulusal Meclis'in Başkanı Thiers, "Fransız kitlerinin Paris'in etrafını saran Bismarck ordularına karşı ayaklanmasıyla değil, Fransa'nın gerici ordularının işçi Paris'e karşı ayaklanmasıyla" ilgilendi.

Komün yenildi. Paris'in abluka altına alınması nedeniyle, taşradan yalıtılması nedeniyle, uluslararası koşulların elverişsizliği nedeniyle, en önemlisi de devrimin gerçekleştiği gün güçlerini Thiers hükümetinin dağıtılması için seferber etmemesi nedeniyle yenildi.

"Devlet var oldukça özgürlük olmayacaktır. Özgürlük olduğunda, devlet olmayacaktır."

V. I. Lenin

Devlet ve Devrim
Vladimir İlyiç Lenin
Agora Kitaplığı, 2009.

KOMÜN LENİN'İN DE ESİN KAYNAĞI OLDU

Lenin'e göre, yeni bir toplum için mevcut devlet iktidarını ele geçirilmesi yeterli değildi.

Rusya'daki bazı sosyalist partiler 1917'nin devrim koşullarında, devlet iktidarı ele geçirildiğinde devrimin durdurulması ve mevcut devlet aygıtı kullanılarak sosyalist toplumun yaratılması gerektiğini ve Marks'ın da görüşlerinin de bu fikri desteklediğini iddia ediyordu.

Lenin tam da bu sırada, bu fikirlere karşı gerçek marksist geleneği 'korumak' ve devrimin başarılı bir sosyalist devrime dönüşmesi yolunda Rusya işçi sınıfına yardımcı olmak için Devlet ve Devrim kitabını yazdı.

Lenin'in temel iddiası devletin işlevi ve doğasına ilişkindi. Lenin'e göre devlet, tüm tarih boyunca varolmuş bir şey değildi. Devlet; toplum sınıflara ayrıldığında, uzlaşmaz sınıf çelişkilerinin bir sonucu olarak, fakat bir "uzlaştırıcı" olarak değil, egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda ezilen sınıfları baskı altında tutmak ve onları egemen sınıfın "kanunlarına" uymaya zorlamak için ortaya çıkmış bir güçtü.

Bir baskı aracı olarak ortaya çıkmış olan devlet, kapitalizmin gelişmesiyle kapitalist sınıfın ihtiyaçlarına uyum sağlamış ve işçilerin sömürülmesinin aracı haline gelmiştir. "Toplumun yararına" olan okul, hastane, sosyal yardım kuruluşları gibi kurumlar olmasına rağmen devletin merkezinde ordu ve polis teşkilatı gibi, silahlı insanlardan oluşan devasa kurumlar bulunmaktadır. Kaldı ki, okul, hastane gibi kurumların da esas görevi mevcut toplum düzeninin devamlılığını sağlamaktır. Ordu ve polis teşkilatı mahkemelerle ve hapisanelerle birlikte çalışarak ezilenlerin baskı altında tutulmasını ve egemenlerin çıkarlarının ezilenlere karşı korunmasını sağlar. Bu kurumlar sıkı bir hiyerarşik yapıda örgütlenmiştir ve hiçbir demokratik kontrol altında değildir.

Lenin'e göre, yeni bir toplum yaratabilmek için işçi sınıfının, mevcut devlet iktidarını ele geçirmesi yeterli değildi. Devlet,

tüm kurumlarını dağıtacak biçimde paramparça edilmeli ve yerine, kendine özgü organlarıyla "işçi devleti" kurulmalıydı.

Devrimi kanla boğmak isteyen eski egemen sınıfı baskı altında tutmak için işçilerin bir devlete ihtiyacı vardır. Ancak bu devlet, esas olarak küçük bir azınlığı büyük yığınlar karşı korumak için tasarlanmış mevcut kapitalist devlet olamaz.

Ancak bir "işçi devleti", mevcut devletle ve sınıflı toplumların tarihindeki herhangi bir devletle hiç bir alakası olmayan bir "işçi devleti", toplumun, karmaşık hiyerarşiler olmadan, herkesin her konuda söz hakkının olacağı şekilde tümüyle demokratik bir biçimde örgütlenebilmesini sağlayabilir. "İşçilerin devleti"nde büyük çoğunluk, küçük bir azınlığı, eski egemen sınıfı, baskı altında tutacağından ordu ya da polis teşkilatı gibi kurumlara ihtiyaç olmayacaktır.

Her şeyden önemlisi, "işçi devleti" toplumsal dönüşümün başlangıcı olacaktır. "İşçi

devleti"nde demokratik bir şekilde yeniden örgütlenen toplum, üretimi kısıtlı yok edecek şekilde ve dağıtımı da demokratik bir şekilde örgütledikçe tüm sınıf ayrılıkları yok olacak ve devlet, "işçi devleti" de olsa, gerekliliğini gün be gün yitirecek, sönmölenip yok olacaktır.

Lenin Devlet ve Devrim'in "1905 ve 1917 Rusya Devrimleri" adlı son bölümünü, Ekim Devrimi "engellediği" için yazamamıştı ve daha sonra bunu "Ne de olsa 'devrim deneyimi'ni yaşamak, devrim deneyimi hakkında yazmaktan daha keyifli ve faydalıdır" diye açıklamıştı.

Kitabın yazılışının üzerinden yaklaşık yüz yıl geçmiş olmasına rağmen kitapta anlatılan her şey güncelliğini koruyor. Altında yaşadığımız devleti paramparça edecek ve özgür bir dünyanın kapılarını açacak olan bir devrime olan ihtiyacımız yüz yıl öncekinden daha az değil.

Burak Demir

Komüncüler Tahrir Meydanı'nda!

Paris Komünü, bir işçi devriminin ve işçi demokrasisinin ne olduğuna dair yürüyen tartışmaya, işçilerin kendi eylemiyle verilen ilk yanıt oldu. Karşı devrim 35 bin Paris Komünar'ını öldürdü, kurşuna dizdi, idam etti, toplu mezarlara gömdü. Ama bir kez, yaşanan yaşanmıştı. Paris işçileri, “emeğin kurtuluşunun içinde ifade olacağı siyasî biçimi” nihayet bulmuştu. Yıllar sonra Engels, işçi demokrasisinin nasıl bir şey olduğunu merak eden baylara, “Paris Komünü'ne bakın!” yanıtını verecekti. Bu yanıt, evrenin efendilerinin suratına sürekli çarpılıyor. Çarpılıyor, çünkü Komün teorik bir tahlilin, işçi sınıfının kendisini egemen sınıf olarak örgütlemesi gerektiği fikrinin somutlanması oldu.

Komün yenildi, ama 1905'te Rus devriminde Sovyetler adıyla yeniden sahne aldı, 1917 Şubat ve Ekim devriminde, 1918-1923 Alman devriminde, 1919 Macar devriminde, 1936 İspanya İç Savaşında, 1968'in devrimci dalgalanmasında, 1989-1991 Doğu Bloku rejimlerinin yıkılmasında, 1871 Paris'inin işçileri, alanlardaydılar. İlk cesaret edenler onlardı.

Herhangi bir devrimi, devrimin liderliğinin siyasî kompozisyonuna göre değerlendirenler, Paris Komünü'nde devrimci bir partinin liderliğini görmedikleri, hatta Komün yönetiminde Marksistlerin oranı küçümsenecek miktarda olduğu için, 1871'i de beğenmeyeceklerdir. Devrim-beğenmezlik, geçmişte kalan kibirli bir hata değil; bugün de Tunus'ta, Mısır'da gerçekleşen devrimler kendilerini beğendirmeyi başaramıyor. Oysa, her devrimin baharı, Paris Komünü'dür.

KOMÜN'DEN YURTSEVERLERE İKAZ!

Komün, Paris işçilerinin tüm dünya cumhuriyeti için ayağa kalkmasının siyasî biçimi olsa da, devrimin sürekliliğinin sağlanamaması Komün'ün sonunu getirdi.

Paris Komünü Marksist devlet teorisinin şekillenmesi için çok önemli bir deneyim oldu. Bir işçi demokrasisinin sadeliği, karmaşık devlet aygıtının yerine aşağıdan yukarı örgütlenen, demokratik, çoğulcu ve basitleştirilmiş, doğrudan üreticilerin müdahalesiyle belirlenen bir siyasal yapının ne kadar hızla kurulabileceğini kanıtlaması, Karl Marx tarafından çok önemsendi.

Yine de Komün'ün iki temel sorunu vardı: Birisi, devrimin tek bir şehirde sıkışmış olmasıydı. Tek bir ülkede bile bir işçi devletinin uzun süre yaşaması mümkün değilken, tek bir şehrin sınırları içinde tecrit olan bir işçi demokrasisi yaratıcı potansiyelini açığa vurmak için ihtiyaç duyduğu politik alana, kaynaklara ve zamana sahip olamaz. Komün, Paris işçilerinin tüm dünya cumhuriyeti için ayağa kalkmasının siyasî biçimi olsa da, devrimin sürekliliğinin sağlanamaması Komün'ün sonunu getirdi.

Komün deneyiminin ikinci sorunu, yaklaşık elli yıl sonra stalinizmin dünya işçi hareketinin başına musallat ettiği “tek ülkede sosyalizm” teorisinin ve bu teoriden türeyen yurtseverlik, milliyetçilik gibi fikirlerin ne kadar tehlikeli ve siyasî kurtuluşu dünya ezilenlerinin dayanışmasına bağlı olan bir hareket için ne kadar köstekleyici olduğunu kanıtıyor. Paris devrimcileri arasında da Stalin'in öncülleri vardı. Bunlardan biri Blanqui'ydi. Blanqui'nin siyasî perspektifinin Paris'in devrimci girişkenliği üzerinde yarattığı olumsuz politik basınç hakkında Lenin'in şu sözleri, yurtseverliği sosyalizmin doğal bir ögesi olarak görenlere de bir ikaz olarak düşünülebilir:

“Burjuvazi o zaman, işçi sınıfının ulusun bağımsızlığı için yönetimi altında savaşıcağı bir ‘ulusal savunma hükümeti’ oluşturuyordu. Gerçekte bu hükümet, görevini Paris işçi sınıfına karşı savaşımında gören bir ‘halka ihanet’ hükümetiydi. Ama yurtseverce yanılsamaları ile körleşen işçi sınıfı bunu anlamıyordu. Yurtseverlik fikri, 18. yüzyılın Büyük devrimine kadar çıkar. Bu fikir Komün sosyalistlerinin kafasını egemenliği altına aldı ve örneğin söz götürmez devrimci ve sosyalizmin ateşli yandaşı Blanqui bile gazetesi için la Patrie en danger!”

(Yurt Tehlikede!) burjuva çılgılığın daha uygun bir başlık bulamadı!

Bu iki çelişik amacın -yurtseverlik ve sosyalizm- bir araya gelmesi, Fransız sosyalistlerin ölümcül yanılığını oluşturdu. Enternasyonalin Eylül 1870 bildirgesinde Marx, yalancı ulusal görüşe kendini kaptırmasına karşı Fransız işçi sınıfını uyarmış bulunuyordu.”

Fransa'da İç Savaş

Karl Marx

Yazın Yayıncılık, Mart 2011

PARİS KOMÜNÜ'NÜ MARX'TAN OKUMAK

Marx'ın fikirlerini 1871 baharında yaşanan ayaklanma kadar etkileyen bir olay yoktur. Komün Marx için, öğrenebileceği yegâne örnek olma özelliği taşıyordu.

Günümüzde Marksizm, çoğu zaman masa başında yaratılmış bir teori gibi sunuluyor ve algılanıyor. Bunda kimi zaman çarpık, Stalinist anlayışların payı var. Kimi zaman da, Marx'a biçilen paye ile kendisine pay çıkarma derdinde olan akademisyenlerin. Hangi nedenle olursa olsun, “sakallı bilge Marx tarafından masa başında yazılmış” bir Marksizm olduğunu söyleyenler yanılıyor.

Marx'ın ortaya koyduğu teori, yaşadığımız dünyanın dinamiklerini anlamak, bu dinamiklerin çalışma yasalarını ortaya koymak ve bu sayede yaşadığımız dünyayı

değiştirebilmek için bir eylem kılavuzu olarak şekillenmişti. Tam da bu nedenle, masa başında şekillenmek bir yana, hem dünyadaki gelişmelerden etkilendi hem de dünyadaki gelişmeleri etkiledi.

Marx'ın yaşamında, fikirlerini herhalde 1871 baharında Avrupa'nın göbeğinde yaşanan ayaklanma kadar etkileyen bir olay yoktur. Paris'te 1871 Mart'ında tarihin ilk işçi iktidarının ortaya çıkışı bir yandan Marx'ın fikirlerinin sınıldığı bir arena yaratırken, öte yandan Marx için öğrenebileceği yegâne örnek olma özelliği taşıyordu. Parisli

emekçilerin kaderlerini ellerine alma girişimi, Paris Komünü; devrim ve devlet sorunlarını gerçekten tartışma olanağı da doğuruyordu.

Marx, Komün'ü büyük bir heyecanla izlerken, bir yandan da Komün'den dersler çıkarıyordu. Komün, her şeyden önce “işçi sınıfının iktidarının kendi eseri olacağını” doğruluyordu. Komün, darbenin, komponun veya bir siyasî partinin değil; işçilerin kendi eylemlerinin ürünüydü. Komün, mevcut devlet aygıtını ele geçirmekle yetinmiyordu. Mevcut devlet aygıtını yok ederek, yerine yepyeni bir aygıtın ilkel halini koyuyordu. Marx,

Paris Komünü üzerine fikirlerini *Fransa'da İç Savaş* adıyla bilinen eserinde topladı ve bu eser, 1. Enternasyonal'in Komün üzerine bildirgesi olarak yayınlandı.

Fransa'da İç Savaş, Paris Komünü'nün 140. yılında Yazın Yayıncılık tarafından Friedrich Engels'in ve Michael Löwy'nin önsözleri, Daniel Bensaid'in “Komün, Devlet ve Devrim” makalesi ile beraber akıcı bir çeviriyle yayınlandı. Kitabın bu yeni baskısı, “Marx'a marksizmi öğreten devrim”i, Marx'ın gözünden okumak isteyenler için kaçırılmaması gereken bir fırsat.

Ersin Tek

Almanca baskıya Önsöz’de Marx ve Engels, “Manifesto, üzerinde artık değişiklik yapma hakkımız olmayan tarihsel bir belge haline gelmiştir” diye belirterek, “Komün, işçi sınıfının devlet aygıtını olduğu gibi almak ve onu kendi amaçları için işletmekle yetinemeyeceğini kanıtlamıştır” der.

KOMÜNİST MANİFESTO PARİS KOMÜNÜ’DEN SONRA YAZILSAYDI?

Sosyalist literatürün en ‘meşhur’ belgesi sayılan Komünist Manifesto’yu, Şubat 1848’de, Avrupa’yı sallayacak devrimlerin arifesinde, henüz 30’una basmamış iki genç adam kaleme aldı. Çok tanındık iki isim: Marks ve Engels. Sosyalizm fikrini ütopya sahasından bilim sahasına ‘sıçratan’ bu metin, yazıldığı dönemde sosyalist düşünce tarihinde bir kilometre taşı olmakla kalmadı; 163 yıl sonra bugün de tüm dünya sosyalist hareketinin ilham kaynağı olmaya devam ediyor.

Komünist Manifesto, en kestirmeden söyleyecek olursak, modern işçi sınıfı hareketi tarihinin özünü yansıtır. Adından başlayarak. Yazıldığı dönemde ona, örneğin, Sosyalist Manifesto denemezdi. 1888 İngilizce baskıya önsözde Engels bunu şöyle ifade eder:

“1847’de, sosyalist denilince, bir yanda çeşitli ütopyacı sistemlerin yandaşları (...), öte yanda, her türden yamacılıkla, sermayeyi ve kârı hiçbir tehlikeye sokmaksızın, her türlü toplumsal bozukluğu düzeltmeyi tasarlayan çok çeşitli şarlatanlar.. işçi sınıfı dışında ve destek için “eğitilmiş” sınıflara güvenen kimseler anlaşılıyordu. İşçi sınıfının hangi bölümü salt siyasal devrimlerin yetersizliğine inanmış ve toptan bir toplumsal değişimin zorunluluğunu ilân etmişse kendisine komünist diyordu.. 1847’de sosyalizm bir orta sınıf hareketi, komünizm ise bir işçi sınıfı hareketiydi. Sosyalizm.. Kıta’da “saygıdeğer”di; komünizm ise tam tersi. Baştan beri düşüncemiz ‘İşçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır’ olduğundan, hangi ismi seçeceğimiz konusunda hiçbir kuşku olamazdı.”

Hem iktidarların, hem her türden muhalefetin (sosyalistler dâhil) birbirini komünist olmakla ‘suçladığı’ bir dönemde, Londra’da toplanan çeşitli ülkelerden komünistler, hepi topu 40 sayfalık bu program ile “Avrupa’da dolaşan hayalet”in amaç ve hedeflerini bütün dünyaya ilân etmişlerdir. Ve ilerleyen yıllarda Kaliforniya’dan Sibirya’ya tüm dünya işçilerinin esin kaynağı haline gelen bu ‘küçücük’ broşür gir(ebil)diği her coğrafyada yaygın tartışmalar yaratmıştır (örneğin, 1888’de İstanbul’da Ermenice bir çevirisi yayınlanması bekleniyordu. Ama yayıncı üzerinde Marx adı bulunan bir kitaptan korkmuş; çevirmen de kitabın kendi eseriymiş gibi gösterilmesini kabul etmemiştir).

Daha başlangıç cümleleriyle o güne kadar kabul görenden bambaşka bir tarih anlayışı ortaya koyan (“Günümüze kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf savaşmaları tarihidir”) Marks ve Engels, Manifesto’da, toplumsal emeğin bağrında yatmakta olan (önceki toplumsal düzenler tarafından üreticilikleri engellenmiş) üretici güçlerin devrimci potansiyellerinin farkına vardıklarını apaçık sergiler. O güne kadarki her mülkiyet ilişkisi üretici güçlerin önünde engeldir. Feodal toplumun içinden doğan, ancak feodal mülkiyet ilişkilerinin, geline aşamada, kendisine asla yetmediği modern burjuvazinin ‘devrimci’ rolünü ilk görenler olurlar. Ama şunun da farkındadırlar; kendi devasa üretim,

saptamayla “tüm burjuvazinin ortak işlerini yöneten bir komite” olarak tarif eden ikili, burjuvazinin “kendi mezar kazıcısını” da yarattığını tespit eder. Sermaye hangi oranda gelişirse işçi sınıfı da aynı oranda gelişir. Yeni üretim ilişkileri içinde kendisi de bir meta haline gelen emek, yaygın makine kullanımı ve işbölümü yüzünden tüm bireyselliğini yitirir. İşçi makinenin bir uzantısı haline gelir. En tekdüze işleri yapması beklenen işçinin üretim maliyeti sadece kendi bakımı ve neslinin devamı için gereken geçim araçlarından ibarettir. Bu nitelikleriyle işçiler (tıpkı sermaye gibi) ‘yoğunlaşarak’ sınıf karakteri kazanır ve ‘yaratıcısına’ karşı mücadelenin odağı haline gelir.

Manifesto, henüz 1848 Şubat devrimini görmeden ve daha önemlisi proletaryanın siyasî iktidarı tarihte ilk kez ele geçirdiği 72 günlük Paris Komünü deneyimine vakıf olmadan yazılmıştır. Bu bakımdan elbette bazı eksikleri vardır. Örneğin 2. Bölüm’ün sonundaki devrimci önlemler her yerde her zaman uygulanamaz. “Bütün mültecilerin ve asilerin mülklerine el konulması”, “... bir ulusal banka aracılığıyla kredinin devlet elinde merkezileşmesi” gibi Fransız devriminden esinlenen önlemler geçerliliğini Komün’den sonra yitirmiştir. İlk Almanca baskılarda ‘sınıf’ yerine kullanılan ‘katman’ tanımı; ‘değişim’ yerine kullanılan ‘karşılıklı ilişki’ tanımı (Komün’den) sonraki baskılarda değiştirilmiştir.

1872’de, Almanca baskıya Önsöz’de eksiklerini dile getiren Marks ve Engels, “Manifesto, üzerinde artık değişiklik yapma hakkımız olmayan tarihsel bir belge haline gelmiştir”, diye belirterek, “Komün, işçi sınıfının devlet aygıtını olduğu gibi almak ve onu kendi amaçları için işletmekle yetinemeyeceğini kanıtlamıştır” der. Çeşitli muhalefet partilerinin ve sosyalist literatürün eleştirisinin de yetersiz kaldığını vurgularlar. Çünkü siyasal durum tamamen değişmiş, o partiler ortadan silinmiştir.

Ancak Manifesto’da geliştirilen temel ilkeler doğruluklarını tümüyle korur. Bunların pratikteki uygulanışı ise (bizzat Manifesto’da belirtildiği gibi) her yerde ve her zaman o günün tarihsel koşullarına bağlı olacaktır. Manifesto’nun gücü diyalektiğin bu derin kavranışında yatar zaten.

Cengiz Alğan

Komünar mezarlığı

değişim ve mülkiyet ilişkileriyle modern burjuva toplum,”büyüleriyle harekete geçirdiği ölümler diyarının güçlerini artık denetleyemeyen büyücüye benzer”.

Çünkü Marks ve Engels’e göre burjuva çağını daha önceki bütün diğer çağlardan ayırt eden şey “üretimin sürekli altüst oluşu, bütün toplumsal koşullardaki kesintisiz sarsıntı, sonu gelmez belirsizlik ve hareketlilik”tir. Çünkü burjuvazi üretim araçlarını ve dolayısıyla üretim ilişkilerini ve toplumsal ilişkilerin tümünü sürekli devrimcileştirmeden var olamaz.

Modern devlette yürütmenin (hükümetlerin) rolünü de yerinde bir

Beyaz yakalıların işsizliği hakkındaki bir çalışma aynı zamanda beyaz yakalıların çalışma hayatı hakkında da çok şey söylüyor. İşsiz bir beyaz yakalının iş bulabilmek için geliştirmesi gereken stratejiler çalışmakta olan bir beyaz yakalının istihdam edilebilirliğini koruyabilmesi için yapmak zorunda olduklarından çok farklı değil. Her iki durumdaki kişi de güvencesizliğin yarattığı kaygılarla birlikte yaşamak zorunda.

“Boşuna mı Okuduk?”

Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği

Tanıl Bora, Aksu Bora,
Necmi Erdoğan, İlknur Üstün

İletişim Yayınları, 2011.

İŞSİZ BEYAZ YAKALILAR

Beyaz yakalılar hakkında çalışmalar, orta sınıf ve ideolojileri üzerine yapılmış çalışmalar olarak değerlendirilebilir mi?

Geçtiğimiz günlerde bir arkadaşım işsiz kaldı. Çalıştığı sektörde üst düzey bir unvan ve öncekinden üçte bir oranında yüksek maaş ile transfer olalı üç ay olmamıştı. Sabah yönetici olarak çıktığı evine akşam işsiz olarak döndü. Bir gün önce yaz tatili için plan yaparken, ertesi gün iş bulamazsa kaç ay dayanabileceğinin hesabını yapmaya başladı.

Arkadaşıma başına gelenin tekil bir olay olmadığını bilen beyaz yakalılar için bir işte çalışıyor olmak uzunca süredir sadece o ay sonunda maaş alacağının güvencesini sunuyor; ertesi ay çalışacağının güvencesi yok. Özellikle ekonomik krizden etkilenmiş sektörlerde çalışanlara yıllar içerisinde edindikleri iş deneyimi gelecek için güvence anlamına gelmiyor. İş hayatlarının böyle olacağından kimse söz etmemişti onlara. Aksine, çok çalışıp kendilerini geliştirdikleri sürece geleceğe daha güvenli bakacakları söylenmişti. Unvan aldıkça, deneyim kazandıkça iş bulmanın zorlaşacağı uzak bir ihtimaldi.

Birkaç sene önce de başka bir hikâye duymuştum. Finans danışmanı bir tanıdığım gördüğü herkese krizin kapıda olduğunu söyleyip krizin büyümesi halinde bundan nasıl kazançlı çıkacaklarını anlattığı günlerde kendini işsiz buluvermişti. Öğüt verdiği insanlar gibi bir köşeye koyduğu birikimi olmadığı için “krizi kazanca dönüştürmek” sözü onun için geçerli değildi.

Keyfi koşullar

Boşuna mı Okuduk? başlığı bu durumdakilerin hissiyatına tercüme oluyor. Çalışmanın girişinde kapitalizmin bugünkü aşamasının klasik kapitalizmden hangi noktalardan ayrıldığı ve bunların istihdam politikalarıyla ilişkisi ele alınıyor. Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle ekonomik büyüme artık istihdam artışını gereksinmediği gibi istihdamın artmasını da sağlamıyor. Böyle bir sistem içerisinde işsizliğin arızî olmaktan çıktığı ve yapısal bir hal aldığı rahatlıkla söylenebilir. Bunun sonucunda kapitalist sistemi ayakta tutan orta sınıfın büyük bir rahatsızlık duyması ve ayaklanması beklenebilir, ama öyle olmuyor. Bunun bir nedeni, Necmi Erdoğan’ın Denning’den alıntıladığı şu sözde gizli belki de: “Kapitalizmde sömürülmekten daha kötü tek bir şey varsa, o da sömürülmemektir.” Ya da “Bourdieu’nun işaret ettiği üzere, neoliberal ‘bireysel özgürlük’ ve ‘hür teşebbüs’ düzeninin nihaî temeli ‘işsizliğin,

güvencesiz çalışmanın yapısal şiddetidir ve işsiz kalma tehdidinin yarattığı korkudur.” Ama kapitalizm bu durumu da allayıp pullamayı çok iyi başarıyor. “Esnek istihdam” çalışanlar için büyük bir tehdit, ama kapitalizmin guruları bunu bir özgürlük biçimi gibi pazarlıyor; müşterisi de hiç az değil.

Bora ve Erdoğan’ın vurguladığı gibi, “emek rejimi açısından kapitalizmin ‘vahşi’ dönemi ile bugünün kapitalizmi arasında” hayli benzerlik var. Emek rejiminin esnekleşmesinin, çok standartlı hale gelip bir anlamda hukuksuzlaşmasının yanı sıra, geniş bir nüfusun kendisini giderek daha da lüzumsuz hissetmeye başlamış olması noktalarında bu iki dönem birbirini andırıyor. Güvenceden yoksun, keyfi koşullarla istihdam edilen, kronik olarak geçici işlere mahkûm, bir işi varken de işsizlik tehdidini her an hisseden günümüz emekçilerini tanımlamak için “prekaryaya” tabirinin uygun olduğu belirtiliyor. Uzunca bir süredir bir zamanların ayrıcalıklı görünen üst-orta sınıfa mensup beyaz yakalıları da prekaryalaşmakta.

Boşuna mı Okuduk?’un giriş bölümünde bu konular tartışılmakla birlikte kitapta odaklanılan konu sadece kapitalizmin günümüzdeki istihdam politikaları ve bunun beyaz yakalılar üzerindeki etkisi değil. Bu koşullar altında işsiz kalan beyaz yakalıların kendi durumlarını nasıl değerlendirdikleri ve dillendirdikleri konusu da yapılan mülakatlar ve internet üzerinden ulaşılan kaynaklar taranarak tartışılıyor. Tanıl Bora, kitabın sunuşunda “hissedilen işsizlik” sözüyle tanımlıyor kitabın bu yanını.

SETA’nın geçtiğimiz günlerde yayınlanan bir araştırmasında eğitilmiş ve varsıl kesimin mesleksiz ve yoksul kesimlerden daha ırkçı olduğu sonucuna ulaşıldığı vurgulanmıştı (Taraf, 4 Mayıs 2011). Eğitilmiş orta sınıfın zihniyet dünyasındaki bu durumu eğitim sistemiyle ilişkilendirmek yanlış değil – “bu kadar cahillik ancak eğitimle olur” sözü akla geliveriyor. Bu zihnî pozisyonun bu kesimin yaşamındaki maddî koşullarla da bir ilgisi olduğu yadsınamaz. Kendilerini geleceğe dönük güvenceden yoksun hissetmenin, sürekli güvenlik arayışında olup bunu bir türlü temin edememenin bu kesimdeki yaygın tehdit algısıyla arasında doğrudan ve açık bir ilişki olduğu düşünülebilir. Nitekim, Boşuna mı Okuduk?’ta analiz edilen mülakatlarda yaşadıkları mağduriyetin

başkalarına yönelik nasıl bir hınç yarattığını görmek mümkün. Kendilerini toplumun elitleri olarak görürken “elitin çoğullaşması” sonucunda yitirdikleri itibar kaybının bu hınçta etkisi çok açık.

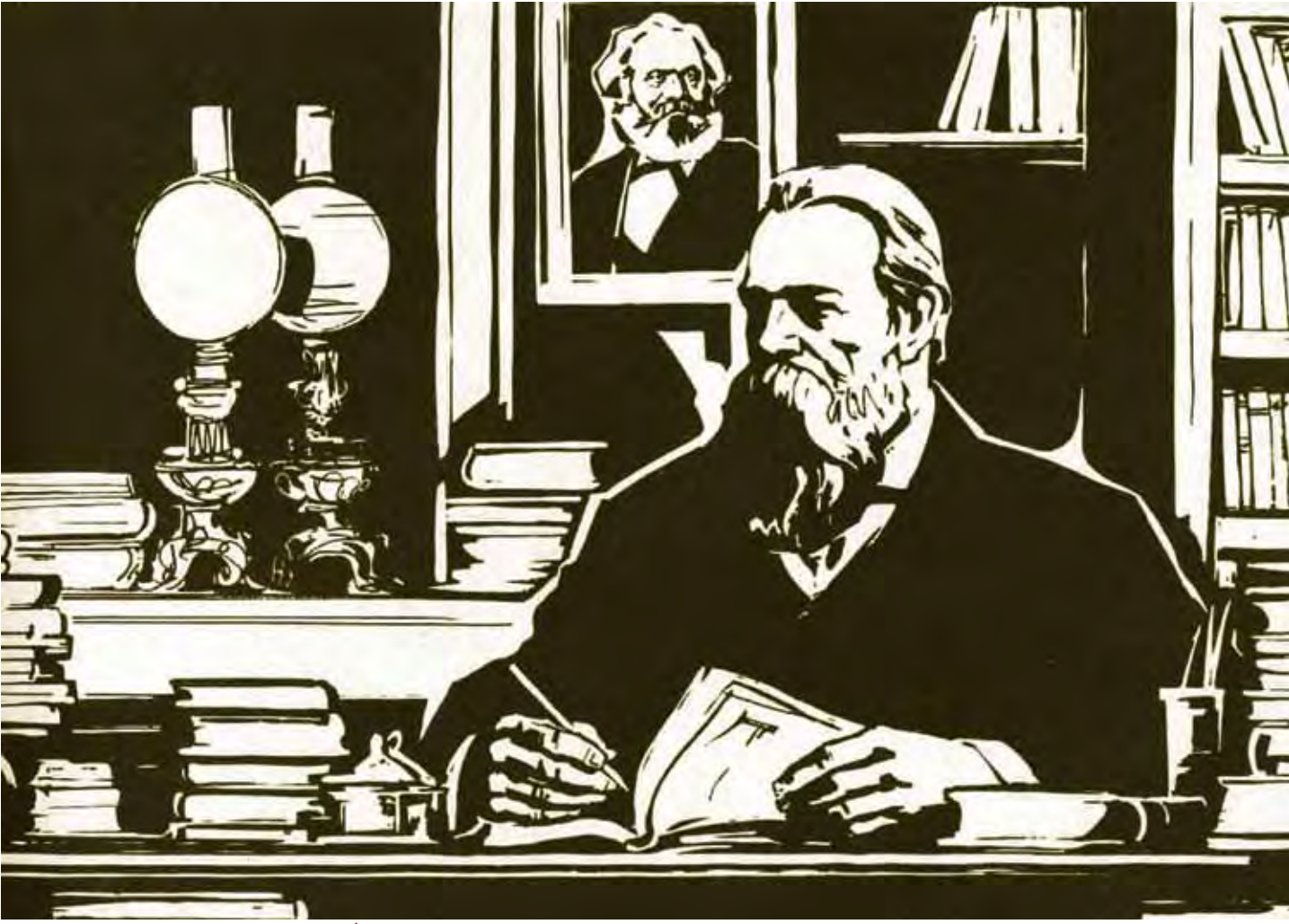
Özsaygı yitimi

Kitapta işsizliğin nasıl hissedildiğinin yanı sıra nasıl dile getirildiği konusu üzerinde de duruluyor. Alt sınıftakiler ile orta sınıflara mensup olanların işsizliklerini anlatış tarzlarındaki farklılık gerçekten dikkat çekici. Necmi Erdoğan orta sınıftan beyaz yakalıların anlatılarındaki gayrişahsi dilin, dışsallaştırma ve soyutlamanın “analize direnmenin analizi” olduğunu belirtiyor. Aksu Bora’nın işsizlerin duygusal dünyasını ayrıntılı olarak ele aldığı yazısı ile Erdoğan’ın yazısı pek çok noktada birbirini tamamlıyor. Sözü edilen “gayrişahsi dil” işsizliğin yarattığı özsaygı yitimi gibi duygusal travmalara karşı bir korunma stratejisi belki de.

Kitapta beyaz yakalılar hakkında yapılan çalışmaların aynı zamanda orta sınıf ve ideolojileri üzerine yapılmış çalışmalar olarak değerlendirilebileceği vurgulanıyor. Şu da eklenebilir: Beyaz yakalıların işsizliği hakkındaki bir çalışma aynı zamanda beyaz yakalıların çalışma hayatı hakkında da çok şey söylüyor. İşsiz bir beyaz yakalının iş bulabilmek için geliştirmesi gereken stratejiler çalışmakta olan bir beyaz yakalının istihdam edilebilirliğini koruyabilmesi için yapmak zorunda olduklarından çok farklı değil. Her iki durumdaki kişi de güvencesizliğin yarattığı kaygılarla birlikte yaşamak zorunda. Belki işsiz kalan kişi daha sert ve ani bir psişik yıkım yaşıyor, ama benzerlerinin sürekli işsiz kaldığı bir ortamda sabah işe giderken akşam eve işsiz dönme kaygısı duyanların da ciddi anlamda manevi şiddete maruz kaldığı çok açık.

Boşuna mı Okuduk?’ta yukarıda değinilenlerin yanı sıra, beyaz yakalı işsizliğin ayrımcılıkla ilişkisi, iş bulma ve geçinme stratejileri, bir tür işsizlik sigortası işlevi gören aile desteği gibi konularda makaleler de yer alıyor. Beyaz yakalıların işsizliğinin sorun ve görünümüne ilişkin yazılardan oluşan çalışmanın bütünü şehirli orta sınıfın işsizlik anındaki portresini sunuyor. Bu portre orta sınıfın ideolojileri hakkında da ipuçları taşıyor, bu konularda yeni sorular soruyor.

Behçet Çelik

Engels “inançlı insanların, komünistlerin akıl almaz saflığına” işaret ediyor. Nasıl oluyor da bu insanlar dünyayı fethetme, değiştirme mücadelesi için hayatlarını ortaya koyabilecek kadar kahramanken, akıl almaz oranda saf olabiliyor? Bu çelişkili bir durum değil mi? Bunu sağlayan nedir?

SİYASÎ PROTEUSİZM ÜZERİNE

Sinan Özbek

Engels, İlk Hristiyanlığın Tarihine Katkı adlı makalesinde Hristiyanlığın tarihiyle modern işçi hareketi arasındaki benzerliklere işaret ediyor. Başlangıçta her ikisi de ezilenlerin hareketi. İlk Hristiyanlar; köleler, azat edilmişler, yoksullar ve kendilerine hiçbir hak tanınmayan insanlar. Roma’nın hışmına uğramış tarumar edilmiş insanların dini Hristiyanlık. Nasıl ki Hristiyanlık bir öbür dünya ile amansız koşullardan kurtulmayı vaat ediyorsa, sosyalizm de bir başka dünya vaat ediyor. Bir farkla: Sosyalizm öbür dünyayı bu dünyaya taşıyor. Engels benzerlikleri anlatmaya devam ediyor ve her iki grubun da zulme uğradığını, sürgünlere gönderildiğini, işkencelere tabii tutulduğunu ekliyor. Ama her şeye rağmen her iki hareket de başarıyla engelleri yıkıyor, hedefine varıyor.

Engels, bu benzerliklere, iki hareketin de liderlere sahip olmasını ekliyor. Birinde peygamberlerin, diğerinde önderlerin olduğunu söylüyor. Ama bununla söz konusu hareketlerin bir önder hareketi olduğu sonucuna varmıyor. Aksine onları kitle hareketi olarak değerlendiriyor. Bütün kitle hareketleri başlangıcında çelişkiler taşıdığından, bu hareketlerin de karmaşa içinde olduğunu düşünüyor. Tıpkı sosyalistlerin parçalanmışlığı gibi ilk Hristiyanların

da sayısız mezhebe ayrılmış olduğunu anlatıyor. Bu parçalanmışlıktan da tartışmalar sayesinde gelecekteki birliğin doğacağını düşünüyor. Bir başka benzerliği de kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi sınırlayan inançlara karşı, Hristiyanlığın ilk yüz yılında özgürlük ortamı sağlanmış olmasıyla, modern sosyalist hareketin cinsel özgürlüğü savunuyor olması arasında buluyor. Bir benzerlik daha ekleyelim: Başlangıçta Hristiyan topluluklarda bütün bir dünyaya karşı mücadele etme ve başarıya çıkma hırısı ve inancı var. Bunu Hristiyanlar zamanla kaybediyor, yerini inanca dayalı bir ahlak öğretisi alıyor. Şimdi o inanç ve hırısı sosyalistler taşıyor.

Kuşkusuz Engels’in ortaya koyduğu bu benzerlikler yerinde. Ama benim daha çarpıcı bulduğum şu ifade: “Ve bizim ilk komünist işçi topluluklarımız gibi ilk Hristiyanlar da öğretilerine uygun görünen şeylere karşı benzeri bulunmaz bir saflık içindeydiler”. Bunun üzerine bugün de düşünmenin verimli olacağı kanaatindeyim.

Hapishanede zengin bir adam

Engels, makalesinde Hristiyanlık tarihinden örnekler aktarıyor. Uzunca bir alıntıyla Peregrinus’tan bahsediyor. Peregrinus kendine epey bir maceradan sonra Proteus ismini verdiği için ben de bu ismi kullanacağım. Proteus, daha

genç yaşta eşini aldatmaya başlıyor ve suçüstü yakalanıyor. Bunun cezası linç edilmek. Proteus şans eseri linçten kurtuluyor. Babasıyla ilişkisi iyice bozuluyor. Bu, baba oğul tartışması sınırlarını aşılıyor ve Proteus babasını öldürüyor. Filistin’e kaçıyor. Asıl ilginç serüven burada başlıyor. Proteus ilk Hristiyan toplulukların içine giriyor. Filistin’de rahiplerle, âlimlerle düşüp kalkarak Hristiyanların o dönemde hayranlık yaratan bilgeliklerini ediniyor. Proteus o kadar hızlı öğreniyor ki hocaları yanında çömez gibi kalıyor. Kısa bir sürede cemaat lideri, sinagogun ustası, peygamber gibi sıfatlarla anılıyor. Kutsal metni yorumlamaya, öğretmeye dahası kendi de yazmaya başlıyor. Çok sayıda Hristiyan onun takipçisi oluyor, buyruklarını dinliyor. Hristiyan olması nedeniyle bir ara tutuklanıp içeri atılıyor. Hristiyanlar, serbest kalabilmesi için her yolu deniyor. Yoldaşları bunu başaramıyor ama sabahın ilk ışıklarıyla hapishanenin kapısında toplanmaya başlıyorlar. Kimler mi? Aneler, dullar, yoksullar, yetimler... Cemaatin önde gelenleri gardiyanları ayarlayarak zamanlarını onla geçirmek için can atıyor, yiyecekler, kitaplar taşıyor, kutsal metni birlikte okuyorlar. Proteus’u yeni bir Sokrates olarak görüyorlar. Küçük Asya kentlerinden cemaat önderleri bütün imkânlarını onun için seferber ediyor. Şaşırtıcı bir hızla örgütleniyor ve Proteus için hiçbir masrafı esirgemiyorlar.

Her taraftan Proteus’a para akmaya başlıyor. Proteus’un da hapishanenin bir zenginlik kaynağı olduğunu keşfetmesi çok zaman almıyor. Kendine sunulan yardımlar, hediyelerle hatırı sayılır bir zenginlik biriktiriyor. Hapishaneden zengin bir adam olarak çıkıyor.

Engels bu örnekten hareketle “inançlı insanların, komünistlerin akıl almaz saflığına” işaret ediyor. Nasıl oluyor da bu insanlar dünyayı fethetme, değiştirme mücadelesi için hayatlarını ortaya koyabilecek kadar kahramanken, akıl almaz oranda saf olabiliyor? Bu çelişkili bir durum değil mi? Bunu sağlayan nedir? Bu saflık diğer inananlara da taşınabilir mi? Örneğin, Avrupa’da çalışan inançlı Müslüman işçilerin “İslamî” olduğu söylenen firmalar tarafından defalarca dolandırılmış olması bu saflığa bağlanabilir mi? Yıllardır biriktirdikleri, çok sıkı korudukları paralarını, son kuruşuna kadar Müslüman bir retorikle kapılarını çalan firmalara aynı saflıkla mı teslim ettiler? Bu Müslüman işçilerin her birinin hikâyesi yürek yakıyor. Daha geçenlerde bu işçilerden biriyle bütün parasını kaptırdığı yerde konuştum. Kafasına kurşun sıkkan birini dahi affedebileceğini, ama ahirette iki elinin onu dolandıranların yakasında olacağını söyledi. Kendisine yapılan haksızlığın hesabını sormayı Tanrı’ya havale etmekten başka yolu yoktu. Dolandırılmasına yol açan inanç birliğiymi ve dolandırılmanın hesabını yine inanca

sığılması sormayı bekliyordu. İşte buna sarsılmaz inanç deniyor.

Komünistin saflığı

İnananların çocuksu saflığını anlamaya çalışıyorum: Ortak bir başka dünya tasarımı ulvî bir değer. Devrimci, bu tasarım için mücadele etmeye başladığı andan itibaren yalnızlaşıyor. En yakınlarıyla sürtüşmeler yaşıyor, aile ilk karşısına çıkan güç oluyor çoğu zaman. Aileyle mücadele, en sevilenlerin kaybedilmesine gidebilecek bir serüvenin başlangıcı. Devrimci, toplumla cebelleşiyor; gelenekleri, alışlagelmiş yaşama biçimlerini sorguluyor, yargılıyor reddediyor. Giderek kurulu düzen, devlet ve bütün kurumlarına bir meydan okuma devrimcinin yaşamı. Bu, müthiş güçlü insanın başarabileceği bir şey. Böylesine devasa bir gücün karşısına çıkmak, dikilmek güçlü olmayı gerektiriyor. Devrimci, aileye, topluma, devlete ve bütün kurumlarına karşı mücadele ederken, ailenin, toplumun, devletin ve kurumlarının verdiği şefkatten, güven-den mahrum kalıyor.

İşte gücün kaynağı bu: Şefkate ve güvenliğe hayır diyebilmek. Devrimcinin bu zor mücadelede yoldaşları oluyor; kendi gibi düşünen ve davrananlar. Yoldaş; aileye, topluma, devlete ve kurumlarına diklenirken, birlikte hareket edilen kale. Yoldaşlarla kurulan dünya, ezici bir gücün karşısında direnebilmenin surları. Yoldaş; ailenin, toplumun, devletin ve kurumlarının kaybedilmesiyle meydana çıkan güvenlik, şefkat boşluğunun ikame edildiği şahsiyet aynı zamanda. İşte burası yoldaşlık bağına ne denli büyük anlam yüklenmiş olduğunu anlayacağımız yer ve burası yoldaşa inanmanın pekiştiği yer. Böylece devrimcinin gücü, güçsüzlüğünün de ortaya çıktığı nokta. Komünistin saflığının kaynağı onun gücü. “Hayır” dediklerinin büyüklüğü kadar “evet” diyerek inanmış olması.

Başka bir cepheden de bakmak gerek: Engels’in, Proteus örneğinden inançlı insanların saflığını tartışmaya başlaması yerinde. Ancak bu örnekten hareketle bir başka tartışma da açılabilir: Bir insan nasıl olur da Proteus olur? Kendisine sadece dostluk ve iyilik sunulan bir insan, nasıl olur da bunu ona sunanları kullanır? Engels’in bize anlattığı Proteus, saf Hristiyanları soymak için aralarına planlayarak sızmış bir sahtekâr değil. Proteus, yoldaş olduğu insanları kandırabileceğini, kullanabileceğini kavramış ve bunu yapmış biri. Kendi çıkarlarını parçası olduğu topluluğun üzerinde görmüş, parçası olduğu topluluğu kendi çıkarları için bir araç haline getirmiş biri. Ancak Proteus’un tekil bir ahlaksızlık örneği olduğunu söyleyerek işin içinden çıkamayız. Bu ve benzeri örneklerden inançlı insanların saflığı tespitine varıyorsak, tıpkı bunun gibi

Latin Amerikalı Hristiyan sosyalistlerin hazırladığı bir poster

Bir insan nasıl olur da Proteus olur? Kendisine sadece dostluk ve iyilik sunulan bir insan, nasıl olur da bunu ona sunanları kullanır? Engels’in bize anlattığı Proteus, saf Hristiyanları soymak için aralarına planlayarak sızmış bir sahtekâr değil. Proteus, yoldaş olduğu insanları kandırabileceğini, kullanabileceğini kavramış ve bunu yapmış biri.

Proteusların devamlılığı sonucuna da varmalıyız. Proteus’u bir sembol olarak alıp onun ismiyle bir ilişki kurma, bir hayat tarzını tanımlamayı deniyorum.

Bunu daha çok siyaset alanında tartışmayı verimli buluyorum. Her siyasî hareketin kendi Proteus’unu taşıyor olabileceğini düşünüyorum. Sosyalistler arasında Proteusların yer bulup bulmadığına bakarsak nasıl bir manzara çıkar ortaya? Günümüzde de sosyalistler, sosyalist olduğunu söyleyenler tarafından suiistimal edilebiliyor mu?

Yeni bir dünya tasarlamak ve bu dünya uğruna davranmak, mücadele etmek bedeli çok ağır bir eylem. Eylemin bedeli sürgünler, hapisler, işkenceler ve ölüm. Bir insanın bir değer için hayatını ortaya koymuş olması, başka her şeyi anlamsız

ve çok küçük kılıyor. Hayatını ortaya koymuş insanı, küçük çıkarların insanı olarak düşünmek akla, mantığa sığmıyor. Hayatı ortaya koyacak kadar büyük bir değere sahip olmak göz kamaştırıyor. Onun ufak hesaplar yapabileceğini görmeye engel oluyor. Ortak ya da gıpta edilen değerler nedeniyle çekilmiş acılar bir sahiplenme, acıma duygusu yaratıyor. Yeni bir dünya için mücadele ederken, zulme uğrayanların çektiği acılar, bu zulme uğramamış ya da daha az uğramış olanların üzerine çöküyor. Ortak tasarlanmış bir “suçun” bedelini sanki sadece bir kişi ödemiş gibi.

“Öyleymiş gibi yapma”

İşte gerçek hayatlarında sosyalist olmaya ilişkin hiçbir şey kalmamış kimi eski solcular bunu tıpkı Proteus gibi

seziyor. Ezilen halkların kimi unsurları da Proteusist oluyor. Ezilen halkın hiçbir sorununa karşı ilgi duymaz ve bu doğrultuda davranmazken, “öyleymiş gibi yapma”nın kimi topluluklarda iş göreceğini çok iyi biliyorlar. Mazlum, ezilen, dışlanan, ırkçılığa muhatap olan halkın bir unsuru olmak, işte o topluluklarda dayanışma, acıma duygularını harekete geçiriyor. Sadece böylesine duyarlılıkları olan topluluklar karşısında etnik kimlikler hatırlanıyor nedense. Göçmen işçiler arasında sıklıkla Proteusistler ortaya çıkıyor. Göçmenliğin, horlanmanın, uzaklarda olmanın yarattığı acıma, çok hızlı bir şekilde duygu sömürüsüne ve buradan da çıkar sağlamaya dönüşüyor.

Proteusistler günlük ilişkilerinin tecrübesinden sonuçlar çıkarıyor. Geçmişte çektikleri acıları, hapisane günlerini, işkenceleri, uzakta kalan akrabaları, ata topraklarını anlatarak karşdakini kuşatıyor. Hayatı ortaya koyacak kadar erdemli olmanın hayranlık yarattığını deneyerek görüyor. İşkence görmüş, özgürlüğü sınırlanmış, yurt hasreti çekmiş, ırkçı aşağılanmaya maruz kalmış olmanın acıma duygusu yarattığını biliyor. Protuesist, hayranlık ve acıma duygusunu harekete geçirmek için oynuyor. Her iki duygunun da harekete geçmesi durumunda yardımlaşmanın, dayanışmanın başlayacağını biliyor. Hayranlık ve acıma duyulana olanakların seferber edildiğini tecrübe ediyor. Protuesist bu yolla kazanıyor. Ama oynadığı için hakikiliği yok, kaygan bir varlık, bir şey değil. Seferber edilen imkânlar üzerinden yaşamayı beceriyor.

Ta ki samimiyetsizliği ortaya çıkana kadar. Üzerinden yaşanan insanlar geç de olsa çoğu zaman Proteusist’i deşifre ediyor. Deşifre olan Proteusist kendisiyle yüzleşmiyor, bu yüzleşmeden kaçma konusunda son derece mahir ve ne olduğunun artık biliniyor olmasından rahatsızlık duymuyor. Bu duruma gelen Proteusist çevre değiştiriyor, yeni çevrede yoluna devam ediyor. Onun tarafından kullanılmış insanlar, inançlılar, komünistler onun hakkında konuşmayı değil susmayı tercih ediyor. İşte bu değerlere, bu değerlerden dolayı geçmişte bedel ödemiş olmaya, geçmişte bir şey olmaya, mazlum oluşa, ırkçılığın nesnesi olmaya vb. dayanarak sürdürülen asalak yaşama tarzını, ilişki kurma tarzını siyasî Proteusizm diye adlandırıyorum.

Siyasi Proteusizm, hayatın birçok alanında karşımıza çıkıyor. Sadece küçük insanların varlığını sürdürebilme çabası olarak dışlaşmıyor. Bir kahve, meyhaneye köşesinde hatıra anlatıcılığından, gazetede köşe yazarlığına, roman, şiir yazarlığına kadar uzuyor. Oysa anıları anlatmak üzerine yerleşmiş solculuk, solculuğun da artık anı olduğunu gösteriyor... Proteusist bunu biliyor, onu dinleyenler bilmiyor...

Küresel ekonomik durgunluk, Almanya'da Nazi iktidarı, Fransa'da ve İspanya'da işçi devrimleri ve antifaşist mücadele, SSCB'de Moskova Duruşmaları ve yaklaşmakta olan İkinci Dünya Savaşı... Kapitalizmin bugüne kadar var olması başta olmak üzere, birçok sonuca neden olan altüst oluşların yılı...

KRÖ

ALTÜST OLUŞLAR YILI

Volkan Akyıldırım
Can Irmak Özınanır

1936

AVRUPA ALTÜST OLUYOR

Küresel ekonomik durgunluk, Almanya'da Nazi iktidarı, Fransa'da ve İspanya'da işçi devrimleri ve antifaşist mücadele, SSCB'de Moskova Duruşmaları ve yaklaşmakta olan İkinci Dünya Savaşı... Kapitalizmin bugüne kadar var olması başta olmak üzere, birçok sonuca neden olan altüst oluşların yılı..

Birinci Dünya Savaşı, Ekim Devrimi tarafından sona erdirilse de, emperyalistlerin dünyayı paylaşım ve hegemonya sorunu çözülmemiştir. Dünya ekonomisi 1929 ekonomik bunalımıyla daralmış ve durgunluk içindeydi. Tüm emperyalist devletler, Batı Bloku ve SSCB yaklaşmakta olan yeni dünya savaşına hazırlanmaktaydı. Nazilerin 1933'te Avrupa kapitalizminin kalbi olan Almanya'da iktidara gelmesiyle birlikte faşizmin karanlığı yayılmaktaydı. Rusya'da işçilerin iktidarı ele geçirmesiyle başlayan dalga, başta Alman devrimi olmak üzere birçok devrimin başarısız olmasına rağmen, sürmekteydi. Rusya'da ise, iktidarda işçi sınıfı değil stalinist bürokrasi vardı. 1936'da gerçekleşen olaylar kapitalizmin krizine hangi çözümün geleceğini tayin etmişti: Kim kazanacak? Faşizm ve savaş mı, sosyal devrim mi?

Fransa ve İspanya'daki devrimci işçi hareketleri faşizmin karanlığına karşı umut yayıyordu. Halk Cephesi hükümetleri işbaşına gelmişti. İşçi sınıfının partileri komünistler ve sosyal demokratların kurduğu hükümetlerden bağımsız olarak gelişen işçi hareketleri faşizme karşı mücadele ederken üretim araçlarını kontrol etmeye, fabrikaları ve toplumsal hayatı kendileri örgütlemeye başlamıştı. İspanya'da radikal bir devrim gerçekleşiyordu. Ancak her iki ülkede devrime liderlik etmesi beklenen Komünist Partiler devrimi boğdu. Moskova, Avrupa'da sosyal devrim değil, emperyalist burjuvazilerle kurduğu ittifakın sürmesi için istikrar istiyordu.

Rusya'da Ekim Devrimi ile kurulan işçi iktidarına bir karşı devrimle son veren bürokrasinin enternasyonal

ALMANYA: NAZİLER SAVAŞA HAZIRLANIYOR

Mart: Nazi iktidarı Almanya'nın İtilaf Devletleri'nden daha fazla ağır silaha ve hava kuvvetlerine sahip olmasını yasaklayan Versailles Anlaşmasını yırtıp atmıştır. Kasım: Almanya ile Japonya arasında Anti-Komintern Pakti imzalanır. Bu anlaşma ile iki devlet dünya komünist hareketini ve SSCB'yi düşman ilan eder. Aralık: 10-18 yaş arası tüm çocuk ve gençlerin Hitler Gençliği'ne katılması zorunlu kılınır.

Almanya 36'da kapıda duran 2. Dünya Savaşı'na hızla hazırlanırken, Avrupa'da işgallerle faşizmin iktidarını yaymayı planlamaktadır.

Hitler ve arkadaşları 1933'te hükümeti kurma yetkisi aldıktan sonra parlamentoyu feshetmiş ve tüm siyasi partileri yasaklamıştı. Sendikalar ve tüm işçi örgütleri de yasaklanırken, Nazilerin kurduğu toplama kampları komünistler, sendikacılar, sosyal demokratlar ve her tür Nazi muhalifi ile dolmuştu.

Çingeneler, eşcinseller, akıl hastaları ve giderek artan miktarda Yahudi ölüm kamplarında esir edilirken, Yahudilerin yurttaşlık hakları ellerinden alınmış ve kitlesel olarak fişlenmişlerdi.

Almanya 1933'ten üç yıl sonra bir Nazi hapisanesine çoktan çevrilmiş ve her Alman Avrupa'daki diğer emperyalist güçler ve SSCB'ye karşı askerî seferberliğin içine çekilmişti.

Silahlanma

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilgisini tasdik eden Versailles Anlaşması, Nazilerin başlıca hedeflerinden biri olmuştu. Versailles'a göre Almanya hiçbir zaman İtilaf devletlerinden daha fazla sayıda asker bulunduramayacaktı. Alman ordusunun asker sayısı 100 bin kişi ile sınırlandırılmıştı. Anlaşma ağır silah üretimini kısıtlarken, Alman ordusunun hava kuvvetleri kurmasını da yasaklıyordu.

Hitler 1936'da Anlaşmayı yırtıp attı. Naziler, Alman ordusunu yeniden örgütlemeye girişti. Yeni Alman ordusu için gereken sanayi alt yapısı yaratılıyordu. Alman büyük sermayesinin dev şirketleri Krupp ve Porsche, ordu için gereken araçları sağladı. Ağır silahlar için Rheinmetall kullanıldı. IG Farben tıbbî ve lojistik ihtiyaçları karşılarken, Siemens ordunun haberleşme sistemlerini kurdu. Junkers, Heinkel, Messerschmitt Focke-Wulf gibi şirketler Alman ordusu için savaş uçakları tasarlamaya başladı.

İşçi sınıfı atomize edilmişken nasyonal

sosyalist ideoloji ile birleştirilmiş kitleler büyük bir emek seferberliği ile Nazi askerî gücünü inşa ediyordu. Hitler'in iktidarını destekleyen Alman büyük sermayesi ise kâr oranlarını arttırmayı başarmıştı.

Almanya ile Japonya arasında 1936'da Anti-Komintern Pakti imzalandı. Dünya komünist hareketinin ve SSCB'nin düşman ilan edildiği bu pakt, Hitler Almanya'sının İngiltere ve Fransa'yla birlikte SSCB'ye karşı savaş açacağını da belgesiydi. Buna karşılık Komintern'in son dünya kongresi bir yıl önce toplanmıştı ve 1942'de lağvedilene kadar bir daha toplanmayacaktı.

"Sosyal faşizm"

Komintern'in 1928 kongresinde Almanya'da Nazilerin güçlenişini tartışılmıştı. 1918-1923 Alman devrimlerinin yenilgisinin cezası olarak gelişen faşizm, İtalya'da iktidardaydı ve İtalyan komünist hareketine ağır bir darbe vurmuştu. Buna rağmen Komintern, "burjuva gerici" olarak tanımladığı faşizme karşı mücadeleyi merkezine almamıştı.

Tek ülkede sosyalizm fikrinin belirlediği Üçüncü Enternasyonal 6. Kongresi, SSCB'nin çıkarları gereği dünya komünistlerine 2. Enternasyonal partilerine saldırmalarını söylüyordu. Naziler öncelikli tehdit değildi. Stalinist bürokrasiye göre baş düşman "sosyal faşist" olarak adlandırdığı sosyal demokrasiydi. SSCB'nin o günkü rakibi Avrupa'daki emperyalist demokrasilerdi ve bu demokrasileri yıkmak istemeyen sosyal demokrasiye karşı mücadele Nazileri durdurmak için verilmesi gerekenden daha önemliydi. Stalinist bürokrasi Komintern'i Batı kapitalizmi ile pazarlıkta bir araç olarak kullanmaya başladı.

Komintern'in politikasını uygulayan Alman Komünist Partisi, 1928-1933 arasında tüm mücadelesini "sosyal faşizme" karşı verdi. Hitler 1933'te hükümeti kurma görevini aldığı anda bile komünistler ve sosyal demokratların birleşik gücü Nazilerin iktidarını engelliyebilirdi. Ancak Komintern, "sınıfa karşı sınıf" adını verdiği sektör politikalarıyla sosyal demokrat ve komünist işçilerin birleşmesini engellemiş, faşizmin zaferini mümkün kılmıştı.

Komintern 1935'te U dönüşü yaptı. İki yıl öncesine kadar baş düşman ilan edilen sosyal demokratlar, emperyalist devletlerde

demokrasi cephesinin bir parçası olarak teorize edildi. "Sınıfa karşı sınıf" çöpe atılmış, yerine Halk Cephesi adı verilen, işçi sınıfının burjuva partileriyle ve uluslararası düzeyde emperyalist Batı ile ittifak kurmasını savunan resmî politika yürürlüğe sokulmuştu.

Moskova'da 1935 yazında toplanan son Komintern kongresinde konuşan Togliatti şu tespiti yapıyordu: "Sovyetler Birliği'nin barış politikası ile kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı ve komünist partilerinin politikası arasında tam bir amaç birliği olduğu, bizim için kesinlikle su götürmez. Bu konuda saflarımızda herhangi bir kuşku yoktur ve olamaz. Sovyetler Birliği'ni sadece genelde savunmuyoruz. Somut olarak onun bütün politikasını ve her bir hareketini savunuyoruz." Komintern'in faşizm teorilerini geliştiren diğer lideri Dimitrov'a göre, faşizm "mali-sermayenin en gerici, en şoven ve en emperyalist unsurlarının açık terörist diktatörlüğüydü". Bu muğlak tanımın arkasında yatan, dünya komünist hareketinin SSCB'nin Nazilere karşı ayakta kalması için Batı emperyalizmi ile ittifak kurması fikriydi.

"Sosyalist anavatan"

Bu yaklaşımın doğrudan sonucu, Batı'nın bir sosyal devrim tehlikesi bulunmadığına ikna edilmesiydi. Dünya kapitalizmini yıkmak için bir savaş örgütü olarak kurgulanan Komintern bu yüzden bir daha toplanmadı. 1933 yenilgisinin nedeni olan "sınıfa karşı sınıf" politikaları hiç sorgulanmadı. 1936'da Almanya ve Japonya Anti-Komintern Pakti'ni imzalarken, SSCB zaten dünya komünist partisinin kapısına kilidi kendisi takmıştı.

Tüm dünya komünistlerine dayatılan "sosyalist anavatan SSCB'nin savunulması" politikası ile başta en kitlesel Komintern üyesi Fransız Komünist Partisi olmak üzere tüm üye partilere devrim yapmamaları ve kendi "demokrat" burjuvaları ile işbirliği yapmaları dayatıldı.

Stalin tarafından 1926'da açıkça savunulmaya başlanan "tek ülkede sosyalizm" tezi, on yıl sonra 2. Dünya Savaşı'nı durduracak tek olasılık olan 1936 Fransa ve İspanya devrimlerini boğan SSCB politikalarına yön vermektedir. Almanya'da ise altı milyon insanın gaz odalarında öldürülmesine yol açan işgal ve imha planları gerçekleştiriliyordu.

Yeni yüzyılda dünyayı değiştirmek isteyenler hem 1936'nın dünyasından hem İspanya ve Fransa devrimlerinin deneyimlerinden birçok ders çıkarabilir.

değil ulusal çıkarları vardı. Alman Devrimi'nin 1923'te ikinci kez yenilgiye uğramasının ardından Stalin dünyada devrimci dalganın artık sona erdiğini savunmaya başlamıştı. 1926'da açıkça formüle ettiği 'tek ülkede sosyalizm' fikri ile 'Rusya'da sınıfsız topluma geçilmesi için başka ülkelerden gelecek bir devrime gerek yoktur' saptaması Bolşevik Partisi'nde hakim doktrin haline geldi. Uluslararası işçi sınıfı devriminin değil, "sosyalist anavatan" SSCB'nin savunulması 3. Enternasyonal aracılığıyla dünya komünist hareketine benimsetildi.

Stalinizme karşı tek aykırı ses Leon Troçki'ydi. Faşizme karşı sosyal demokrat ve komünist işçilerin ortak ekonomik ve siyasî talepler etrafında birleşik cephe kurmasının felaketi engelleyecek tek yol olduğunu söyleyen Troçki, 1936'da Fransa'da grev komitelerinin, İspanya'da işçi komitelerinin iktidarını savundu. Ancak dünya komünist hareketi dünya devriminin değil, Moskova'nın yolundaydı.

Moskova'da 1936'da kurulan mahkemelerde eski Bolşevik liderler Zinovyev ve Kamanev ile gıyabında Troçki yargılanıyordu. Moskova Duruşmaları Rusya'da kalan son muhalefet kırıntılarını yok etmek ve işçi sınıfını baskı altına almak için devlet terörü kampanyasına dönüşecekti.

Fransa ve İspanya'da devrimlerin zaferi başka bir Avrupa'ya ve başka bir dünyaya kapı açabilirdi. Fransız ve İspanyol devrimlerinin ardından Naziler tüm Avrupa'yı işgal etti. Gaz odalarında 6 milyon insan öldürüldü. İkinci Dünya Savaşı'nda 70 milyon insan yaşamını yitirdi. İspanya'da Franco'nun faşist diktatörlüğü ancak 1975 yılında son buldu. Yüz binlerce anarşist, sosyalist ve komünist katledildi. Hitler savaşta yenilse de, dünya emperyalist devletler arasında paylaşılmış ve küresel kapitalizm düzenini yeniden kurmuştu.

Yeni yüzyılda dünyayı değiştirmek isteyenler hem 1936'nın dünyasından hem İspanya ve Fransa devrimlerinin deneyimlerinden birçok ders çıkarabilir.

FRANSA: "GREVE SON VERMEYİ BİLMEK"

Mayıs: Fransız Komünist Partisi, Fransız Sosyalist Partisi ve Radikal Parti tarafından Halk Cephesi Hükümeti kuruldu. Haziran: Irili ufaklı tüm fabrikalar işçiler tarafından işgal edilmişti. Milyonlarca işçinin katıldığı grev devam ediyordu. Fransız işçi sınıfı faşizmi yenmek için harekete geçerken kendi iktidarını yaratıyordu. 14 Haziran 1936'da Fransız Komünist Partisi, işçi sınıfına grevi bitirme çağrısı yaptı.

Fransa ve İspanya'da 1936'da patlak veren devrimci işçi hareketleri, hareketlerin yer ve zaman bakımından birbirine yakınlığı ile Avrupa sahnesini radikal bir şekilde değiştirebilecek bir sürecin başlaması için eşsiz bir fırsat sunuyordu.

Yükselen işçi hareketi

Fransa'da 1931-35 yılları arasında üretim üçte bir düzeyinde düşmüş, kitlesel işsizlik başgöstermişti. Siyasî istikrarsızlık üst düzeydeydi.

Hitler'den etkilenen Fransız faşistleri 1934 yılında parlamento binası Bourbon Palas'a saldırdı. Çıkan çatışmada 15 kişi öldü, binlerce kişi yaralandı. Faşizm tehdidine karşı işçiler büyük tepki verdi. Fransa'nın en büyük sendikası CGT 12 Şubat'ta genel grev çağrısı yaptı. Sosyal demokrat Sosyalist Partisi (SFIO) da aynı gün için bir eylem çağrısı yaptı. Ancak stalinist Fransız Komünist Partisi (PCF) yayın organı L'Humanite "Sınıf mücadelesini kapitalist sistemi savunmak için terk eden ve Almanya'daki gibi Fransa'da da faşizme zemin hazırlayanlarla nasıl birlik kurarız?" diyerek aşırı "sol" bir tavır benimsedi.

Stalinistler, CGT/SFIO hareketini sosyal faşist olarak damgalıyor ve onlarla faşizme karşı birleşik cephe kurmayı reddediyordu. Ancak PCF'nin tabanındaki militan işçiler SFIO ve CGT ile birleşik cephe kurma yönünde partiyi sıkıştırıyordu. PCF bu baskıya daha fazla dayanamayarak son anda eylemi desteklemeye karar verdi. Beş milyon işçi genel greve çıktı. İşçiler, biri komünistlerin, biri SFIO önderi Leon Blum'un liderliğinde iki büyük koldan Paris'in merkezine yürüdü. İşçiler, kendiliğinden "Birlik! Birlik!" diye bağırmaya başlamışlardı. Bu, Almanya'da yapılan hatanın tekrarlanmaması anlamına geliyordu. Sosyalist ve komünist işçiler faşizme karşı bir araya geldiler.

U dönüşü

SSCB'nin sosyal demokrasiyi "sosyal faşist" olarak tanımlayan ve baş düşman olarak gören politikası neredeyse bir gecede değişti. Hitler'in SSCB'ye saldıracağı açığa çıkmıştı. Fransa'daki faşist hareket Nazi iktidarı ile büyük moral bulmuştu.

Sosyal demokratlara karşı 1928-34 yıllarında ağır bir saldırı yürüten Fransız Komünist Partisi, Komintern tarafından formüle edilen "Halk Cephesi" politikasıyla U dönüşü yaptı. FKP'nin başlıca görevi, tüm dünya komünist partileri gibi, SSCB'yi savunmaktı ve SSCB Nazi tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Moskova'nın yayın organı Pravda ile birlikte L'Humanite de sosyal demokratlarla komünistlerin birleşik cephe- de buluşması gerektiğini yazdı.

Halk Cephesi, faşizme karşı sosyal demokrasiyle ve burjuvazinin liberal ve demokratik kanatlarıyla ittifakı temel alıyordu. İşlevini faşist tehdit karşısında burjuva demokratik özgürlüklerin savunulması ile sınırlıyordu. "Savaş tehlikesine karşı savaşılmaması"nı öneren Komintern liderlerinden Togliatti 1935'teki son kongrede Fransa'yı "Barışın korunmasında çıkarı olan ülke" olarak tanımlamıştı.

SSCB-Fransa paketi imzalanıp ittifak kurulan Fransız burjuvazisinin "demokratik kanadını" korkutmamak adına FKP'ye sosyal devrimi boğma görevi verildi. Fransa ile SSCB arasında yapılan görüşmelerin sonunda Moskova şu duyuruyu yapıyordu: "Yoldaş Stalin, Fransa'nın silahlı kuvvetlerini güvenlik gereklerine uygun bir düzeyde tutma amacıyla izlediği savunma politikasını tam bir anlayışla karşıladığını ve onayladığını ifade etti."

PCF, SSCB'nin emirlerini takip ederek daha önceki "aşırı sol" tavrını yerine hızla faşizme karşı burjuva partileriyle ittifak kurulması gerektiğini savunan sağcı Halk Cephesi politikalarını savunmaya başladı.

"KP düzen demektir"

PCF, SFIO ve Fransa'da burjuva demokrasi- sinin bel kemiğini oluşturan Radikal Parti, 1935 Temmuz'unda Halk Cephesi'ni kurdu. Halk Cephesi, 1936 yılının Mayıs ayında iktidara geldi. İşçiler, bu zafere fabrikalarını işgal

etmeye başlayarak cevap verdi. Haziran'a gelindiğinde Paris'teki irili ufaklı neredeyse tüm fabrikalar işçilerin işgali altındaydı. İşgaller hızla diğer şehirlere yayıldı. Troçki, "Fransız devrimi başlamıştır" diyor ve işçi komiteleri kurulması çağrısı yaparken Radikal Parti'yle kurulacak ittifakın sol partilerin, grevler ve antifaşist hareketle arasına mesafe koymasına yol açacağını altını çiziyordu.

Halk Cephesi'nin kurulması, işçi hareketinin kendi gücüne güvenini daha da artırdı. İşçiler daha fazlasını istiyordu. Hareket, Halk Cephesi'nin denetiminden çıkmıştı. İşçiler sadece üretimi durdurmuyor, işyerlerinden başlayarak toplumsal hayatı örgütleyordu. Faşizme karşı direniş, başka bir dünyanın yaratılması için devrimci hareketin önünü açmıştı.

Blum önderliğindeki hükümet 4 Haziran'da kuruldu. Stalinistler, reformistler ve burjuva Radikal Parti'nin içinde bulunduğu hükümet grevleri bitirme çağrısı yaptı. Ancak grevler devam etti. Metal sektöründeki 770 fabrikanın temsilcileri taleplerinin hayata geçmesi için 10 Haziran'da hükümete ultimatom verdi. 11 Haziran'da grevlerin sayısı 2 milyona ulaştı. Aynı gün metal işçilerinin fabrikalardan çıkarak Paris'e doğru yürümeye başladığı haberleri yayılırken FKP lideri Thorez, bölgedeki komünistleri toplayarak grevi derhal sona erdirmelerini istedi. Thorez şöyle diyordu: "Ekonomik talepler uğruna bir hareketi başlatmak elbet önemlidir, ama aynı zamanda buna nasıl son verileceğini bilmek de gerekir. Şu anda iktidarı ele geçirme sorunu yok. Herkes biliyor ki amacımız değişmez bir biçimde işçi, köylü ve askerlerde oluşan bir Fransız konseyler cumhuriyeti kurmaktır. Ama bu gece veya yarın sabah olacak şey değil bu." FKP, 14 Haziran'da grevi bırakmayan işçilere şöyle sesleniyordu: "Komünist Parti düzen demektir".

İki büyük işçi partisinin grevleri bitirmek için ellerinden geleni yapması ve işçi komitelerinin iktidarını savunan başka bir siyasal güç olması nedeniyle, hareket bir süre sonra geri çekildi. Stalin, Fransa'da devrim istemiyordu. Nazilere karşı Fransa'yla ittifak peşindeydi. PCF de bu doğrultuda "sosyalist anavatan"ın çıkarlarını savunuyordu. Sonuçta, Fransız işçi devrimini boğdular ve yanı başındaki İspanyol devrimini faşist Franco karşısında yalnız bıraktılar.

RUSYA: 'BÜYÜK TEMİZLİK'

Stalinist bürokrasi 1936'da başlattığı 'büyük temizlik'le devrimi yapan kadroları tümüyle tasfiye etti; 1 milyon 600 bin dolayında komünist fiilen ortadan kaldırıldı

Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) içinde 1930'lu yıllar boyu süren temizlik hareketinin ilk önemli mahkemesi 1936 Ağustos ayında gerçekleşti. Beş gün süren ve "16'lar davası" olarak da bilinen bu mahkemede yargılananlar arasında Bolşevik Partisi'nin önde gelen liderlerinden Zinoviev ve Kamenev'in yanı sıra İç Savaş kahramanlarından Sergei Mrachkovsky, Ermenistan Komünist Partisi'nin lideri Vagarshak Arutyunovich Ter Vaganyan ve Halk Komiseri İvan Nikitich Smirnov da vardı.

Yargılananlar o sırada yurtdışında olan Troçki ile işbirliği yapmaktan ve gizli bir terör örgütü kurmaktan suçlanıyordu. Hepsi "suçlarını" itiraf etti. Hepsi öldürüldü.

O günlerde davaya katılan diplomatlar dahi itirafları samimi buldu. Ne var ki, kısa süre sonra öldürülen bu Bolşeviklere yöneltilen ithamların hepsi sahteydi ve bütün itiraflar ağır baskı ve işkence ile alınmıştı. Yargılananların hemen hepsi yakınlarının da yargılanması ile tehdit edilmişti.

Yargılanmasından kısa süre önce Zinoviev'in aklına yargılanacağı hiç gelmiyor ve Stalin'e yazdığı mektupta anılarını yayınlatmak istediğini söylüyordu. Aynı Zinoviev, yargılanması sırasında onurlu bir komünist olarak ölmek istediğini, davayı korumak istediğini söylüyor, ve işkence dışında, bir taraftan da davayı korumak için kendisini feda ediyordu.

Bu duruşmayı çok sayıda başka duruşma izledi. Son olarak Bolşevik Partisi'nin en önde gelen teorisyeni Bukharin de Zinoviev ve Kamenev'in sonuna uğradı. Suçlu bulundu ve öldürüldü.

Troçki ve ailesi

Parti içi temizlik hareketinde en büyük suç Troçki ile ilişkiydi. Ve zaten Troçki'nin kendisi bir stalinist ajan tarafından öldürüldü. Troçki'nin tüm ailesi de stalinizmin ajanları tarafından çeşitli şekillerde öldürüldü.

Oğlu Sedov, Troçki'nin sağ koluydu ve zehirlendi. Küçük oğlu Sergei politikaya ilgisizdi ve babasının yanında yer almadı, ama 1934'te Sibiryada bir toplama kampına gönderildi ve orada açlık grevinde öldü.

Troçki'nin ilk karısı Alexandra Sokolovskaya aktif bir biçimde Muhalefet'e dahildi, 1938'de sürgünde vurularak öldürüldü.

Hiçbir zaman politikaya karışmamış olan erkek kardeşi Alexander 1938'de, kız kardeşi Olga 1941'de kurşuna dizildi. Kız kardeşinin kızı Matilda toplama kampında öldü, oğlu Boris 1937'de vuruldu. Apolitik olan diğer oğlu Lev toplama kampına yollandı ve yaşamayı başardı.

Kız kardeşinin çocuklarından Alexandre 1937'de, Yury 1936'da kurşuna dizildi.

Moskova mahkemeleri sırasında SBKP temizliğinin yanı sıra uluslararası hareket içinde de önemli bir temizlik yapıldı. Alman komünistlerinden, Rote Fahne gazetesinin editörü, Rosa Lüksemburg'un yakın arkadaşları da vardı.

Hitler-Stalin anlaşmasının arkasından 1939'da 570 Alman komünisti Rusya'da toplandı ve faşist Almanya'ya iade edildi.

1919 Macar Devrimi'nin lideri Bella Kun ve hükümetinin 12 Bakanı Moskova mahkemeleri tarafından idama mahkûm edildi.

Polonya Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi'nin 12 üyesi kurşuna dizildi.

Yugoslav, Fin ve Romen partilerinin liderlikleri tümüyle imha edildi.

Moskova mahkemeleri, sonuç olarak, Ekim Devrimi döneminin Merkez Komitesi'nden Stalin ve Kolontay dışında (Lenin daha önce ölmüştü) bütün üyelerini imha etti. Bolşevik partisi ise neredeyse tümüyle imha oldu.

Bürokrasinin iktidarı

Bütün bu katliam neden oldu?

İç savaş yıllarında Rus işçi sınıfı büyük ölçüde imha oldu. İşçi sınıfı ile birlikte Sovyetler (işçi konseyleri) de ağır tahribata uğradı. Ciddi bir

bürokrasi gelişmeye ve güçlenmeye başladı.

Yeni bürokrasi tek ülkede sosyalizmi inşa etmenin mümkün olduğunu savunmaya başladı. Böylece Rusya kapitalist dünya ile rekabete girdi. Bürokrasinin kolektif mülkiyeti altında devlet kapitalizmi gelişirken, Rusya'nın kapitalist dünya ile rekabet edebilmesi için çok hızlı bir sermaye birikimi gerekiyordu. Bunun tek yolu ise işçi sınıfını daha ucuza, daha fazla ve daha üretken olarak çalıştırmaktı.

Nitekim stalinist bürokrasi de bunu yapmaya başladı. İşçi sınıfını disiplin altına alırken önce Bolşevik partisinin direnci ile karşılaştı ve önce parti temizlendi. İşçi sınıfı deneyli önderlerini kaybetti.

Ardından işçi sınıfının büyük yığınlarına saldırıldı ve iş disiplininin yerleşmesi için ağır bir baskı rejimi oluşturuldu. İşe geç gelen, sosyalizmi sabote etme suçlamasıyla toplama kamplarına yollandı. Ülke içi pasaport sistemi kondu. İşçilerin serbestçe iş aramaları, bulmaları engellendi. Fabrika yönetimlerine eski rejimin yöneticileri ve Ekim Devrimi'ne karşı koyan Menşevik kadrolar getirildi.

Ekim Devrimi'ne karşı çıkanlar ve Çarlık döneminin yöneticileri için af çıkarken, Bolşevikler için, işçi sınıfının direnen unsurları için ağır cezalar verildi.

Rusya'da 1936 yılında Bolşeviklere karşı mahkemeler süreci başlatılırken, Fransa'da işçi sınıfının iktidarı alması önlenildi, İspanya'da ise Moskova'ya bağlı Komünist Partisi Barselona Sovyeti'ni ezdi.

1936 STALİNİST TERÖR

Moskova Mahkemelerinin ardından devrimi gerçekleştiren Merkez Komite'den geriye sadece 2 kişi kalmış, "Zafer Kongresi"nin 1966 delegesinden 1108'i ortadan kaybolmuştu

1936 Moskova Mahkemeleri'nden iki yıl sonra, 1938 yılına gelindiğinde, 1917 Ekim Devrimi'ni gerçekleştiren merkez komiteden geride yalnızca Stalin ile Kolontay kalmış; 'Zafer Kongresi'nin 1.966 delegesinden 1.108'i ortadan 'kaybolmuştu'. Stalinist terörden Kızıl Ordu da nasibini aldı: Beş mareşal, sekiz amiral, 80 kişilik Yüksek Askeri Konsey'den 75'i, 11 savaş komiseri yardımcısının tamamı, generallerin üçte ikisi ve alay komutanlarının yarısı; yani Kızıl Ordu'nun en seçkin kadrolarının yarıya yakını öldürüldü, görevden alındı ya da sürgüne gönderildi. Stalin, bu süreçte 1.600.000 dolayında komünistin öldürülmesine önderlik etti. Bu, tarihteki en büyük komünist katliamı!

Rusya'da 1936-38 yılları arasında yürütülen üç ana duruşma vardı. Ağustos 1936'da başlayan birinci duruşmada başlıca sanıklar Zinoviev, Kamenev, Evdokimov, Bakayev, Smirnov, Mrachkovski gibi Bolşevik Parti ve Komintern yöneticilerinden; Ter-Vaganyan, Pikkell, Golzman, Dreitzer ve Reingold gibi Bolşevik Parti ve muhalefet üyesi olan tanınmış kişilerden; ve tertibin bir parçası olarak davaya dahil edilmiş muhbirlerden oluşmaktaydı. Bunların dışında mahkemede hazır bulunmayan iki sanık daha vardı: baş sanık Troçki ve oğlu Lev Sedov. Birinci Moskova Duruşması, partinin ve ülkenin önderlerine karşı terörist saldırılar hazırlayıp uygulamakla görevlendirilmiş bir "merkez"e katılmakla suçlanan 16 sanığın 25 Ağustos'ta kurşuna dizilmesiyle sona erdi.

Bu duruşmayı, 23-30 Ocak 1937 ve 2-13 Mart 1938 tarihleri arasında yapılan ikinci ve üçüncü Moskova Duruşmaları izledi. İkinci duruşmada birbirine karıştırma yöntemiyle seçilmiş ve aralarında Pyatakov, Radek, Serebriyakov, Sokolnikov, Dobnis ve Muralov gibi tanınmış Bolşeviklerin bulunduğu 18 sanık "Troçkist-Zinoviyeciler merkez" kurmak, işçileri zehirlemek, "iktisadi kundakçılık" gibi suçlarla yargılandı. Pyatakov, Radek ve Sokolnikov hapis cezasına çarptırılırken, diğer 15 sanık ölüme mahkûm edildi.

Üçüncü duruşmada ise aralarında Buharin, Rikov, Rakovski, Kretinski gibi Bolşevik önderlerin olduğu 21 sanık bir "sağcılar ve Troçkistler bloku"na katılmakla ve düşman devletlerle ittifak halinde SSCB'yi parçalamakla suçlandı. Sanıkların 19'u idam edildi.

1936

İSPANYA

DÜNYA DEVRİMİNİN SON UMUDU KAYBOLURKEN

İşçiler fabrikaları kolektifleştiriyor, köylüler işçilerin onları koruyacağı güveniyle toprakları paylaşıyordu: İkili iktidar durumu ortaya çıkmıştı.

Şubat: İspanya Sosyalist Partisi ve İspanya Komünist Partisi'nin oluşturduğu Halk Cephesi iktidara geldi. Temmuz: General Franco liderliğindeki ordu devrimi ezmek için ayaklanma başlattı. Kitesel sendikalar UGT ve CGT genel grev çağrısı yaparken, işçiler kendi özyönetim organları yaratmaya başlamıştı. İşçiler ve yoksul köylüler faşizmi yenmek ve işçi iktidarını kurmak isterken Halk Cephesi hükümetinin derdi İspanya'da sosyalist devrimi engellemekti.

SSCB, Batı emperyalizmiyle "barış içinde bir arada yaşamayı" savunuyor, askerî ve malî olarak desteklediği İspanya Komünist Partisi devrime önderlik etmek içinde değil, devrimi engellemek için çalışıyordu.

Dünya devrimi için son umut

İspanya'da Prima de Rivera liderliğindeki on yıllık diktatörlük dünya krizinin etkilerine dayanamayarak yıkılmış ve 1931 yılında yapılan belediye seçimleri sol partilerin ve cumhuriyetçilerin zaferiyle sonuçlanmıştı. Bu seçimlerin sonucunda önce Barcelona, sonra Madrid'de cumhuriyet ilan edildi. Ülke 1933'e kadar İspanya Sosyalist Partisi (PSOE) lideri Fransisco Largo Caballero ve liberal burjuvazinin lideri Manuel Azana önderliğinde bir burjuva hükümeti tarafından yönetildi.

Bu hükümet çokça reform vaat etmesine rağmen, küçük reformlar

yapan bir hükümetti. Ancak küçük reformlar dahi üst sınıfların bu hükümete düşman kesilmesi için yeterliydi. Sınıf çelişkileri keskinleşmeye başlamıştı. Cumhuriyetçi burjuvazinin bir kanadı, yeni bir parti olan İspanya Özerk Sağ Konfederasyonu (CEDA) ile ittifak kurdu. Bu parti büyük toprak sahipleri, sermaye sahipleri, monarşistler, önde gelen ordu mensupları ve Katolik Kilisesi'ne yaslanıyordu. Mussolini ve Hitler'den açıkça etkilenen CEDA 1933 seçimlerini kazandı. Bu zafer reformist PSOE ve ona bağlı UGT sendikası liderleri tarafından bile ciddi bir tehdit olarak algılanmış ve bu sağcı ittifaka karşı durmak için daha küçük işçi sınıfı örgütleriyle birleşerek İşçi İttifakı kurulmuştu. Ekim 1934'te bir komün ilanı ile sonuçlanan bir madenciler grevi gerçekleşse de, işçiler arasında en güçlü örgüt olan anarko-sendikalist CGT'nin genel bir harekete katılmayı reddetmesi üzerine bu hareket kolaylıkla bastırılmıştı.

CEDA'nın iktidarı işçi sınıfı açısından karanlık bir dönemdi. Solcular, 1934-36 arası bu dönemi 'iki kara yıl' olarak adlandırıyordu. Hükümet, General Franco önderliğindeki ordu ile işçilere kan kusturuyordu. Caballero dâhil olmak üzere tüm solcu liderler tutuklanıyordu. CEDA, kendisine bağlı faşist birlikler olan Falanjist örgütlenmesini kurmuştu. Falanjistlerin estirdiği terörün

rakamları şöyleydi: sadece dört aylık bir süreçte 269 kişiyi öldürmüş; 1287 kişi sokak çatışmalarında yaralanmış, 381 bina zarar görmüş, 43 gazete ofisi saldırıya uğramış, 146 bombalı saldırı olmuştu.

Bu dönemde küçük olan stalinist Komünist Partisi (PCE), Halk Cephesi politikalarını savunuyordu. Halk Cephesi politikası işçi sınıfı örgütlerinin cumhuriyetçi burjuvazi ile ittifak kurması anlamına geliyordu. PCE şöyle söylüyordu: "Tek amacımız cumhuriyet ve mülkiyeti korumak".

Halk Cephesi

PSOE ve PCE'den oluşan Halk Cephesi 1936 Şubat'ında iktidara geldi. Temmuz ayında General Franco önderliğinde cumhuriyete karşı askerî bir ayaklanma başladı. Cumhuriyetçi hükümet bunun bir darbe olduğunu reddediyordu, hatta bu yönde bir açıklama bile yayınladı. Halk Cephesi politikacılarının korkaklığı Franco'nun işini kolaylaştırıyordu. Ancak darbeye işçi sınıfı grevle cevap verdi. UGT ve CGT genel grev çağrısı yaptı. Grev salt işyerleriyle sınırlı kalmadı, genel bir ayaklanmaya dönüştü. İşçiler pek çok yerde kışlalara ele geçirmeye, askerleri silahsızlandırarak silahlara el koymaya başladı. İşçiler kendilerini silahlandırmayı reddeden Halk Cephesi sözcülerine kulak asmadıklarında neredeyse her yerde başarılı oluyorlardı.

İşçilerin tepkisini hiç hesaba katmayan faşist darbeciler, İspanya'nın yarısından fazlasında kontrolü ele geçiremiyorlardı. İşçiler antifaşist direniş komiteleri kurmuşlardı ve direniyorlardı, ancak darbecilerin kolaylıkla teslim olmaya niyeti yoktu. Üç yıl sürecek olan İspanya İç Savaşı başlamıştı.

Doğrudan demokrasi

İşçiler fabrikaları kolektifleştiriyor, köylüler işçilerin onları koruyacağı güveniyle toprakları paylaşıyorlardı: İkili iktidar durumu ortaya çıkmıştı. İşçi komiteleri merkezî bir komite ile bağlanarak, faşistlere karşı savaşabilirdi. Düşman da, burjuva hükümet de son derece merkezî örgütlenmişti. Kazanmanın tek yolu, Rusya'daki gibi Tüm Sovyetler Komitesi oluşturarak savaşı merkezîleştirmekti, ancak hareket içinde büyük bir güç olan anarko-sendikalistler her türlü merkezî örgütlenmeye karşıydı.

Merkezileşememe sorunu faşistlerin hızla pek çok bölgeyi ele geçirmelerine yol açtı. İşçiler kahramanca direnmelerine rağmen Madrid ve Katalonya dışında neredeyse tüm direnişler başarısızlıkla sonuçlanıyordu.

Halk Cephesi, işçilerin kendi organlarını kurmasından rahatsızdı. SSCB, sadece PCE'ye silah yolluyordu. PCE, Halk Cephesi içinde büyümeye başladı. Katalonya'da büyüyen işçi

denetimine karşı nihayet Halk Cephesi harekete geçti. PCE, PSOE ve burjuvaların içinde yer aldığı hükümet komitelerin feshedilmesini emretti. Devrimci marksist bir örgüt olan POUM ve anarkosendikalist CNT bu karar hakkında pek yorum yapmadı. Bir süre karara direndiler, ancak 1937 yılına gelindiğinde Katalonya dışında her yerde devrimci işçi hareketi ezilmişti.

Mayıs 1937, son direniş ve karşı devrimin sonuçlandığı tarih oldu. Barcelona'da CNT'nin kontrolünde olan ve hükümetle devrimci işçi hareketi arasındaki iletişimi yönlendiren telefon santraline, PCE üyesi Katalan polis şefi Rodriguez Salas tarafından saldırı emri verildi. Santraldeki işçiler saldırıya mitralyözlerle yanıt verdi. Genel grev başladı. CNT ve POUM'lu militanlar ile PCE ve Katalan milliyetçilerinden oluşan Halk Cephesi birlikleri arasında sert çatışmalar yaşandı, 300 kişi öldü. Ancak hükümetle işbirliği yapma eğilimindeki CNT bir süre sonra silah bırakma çağrısı yaptı, POUM da bu çağrıya uydu. İktidarı alabilecekken, geri çekildiler. Bunun ardından karşı devrim tüm devrimci işçilere ve liderlerine dönük bir terör dalgası başlattı. Silahlı hükümet birlikleri 8 Mayıs'ta kontrolü ele geçirdi.

Halk Cephesi'nin bu politikaları sonucu faşistler kısa bir süre sonra işçi hareketini ezerek, iktidarı ele geçirmeyi başardı. Umut, bizzat stalinistler tarafından boğazlanmıştı, işçilerle birlikte...

Komintern ve İspanya İç Savaşı
E.H.Carr
İletişim, 2010.

İSPANYOL TRAJEDİSİ

1920'lerin ve 1930'ların yenilgiye uğrayan devrimleri arasında en çok bilineni İspanya'daki devrim ve iç savaş sürecidir. İspanya İç Savaşı Ken Loach'un "Toprak ve Özgürlük" filmiyle, Picasso'nun "Guernica" tablosuyla ve savaşmak için onlarca farklı ülkeden gelen Enternasyonal Tugaylar'ın yiğitliğiyle hatırlanır. Ancak İspanya İç Savaşı'nın trajedisi faşizme karşı umutsuz bir savaş olmasında değil, uğradığı ihanette yatıyor.

E.H.Carr'ın Komintern ve İspanya İç Savaşı kitabı iç savaşın tarihini partiler, liderler ve izlenen politikalar ekseninde anlatırken, "Moskova'nın İspanya karşıındaki tutumunda, devrimci hedeflerin yerini giderek nasıl Sovyet devletinin güvenlik hedeflerinin aldığını" gözler önüne seriyor. Carr bunu Stalin'in İkinci Dünya Savaşı öncesi izlediği İngiltere ve Fransa'yı ürkütme politikası ve Avrupa'daki genel politik dengeler bağlamında yapıyor.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan devrimci isyanların yenilmesi dünya devrimi fikrini zora sokarken Rusya'da da karşı devrimin önünü açtı. Dünya devriminin partisi olarak 1919'da kurulan Komintern SSCB'nin bir aparatı haline dönüşürken, yeni egemen sınıf olan bürokrasi tarafından Sovyetler Birliği'ni korumak asıl amaç haline getirildi. 1936'ya gelindiğinde SSCB yükselen Nazi Almanyası'na karşı batılı kapitalist devletlerle işbirliği yapmaya çalışıyordu. İttifakın güvenli bir şekilde yürümesi için SSCB'nin başka ülkelerde "devrim kışkırtıcılığı" yapmaması gerekiyordu. Bu politikaya uygun olarak tüm komünist partilere 'anti-faşist halk cephesi' adı altında burjuva partileriyle koalisyon yapmaları önerildi. Fransa ve İspanya'da kurulan bu halk cephesi bir yandan işçi sınıfının aşağıdan basıncına maruz kalıyor, diğer yandan Moskova'nın ittifak çıkarları için "demokratik cumhuriyet"le sınırlı kalmaya çalışıyordu. Enternasyonal sektereri Dimitrov, Lenin'in devlet teorisini altüst ederek İspanya'daki cumhuriyeti "sovyet devleti değil, ama burjuvazinin gerçek sol kesiminin katılımıyla,

anti faşist bir devlet" olarak tanımlıyordu.

Devrimi sınırlamak için eski "iki aşamalı devrim" anlayışı da kullanıldı. Çin'de olduğu gibi bu teoriyle işçiler burjuvaziye tabi kınıyor, devrim erteleniyordu. Komintern'in en parlak görevlilerinden Togliatti devrimin İtalya ve İspanya gibi ülkelerde henüz "burjuva demokratik devrim" aşamasında olduğunu söylüyordu.

Ancak işçi sınıfının beklemeye pek niyeti yoktu. İspanya'da 16 Şubat 1936'da Halk Cephesi'nin seçim zaferi işçilerin ve köylülerin kendilerine güvenini arttırdı. Seçimlerin ardından genel af ilan edildi, işçiler fabrikalara el koymaya başladı, köylüler topraklarda kolektifler kurdu. Yükselen İspanya Devrimi burjuvaziye harekete geçirdi ve General Franco'nun Ağustos 1936'daki isyanıyla birlikte İspanya İç Savaşı başladı.

İspanya'nın kaderi, büyük güç bloklarının yaklaşan dünya savaşının provasını yaptığı bir deneme tahtası olmaı. Ülkedeki küçük Komünist Parti Sovyet desteği sayesinde gücünü devlet içinde radikal bir şekilde arttırdı. Almanya ve İtalya'nın isyancılara yoğun desteği, Cumhuriyet'in yetersiz askeri gücü, zayıf örgütlenme ve batılı devletlerin umursamazlığı genç İspanya Cumhuriyeti'nin yenilgisine neden oldu. Ancak en umulmadık ihanet Sovyetler Birliği'nden geldi. Ülkedeki anarşistler ve özellikle POUM'da örgütlenen anti-stalinistler faşistlerle savaşırken Stalin tarafından arkadan bıçaklandılar. Stalin'in tehlikeli bir rakip olarak gördüğü, Aralık 1936'da 70.000 kişilik bir güç olan POUM, Haziran 1937 kapatıldı, liderlerinden Andres Nin işkenceyle öldürüldü.

Carr'ın kitabı Stalinizm'in yarattığı trajediyi belgelerken SSCB'nin İkinci Dünya Savaşı'nda izlediği politikaları, Molotov-Ribbentrop anlaşmasını, Polonya'nın Nazilerle paylaşılmasını anlamak için de önemli bir kaynak. Kısa ama yoğun bir anlatımla, haritalar ve resimlerle okuyucuyu dönemin içine rahatça çekebiliyor.

Onur Devrim Üçbaş

Katalonya'ya Selam
George Orwell
BGST Yayınları, 2011.

KATALONYA'DA SINIFSIZ TOPLUM MODELİ

"Sahtekârlığın evrensel düzeyde egemen olduğu dönemlerde, gerçeği söylemek devrimci bir eylemdir." **George Orwell**

Hayvanlar Çiftliği, 1984 gibi kült olmuş kitaplarıyla aklımızda yer eden George Orwell, Katalonya'ya Selam ile bir kez daha raflarımızda. İlk baskısını 1985 yılında yapan kitap, bu kez BGST yayınlarından çıkan 2. baskısı ve Jülide Ergüder'in çevirisiyle karşımızda.

Orwell'in 1938 yılında yayımladığı Katalonya'ya Selam, yayımlandığı dönemde açık ve çarpıcı içeriği sebebiyle uzunca bir dönem gözlerden uzak tutulmuş, gereken ilgiyi görmemiştir. Orwell'in bir milis olarak katıldığı İspanya İç Savaşı'ndaki deneyimlerini konu alır. Birinci elden tanıklığa dayanan kitap, faşizme karşı yürütülen savaşa ışık tutmanın yanı sıra İspanya'da başlayan toplumsal devrimi, Cumhuriyetçiler cephesinde anarşistler ile komünistler arasındaki çatışmaları önyargılardan uzak bir yaklaşımla yansıtır.

Orwell savaşta POUM milislerine katılır. Çoğunluğu Troçkistlerden oluşan POUM milisini Orwell şu şekilde anlatır: "Milis sisteminin

temel noktası, subay ve erler arasındaki toplumsal eşitlikti. Generelden ere kadar herkes aynı parayı alıyor, aynı yemeği yiyor, aynı elbiseleri giyiyordu ve herkes tam bir eşitlikle kaynaşmıştı. Tümen komutanın ensesine vurup bir sigara almak isterseniz, bunu yapabiliyordunuz ve hiç kimse bunun tuhaf olduğunu düşünmüyordu. Kuramsal olarak, her milis birliği hiyerarşi değil, bir demokrasiydi. Emirler itaat edilmesi gerektiği anlaşılmıştı; ancak bunun yanı sıra bir emir verdiğinizde bunun bir üstten bir asta değil, bir yoldaştan diğer bir yoldaşa verildiği de anlaşılmıştı.

Subaylar ve NCO'lar (erler) vardı, ancak bilinen anlamında askeri rütbe yoktu; ne ünvan, ne nişan, ne topuk çarpma ve ne selam verme. Milis güçleri içinde, geçici olarak işleyecek bir sınıfsız toplum modeli oluşturmaya kalkışmışlardı. Tabiatıyla tam bir eşitlik söz konusu değildi, ancak şimdiye kadar gördüğümde veya savaş zamanında olabileceğini düşündüğümde çok daha fazla eşitlik vardı".

POUM milislerinde durum böyleyken, bir de diğer tarafta anarşistler ve Rus yanlısı milisler

vardı. Buradaki iç çatışmalardan bahseden Orwell, Rus yanlılarının aşamalı devrim anlayışına sahip olduğundan söz eder. Onlar, önce sistemin içine yerleşip daha sonra devrim yapmak istiyorlardı. Gazetelerin çoğunluğunu elinde bulunduran Rus yanlıları gazetelerinde yalan haberler yaparak harekete zarar veriyordu. Mesela faşistlerin patlayıcı mermi kullandıklarına dair haberler yapıyorlardı, ancak ortada patlayıcı mermi yoktu.

Noam Chomsky kitap hakkında şunları söylemiştir: "Katalonya'ya Selam bence George Orwell'in en önemli eseridir. İspanya İç Savaşı'na dair pek çok şey biliyor olmama rağmen, bu kitap benim için oldukça aydınlatıcı oldu ... Orwell dürüst bir adamdı. Kendisini, ideolojik denetim sistemlerinden kurtarmaya çalışmış ve bunda başarılı olmuştur; işte tam da bu sebeple gayet sıradışı ve takdire şayan bir insandır."

1984 ve Hayvan Çiftliği'nin olgusal arka planını merak edenler için Katalonya'ya Selam muhakkak okunması gereken bir kitap.

Sinan Canbay

‘BU MAÇI ALICAZ BAŞKA YOLU YOK!’

Kapitalizm hayatlarımızı bir yandan yabancılaştırmış, yoksul ve kuru birer trajikomedide döndürürken, bir yandan da bundan kurtulmak için yaptığımız her şeyden bir kez daha kâr ediyor.

Roni Margulies

Sömürü, eşitsizlik, rekabet, savaş, bir tarafta bolluk bir tarafta açlık...

Kapitalizm bütün bunlar demek, ama aynı zamanda bunlardan kaçamamak demek. Çünkü kaçış alanlarımızda da karşımıza çıkıyor. İş hayatının, gündelik hayatın hırpalayıcılığından kaçabilmek için yarattığımız siperlere de el atıyor. Onları da metalaştırıp tekrar bize satıyor. Ve kaçamamış oluyoruz.

Mevcut toplumda insan ilişkileri, iki insanın birbiriyle iki insan olarak doğrudan ilişki kurması şeklini almıyor, ekonomik ilişkiler dolayısıyla gerçekleşiyor. Hayatımızı belirleyen ilişkiler insan ilişkisi değil, patron-işçi, satıcı-müşteri, üretici-tüketici, alacaklı-borçlu şeklini alıyor. “İnsan” olarak değil, ekonomik unsurlar olarak yaşıyoruz.

Çalışırken böyle olduğu gibi, eğlenirken de, dinlenirken de, cinsel

ilişkide bulunurken de böyle.

Tüm eğlence yöntemleri, tüm dinlenme araçları, tüm popüler sanatlar, çalışan kitleler tarafından yaratıldıktan kısa bir süre sonra sistem tarafından ele geçiriliyor, kapsanıyor ve kâr araçları haline getiriliyor.

Amerika’nın pamuk tarlalarında çalışan siyah kölelerin yarattığı blues müziğinin başına da bu geldi, fabrikalarda çalışan siyah işçilerin yarattığı jazz müziğinin de, Londra’da yoksul ve işsiz işçi çocuklarının yarattığı punk müziğinin de.

Ve futbolun da.

Demiryollarından Manchester United’a

Futbola ilk 13. yüzyıl Fransız belgelerinde rastlanıyor. İngiltere’ye belki de Norman istilasıyla geçtiği sanılıyor. Ama çağdaş halini 19 yüzyılda almaya başlamış. Ülkenin elit özel okullarında yüzyıllardır oynanan ama her okulda farklı kurallarla oynanan bir spor. Bu

okulların mezunları daha sonraki yıllarda da oynamak istedikleri için kendi aralarında dernekler, kulüpler kurmaya başlamış. Bunlar çoğaldıkça, kuralların ortaklaştırılması ihtiyacı doğmuş ve 1863’te takımlar Londra’da biraraya gelmiş, kurallar kaleme alarak dünyanın ilk gayri resmî futbol ligini oluşturmuş.

Zamanla, 1880’lerden itibaren, futbol merakı işçi sınıfı arasında da yayıldıkça yeni takımlar kurulmaya başlanmış. Bu takımlar genellikle ya bir fabrikanın işçilerinin oluşturduğu ya da işçi sınıfının sosyal alanlarından birindeki (bir kilise, pub, mahalle veya sokak) işçilerin kurduğu takımlar.

Örneğin, günümüzün en ünlü takımlarından Manchester United, 1878’de Lancashire and Yorkshire Demiryolları’nın Manchester’deki vagon işçileri tarafından kurulmuş. İlk yıllarda sadece aynı şirketin başka bölümlerinin ve başka demiryolu şirketlerinin işçi takımlarına karşı oynamışlar.

West Bromwich Albion takımını, aynı yıl, West Bromwich’te George Salter Zemberek ve Yay fabrikasının işçileri kurmuş.

İngilizce ‘silahhane’ veya ‘tophane’ anlamına gelen Arsenal, 1886’da güney Londra’daki Woolwich silah fabrikasında çalışan bir grup işçi tarafından kurulmuş. Takımın arması bugün hâlâ bir top (futbol topu değil, “top tüfek” anlamındaki top!)

West Ham ise, 1895 yılında ‘Thames Demir İşletmeleri Futbol Kulübü’ adıyla kurulmuş. Kuranlar, Thames Demircilik ve Gemi İnşaat Ltd. Şti. genel müdürü Arnold Hills ile şirketin ustabaşı Dave Taylor. Şirketin iç bülteninde, takımın kuruluş amacının “Geçen aylarda yaşadığımız grevin bıraktığı kötü duyguları silmek ve işçilerle yönetim arasında işbirliğinin önemini yeniden vurgulamak” olduğu izah edilmiş!

Aston Villa’yı Birmingham’ın Aston semtindeki Villa Cross kilisesine devam eden işçiler, Liverpool’u ise şehrin St. Domingo kilisesinin müdavimleri kurmuş.

Başlangıçta gönüllü demokratik komiteler tarafından yönetilen kulüpler, paralı bilet satışlarının getirdiği kârlar ve oyuncuların giderek profesyonelleşmesiyle işin ticarî yönünü farkedenden orta sınıf yöneticilerin, yerel esnafın eline geçmeye başlamış.

Kâr peşinde Liverpool

Ben Liverpool taraftarıyım. Liverpool şehrinin bugün iki takımı var: Everton ve Liverpool. Şehrin ilk takımı 1890’da Everton olarak kurulmuş. Başkan, bira imalathanesi sahibi ve Muhafazakâr Parti’li belediye başkanı John Houlding’miş. Kurulştan kısa süre sonra, çoğunluğu dindar olan yönetim komitesi Houlding’in kişisel kâr peşinde olduğunu farketmiş, uzun kavgalar sonucunda komite bölünmüş, kâr amacı gütmeyi yanlış bulanlar ayrılıp başka bir takım kurmuş, Everton ismi onlarda kalmış, Houlding’in takımı ise Liverpool adını almış.

Futbolun ticarileşmesiyle birlikte, bilet fiyatları da yükselmeye başlamış. Liverpool’la Everton’un bölündüğü yıllarda, maç bileti ortalama 6 peni imiş. Sinema biletinin 3 peni olduğu ve 6 peni’nin vasıflı bir sanayi işçisi için bile önemli bir para olduğu yıllar. Bir futbol tarihçisinin ifadesiyle, “Lig maçlarındaki izleyici kitlesi çoğunlukla vasıflı işçilerden ve alt orta sınıflardan oluşuyordu.. Bilet fiyatları bunların altındaki sınıfları dışlayacak şekilde saptanmıştı.. Lig yönetimi, yoksul, kaba ve gürültücü kalabalıkları kuşkusuz bilinçli bir şekilde dışlamayı amaçlamıştı.”

Tüm eğlence yöntemleri, dinlenme araçları, popüler sanatlar, çalışan kitleler tarafından yaratıldıktan kısa bir süre sonra sistem tarafından ele geçiriliyor, kapsanıyor ve kâr araçları haline getiriliyor. Blues ve Jazz'ın da başına bu geldi, futbolun da.

'VIP Gold' bilet

Aynı şey bugün de geçerli. Holigan sorununu aşmanın yöntemi olarak, 1990'lar boyunca bütün stadlarda emekçilerin ucuza ve ayakta maç seyrettiği açık tribünler kapalı, koltuklu ve pahalı hale getirildi. Bugün Chelsea maçlarında normal bilet fiyatları 50 ile 75 sterlin arasında. Arsenal biletleri 119 sterlin, Arsenal 'VIP Gold' biletleri 277 sterlin. İngiltere'de resmî asgarî ücret ayda 1.138 sterlin. Yani ayda dört maça gitmenin maliyeti, yol ve bira masraflarını filan hesaba katmadan, asgarî ücretin yaklaşık %40'ı.

Ben Liverpool'u tuttuğumu söylediğim zaman, "Haa, dok işçilerinin takımı!" der sosyalist dostlarım. Keşke olsa!

Bir zamanlar öyleymiş. Oyuncuları da, izleyicileri de öyleymiş. Ama bugün hiçbir dok işçisi bilet fiyatlarını ödeyemediği gibi, kulübün sahipleri Fenway Sports Group (FSG) adlı bir Amerikan şirketi. FSG, takımı Tom Hicks ve George Gillett adlı iki Amerikalı işadamından geçen yıl 300 milyon sterlin'e satın aldı. Bu işadamları Liverpool'u 2007'de 220 milyon sterlin'e satın almış, bunun için aldıkları banka borcunu da takıma yüklemişler, kârlı bir şirketi bir anda borç batağında yüzen, bankalara faiz ödemekten futbola para ayıramayan bir hale getirmişlerdi. Ama bu durum, Hicks ve Gillett'in üç yılda 80 milyon sterlin kâr etmesini engellemedi elbet.

Bu rakamlar ve ticarî oyunlar, bir Liverpool dok işçisinin hayal bile edemeyeceği bir dünyada gerçekleşiyor.

Sadece Liverpool mu? Şu anda Manchester United'ın sahibi Amerikalı Glazer ailesi. Takımın şirket değeri 800 milyon sterlin (2 milyar TL). Arsenal'ın en büyük hissedarı Amerikalı işadamı Stan Kroenke; Aston Villa'nın sahibi yine Amerikalı işadamı Randy Lerner.

On bir milyon ve biz

Bütün bunlara rağmen, İngiltere'de de, Türkiye'de de milyonlarca işçi her haftasonu gelirinin önemli bir kısmını gözden çıkararak futbol maçına gidiyor, zenginlerin oyuncağı ve kâr aracı olan bir takım uğruna bağırıp çağırıyor, şevke geliyor, gözyaşı döküyor, kavga ediyor ve hatta bazen adam öldürüyor. Kendi hayatında bulamadığı heyecanı, 11 milyonun para kazanmak için oynadığı bir oyunu izlerken buluyor.

Kapitalizm hayatlarımızı bir yandan yabancılaşmış, yoksul ve kuru birer trajikomediye döndürürken, bir yandan da bundan kurtulmak için yaptığımız her şeyden bir kez daha kâr ediyor.

Bu nedenle futbol seyircisini küçük mü görmek gerekir? Bu nedenle maç izlememek mi gerekir?

Olur mu öyle şey! Fenerbahçe maçlarını izlemeyi ben de anlamlı bulmuyorum, ama Liverpool'un hiçbir maçını kaçırmam!

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İMPARATORLUĞUN ÇÖKÜŞ DÖNEMİNDE OSMANLI ERMENİLERİ BİLİMSEL SORUMLULUK VE DEMOKRASİ SORUNLARI

650 Sayfa, ISBN: 978-605-399-190-8

Birkaç yıl önce yapılan ve kamuoyunda "Ermeni Konferansı" olarak da bilinen, toplumun her kesiminde değişik yankılar yaratmış iki günlük tarihî toplantının tüm tebliğleri ve konuşmaları kitap olarak tarihin rafında yerini aldı.

Ayrıca konferansın tüm hazırlık hikâyesi ile Hrant Dink'in konuşmasını içeren DVD ile birlikte.

www.bilgiyay.com

Kurtuluş Deresi Caddesi No: 47, 34440 Dolapdere/İSTANBUL

Telefon: 0212 311 52 59 Faks: 0212 253 47 00

E-mail: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

Genel Dağıtım: **PUNT**

www.puntokitap.com

Telefon: 0212 496 10 50 Faks: 0212 551 30 13

E-mail: punto@puntokitap.com

Kemalist kadrolar arasında hat sanatı toptan mürteci sayılmış, binaların, çeşmelerin üzerindeki tuğralar ve kitabeler kazınmış, Hamid Aytaç gibi, Hulusi Yazgan gibi dünya çapında sanatçı olan onlarca hattat sefalet içinde ölüme terk edilmiştir.

Halim Özyazıcı, Hicri 1348

Enbiya suresinin 107. ayeti el şeklinde yazılmış: “Ve biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”, alttaki beyitte ise “Ne kadar günahkâr isem de yine gam yemem, rahmet senedi elimde oldukça” yazıyor.

SOL’UN KÜLTÜR ALGISI VE KAYBETTİRDİKLERİ

Irvin Cemil Schick

Cumhuriyet Türkiye’inde kültür her zaman siyasetin fay hatlarını yansıtmıştır. Yansıtmıştır ama, bunu asla tutarlı bir şekilde yapmamış, daha ziyade “biz” ve “onlar”ın birbirinden tefrik edilmesine yarayan yarı keyfî bir araç olabilmıştır. Örneğin öz Türkçe gibi temelde faşizan bir ideoloji Sol tarafından benimsenirken sağ tarafından reddedilmiş, Yunus Emre’nin Bektaşî olup olmadığı gibi özünde tamamen olgusal olması gereken bir soruya verilen cevap, cevabı verenin solcu mu, yoksa sağcı mı olduğuna göre değişmiş, bu arada Sol Necip Fazıl’ı, Sağ ise Nazım Hikmet’i şairden saymamıştır.

Atatürk Safiye Aylâ’yı severmiş belki, ama Cumhuriyet kadroları Türkiye halkına opera, bale, senfoni sevdirmek için ellerinden geleni esirgememiştir. Buna mukabil Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi aslında kozmopolitliğin daniskası

olan, aynı cümle içinde hem Kitab-ı Mukaddes’ten, hem de André Gide’den alıntılar yapabilen bir yazar kozmopolitliğe karşı atıp tutabilmiştir dönemin yayınlarında. Halil Berktaş’ın çeşitli vesilelerle söylediği gibi “komünist şair” Nazım Hikmet milliyetçilikte sağa taş çıkartırken, bu kez de Besim Dellaloğlu’nun belirttiği üzere “muhafazakâr yazar” Ahmed Hamdi Tanpınar İsmet İnönü hayranı bir CHP milletvekili olmakta beis görmemiştir.

Kemalist kadrolar arasında Osmanlı edebiyatı ve musıkisi zamanı geçmiş, geri ve gerici bir kültürün ürünleri sayılmış, ama Orhun Yazıtları gibi ondan çok daha öncesine dayanan eserler (İslâm öncesi ve Orta Asya kökenli olduklarından) makbul sayılmıştır. Hele Arap alfabesi üzerine kurulu olan hat sanatı toptan mürteci sayılmış, binaların, çeşmelerin üzerindeki tuğralar ve kitabeler kazınmış, Hamid Aytaç gibi, Hulusi Yazgan gibi dünya çapında sanatçı olan onlarca hattat sefalet içinde

ölüme terk edilmiştir.

Yaşça bana yakın olanlar hatırlayacaktır: 1960’lı ve 70’li yıllarda Sol çevrelerde Bach yahut Mozart dinlemek yasaktı, çünkü bunlarınki “burjuva müziği”ydi. Brandenburg Elektörü Christian Ludwig yahut Prusya Kralı II. Friedrich için bestelenen müzik nasıl burjuva müziği olabiliyordu, bunu o zamanlar da kara kara düşündüğümü hatırlarım. Çok şükür çevrem Ortaçağ müziğinden hoşlandığımı bilmiyordu, yoksa “feodal müziği” dinlediğim için kim bilir beni nasıl kınayacaklardı! Bırakın Ahmed Adnan Saygun’u yahut Nevit Kodallı’yı, Ruhi Su dinleyenlerle Münir Nurettin dinleyenler asla bir araya gelmezdi o günlerde.

Edebiyatta da, resimde de, başka sanat dallarında da aynı gerekçeye dayanan birtakım yasaklar vardı. Ne kalıyordu peki geriye? O dönemde solcu olmak, “halk edebiyatı” ve “halk müziği” sevmeyi gerektiriyordu her şeyden önce. Örneğin birçok solcu

öğrenci folklor kulübü üyesiydi, çeşitli yörelerin oyunlarını icra etmeyi devrimciliğin ve antiemperyalizmin gereği addediyordu. Daha ziyade milliyetçi bir narodnikliğin yansımasıydı bunlar ama, geçelim isterseniz.

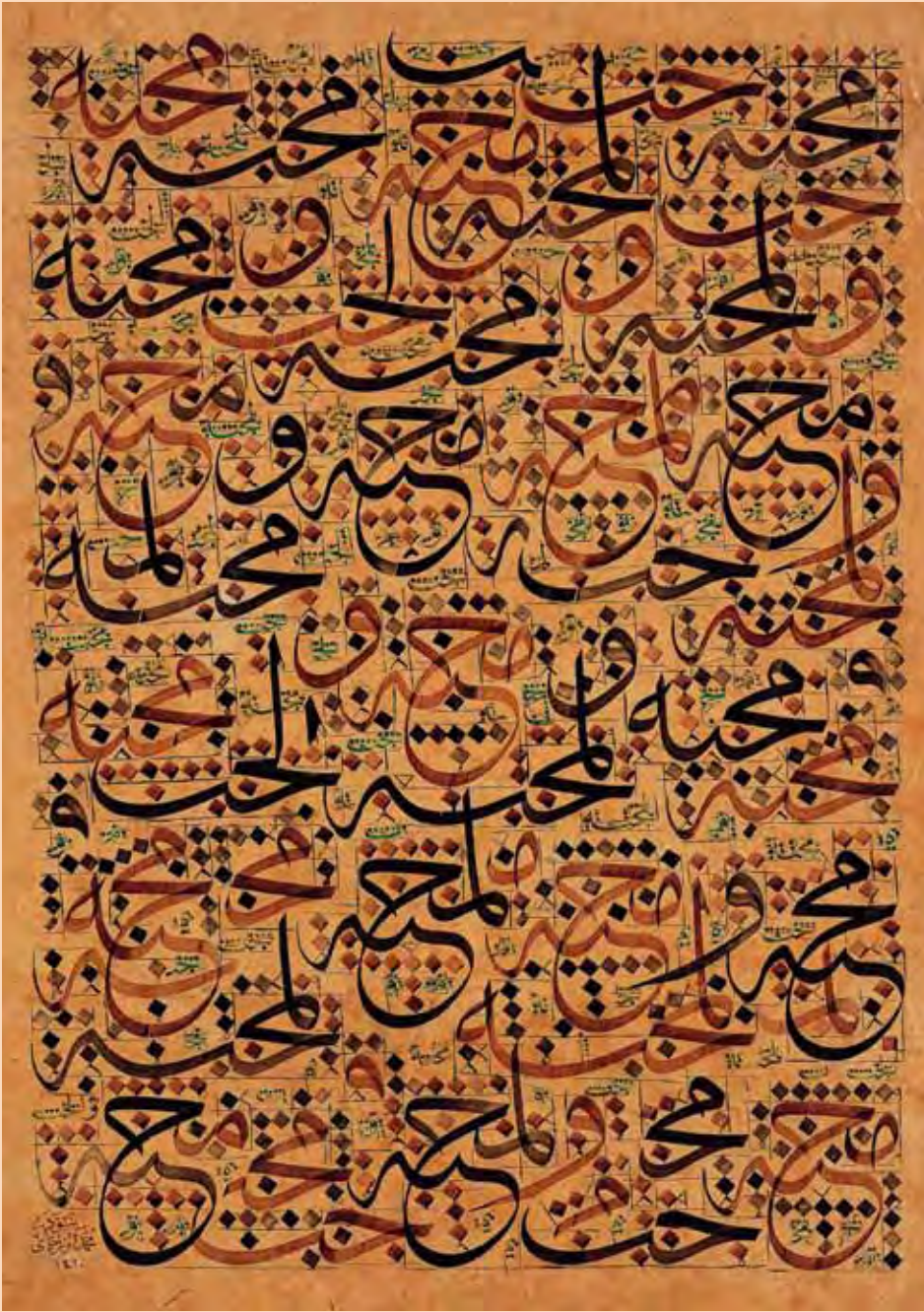
Habis ilgisizlik

Günümüzde belki o kadar katı değil ayırdedici hatlar. Zaman zaman iktidar partisi mensuplarının Nazım Hikmet adını telaffuz ettiği bile görülüyor. Ama iki tarafta da bazı bağnazlıklar devam ediyor. Bunlardan biri, “geleneksel” olarak nitelendirilen sanatlara Sol’da duyulan habis ilgisizlik. Habis diyorum, çünkü bu alelade, pasif bir ilgisizlikten ziyade (ne de olsa herkes her şeye ilgi duymak mecburiyetinde değil), kasıtlı, aktif bir ilgisizlik.

Aslına bakılırsa “geleneksel sanat” terimi başlı başına sorunlu, çünkü Batı kökenli sanatlarla Türkiye kökenli sanatları yapay ve özcü bir şekilde ayırmak ilkesi üzerine kurulmuştur. Örneğin şu soruyu soralım kendimize: Batı resim sanatı hangi anlamda “geleneksel” değildir? Elbette batı resim sanatının da kendine has gelenekleri vardır, bunlar nesilden nesile aktarılmaktadır. O halde olsa olsa “onlar bizim geleneklerimiz değil” denilebilir. Öte yandan, mesela Osmanlı tezhib sanatının geleneği büyük ölçüde Tebriz’e, Herat’a dayanır. O halde onlar da aslında “bizim” değildir. Zaten insanlarda saf kan aramak ne kadar anlamsızsa, kültürde saflık aramak eşit derecede anlamsızdır. Silifke oyunları Kars yahut Trabzon oyunlarını kıyaslayın, “biz” ile “öteki”yi ayırmanın ne kadar zor olduğunu hemen görürsünüz.

Geleneksel sanatlar terimi bazen de anonim halk sanatları için kullanılır, mesela kaşıkcılık, çorapçılık, bakırcılık gibi. Ama o zaman da hat yahut minyatür gibi sanatçıları genellikle belli olan eserleri kapsayacak şekilde kullanılması sorunlu hale gelir. Kısacası, bu terimi beğendiğimden değil, sorunlu da olsa kabul edilmiş bir anlamı olduğundan kullanıyorum burada. Doğrudan “halk”a mal edilemeyen, bir şekilde Osmanlılık yahut İslâm çağrıştıran geleneksel sanatlara Sol’un ilgisizliğinden yakınıyorum. Yani hat, tezhib, minyatür, ciltçilik, ebruculuk gibi sanatlara.

Günümüzde bu işlerle meşgul olanlar genellikle muhafazakâr-dindar kimselerdir. Solcu-laik kimseler ise yanlarına bile yaklaşmaz. Sergiler yahut konferanslar düzenlendiğinde seyirci veya dinleyicilerin hangi toplumsal-kültürel kitleden çıktığı gözle görülebilir. Elbette benim derdim

Günümüz hattatlarından Mehmed Özçay’ın “Muhabbet” karalaması.

Karalama, hattatların el melekelerini kaybetmemek için sürekli yazı yazmalarından doğan, hat meraklıları tarafından da çok değer verilen idman sayfalarıdır. Son dönemde, başta Özçay olmak üzere bazı hattatlar böyle çalışmalarını burada görüldüğü gibi sanat eseri mertebesine çıkarmışlardır.

o kitle değil, bu sanatları yaşatarak çok önemli bir hizmette bulunmuş oluyorlar, ayrıca engin bir kültür zenginliğinden de nasipleniyorlar. Aferin onlara. Benim derdim ötekilerin, yani bu derginin okurları olan “ulusalcı, Kemalist, milliyetçi, İslamofobik olmayan Sol”un neden bu sanatlara yeterince rağbet etmediği.

Hat sanatını ele alalım. Evlerini boy boy kilimlerle, bakır ibriklerle süsleyenler, bir hat eserini duvarlarına asmayı akıllarından bile geçirmez. Oysa o kadar zengin bir kültürü barındırır ki hat sanatı, hem de bu toprakların kültürünü. Konuya aşına olmayanlar herhalde hat sanatını bir “Arap sanatı” zanneder. Ve Arap dünyasında, İslâm dininin ortaya çıkmasına koşut olarak doğduğu elbette doğrudur. Ama İstanbul’un fethinden sonra Osmanlı İmparatorluğu’nun hat sanatının merkezi olduğu da bir o kadar su

götürmez. Yani beş yüzyıldan uzun bir süredir hat sanatını bu topraklar beslemiştir. Yabancı bir sanat değildir asla.

Rahmet senedi elimde oldukça

Bir hat eserine bakmanın türlü yolları vardır. Örneğin, “Ne yazıyor?” diye sorulabilir, yani sadece bir metin olarak görülebilir. Yahut anlamından bağımsız olarak siyah-beyaz lekelerin bir araya geldiği bir grafik eser olarak görülebilir. Gerçi işin doğrusu, hat sanatının zevkine varmak için bunlardan ne biri yeterlidir, ne öteki. Anlam ile biçimin başka hiçbir sanatta görülmeyen bir şekilde bir araya geldiği bir sanattır hat sanatı. Ve Sol bu sanatı yok sayarak eşi az bulunur incelikleri gözardı eder. Bir örnek vereyim.

Birçoklarınca 20. yüzyılın en önemli hattatı addedilen Mustafa Halim Özyazıcı’nın Hicrî 1348 (1929–1930)

Mehmet Özçay’dan ‘vav’ harfi

Osmanlıca öğrenmenin zor olduğu, Cumhuriyet ideolojisinin temel taşlarındandır. İnanın ki hiç öyle değil. Osmanlıca kolaylıkla öğrenebilir. Hat sanatının tadına varmak için elbette yazıyı okuyabilmek gerekir. Bununla beraber Arap elifbasını bilmeyenler de hat sanatında seyrine doyulmayacak güzellikler bulabilir. Ama buluyorlar mı? Bırakın bulmayı, hat sanatını bakmaya, düşünmeye değer addediyorlar mı? Yoksa ‘gerici’ olduğu için ellerinin tersiyle kenara mı itiyorlar?

tarihli sıradışı bir eserini görüyorsunuz burada. Kur’an-ı Kerim’in Enbiyâ suresinin 107. âyetinde “Ve mâ erselnâke illâ rahmeten li’l-âlemîn” (Ve biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik) denmektedir. Yani Hz. Muhammed’in insanlığa gönderilmesinin, Allah’ın rahmetinin (esirgeyciliğinin, bağışlayıcılığının) bir göstergesi olduğu belirtilmektedir. Halim Efendi bu âyetin Arapça metnini bir el şeklinde yazmıştır. Hemen şunu ekleyeyim, resim şeklindeki yazılar halk arasında iyi bilinir, ama önemli hattatlar bu tarza pek itibar etmemiştir. O bakımdan bu eser kayda değer bir istisnadır, harflerin şekilleri bozulmadan ortaya konmuş olan ender yazı-resimlerdenidir. El, sülüs hattıyla yazılmıştır. Altında ise rıka’ hattıyla Türkçe bir beyit görülüyor. Bu beyitte ise şöyle denmektedir: “Ne kadar müznib isem de yine olmam gamnâk/Hüccet-i rahmet iken elde: Ve mâ erselnâk” Bugünün Türkçesiyle, “Ne kadar günahkâr isem de yine gam yemem, rahmet senedi elimde oldukça,” ve bunun arkasından âyetin Arapça aslının ilk üç kelimesi. Yani beyitte âyet nâzil olduğu için elimizde rahmet senedi olduğu belirtiliyor, dolayısıyla Halim Efendi de o âyeti aynen bir el şeklinde yazmış, “elde”

olduğunu vurgulamak için.

Şimdi, bu eserin hat sanatı açısından önemli olduğunu takdir etmek için elbette belirli bir birikime ihtiyaç vardır, her bakan “Vay be, teknik açıdan ne kadar kusursuz bir yazı” diyecek değil. Ama Allah’ın esirgeyici olduğunu hatırlatan bir âyetin, bu esirgeyciliğin senedi, garantisi olarak görülmesi, “elde” addedilmesi, dolayısıyla da metnin el şeklinde yazılmasındaki ince nükteye herkes varabilir, yeter ki açık fikirli olunsun ve “Arap harfleri”ndeki sanat ve kültür potansiyeli gözardı edilmesin.

Osmanlıca öğrenmenin zor olduğu, Cumhuriyet ideolojisinin temel taşlarındandır. İnanın ki hiç öyle değil. Gayet kurallı ve rasyonel bir sistem. Hele İngilizce veya Fransızca öğrenmek azabından geçmiş olanlar Osmanlıca’yı kolaylıkla öğrenebilir, bundan emin olun. Hat sanatının tadına varmak için elbette yazıyı okuyabilmek gerekir. Bununla beraber Arap elifbasını bilmeyenler de hat sanatında seyrine doyulmayacak güzellikler bulabilir. Ama buluyorlar mı? Bırakın bulmayı, hat sanatını bakmaya, düşünmeye değer addediyorlar mı? Yoksa “gerici” olduğu için ellerinin tersiyle bir kenara mı itiyorlar?

KİM KORKAR DİVAN EDEBİYATINDAN?

Ülkemizin 80 yıldır baş koyduğu çağdaşlaşma yolunda feda ettiklerinin başında ‘gerici’ damgasını yemiş bir dil ve kültür geliyor. Tarihin yeniden yazıldığı, kimliğimizin yeniden inşa edildiği o dönemlerde, geçmişin etkisiz hale getirilebilmesi için toplumsal bir unutma gerektiğine karar verildi.

Didem Z. Havlioğlu

Bağlı bulunduğum üniversitenin bir projesi kapsamında, bir süredir liselerde divan edebiyatı dersleri veriyorum. Kafaları test çözmekten buharlaşmış bir grup pırl pırl gence, aşkın çeşitlemeleri ve görünenin altında yatan öteki gerçekleri anlatmanın çılgınlık olduğu düşünülebilir. Şipşakçı çözümleri öğrenip uygulamakta yarışa çıkarılan bu çocuklara bir an durmayı ve düşünmeyi, doğru cevap diye bir kavramın olmayabileceğini hatırlatmak şehrin en işlek caddesinde piknik yapmaya benzetilebilir.

Üniversiteye hazırlanan bu çocukların, daha sonraki hayatlarına da damgasını vuracak bir tavır olarak, en son ihtiyaçları olan şey divan edebiyatı, hatta edebiyat gibi gereksiz bir zaman kaybıdır. Bunun nasıl bir şey olduğunu az çok biliyorum. Ben de bu ülkede lise okudum. Ben de anlamadığım her şey gibi divan edebiyatından korkardım. Bu durumda dersin adı “Kim Korkar Divan Edebiyatından?” olmalıydı. Bir ders saati içinde bu öğrencilerin korkularına ilaç olmak ya da divan edebiyatını sevdirmek gibi bir hayalim yoktu elbette. Yapmak istediğim, bir an için, bulundukları duruma dıştan bakabilmelerini sağlamaktı.

Bu amacı güderken düşüncem şuydu: onların da herkes gibi geçmişlerinde edebiyatın, yani hikâyeler ve güzel ifadeler silsilesinin, hayatlarının çok daha önemli bir parçası olduğu

zamanlar vardı, olmalıydı. Anneanne ve dedelerin anlattığı masallar, büyürken ders kitapları arasında gizlice okunan çizgi romanlar, anne babanın kütüphanesinin gizli köşelerinde keşfedilen aşk hikâyeleri, günlük yazmak ya da takıntılı bir şekilde okunan Rus romanları, bir zamanlar hayatımızın tam ortasıydı. Sonra ne oldu da bu tutkulu macera sona erdi?

Cevabı çok basit: büyüdük ve okula gittik. Her geçen sene daha iyi okullara gitme yarışına girdik. Okudukça, okumaktan koptuk. Divan edebiyatıyla da o meşum lise çağlarında tanıştık. Herkesin dolu dizgin test çözdüğü bir zamanda, divan edebiyatı yaya kalmak ve hatta hareket edememek anlamına gelir. Divan edebiyatından ya kaçılır ya sıkılır ya da korkulur. Divan edebiyatının dil farklılığı ve bizim kulağımıza sadece bir gül ve bülbül hikâyesinin sonsuz tekrarı gibi gelmesi sorunun temelinde yatıyor gibi görünebilir. Ama hangi İngiliz Shakespeare’i kendi dilinde okuyup zevk alabiliyor? Yine de Hamlet hâlâ bütün dünyada sahnelenmeye devam ediyor. Hamletlere 400 yılı aşkın bir süredir doyulmadı, doyulmayacak.

“Geric” bir dil ve kültür

İş böyle olunca, öğrenmeye değer bulunun konuların ideolojik seçimler olduğu ortaya çıkıyor. Ülkemizin 80 yıldır baş koyduğu çağdaşlaşma (eşittir batılılaşma) yolunda feda ettiklerinin

başında “gerici” damgasını yemiş bir dil ve kültür geliyor. Tarihin yeniden yazıldığı, kimliğimizin yeniden inşa edildiği o dönemlerde, geçmişin etkisiz hale getirilebilmesi için toplumsal bir unutma gerektiğine karar verildi. Bu nedenledir ki, bugün Osmanlıca eğitimi almamış bir okuyucunun geçen yüzyıla ait bir gazete küpürünü bile okuması mümkün değildir. Hatta geçmişin üzerindeki bu sis perdesi yüzündendir ki, bugün tarihsellik iddiasıyla ortaya çıkan bir televizyon dizisi bile memleketi alt üst edebiliyor. Kanun çıkartmış padişah I. Süleyman, televizyon ekranlarında etten ve kemikten bir insan halinde kendini gösterdiğinde neye uğradığımızı şaşırırdık. Geçmişe olan açlığımız ve bu açlığı nerede doyuracağımızı bilememe durumu o kadar acıklı ki, eğlence amaçlı bir popüler kültür ürünü bile kendi tarihimize karşı duyduğumuz rahatsızlık ve hassasiyetleri ortaya çıkarveriyor.

“Kendi doğumundan öncekileri bilmeyen her zaman çocuk kalmaya mahkûmdur.” der Cicero. Oysa çocuk kalmak hiç kimse ve hiç bir millet için mümkün değil. Kendimizi tanımlayacak geçmiş-bugün-gelecek senteziyle oluşturulan bir söylem olmaması kimliksiz olmakla eş anlamlı. Tam da bu yüzden, liselerde öğretilen tarih, edebiyat, felsefe gibi bir yaşam anlayışını yansıtan kültür derslerinin önemi büyük. Ancak, eğitim sistemimiz bakışlarını finish çizgisine kilitlemiş

yarış atları yetiştirirken kültür gibi konulardan bahsetmek büyük bir lüks gibi görünüyor.

Konya’daki bir Anadolu lisesine gidiyorum. Okul müdürü birkaç öğretmenle birlikte odasında kahve ikram ediyor, okullarından, öğrenci profilinden, ders dışı faaliyetlerden bahsediyor. Tam o sırada kapı çalınıyor ve hızla açılıp bir grup öğrenci telaşla içeri d alıyor. Meğer saibeli sınav sonuçları açıklanmış. Müdür ve diğer öğretmenler ayağa fırlayıp bilgisayarın başına koşuyor. Heyecan içinde numaralar giriliyor, puanlara bakılıyor. Birkaç öğrenci ağlamaya başlıyor. Diğer bir ikisi onlara sarılıp teskin etmeye çalışıyor. İlk çılglık duyuluyor: “2500’lerdeyim.” Bir süre sonra ikinci geliyor: “Aman Allahım! 6000’lerdeyim!” Sevinç çılgınlıkları hıçkırıklara karışıyor.

Brad Pitt’in topuğu

Yarım saat sonra aynı öğrenciler konferans salonunda karşımda oturuyor. Daha doğrusu mecburen oturmaya çalışıyorlar. Sınav sonuçlarının yol açtığı huzursuzluk devam ediyor. Müdür beni tanıtıyor. Mikrofonu elime aldığımda, karşımda bana bakıp görmeyen gözler ve duymayan kulaklarla karşılaşıyorum. Onları bu zamana ve mekâna çekecek bir konu açma amacıyla soruyorum:

-Truva filmini seyrettiniz mi?

O an gözler beni ilk defa görüyor. Bir an

duruyorlar.

-*Truva filmi canım. Hani Brad Pitt'in oynadığı.*

-*Eveet!*

-*Filmin hikâyesi neydi? Hatırlıyor musunuz?*

-*Çanakkale'deki atın hikâyesi! Brad Pitt'in topuğunun hikayesi!*

Muzip bir delikanlı atılıyor:

-*İki erkeğin paylaşamadığı bir kadın yüzünden çıkan bir savaşın hikâyesi.*

Gülüşüyorlar.

-*Doğru. Peki bu hikâyelerin kaynağı ne?*

Muzip çocuk: *Homeros!*

Sanırım çocukların zehir gibi olduğu anlaşıldı. Ama hiçbiri Homeros diye birinin varlığından emin olmadığımızı, yüzyıllar boyunca antik Yunancada anlatılagelen bu hikâyelerin yaklaşık M.Ö. 6. yüzyılda yazıya döküldüğünü bilmiyor. O yüzden, bu kadar eski, yerel ve sözel kültüre dayalı bir hikâyenin yüzyıllar sonra nasıl olup da heyecanla seyredebildiğine şaşırmıyorlar.

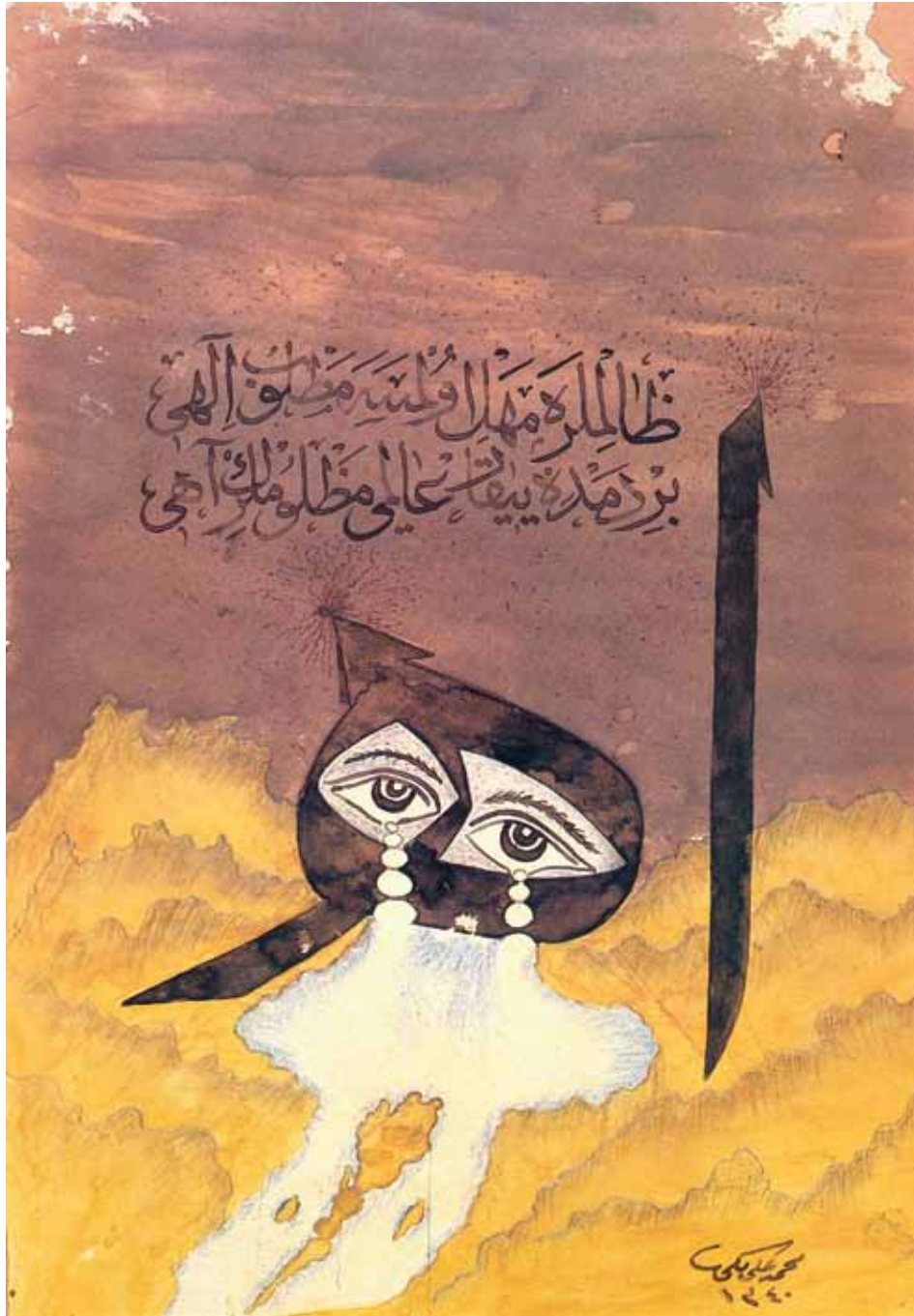
ABD ya da Avrupa'da okuyan vasat bir lise öğrencisi, trigonometri değil ama İlyada'yı ve Homeros'u bilir ve bunda şaşılacak bir şey yoktur, çünkü müfredatlarında okunması gereken, Batı kültürünün temel taşlarından biridir İlyada.

Buradaki problem bu filmlerin sadece onlar için değil bizim için de yapılıyor olması, bu öğrencilerin hemen hepsinin Truva filmini seyretmiş ama çoğunun filmi bir eğlence aracı olmasının ötesinde anlamlandırabilmeleri için gerekli bilgidен yoksun olmaları.

Çocuklarımızın Homeros'u bilmelerine gerek olmadığını, bizim kendi güzel kültürümüz olduğu söylenebilir. O zaman şu sorular kafamızda kıvranıp duruyor: Çocuklarımız kendi kültürlerinin temel taşlarını okuyorlar mı? Batı kültürünü değil de kendi kültürlerini biliyorlar mı? Hem biz hangi kültürden bahsediyoruz? Türk kültüründen mi? Tarihsel bir Osmanlı kültüründen mi? Ve gerçekten de, artık Truva gibi filmler izleyerek büyüyen çocuklarımız Homeros ve diğer dünya kültürlerini öğrenmeyecekler mi?

Güzellik ve Aşk

Kendi kültürümüzden bahsetmişken, en az İlyada kadar eski olan Dede Korkut'u onlara sormuyorum. Fuzulî'nin Leyla ve Mecnun'unu da sormuyorum. Çünkü onların filmleri yok. Çünkü cevap veremeyecekleri sorularla onların tekrar sınavı düşünmelerini istemiyorum. Kendilerini özdeşleştirebilecekleri bir hikâye anlatmayı öneriyorum. Konu

Bugün bilgisayar efektleri sayesinde Hüsn ü Aşk'tan fantastik bir film yapılabilir. Bu durum, ilginç bir şekilde, Galip'in ve bizim gerçeklik anlayışımız arasında yakın paralellikler olduğuna işaret eder.

Truva filmindeki aşktan açılmışken, 18. yüzyıl şairi Şeyh Galip ve onun Hüsn ü Aşk'ını anlatmayı öneriyorum.

“Galip Mevlevi bir ailede doğmuş, çok parlak bir çocukmuş. Eseri Hüsn ü Aşk, yani Güzellik ve Aşk'ı daha 21 yaşındayken yazmış. Galip'in eğitimi, bir Osmanlı şairini ve şiirdeki aşk kavramını anlamak için önemli. Çünkü Galip medrese eğitimi almamış. Zaten şair olmak için medreseye gitmeye gerek de yoktu. Şiir, tıpkı bugün okumayı ve düşünmeyi seven insanların yaptığı gibi gündelik hayatın bir parçasıydı. İnsanlar yeni söylenmiş şiirleri takip eder, kalem kağıda gerek olmadan ezberlemiş. Bugün bizim sevdiğimiz şarkıları ezberlememiz gibi. Galip, Mevlevi hayat tarzının bir gereği olarak çile çekmiş. Bir Mevlevi şeyhi olabilmek için belli bir süre inzivaya çekilip mümkün olan en az miktarda yemek, diğer insanlarla ve dış dünyayla bağlarını kopartmak, içine dönüp

oradaki gerçekleri bulmak demek olan çile çekmek öyle kolay bir sınav olmadığından, Galip ilk denemesinde başarılı olamamış. Ama ikincisinde başarmış.

Allegorik bir eser olan Güzellik ve Aşk, bütün uzun hikâye anlatılarında olduğu gibi mesnevi tarzında yazılmış. Güzellik, tıpkı isminin ifade ettiği gibi özünde bütün güzellikleri temsil eden bir kız, Aşk da mayasındaki aşktan aldığı kuvvetle bütün sınavları geçebilecek bir erkek. Fırtınalı bir gecede, Muhabbet kabilesinde aynı anda dünyaya gelirler. Bu işin içinde bir iş olduğunu hemen kavrayan bilge kabile, bu iki bebeğin birbiri için yaratıldığını anlar. Ancak üzerinde çok da durmazlar. Aşk'ın Gayret adlı bir lalası, Güzellik'in de İsmet adlı bir dadısı vardır. Zamanı gelince, Çılgın Hoca'nın derslerini almak, aşkın ilmini öğrenmek üzere Edep okuluna giderler. Belli bir yaşa geldiklerinde,

Ah Mine'l Aşk

Vaktiyle kahveleri, kervansarayları süsleyen “ah mine'l-aşk” levhalarından, “Muhammed Ali Mekkî, 1340 [1921-22]” imzalı bir örnek. “Ah” kelimesinin “h” harfi ağlayan gözlere benzetilmiş. Şiirin metniyse şöyle: “Zâlimlere mehl olmasa matlûb-ı ilâhî/Bir demde yıkar âlemi mazlûmların âhı.”

birden birbirlerini farkedip aşık olurlar. Buluşmaya, sohbet etmeye başlarlar. Bahçıvan Sühan (güzel söz) onlara eşlik eder, mektuplaşmalarını sağlar. Bir gün Aşk, kabile reislerinden Güzellik'i ister. Onlar da güler, alay ederler. Çünkü Aşk'ın önce Kalp diyarına gidip aşkın kimyasını bulması gerekir. Aşk'ın macera dolu yolculuğu da böylelikle başlar ve başına gelmedik kalmaz. Dipsiz kuyulara düşer, ateş denizinden geçer, cinlerle büyücülerle savaşır. İçinde Güzellik'in aşkı ve yanında lalası Gayret'le birçok zorluğu aşsa da sonunda çaresizlik ve umutsuzluk içinde yıkılıp kalır. O zaman Sühan imdadına yetişir. Aslında aradığının içinde olduğunu, yani aşkın kimyasının kendi kalbinde saklandığını, onu bulmak için gezip dolaşması değil, içine dönmesi gerektiğini söyler. İçindeki Güzellik aşkıdır arayıp durduğu. Aslında Aşk Güzellik, Güzellik de Aşk'tır. Böylelikle Güzellik ve Aşk birleşir ve hikâye sona erer.”

Meraklı gözlerde sorular belirmeye başlıyor. Buradaki aşkın farklı bir şey gibi görünse de, tanıdık bir tarafları olduğunu anlıyorlar. Onlara divan şiirindeki çok katmanlı aşk anlayışından, soyut bir gerçeklik yaratmak için bir araç olabileceğinden ve bu anlayışın hayatın diğer alanlarına nasıl yansıdığından bahsediyorum. Hüsn ü Aşk'ın görünürde iki gencin aşkını anlatırken, hem Osmanlı metafizik dünyasını, hem şair/dinleyici bağlamında şiir/iktidar ilişkisini yansıttığını anlatıyorum.

Muzip çocuk araya giriyor: Hüsn ü Aşk'tan güzel film olurdu hocam!

Doğru. Galip şiirini yazarken aklında görsel ve yazınsal diye bir ayrım yoktu. Şiirde kelimelerle yaratılan görsellik sayesinde fırtınalı geceleri, dipsiz kuyuları, ateş denizlerini hayal etmek zor değil. Bugün bilgisayar efektleri sayesinde Hüsn ü Aşk'tan fantastik bir film yapılabilir. Bu durum, ilginç bir şekilde, Galip'in ve bizim gerçeklik anlayışımız arasında yakın paralellikler olduğuna işaret eder.

Bir gün gerçekten de bu öğrencilerin Hüsn ü Aşk'ı film yapmalarını dileyerek dersi bitiriyorum.

GÜRÜLTÜ VE MÜZİK

Yeni sesler, düzenin dışından gürültüler daha önce hiç kurmadığımız hayaller kurmamızın yolunu açabilir.

Tolga Tüzün

Gürültü neden önemli bir kavram? Çünkü bir yandan sesin fizikselliğinden kaynaklanan gerçek bir duruma işaret ederken, bir yandan da hem toplumsal hem de tarihsel bir görüngü olarak karşımıza çıkıyor. Attali'nin 1977'de yazdığı Gürültüler adlı kitaptan ilham alan bir çok sosyolojik tahlil sorunun toplumsal tarihsel yanına ışık tuttu.

Gürültünün tanımı

Bir toplumda neyin müzik neyin gürültü olduğuna karar veren merci içgüdüsel tanımlamalarla kurmuyor bu ayrımı. Gürültü aykırının, ayıksının, başkaldıranın alanına ait: Toplumun çeperinde yer alanların ve orada olmakla derdi olanların çıkardığı ses. Bu ses, toplumda egemen olanların bulunduğu yerden gürültü olarak tanımlandığı anda neyin gürültü-olmayan (yani müzik) olduğunun da tanımı yapılmış oluyor.

Müzik bu anlamda hep bir düzen ifadesi ve her toplumda kimlerin müzik (yani düzenlenmiş sesler) kimlerin gürültü (yani düzen dışı sesler) olduğuna o toplumda iktidarı temsil eden odaklar karar veriyor. İktidar hangi müziği nasıl

tanımlayacağına karar verirken, hangi ırkı, hangi dini, hangi dili egemen unsur kılacağına karar verirken kullandığı mekanizmalardan farklı bir mekanizma kullanmıyor. Bir toplumda müzik/müzik-olmayan ayrımının, aile gibi mikro yapılanmalardan, elinde silah tutma yetkisi olan makro yapılanmalara kadar izini sürebileceğimiz, gündelik hayatın her söylemine sızdığını görebiliriz.

Müzik-olmayan hep ötekine aittir, ötelenenle bağdaştırılır; şiddeti, öfkeyi, korkuyu ve dehşeti anıttırır. Yasaklanır, hakkında konuşulmaz, duyulmaz. Üzerinde düşünülmez, bilgi geliştirilmez, bunu kolaylaştıracak düşünsel mekanizmalar üretilmez. Bu mekanizmaları geliştirenler, müzik-olmayanı düzenin (müziğin) içine sokmaya çalışanlar yasaklanır, haklarında konuşulmaz, duyulmaz olurlar. Duymakla birebir ilişkisi vardır gürültünün, başkasını duymak, ötekini duymakla. Kendini açman ve sesi içine alman gerekir. Oysa neyi içine alacağın senin tarafından verilecek bir karar değildir. İktidar hangi düşünceyi, hangi sesi, hangi organı içine alacağına, müzik-olmayanı tanımladığı gibi hatta tanımladığı anda karar verir. Gürültünün, seni sen yaptığını

zannettiğin kabuğu aşıp içeri girdiği zaman yarattığı dehşet bundandır. “Bu da müzik mi?” sorusunun örttüğü asıl soru “Bu ben miyim?”dir.

Kendini açmak, başka sesleri duymakla aynı şey değildir. Duymak kendi içinde barındırdığı “bildiğinden yola çıkarak anlama” çabasından dolayı sabıkalıdır, koyutlar, yargılar ve önermelerin alanıdır. Oysa ihtiyacımız olan, Jean-Luc Nancy'nin belirttiği gibi, bir “dinleme etiğidir”: Dinleyen özne dinlediği şeyden dolayı değil, dinleme ediminden dolayı “gelecek olan dünyaya” açıktır. Bizi böylesi bir alana “müzik diye bildiğimiz şeyler” değil, “müzik olup olmadığını bile bilmediğimiz şeyler” taşır. Müzik-olmayan fantastiktir, akıldışıdır, bilincin bypass olduğu bir safhaya kısayol kurar.

Seslilik ve sessizlik

Dil kendi içerisinde sürekli olarak müzikle gürültünün dolayımını yapar. Bir lisanın içindeki sesli harfler akustik açıdan uyumun, oranlılığın, düzenin taşıyıcısıdır. Sessiz harfler ise husursuzluğu, kargaşayı, tekinsiz halleri taşır. Önce “aaa”, “eeee”, “iiiiii” deyin, sonra “ç”, “t”, “p”, “t”, “fff”; ama sonlarına sesli harf koymayın,

yani “çe” demeyin, “ç” deyin. Farkı dinleyin... Türkçe’de bu öğelere “sesli” ve “sessiz” harfler denmesi tesadüf müdür? Söz bize sürekli karmaşanın, şiddetin ve karşıtlarının, yani dengenin, uyumun çatıştığı bir alan olarak sunar kendini. Bu dinamik alan eşzamanlı olarak hayatla olan çatışmaların, çelişkilerin taşıyıcısıdır.

Patricia Kuhl’un aktardığı araştırmalara göre, bebeklerde fonemleri (yani birbirine benzemeyen dilsel birimleri) algılama yetisi altı aya kadar anadilinden bağlantısız geliyor. Dünyada bütün lisanlarda aşağı yukarı 600 sessiz harf, 200 kadar da sesli harf bulunuyor. Ama her lisanda kırka yakın fonem, yani birbirinden farklı ses birimi bulunuyor. J.F. Werker’in yaptığı araştırmalar, bebeklerin ilk altı ayda bunları birbirinden ayırmayı öğrenirken içinde bulundukları sosyal ortamdan bağımsız olarak öğrendiklerini ortaya koydu. İlk altı ay her şeyi dinleyip büyük ses dizilerini parçacıklara ayırmayı öğreniyorlar. Bu sürede dünyadaki her fonetik birime hassasiyet gösterirken, sonraki aylarda bu hassasiyet giderek azalıyor. On ikinci ayın sonunda bebekler anadillerindeki ses birimlerine hiyerarşik öncelik tanıyor, yani yabancı lisandaki ses birimlerini ayırt etmeleri giderek zorlaşırken, anadillerindekilere karşı giderek artan bir hassasiyet geliştiriyorlar. Bebekler ilk altı ayda “dünya vatandaşları” iken, altı-on iki ay arasında “kültüre bağlı dinleyiciler” haline geliyor. Dinledikleri ne peki?

Walter Ong, Batı’nın sözlü kültürden görsel kültüre geçiş sürecindeki sancıları tahlil ederken, bir topluluğun hayata dair biriktirdiği en önemli bilgileri destanlarının, masallarının, türkülerinin içine depoladığını ve bunların sözlü aktarımının o topluluğun devamını sağladığını söyler. Örneğin Homeros’un Odyssea’sında Odysseus bir gemi yaparken, o gemiyi nasıl yaptığı, aktaranın yaşadığı çağa ve coğrafyaya göre değişir. Bir toplumun sahip olduğu en son hayatta kalma tekniklerinden etik kodlarına, kozmolojilerine kadar her şey o toplumun şiirlerinin, masallarının içinde vardır. Bu kültür, bir iktidar savaşında egemenlerin gözünde son derece tehlikelidir.

Özellikle Türkiye Cumhuriyeti gibi ulus-devlet modelini etnik temizlik ve asimilasyon politikalarının üzerine kurgulayan bir ülkede, Kürt, Ermeni, Rum ve Yahudi müzikleri 1920’lerden 2000’lere kadar ciddi bir baskı altında tutulmuş, yok sayılmış, duymazdan gelinmiştir. Bunu sadece egemen ırkın müziğinin yaygınlaştırılmasıyla kültürün homojenleştirilmesi olarak açıklamak yeterli olmaz; egemen

İktidar zincirine darbe vuracak olan, dil olarak da ses olarak da bildiğimiz şeylerden radikal bir kopuş tasarlamaktır. Bu tasarlanan alanın içeriğinin kontrol edilemez olması, tam da simgesel kabuğun çatladığı yerdir. “Darbelere karşı ses çıkar!” denildiğinde binlerce kişinin öngörülemez, dizginlenemez sesi atılan bin sloganda daha değerlidir. Hem biçimsel olarak, hem içerik olarak gürültüdür.

sınıfın farkında olduğu olgu, Kürt destanları, masalları, hikâyeleri çîrokbêj’ler, stranbêj’ler ve dengbêj’ler tarafından aktarıldığı sürece, bunlar egemen söylemin gürültüsü olmaya devam edecekler ve arzulanan ulus ideeline asla ulaşamayacaktır. Müziklerin yasaklanması yetmez, kargaşanın kendisi biçimden kaynaklanmaktadır. Bütün Kürt dili yasaklanmalı, Türk dilinin ötekisi, yani gürültüsü ilan edilmelidir. “Yurtttan Sesler” korosu içermediği, yani susturduğu ve bilinçaltına ittiği sesleri de icra eder aynı anda. Bizim için derlenen türküler, ister istemez, bize kapalı olan ses dünyalarına da işaret eder.

O zaman gürültünün başka bir özelliği ile karşı karşıyayız. Seslerin fiziksel yapılarının ötesinde, çok daha etkili başka bir gürültü biçimi daha var: Negatif ses, yani sessizlik. Tekinsiz, tedirgin edici, bizi gündelik zamanın dışına atan, bu yüzden de dehşet verici olan sessizlik. Bu kuramsal bir önerme olmakla kalmıyor, toplumsal bir olgu olarak da karşımıza çıkıyor. Baskı ve gözlemin mutlak hüküm

sürdüğü Güney Amerika’nın büyük çiftliklerinde, kölelerin çalışırkenki sözel iletişimlerinden daha fazla baskı gören bir şey varsa, o da son derece tehlikeli olan “sessizlikleri” idi. “Kölelerin çalışmalarının yanı sıra şarkı da söylemeleri beklenirdi. Sessiz bir köle efendilerinin ya da gözlemcilerinin hoşuna gitmezdi. Sessiz kalan kölelere ‘Gürültü yap, ses çıkar’ denirdi” (Frederick Douglass). Sessizlikten gürültü çıkar mı? Sessizlik bağırma başlarsa çıkar. Bu, sessizliğin iktidar alanıyla aranızda ne kadar mesafe açtığı, iktidarın size söylediğini ne kadar bastırdığı ile ilgilidir. Bu açıdan bakıldığında, 12 Eylül referandumunda Kürt illerindeki boykot kararı böylesi bir sessizliktir, Hrant’ın cenazesindeki slogan atmama kararı da.

Sözde gürültü

İktidarın tanımladığı müziğin dışına nasıl çıkacağız? Eğer “her toplumda egemen olan fikirlerin egemen sınıfın fikirleri” olduğuna dair az çok anlaşıyorsak, bu fikirlerin en önemli transfer araçlarının dilin içerisinde

konuşlandığını da söyleyebiliriz. İşte altıncı aydan sonra bir bebeğin etrafında örülen simgesel koza, bir yandan dış dünyayı anlamlandırmak için araçlar sunarken bir yandan da bebeğin bilişsel dünyasının etrafına içinde yaşadığı toplumun görgüsü, kuralları, müziği, yasaları ve korkularından oluşan bir kabuk örer. Bu kabuğun dilin içinden delinmesi çok güçtür. Böylesi bir yarılma, bizi bu simgesel kabuğun oluşumunun öncesine götürebilecek, yani “dünya vatandaşı bebeğin” her sesi dinlediği için her sese açık olduğu duruma götürebilecek bir yol bulunmasıyla mümkündür. Bizi böylesi bir âna taşıyabilecek sesler dilin içinden de, “müzik diye bildiğimizin” içinden de gelmez.

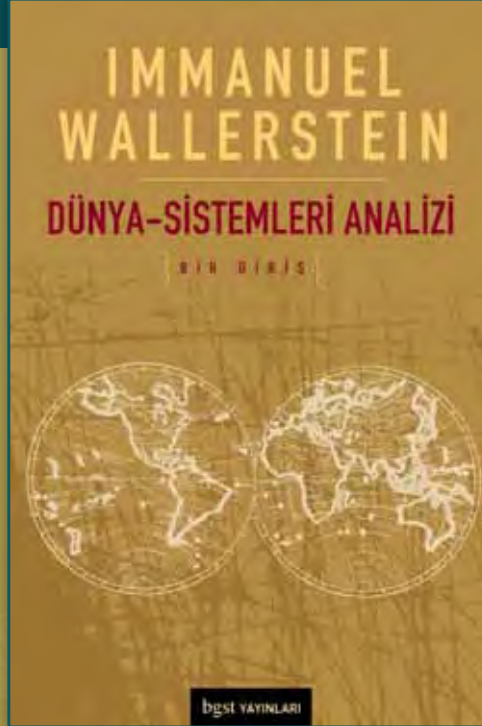
Her koşulun belirlenebildiği ve kontrol edilebildiği, yani egonun diktasında olan her durum müzik-olmayanın ortaya çıkışı için elverişsiz bir durumdur. Bir yürüyüşte slogan atmak o mesajın alımlanması ve anlamlandırılması sürecinde sorun çıkarmaz. Biçimsel olarak gürültü değildir. Aynı şekilde, toplumdaki

çeşitli iktidar odaklarına başkaldıran, söven, enerjik/ergen duruşlar/müzikler de gürültü sayılmaz. Anlamlandırılmaları bir problem teşkil etmez, kendi küpleri dışında zararsızdırlar.

İktidar zincirine darbe vuracak olan, dil olarak da ses olarak da bildiğimiz şeylerden radikal bir kopuş tasarlamaktır. Bu tasarlanan alanın içeriğinin kontrol edilemez olması, tam da simgesel kabuğun çatladığı yerdir. “Darbelere karşı ses çıkar!” denildiğinde binlerce kişinin öngörülemez, dizginlenemez sesi atılan bin sloganda daha değerlidir. Hem biçimsel olarak, hem içerik olarak gürültüdür. Aynı şekilde sesin ve tınının eşiklerini kurcalayan, beklentinin bypass edildiği özgürlük alanları yaratmaya çalışan her “müziksel pratik” de bu anlamlarıyla gürültüdür. Yeni sesler, anlamlandırma mekanizmalarımızı bozar, bilinçdışına itelediklerimizle yüzleşmemizi sağlar. Ancak müzik-olmayan yeni sesler, düzenin dışından gürültüler daha önce hiç kurmadığımız hayaller kurmamızın yolunu açabilir.

KATALONYA'YA SELAM
George Orwell
BGST Yayınları, Mayıs 2011
Türkçesi: Jülide Ergüder
Yayına Hazırlayan: Ayça Günaydın
Orijinal isim: *Homage to Catalonia*
262 Sayfa, 12 x 18 cm,
ISBN: 978-975-6165-44-7

DÜNYA SİSTEMLERİ ANALİZİ
Bir Giriş
Immanuel Wallerstein
BGST Yayınları, Mayıs 2011
Çeviren: Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy
Yayına Hazırlayan: Taylan Doğan, Ömer F. Kurhan
Orijinal isim: *World-Systems Analysis: An Introduction*
191 Sayfa, 12 x 18 cm, ISBN: 978-975-6165-46-1

KÜRT TARİHİ ARAŞTIRMALARI - I
OSMANLI KÜRDİSTANI
LÊKOLÎNÊN DÎROKA KURD I
BGST Yayınları, Mayıs 2011
Yayına Hazırlayan: Alişan Akpınar, Serhat Bozkurt
Kürdoloji Çalışmaları Grubu
Koma Xebatên Kurdolojîyê
368 Sayfa, 12 x 18 cm, ISBN: 978-975-6165-45-4

“Anlam parçanın bütünle maksadına uygun ilişkisi olduğuna göre, oluştaki yaşamımızın çok katmanlı bir anlamı vardır elbette: Aşk, ebeveynlik, sınıf mücadelesi. Ama yaşamımızın nihaî anlamı, oluşla metafizik maksadına uygun ilişkisi olsa gerek. Bu maksatsa oluşun bizde kendisini kavramasına açık olmaktadır; demek ki oluşta yok olmaktadır.”

**Madde ve Mana:
Rasyonalitenin Kökeni**

Saffet Murat Tura

Metis Yayınları, 2011

ÇAĞIMIZIN METAFİZİK UFKU: DİYALEKTİK MATERİYALİZM

“Kısa yaşamlarımızın bir anlamı var mı?” Hepimizin zaman zaman sorduğu bu naif metafizik soru, evrenin ve insanın neliğine ilişkin araştırmanın öncülü olsa gerek. Son kitabı Madde ve Mana’da bu sorunun aynı naiflikle cevaplanamayacağını belirten Saffet Murat Tura, kitaptaki fikirlerin, kendi varoluş sorularına yanıt ararken oluştuğunu, fikirleri bir olgunluk düzeyine geldiğinde ise, çalışmalarının Marksizmle ilgisini biraz da şaşırtarak fark ettiğini vurguluyor. Tura, “metafizik” sözcüğünü, tek tek bilimlerin sonuçlarından yola çıkarak kurulabilecek bütünsel bir evren anlayışının karşılığı olarak kullanıyor.

Biyoloji hariç, doğa bilimleri aslen “nasıl” sorusuna cevap arar. Bu nedenle Tura’ya göre, felsefenin paradigmatik bilim alanı fizik değil, kısmen “neden” sorusuna da cevap verebilen biyoloji olmalıdır. Tura, ontoloji bağlamında, delillendirilebilir ve dolayısıyla da üzerinde tartışılabilir bilgimizin sadece fizik bilimiyle sınırlı olmadığını, özellikle biyolojinin (nörobiyolojinin) yanı sıra anlam araştırması olarak yorumsama (hermeneutik) yoluyla edinilebilecek bilginin de bu kapsamda olduğunu savunuyor. Bu yöntemle, geçici de olsa, spekülâtif veya aşkın bir kaynağa dayanmayan bütünsel bir evren, doğa anlayışına ulaşılabilineceğini ve bu bütünsel kavrayışın, insanın neliği sorusuna bir cevap verebileceğini belirten Tura, mistisizm kökenli inanç problemlerini, yukarıda tanımladığı metafizik sorunsaldan ayrı tuttuğunu ve mistik inanç problemlerinin bu çalışmasının konusu olmadığını altını çiziyor.

Açıklanabilir bir sistem olarak evren

Doğaüstü, varolan doğa için gerçek bir açıklama getiremez. Evren nasıl olursa olsun herhangi bir doğaüstü varsayımla açıklanabilir. Böyle bir açıklama ise hiçbir şeyi değiştirmez, varlığa ilişkin bilgimize bir şey eklemeyi, aksine kendisi bir şeyi açıklamak üzere üretileni de (doğaüstünü de) açıklamak gereği doğurur. Tura, evrenin kendi içinde açıklanabilir bir sistem olduğunu varsayarak işe başlamanın bu nedenle doğru bir yol olduğunu söylüyor. Bilimlerin temelinde evrenin kendi içinde açıklanabileceği varsayımı zaten içkindir, aksi durumda bilim yapılması mümkün değildir. Aslında materyalizm, bilimlerin kendiliğinden, örtük felsefesidir.

Doğa, kendi içinde açıklanabilir bir sistemse, anlamı da kendi içinde olmalıdır. Klasik yaklaşımlar, maddî olanın

anlamsız, mananın da maddeden tamamen farklı (zihinsel) olduğunu, da-ima aşkın bir zihinsel kaynağı olması gerektiğini savunur. Tura’ya göre, aşkın bir zihinsel kaynağa dayanmadan da varoluşumuzun nesnel bir anlamı olması mümkündür. Bilim bize maddenin kendinde, nesnel bir rasyonalitesi olduğunu gösteriyor. Örneğin, evrim teorisini yorumladığımızda, öznesiz, nesnel ve maddî bir süreç olan biyolojik evrim baskısının (doğal seçilimin) giderek daha rasyonel, amacına daha uygun anatomik tasarım, fizyolojik işlev ve bilişsel kapasiteleri olan canlıların ortaya çıkmasına neden olduğunu görürüz. Yani rasyonalite ve dolayısıyla mana, fiziksel varlıkların yüzeye çıkan, içsel, kendinde, nesnel bir özelliğidir. Sözelimi, bir maddî sistem olan bitkinin hareketleri kendinde, nesnel bir rasyonalite taşır; bizim için (bizimle ilişkisiyle) rasyonellik kazanmaz. Bitkinin yaydığı bazı dalga boyundaki ışınları “yeşil” olarak algılamamız bitkiyle değil bizimle ilgilidir. Gezegende bitkiyi algılayan hiçbir tür olmasa veya o dalga boyundaki ışığı “kırmızı” algılayan başka bir varlık türü yaşıyor olsa, bitkinin nesnel rasyonalitesinde bir değişim olmayacaktır. Aynı durum doğanın tümü için de geçerlidir. Varoluşumuzun neliği kendi doğal ve nesnel rasyonalitesine sahiptir, dolayısıyla nesnel bir anlama da.

Böyle söylendiğinde, gündelik dilde manaya yüklenilen aşkın anlamın etkisiyle aklımız karışabilir. Oysa Tura, rasyonaliteyi, “maksadına uygunluk” anlamında kullanırken, manayı da “örgütlenmiş oluşumların, parçalarıyla bütünü arasındaki rasyonel ilişkiler” olarak tanımlıyor. Bu durumda, anlam (mana) araştırması olarak yorumsama, yaygın kanaatin aksine, bitkiler, hayvanlarla birlikte insan ve ürünleri hakkında da bir bilgi edinme yolu olarak değerlendirilebilir. Evrim teorisini yorumladığımızda doğanın rasyonalitesi hakkında bilgi ediniriz. Eğer yorumlama olmasaydı, evrim teorisi sadece türlerin kökeni hakkında bir çalışma olarak kalırdı.

‘Temkinli’ diyalektik maddecilik

Tura, bu çalışmasının bir bilim değil, bilimi ciddiye alan bir felsefe, felsefî anlamda bir metafizik araştırması olduğunu söyledikten sonra bugünün yegâne ‘temkinli’ metafizik ufkunun diyalektik materyalizm olduğunu ekliyor. Ancak, çalışmasındaki diyalektik materyalist anlayışın Engels’in Doğanın Diyalektiği’ndeki tezlerle çok yakınlığı olmadığını da belirtiyor. Tura’ya göre, bugünkü

evren bilgimiz, yalnızca açıklanabilir fizikalist bir doğadan daha fazlasını, öznesiz rasyonaliteye sahip, hermeneutik yorumlamayla anlaşılabilir bir doğanın da varlığını göstermektedir. İndirgemeci bir yaklaşım benimseyen materyalizmin diğer formları fizikalizm ve eliminativizm, doğayı anlamaya yetmediği gibi, maddî olsa bile anlam fiziksele (fizik bilimine) indirgenemez.

Peki, neden “temkinli”? Tura, bir materyalist olarak evrendeki tek tözün maddî olduğundan söz ederken ne kastettiğimizden pek emin olmadığını itiraf ediyor. Bugünkü bilimsel verilerle, kuantum düzeyine indikçe madde bilinen anlamını kaybettiği gibi, kitabın temel sorunlarından olan can acısı, yeşil, bulantı gibi öznel deneyimlere doğru çıktıkça da madde kavramıyla ifade ettiğimiz ne olduğu hakkında henüz yeterince bilgiye sahip değiliz. Tura ayrıca, açıklanabilir ama anlaşılamayan fiziksel doğa olaylarının sadece bugünkü fizik biliminin bakış açısındaki yetersizlikten veya başka bir sebepten dolayı bize anlaşılabilir görünüyorsa olma ihtimali nedeniyle, diyalektik konusunda da şüpheleri olduğunu belirtiyor. Eğer evren tümüyle anlaşılabilirlik durumuna sahipse, bu durumun bizi bir tür Spinozacılığa götüreceğini ekliyor.

“O halde varım”

Bu çalışma, evrendeki her şeyin öznesiz, rasyonel süreçler olarak var olduğunu ileri sürüyor. Kendini materyalist olarak tanımlayanlar için bile eyleyen insan (özne), farkında olmadan içsel-leştirdiği bir algı. Tura da, bir gün felsefenin en meşhur önermesinin “Düşünüyorum o halde varım”ın yanlış olduğunu iddia edeceğinin hiç aklına gelmediğini vurguluyor. Gündelik dilde, “bitki fotosentez yapar” deriz. Gerçekte bitkinin, bir özne olarak fotosentez yaptığına dair bir bilgimiz, bilimsel bir kanıtımız yoktur. Fotosentez, bitkinin yaptığı bir edim değil, bir olaydır. Doğru dilsel ifade; fotosentez olayının bitkide meydana geldiğidir. Tıpkı bunun gibi “Düşünüyorum, o halde varım” ifadesinin de yanlış olduğunu, düşüncenin karmaşık, gizemli, henüz ne olduğu tam keşfedilememiş olsa da biyolojik bir olay olduğunu, bir edim olmadığını söylüyor Tura. Kimse bir şey düşünmüyor, düşünce beyinde oluyor sadece. Bu önermenin doğru biçiminin, “düşünce olayını içeriyorum, o halde varım” olabileceğini, bununsa düşünen bir beni (düşünme edimini yapan bir beni) değil, sadece var olduğumuzu kanıtlayan

bir önerme olacağını söylüyor.

Evrendeki her şey öznesiz rasyonel süreçlerse, bu kadar yerleşik bir özne algısının (özne yanılması) nasıl olabildiği ana soru olarak gündeme geliyor elbet. Tura, bu durumun, evrimsel seçim, folk psikoloji, dilsel ifade rasyonelitesi, kapalı-fenomenalite ile beynin çalışma biçimi gibi birbirleriyle ilişkili ve bir anlamda birbirini koşullayan, biri diğerini etkileyen ya da yaratmış olan nedenleri bulunduğunu söylüyor. Özellikle, beyin hakkında bildiklerimizden yola çıkarak, özne yanılması, doğa bilimleriyle uyuşan bir açıklamasının yapılabileceğini gösteriyor.

Öznesiz ve merkezsiz

İnsan, dış-dünyayı bir anlamda temsili olarak algılar. Hiç kimse dış-dünyadaki olguları gerçek haliyle göremez. Sözgeçimi, bilim bize ışığın fotonlar olduğunu söyler; ancak kimse ışığı foton olarak göremez. Fotonları, aydınlık, karanlık, renk gibi deneyimler olarak görürüz. Fenomenal düzeyde, tüm içerikler deneyim niteliğindedir. Beyin, aslında yalnızca bedenin geri kalan kısmıyla fiziksel etkileşim içinde çalışır, ama beyin-dışı-bedende yer alan ve dış dünyaya dönük çalışan duyu organları vasıtasıyla dış dünyadan dolaylı olarak etkilendir. Biz insanlar dış-dünyayı beyindeki temsilleri, “nöral harita”ları vasıtasıyla algılarız. Tura, klasik fenomenolojinin öznel deneyim veya fenomenal bilinç olarak adlandırdığı bu durumu “kapalı-fenomenalite” olarak adlandırıyor. Tura, öznelci fenomenolojik anlayışların iddia ettiği, bir ben merkezinin (öznenin) algıladığı, herhangi bir enerji büyüklüğüne sahip olmayan dolayısıyla fizik bilimi tarafından incelenemez bir görüngü olarak öznel deneyimler anlayışının doğru olmadığını gösteriyor.

Bu çalışma, deneyimlerin fiziksel olduğunu (en azından bir yönüyle fizik bilimince incelenebilir olduğunu), deneyimleyen-özne yerine ben-deneyimi olduğunu savunuyor. Ben-deneyimi ise, tüm diğer deneyimlerle (ağrı-deneyimi, renk-deneyimi, beden-deneyimi gibi) aynı statüdedir. Deneyimler arasında

deneyimleyen ve deneyimlenen şeklinde bir hiyerarşik ilişki yoktur. Nasıl ki çevremizdeki olayların varlığı, onları algılayan bir özneyi gerektirmiyorsa, fiziksel bir olay olan deneyimlerin varlığı da deneyimleyen-özneyi gerektirmez. Tura, özne merkezli klasik fenomenolojilerin yerine, bugünkü bilimsel verilerimizle uyuşan, öznesiz, merkezsiz bir fenomenoloji konulabileceğini gösteriyor.

Tura, beynin fonksiyonel yapılanması ve çalışma biçiminin, zihin ile beden ayrımını yaratmaya elverişli bir temel oluşturduğunu, ayrı bir zihnimiz olduğu yanılmasıyla böyle bir maddî kaynağı olabileceğini gösteriyor. Beynin kapalı-fenomenalitesi ile ilgili bilgilerin yanı sıra Tura, kitabın konusu çerçevesinde psikiyatri felsefesi, günümüz biliminin bu konularda bildikleri ve bilmedikleri, anlam teknolojileri hakkında da çok ilginç bilgiler veriyor.

Günlük yaşamda, zihinle beden arasında bir etkileşim olduğunu, birbirlerini karşılıklı etkilediklerini düşünüyoruz. Tura, sadece bu sebeple, insan tarihinin maddî bir doğa olayı olmadığını düşünmeye eğilimli olduğumuzu söylüyor. “Bu gezegen üstünde fizikle açıklanabilir maddî bir olay meydana gelirken anlam (hermeneutik) düzeyinde insanlık tarihi de meydana geliyor. Kimse bir şey yapmıyor aslında. Her şey oluyor. Varlık oluştur (Hegel). Sanırım bu nesnel ve maddeci kavrayış dünyanın en mistik kavranışıdır aynı zamanda. İşte varlık burada, bende kendini kavrayarak oluyor.”

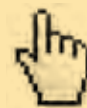
Baştaki soruya dönersek: Kısa yaşamlarımızın bir anlamı var mı? En azından anlayabileceğimiz türden bir anlamı? Kitapta ileri sürdüğü tezlerin ışığında Tura şöyle yanıtıyor bu soruyu: “Anlam parçanın bütünle maksadına uygun ilişkisi olduğuna göre, oluştaki yaşamımızın çok katmanlı bir anlamı vardır elbette. Aşk, ebeveynlik, sınıf mücadelesi... Ama yaşamımızın nihai anlamı, oluşla metafizik maksadına uygun ilişkisi olsa gerek. Bu maksatsa oluşun bizde kendisini kavramasına açık olmaktadır; demek ki oluşta yok olmaktadır.”

Naime Narin

Biz Başka Bir Dünyanın Mümkün Olduğuna İnanıyoruz

■ HABER	■ KÜLTÜR
■ POLİTİKA	■ SANAT
■ EMEK	■ KİTAP
■ ORTADOĞU	■ TEORİ
■ DÜNYA	■ TARİH
■ GEZEĞEN	■ İNCELEME

marksist.org

devrimci antikapitalist haber yorum

Üye olmak **BEDAVA!**

Yeni çıkan kitapları öğrenmek **BEDAVA!**

Çok satan kitapları öğrenmek **BEDAVA!**

Beğendiğin yazarın kitaplarını takip etmek **BEDAVA!**

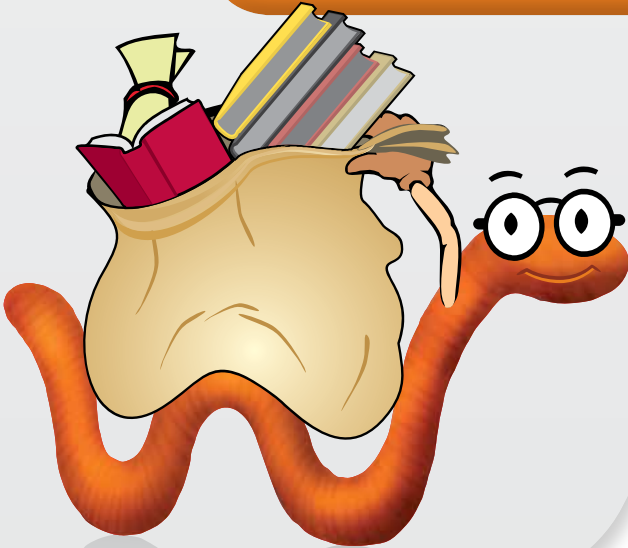
Hangi konuda ne okunduğunu öğrenmek **BEDAVA!**

Okuyanların yorumlarını öğrenmek **BEDAVA!**

Bir çok durumda kargo ücreti **BEDAVA!**

Hatta bazen kitap almak da **BEDAVA!**

DENEMESİ BEDAVA!

bedava
kitapla buluşmanın ~~en kolay~~ yolu...

www.kitapyurdu.com